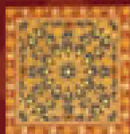
Bir Demet Yıldız

EN ÖNDEKİLER

Akademi Araştırma Heyeti

EN ÖNDEKİLER

Akademi Araştırma Heyeti

EN ÖNDEKİLER

Akademi Araştırma Heyeti

EN ÖNDEKİLER

Editör
Ali BUDAK-Ömer ÇETİNKAYA

Kapak
Engin ÇİFTÇİ

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
975-278-160-8

Yayın Numarası
411

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Mart 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

Bilindiği gibi sahabe nesli, dinin ilk muhatabı olan nesil. Aynı zamanda onlar, vahyin nüzulüne şahit olup Efendiler Efendisi'nin sohbetinde bulunma bahtiyarlığını yaşayan seçkin insanların oluşturduğu mümtaz topluluk… Rabbânî değişimin hem ilk muhatabı hem de işin içindeki canlı şahidi... Allah'ın en seçkin kulu Resûlullah'ın rehberliğinde kemale yürümüş zirve insanlar… Sonrakiler için dini intikalde, kaderin istihdam ettiği ilk zümre… Kısaca, dinin temelinde 'umde' konumundaki en güzide cemaat…

Yayınevimiz, bu güzide cemaatin günümüz insanına yeni bir yüzle takdimi adına yeni bir seri başlatmış bulunuyor. Uzun soluklu bir projenin ilk ürünü olan En Öndekiler, Hira'daki vuslatın ardından ilk kez muhatap olunan ve bu hitaba koşarak icabet eden ilk dört sahabeyi konu ediniyor: Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Zeyd İbn Hârise ve Hz. Ebû Bekir (radıyallahü anhüm ecmaîn). Aynı zamanda bu ilklerden her biri, kadın, çocuk, köle ve hür erkekler arasında önceliği herkesçe müsellem olan kimseler.

Aynı zamanda genel bir siyeri ortaya çıkarma niyetiyle başladığımız bu seri, İbn Erkam'ın evinde Müslüman olanlar, Müslüman olan ilk kadın sahabeler, Efendimiz'in kızları, boykotu yaşa-

yanlar, İslam'la hürriyete koşanlar, çocuk sahabeler, Habeşistan'a hicret edenler, Akabe'nin davetçileri, Medine'nin ilk semereleri, Bedir'e katılanlar, Uhud'un şehidleri, Hendek'in mimarları, Hudeybiye'nin sabırlıları ve fethin mü'minleri gibi üst başlıklar altında devam edecek.

Planladığımız bu proje ile sahabe hayatını günümüz insanına yeni bir yüzle buluşturmayı hedefliyoruz. Onlara olan ihtiyacın giderek arttığı ve günümüz problemlerinin çözümünde de, peygamber terbiyesiyle kemale ermiş bu kutlu insanların tercihlerine olan talebin doruğa çıktığı demlerde, bu projenin büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Işık Yayınları

ÖNSÖZ

Günün problemlerinden bunalıp çıkış yolu arayanlar, meselelerinin çözümünü bir de İslâm'ın ilk muhatapları olan sahabe hayatında bulmayı denemelidir. Şartlanmışlıktan uzak, isteyerek ve gönülden bir yönelme, meselelere, nefis ve benliğin baskısından arınarak bir yaklaşım, eldeki imkânlarla bugün ortaya konulan gayret ve onların elindekilerle o gün geldikleri nokta kıyasıyla bakılıp günümüzün şekillendirdiği şuuraltı müktesebat da bir kenara konularak yapılacak böyle bir yönelmede, çözülemeyecek bir problemin olacağına ihtimal vermek imkânsızdır. Ve günümüz insanının, böyle bir bakışa ihtiyacı, her zamankinden daha fazla…

'İzm'lerin iflas ettiği ve ardı ardına yaşanan kepenk kapatmaların her birinde yeni bir yüzle insanlara dayatılan ideolojilerin de içinin boşaldığı böyle bir dönemde, reel olanın peşine düşenlere model olabilecek ideal bir topluma dünya ne kadar da muhtaç! Muhtaç olanlar sadece onlar mı?

Müslümanlar olarak bugün bizler, elimizdeki kıymetleri sosyal hayata taşıyamamanın kurbanlarıyız. Bilgilerimiz sahih olsa da bunlar, çoğu zaman hareket ve davranışlarımızda tecessüm etmi-

yor. Hâlbuki, insanî değerlerin öne çıktığı ideal süreçte, insanlık adına topyekûn ıslahın formülü, elimizdeki değerlerde gizli.

Öyleyse bu değerleri, değerlendirecek insan olmak gerekiyor: yaşayan bir Kur'ân, nefes alıp veren bir Sünnet, muhataplarına ruh ve hayat üfleyen birer sahabe olarak…

İşte, bu yol ve formülü ihtiva eden sahabe hayatından bir demet…

İstifade ümidiyle…

Akademi Araştırma Heyeti

Mart 2008, Üsküdar

Kadınlık Âleminin Sultanı

HZ. HATİCE

Aile Ortamı ve İlk Yıllar

– Endişe duyma! Allah seni mutlaka muhafaza eder. Çünkü Sen, akrabalarını görüp gözetirsin, düşkünlerin elinden tutar, ihtiyacı olanları giydirirsin. Senin misafirin hiç eksik olmaz, sürekli Hakk'ın peşindesin ve bütünüyle hayır yollarına kendini adamış birisin Sen!..

Hira'daki vuslatın ardından Mekke'ye inen Allah Resûlü'ne söylenmiş sözler bunlar ve bu sözlerin sahibi de, şüphesiz Hz. Hatice validemiz.

Peki, henüz yeni karşılaştığı böyle bir haber karşısında bu kadar net tavır ortaya koyabilen, muhatabını tereddüt göstermeden sonuna kadar destekleyen, önceki gayretlerini nazara vererek bunları birer teminat olarak ortaya koyan ve söylediklerinin doğruluğunu teyit adına Varaka İbn Nevfel gibi bir bilgenin fikrine müracaat etme düşüncesini ortaya atan Hatice validemiz kim? Beslenme kaynakları ne? Hangi birikimle konuşuyor ve iradesiyle tercih ettiği yolda hangi faziletin adayı?

Hz. Hatice (radıyallahu anhâ), Ebrehe ordusunun Kâbe'ye saldır-

masından on beş yıl kadar önce dünyaya gelmişti. Babası, Huveylid İbn Esed, annesi ise Fâtıma binti Zâide idi.

Kureyş arasında Huveylid, şeref yönüyle en önde olanlardan birisiydi ve Mekkeliler, önemli işlerinde onun fikirlerine müracaat ederlerdi. Yemen taraflarından hissedilen bir tehlikenin önünü alabilmek için Mekke'nin seçip gönderdiği heyetin arasında, Abdulmuttalib'le birlikte Huveylid de bulunuyordu.

Aynı zamanda ataları arasında bulunan Kusayy İbn Kilâb, Efendiler Efendisi'nin de atası oluyor ve böylelikle nesebleri, beşinci atalarında birleşiyordu. Benzeri bir bağ, anne Fâtıma'nın atalarından Lüeyy ve Abdimenâf arasında da bulunuyor ve böylelikle Hz. Hatice validemiz, hem anne hem de baba tarafından Allah'ın Son Nebi'si ile akraba oluyordu. Efendimiz'e eş olma konumunu ihraz eden Ezvâc-ı Tâhirât arasında, neseb yönüyle Efendiler Efendisi'ne bu kadar yakın bir başkası olmayacak ve bu fazilet, sadece onun için saklı kalacaktı.

Yakın Çevresi

Hz. Hatice validemizin yakın çevresi de, onu gelecek günlere hazırlama adına ayrı bir önem arz ediyordu. Hangi ortamda neş'et ettiğini bir nebze olsun görebilme adına onun en yakınındaki bazı kişilerden kısaca bahsetmekte yarar var.

Ficâr savaşlarında ölen baba Huveylid'in yerine vekâlet eden amcası Amr İbn Esed, Mekke'nin önde gelen isimlerinden birisiydi.

Kız kardeşi Hâle, Rabî' İbn Abdiluzzâ ile evlenmiş ve bu evlilikten 'Emîn' diye tanınan Ebu'l-Âs dünyaya gelmişti. Daha sonraları, Efendiler Efendisi'nin de muvafakatını alarak Hatice validemiz, kızı Zeyneb validemizi, güvenirliliği ile tanınan bu yeğeni ile evlendirecekti.

Hakîm İbn Hizâm da, onun bir diğer yeğeniydi. Kâbe'de doğan ilk çocuk olarak tanınan Hakîm, ticaret hayatında halası Hz. Hatice validemizin en büyük destekçisiydi. Fil olayından üç yıl önce dünyaya gelen Hakîm, risalet öncesinde Efendimiz'in de yakın arkadaşlarından birisi olarak biliniyordu. Şüphesiz o gün, neseb ve şecere ilmini en iyi bilenlerden birisi de o idi. Ataları Kusayy'dan miras kalan hacılara hizmet görevini ifa ediyordu.

İlk günlerde Efendimiz'in en büyük yardımcılarından birisi olan Hz. Zeyd'i, Ukâz panayırından satın alıp halasına getiren oydu ve yine o, boykot yıllarında müminlere yardım konusunda büyük gayretler ortaya koyarak nice kapılar açmıştı.

Huneyn günü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, ganimetten yüz deve vermiş ve böylelikle, onun gibi büyük bir değerin kalbini kazanmak istemişti. Yıllar sonra Mekke fethinin akabinde Müslüman olduğunda, onun için Efendiler Efendisi, önceki iyilik ve hayr u hasenatını da hatırlatarak şu iltifat dolu cümleleri söyleyecekti:

– Şüphesiz sen, daha önceki hayırlarınla birlikte Müslüman oldun![1]

İçinde önemli kararların alındığı istişare meclisi olan Dâru'n-Nedve, ona miras kalmış ve o da burayı, Hz. Muâviye'ye satarak bedelini, Allah yolunda tasadduk etmişti. O, hicretin 54. yılında Hz. Muâviye zamanında vefat etmişti.[2]

Hakîm İbn Hizâm, tüccar bir insandı. Mekke'ye girerken Efendimiz, onu da iltifatları içine almış ve Hakîm İbn Hizâm'ın evine sığınanın da emniyette olduğunu ilan ettirmişti. İslâm'ı tercih ettikten sonra, çok yakınında olmasına rağmen, bulmakta biraz geciktiği dini için artık, fedakârlık üstüne fedakârlık yapıyor ve böylelikle eski hayatını affettirmeye çalışıyordu. Bir defasında, hacca gitme-

1 Sahîhu Buhârî, 2/521 (1369)
2 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 2/58 vd.

ye niyet etmiş, bunun öncesinde yüz deve ile bin koyun tasadduk etmiş ve yüz tane de köle azat etmişti. Huneyn günü sonrasında Allah ve Resûlullah'a söz verdiği gibi artık, hiç kimseden bir şey talep etmiyor ve savaş sonrasında ganimet olarak hak ettikleri bile olsa, kendisine verileni asla kabul etmiyordu. Vefat ettiğinde yüz yirmi yaşında idi; bunun yarısı olan 60 yılını cahiliye döneminde, geri kalan 60 yılını ise Müslüman olarak yaşamıştı.

Amcasının oğlu olan Varaka İbn Nevfel, o günlerde Hatice validemizin en büyük bilgi kaynağıydı. Putlara tapmayı kerih gördüğü için sahih dini aramak üzere yollara düşmüş, Tevrat ve İncil'i, İbranice aslından okuyup anlayacak kadar da bilgi sahibi olmuştu. Arayışları onu, gelecek Son Nebi ile ilgili bilgilere ulaştırmış ve büyük bir beklenti içine girmişti.

Tecrübelerini kuzeni Hz. Hatice'ye de anlatıyor ve gelecek günler adına onu da hayata hazırlıyordu. Bu sebeple Hatice validemiz, karşılaştığı her yeni bilgiyi hemen ona ulaştırıyor, o da, ulaştığı bilgilere göre kendisine arz edilenleri yorumlayıp anlayacağı dille kendisine açıklamalarda bulunuyordu.

O günün Mekke'sinde şiir, önemli bir iletişim vesilesiydi ve Varaka da, zaman zaman maksadını şiirle ifade ediyordu. Bir gün, Hatice yine kendisine gelip bazı şeyler sormuştu. Varaka, kendisi için gaybın gizli olmasıyla birlikte, Cibrîl'in vahiy getirerek insanlığa peygamber olduğunu müjdelediği Ahmed'in geleceğini, gerçek kurtuluşun da ancak O'na inanmakla mümkün olacağını dile getirmişti.

Yıllar sonra Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem), Varaka İbn Nevfel'in durumu sorulduğunda, huzurda bulunan Hatice validemiz ileri atılıp;

– Şüphe yok ki o, Seni tasdik ediyordu; ancak, Sen zuhûr etmeden önce vefat etti tezkiyesinde bulunmuş, O da (sallallahu aleyhi ve sellem), onun için şunları söylemişti:

– Şüphesiz onu ben, üzerinde beyaz bir elbise ile gördüm. Şayet cehennem ehlinden olsaydı, üzerinde o değil de başka bir libas olurdu.[3]

Başka bir gün de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bir başkasının onun aleyhinde söz söylediğini duyunca, bu adamı uyaracak ve Varaka'nın cennette olduğu müjdesini verecekti.[4]

Efendiler Efendisi onu, zaman zaman ashabına anlatır ve böylelikle, daha risalet verilmeden önce gelişinin zemini hazırlayan böyle bir kıymet için vefasını ortaya koyardı. Bir defasında Efendimiz'e, Varaka İbn Nevfel'in akıbeti sorulmuş ve O da;

– Cennetin vadilerinde gördüm onu; üzerinde sündüsten bir libas vardı,[5] buyurmuştu. Bir başka gün de;

– Varaka aleyhinde olumsuz sözler söylemeyin; çünkü ben onu, cennet veya iki cennette birden gördüm[6] buyuracaktı.

Bir gün yaşlı Varaka, işkence altında inim inim inleyen Hz. Bilal'in yanına gelmiş ve yürekler yakan hâlini görünce de şunları söylemişti;

– Ehad.. Ehad! Vallahi, şayet onu bugün öldürürlerse ben, onu bir bereket vesilesi olarak hep yâd edeceğim.[7]

Hatta bu sebeple bazı âlimler, Varaka İbn Nevfel'in Müslüman olduğunu söylemiş ve onu sahabe arasında zikretmişlerdir.

İşte bu Varaka İbn Nevfel, vahyin gelişinden hemen sonra vefat edecek ve gerçekten de O'nun günlerini paylaşamadan ebedi âleme göç edecekti.

Efendimiz'in havârisi olarak meşhur olacak olan Zübeyr İbn Avvâm da, Hz Hatice validemizin yeğenlerinden bir diğeridir.

---

3 Sünenü't-Tirmizî, 4/540 (2288)

4 İbnü'l-Esîr, *Üsüdü'l-Ğâbe*, 5/417

5 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9/416

6 Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 6/401

7 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/129

Aynı zamanda Hz. Zübeyr'in annesi Hz. Safiyye, Efendimiz'in de öz halasıdır.

On iki yaşındayken Müslüman olmuş, önce Habeşistan'a, ardından da Medine'ye hicret etmiştir. Allah yolunda kılıç kullanan ilk sahabe de odur. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Bedir gününde meleklerin Hz. Zübeyr'in simasında nüzûl ettiklerini bildirmiş[8] ve Kurayzaoğulları gazvesinde de:

– Her nebînin bir havârîsi vardır; benim havârim de Zübeyr'dir,[9] buyurmuştur.

Aynı zamanda, cennetle müjdelenen on sahabeden birisi olan Hz. Zübeyr, gelecek günlerde de hep önde olacak, Hz. Ömer'in vasiyet ettiği altı şûra üyesinden birisi olarak bir sonraki halifeyi tayinde etkin rol oynayacaktır.

Muhitin Mekân Boyutu

Hz. Hatice validemizin dedesi Esed İbn Abdiluzzâ'nın evi gelince o, Kâbe'nin batı tarafında ve ona yaklaşık dokuz zira' mesafesindeydi; sabahları güneş doğduğunda Kâbe'nin gölgesi eve, akşama yakın da evin gölgesi Kâbe'ye kadar ulaşıyordu. Bu kadar yakınlığından dolayı bu eve, Kâbe'nin sütkardeşi mânasında 'Radîatü'l-Kâbe' diyorlardı.

Hatta evin bahçesinde bulunan bir ağacın dalları, Kâbe'ye kadar uzanmış ve onu tavaf için gelenler, bazen bu ağacın dallarına takılarak tavafta zorluk yaşıyorlardı. Nihayet bu ağacı Hz. Ömer, karşılığında bir inek fidye vererek kesecek, arsanın bedelini ödeyerek Haram sınırlarına dâhil edecek ve tavaftaki rahatsızlık veren bu durumu temelinden çözecekti.

Efendimiz'le (sallallahu aleyhi ve sellem) evlenmeden önce Hz. Ha-

8 İbn Esîr, *Üsüdü'l-Ğâbe*, 2/308
9 Sahîhu Buhârî, 3/1047 (2692); Sahîhu Müslim, 4/1879 (2415)

tice validemiz, bugün 'kale dağı' da denilen Ecyâd cihetinde bir yerde ikamet ediyordu.

Daha sonraları Hatice validemiz bu evi, Ebu'l-Âs ile evlendirdiği kızı Zeyneb validemize hediye edecek, Fâtıma'nın vefatından sonra Hz. Ali'ye eş olacak olan Hz. Ümâme de burada dünyaya gelecekti. Ebu'l-Âs'ın da Medine'ye hicretinden sonra bu eve, diğer muhacirlerin mal ve mülklerinde olduğu gibi amca oğulları el koyacak ve böylelikle bir hatıra daha yok olacaktı.

Allah Resûlü ile izdivaç gerçekleştiği andan itibaren de Hatice validemiz, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hakîm İbn Hizâm'dan satın aldıkları eve intikal edecek ve çocukları da burada dünyaya gelecekti.

Hicret sonrasında bu evi, Ebû Tâlib'in diğer oğlu Akîl satacak ve böylelikle Efendimiz'in, (sallallahu aleyhi ve sellem) içinde on üç yıl insanları İslâm'a davet ettiği ve birçok ayetin inişine şahit olan bu hatıra, başkalarının eline geçecekti. Hâlbuki bu ev, Müslümanlar için olduğu kadar diğer insanların da uğradığı bir yer hâline gelmişti. Mesela, Ebû Cehil, Ebû Süfyân ve Ahnes İbn Şerîk gibi Mekke için önemli bazı isimler, gizlice bu evin yakınına kadar gelir ve Efendimiz'in okuduğu Kur'ân'a uzun uzun kulak verirlerdi.[10]

Neş'et Ettiği Ortam

Hz. Hatice'nin dünyaya teşrif ettiği demlerde Hicaz, tam anlamıyla bir cehalet süreci yaşıyordu. Ancak buna rağmen, bataklık arasındaki güller misali, cehaletin kir ve pasına bulaşmayan insanlar da yok değildi. Varaka İbn Nevfel, Ubeydullah İbn Cahş, Kuss İbn Sâide, Eksem İbn Sayfî, Züheyr İbn Ebî Sülmâ, Osman İbn Huveyris ve Zeyd İbn Amr gibi, İbrâhimî geleneği he-

[10] Yemânî, *Ümmü'l-Mü'minîn Hatîcetü Bintü Huveylid Seyyidetün fî Kalbi'l-Mustafâ*, s. 37 vd.

defleyip yüce değerlerin peşine düşerek gerçeği arayan insanlar, etraflarında bir merak uyandırmaya çalışsalar da bunlar, parmakla sayılacak kadar küçük bir azınlığı teşkil ediyordu.

Gerçi, o günkü imkânlarıyla hakikat bilgisine ulaşan bu insanların mekânları, aynı zamanda kendileri gibi aynı hakikatin peşinde olanlar için birer uğrak mahalli hâline gelmişti. Zaman zaman insanlara nasihat ediyor, bazen de şiirin dilini kullanarak düşüncelerine kalıcı bir etki alanı oluşturuyorlardı.

Hz. Hatice validemiz de, cahiliyenin kir ve pasına bulaşmayan ender insanlardan biriydi. O gün, Pâk Anamız için Varaka İbn Nevfel, hem yakın bir akraba hem de müşküllerini halleden önemli bir mürşid-i kâmil idi.

Zaten nezih bir hayatı vardı. İffet, nezaket ve nezaheti o dönemde bile dillere destandı. Bu yüzden kendisine, insânî değerlerin yitirildiği o günlerde bile, tertemiz mânâsında 'Tâhire' deniliyor ve Kureyş kadınları arasında da, hanımefendi mânasında 'Seyyide' ve ufkunun açıklığı kadar kavrayışındaki enginlik ve cemal-i vechiyesinden dolayı da 'Ceyyide' olarak anılıyordu.

Kâbe, o gün de kutsal bir mekândı; insanlar onun etrafında, çıplak da olsa bir çeşit tavaf yapıyor ve her kabileyi temsil eden putlarla doldurdukları bu mekâna ayrı bir kutsiyet atfediyorlardı.

Kâbe'nin bakım ve görümünü gerçekleştirip gelen hacılarla ilgilenmek, o gün de önemli bir iftihar vesilesiydi ve bu iş, nesilden nesile miras olarak intikal eder, bu konumdaki insanlar da, diğerleri nezdinde ayrı bir değer ifade ederlerdi.

Aynı zamanda Efendiler Efendisi'nin de ataları arasında bulunan ve Hz. Hatice validemizin de dördüncü nesil atası olan Kusayy İbn Kilâb da, bu hizmette öncülük eden ender insanlardan birisiydi.

İşte, o günler adına eşine az rastlansa da Hz. Hatice validemiz,

İbrahimî geleneğin sohbetlere konu olduğu, böyle bir dindar muhitte neş'et etmiş ve sürekli bu atmosferi soluklamıştı. Bilhassa dindarlığıyla öne çıkan amcazadesi Varaka İbn Nevfel, Yahudilikle Hıristiyanlığı çok iyi biliyor, tabiî olarak da, zaman zaman bu kültürünü konuşturuyor ve hep, gelecek bir Nebi'den bahsediyordu. Zira gelip yoluna devam eden her Nebi, devamlı bir sûrette O'nun geleceğini muştulamıştı. Tevrat ve İncil de sürekli O'ndan bahsetmekteydi. O'nu son muştulayan İsa Nebi'ye verilen İncil'in bir anlamı da zaten 'Müjde' değil miydi!?

Aslına bakılacak olursa O'nun gelişi, o gün sadece Varaka'nın değil, bütün Hicaz'ın müşterek konusuydu. Duydukları karşısında birileri kulaklarının üstüne yatmayı tercih edip kabullenmek istemese de Arap Yarımadası, O'nun emarelerini anlatmada âdeta birbiriyle yarışır hâle gelmiş, öz evlâtlarını tarif eder gibi gelecek Son Nebi'nin vasıflarından, neş'et edeceği mekâna kadar pek çok özelliklerinden bahsediyorlardı.

Bu müjdeler, Hatice'nin kulağına da girmiş ve O'nda, geleceğine imanla ciddî bir beklenti oluşturmuştu. Boyundan kametine, huyundan asaletine kadar neredeyse her özelliği, birer ninni gibi kulağına fısıldanmış, uykularına O'nun hayalleriyle dalar olmuştu.

Kâhinler O'nu anlatıyor, bilginler O'ndan bahsediyordu. Bir de, anlatılanların teker teker müşahede edilmesi yok mu, 'Müjdelenen Nebi'nin gölgesini başlar üstünde hissettiriyor, geldiğinin haberlerini ihsas ettirerek âdeta, çok yakında yaşanılacak bir bayram arefesindeki şehrâyin hazırlıklarını hatırlatıyordu.

Çocukları

Evlilik çağına geldiğinde Hz. Hatice, asalet sahibi her delikanlının evlenmek istediği bir aday olmuştu. Onun gibi bir adaya kim talip olmazdı ki!? Neseb yönüyle en asil ve temiz bir soydan geli-

yor, toplumdaki yeri itibarıyle en öndeki bir ailede bulunuyordu. Üstelik imkânları da yerinde ve varlıklı bir aileye mensuptu. Aynı zamanda güzel, akıllı ve her hareketinde dengenin hâkim olduğu bir kızdı.

Onunla ilk evlenen, Ebû Hâle İbn Zürâre oldu. Ancak bu evlilik, çok sürmedi. Zira Ebû Hâle, Hz. Hatice'ye büyük bir servet bırakarak vefat etti. Bu evlilikten, Hind ve Hâle isminde iki oğlu olmuştu.

Hind, hiç ayrılmadan hep annesiyle birlikte yaşayacak, Efendimiz'le evlendiği zaman da ondan ayrılmayacaktı. Dolayısıyla Efendimiz'in dizinin dibinde terbiye görecek ve Resûlullah'ın terbiyesinde yetiştiğini ifade sadedinde kendisine, 'Rabîbü Resûlillah' denilecekti.

Efendimiz'le birlikte Bedir ve Uhud'a da katılan Hz. Hind, Hz. Ali'nin saflarında Cemel günü, hakkı ikame mücadelesi verirken şehid düşecektir.

Onun, kendisini diğerlerinden farklı kılan bir özelliği daha vardı; Allah Resûlü'nün cemal-i vechiyesini insanlara anlatır ve her fırsatta O'nun güzel ahlâkından bahisler açar, insanlara örnek olacak yönleriyle Resûlullah'ı yakından tanıtırdı. Her yönüyle örnek bir hayat yaşayan Hz. Hind, kızkardeşi Hz. Fâtıma'nın oğlu Efendimiz'in de torunu Hz. Hasan'ın (radıyallahu anh), kendisinden Allah Resûlü'nü anlatmasını talep ettiğinde Efendiler Efendisi'ni tasvir edecek ve fiziki yönüyle huy ve seciyye itibarıyle şemâilini, olanca açıklığıyla gelecek nesillere aziz bir hatıra olarak bırakacaktı.[11] Çünkü, diğer insanlar, üzerindeki heybetten dolayı Efendimiz'in yüzüne bakmaya çekinirken o, sürekli beraber olmanın avantajını kullanıyor ve yakından tanıdığı Allah Resûlü'nü anlatırken zorluk yaşamıyordu.

---

11 İbn Esîr, *Üsüdü'l-Ğâbe*, 5/390; İbn Hacer, *İsâbe*, 6/557

Daha sonra Hatice validemiz, Mahzûmoğullarından Atîk İbn Âiz isminde bir başkası ile evlendi. Ancak kader planındaki takdir, bu evliliğin de kısa sürmesini gerektiriyordu ve Atîk de, kısa süre sonra arkasında, Hatice validemize Hind isminde bir kız bırakarak vefat etti.

Onun emaneti olan Hind ise, evlilik çağına kadar annesi Hatice validemizin yanında kalmış ve o da Hind'i, Mahzûmoğullarından Safiyy İbn Ümeyye ile evlendirmişti. Bu evlilikten Muhammed adında bir torunu olacak ve bundan sonra Hind'in oğlu Muhammed ve nesli Medine'de, 'Tâhire'nin Oğulları' diye anılacaktı.

İlâhî Yönlendirme ve Uyanan Merak

Rüya, risâlet hanesini hayır adına şereflendiren önemli bir bilgi kaynağıydı. Genel olarak vahyin bir parçası, ilâhî yönlendirmenin de yollarından birisiydi. Hz. Âişe validemizin de belirttiği üzere Efendiler Efendisi'nin gördüğü rüyalar, sabahın nurlu aydınlığı gibi zuhûr eder, tevil ve tefsire ihtiyaç bırakmazdı.

Öyle anlaşılıyor ki benzeri bir durum, konumlarına göre risalet evinde aktif rol alacak olanlar için de söz konusuydu. Böylelikle Allah (celle celâluh), geleceğini müjdelediği Habîb'ine yakın olacakları, mâna âleminden uzattığı avanslarla O'nun kurbetine hazırlıyor ve ünsiyetlerini artırmak için mâna âleminde onları teker teker besliyordu.

Daha yollarının birleşmediği ilk dönemlerde bile Hz. Hatice validemiz, rüyalar görüyor, peşine düştüğü te'villerinde de hep, gelecek Nebi'nin izlerini müşahede ediyordu.

Bir defasında, gökten inen bir güneş veya ayın, hanesine gelip sinesine girdiğini, ardından da bütün âlemi nûra boğup aydınlattığını görmüştü.

Gözlerini dünyaya yeniden açtığında, endişe ve korku hâkim

olmuştu üstüne… Bunlar, boş şeyler olamazdı; zaten kâinatta tesadüf diye bir şey mi vardı ki!? Koşar adım gitti pîr-i fâni mürşidine ve gördüklerini amcazâdesine anlattı bir bir…

Zaten gelişinden yeni bir hâdisenin varlığı okunuyordu ve duydukları karşısında gözleri yuvasından çıkacak gibi olmuştu yaşlı Varaka'nın. Tabii olarak da, bakış ve yorumu, her zamankinden farklı değildi. Çünkü o, görüp duyduklarından hareketle eşyanın perde arkasındaki takdirleri sezmeye çalışan ender insanlardan birisiydi. Şunları söyledi heyecan dolu cümlelerle:

– Müjdeler olsun sana! Müjdeler olsun ey amcamın kızı! Şüphesiz bu rüya, Allah'ın sana olan ikramının bir alâmetidir; çok geçmeden Allah, senin hânene bir nur nasip edecektir. Gerçi doğrusunu Allah bilir ya, zannederim bu nur da, nübüvvet nurudur.[12]

Yorum, hoşuna gitse de burada ve bu kadarlıkla iktifa edilmemesi gerektiğini düşünüyordu Hz. Hatice… Onun için bir müddet öylece kalakalmıştı. Onun bu hâlini görünce, daha fazlasını isteyen bakışlara karşılık Varaka, kesenin ağzını biraz daha açacak ve olanca netliğiyle birlikte şu cümleleri sıralayacaktı:

– Âhirzaman Peygamberi vücuda gelmiştir. Sen de O'nun ailesi olacaksın. Senin zamanında O'na vahiy gelir ve O'nun dini, bütün âlemi kuşatır. Sen de O'na ilk iman eden olursun. O peygamber, Kureyş arasından ve Hâşimoğulları'ndan olacak.

Tarif bu kadar katî, adres de bu kadar netti. Tereddütsüz konuşuyordu Varaka… Geleceği konusunda tereddüdü olmadığı gibi, Hz. Hatice'nin O'nunla hayatını birleştireceği, sema ile arasında kopmaz bir bağın oluşacağı, O'nunla insanlara takdim edilen son dinin, bütün dünyayı kuşatacağı, bu peygamberin Kureyş arasından ve Hâşimoğulları kolundan neş'et edeceği gibi konular, onun dünyasında öylesine netleşmiş olmalı ki, görülen bir rüya-

---

12 Abduh Yemânî, *Hatice Binti Huveylid Seyyidetün fî Kalbi'l-Mustafâ*, 26 (Hasan el-Multâvî'den naklen), Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, Üçüncü Baskı, Dımeşk, 2002

nın tevilini yaparken bile, tereddüt göstermeden realiteyi okuyabilmekte ve sonrasında vakaların tasdik edeceği gelişmeleri teker teker haber verebilmektedir.

Elbette Hz. Hatice'nin gördüğü rüya bununla sınırlı değildi. Aynı zamanda O'nun gördüğü başka rüyalar da vardı. Hatta o gün, rüyanın da ötesinde, beklenmedik ve alışılmışın dışında gelişmelere sahne oluyordu Mekke ve Hicaz bölgesi…

Bir bayram günü Mekke kadınları oturmuş, kendi aralarında kutlama yapıyorlardı. Hz. Hatice validemiz de, tavafını yapmış ve belki de rüyasının tahakkuku için Rabbine dua ediyordu. Tavaf sonrası, meclis oluşturup oturan kadınların arasına o da katıldı. Çok geçmeden oracıkta, tanımadıkları bir adam[13] belirivermişti. Yanlarına yaklaştığında sesini de yükseltmiş, bülend âvâz sesiyle onlara şöyle sesleniyordu:

– Ey Mekke kadınları! Ey Mekke kadınları!

Bütün yüzler, tabii olarak sesin geldiği tarafa yönelmişti. Acaba bu yabancı ne diyecekti? Hem, niçin gelip de kadınlara ve kadınlar arasında da kendilerine sesleniyordu?

Zihinlerde bu sorular gidip gelirken adam, telaş dolu cümlelerle sözlerine şöyle devam etti:

– Şüphesiz ki pek yakında, sizin beldenizde bir Nebi zuhûr edecek. O'nun adı Ahmed'dir.[14] Aranızdan kim O'nunla evlenmeye muktedir olursa, hiç düşünmeden O'na, 'evet' desin.[15]

Adamın sözlerini duyan kadınların çoğu, belki de bu şahsı, ne dediğini bilmeden konuşan bir mecnûn olarak değerlendirmişlerdi. Onun için dudak büküp işine bakanlar, "Saçmalama!"

---

13 Bazı rivayetlerde bu adamın, Tevrat hükümlerine muttali bir Yahudi âlimi olduğu da söylenmektedir. Bkz. Yemânî, *a.g.e.* 27

14 Bilindiği üzere Allah Resûlü'nün bir adı da Ahmed'dir ve İncil'de Hz. İsa O'nu, hep bu adıyla müjdelemiştir.

15 İbn Hacer, *İsâbe*, 7/601

mânasında nazar atfedenler ve 'deli' diye üzerine taş atanlar vardı.[16]

Aslında bu sözlerin adresi belliydi ve meseleyi ciddiyetle takip eden de, sadece Hz. Hatice validemiz olacaktı. Zira, gün geçtikçe eksik kalan parçalar yan yana geliyor ve zaman, fotoğrafın bütününü gösterecek bir zemine doğru kayıyordu.

Görüldüğü gibi kader, Hz. Hatice için bir yol çizmiş ve o da, kendisi için çizilen bu yolda adım adım, ilahi takdirin ortaya koyacağı lütuflara doğru ilerliyordu. Vakit yaklaşmıştı ve zaman, onları aynı çizgide buluşturma yarışına girmişti. Zaten, Efendimiz'in de buyurduğu gibi insanlar, madenler gibiydi; bünyede bir değer varsa o, mutlaka fark edilir ve zamanı gelince hak ettiği yere gelirdi. Aynı zamanda ruhlar da, intizam içinde talim yapan ordulara benziyordu; aralarında uyum ve ülfet olanlar birbirini çeker, günün birinde gelir ve aynı çizgide buluşurlardı. Yıllar sonra Allah Resûlü bu gerçeği ifade edecek ve derin bir anlayışa sahip olup cehalet günlerinde de hayır yolunda yarışanların İslâm'la şereflendikten sonra da aynı kulvarın bayraktarları olacaklarını anlatacaktı.[17]

O güne kadar dinlediklerini, yâdına düştüğü demlerde sürekli düşünüyor ve ortada dolaşan bilgilere uyabilecek elbiseyi bulmaya çalışıyordu.

Aslına bakılırsa, düşünmeye bile gerek yoktu; zira insanlığın iflas ettiği böyle bir dönemde, kaliteli insanlar ancak parmakla gösterilecek kadar azdı. Dolayısıyla aradığı adresi bulmakta çok zorlanmadı. O günün Mekke'sinde birisi vardı ki, bütün özellikleri ile tariflere uyuyor ve anlatılanlarla O'nun arasında büyük bir benzerlik nazara çarpıyordu. Zira, o günün toplumunda emniyet, en kıymetli değerdi ve bu güven -hatta daha fazlası- ancak Abdul-

---

16 Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhib*, 1/200

17 Sahîhu Buhârî, 3/1224 (3175)

lah'ın oğlu Muhammedü'l-Emîn'in yanında bulunuyordu. Artık Hz. Hatice de, O'nu yakın takibe almış, adımlarını bile kaçırmadan izini sürüyor, elindeki imkânları kullanarak O'nun, tarihçe-i hayatını gözlüyordu.

Buluşma Mevsimine Doğru

Hatice, mal ve mülk itibarıyla eşsiz bir insan, şeref ve asalet yönüyle de bulunmaz bir kıymetti. Kış ve yaz aylarında Şam ve Yemen taraflarına kervanlar yönlendirir ve güven duyduğu insanlarla müşterek ticaret yapardı. Kadının hor ve hakir görüldüğü bu koyu cehalet ortamında, kervanlar tertip edip ülkeler arası ticaret yapmak öyle kolay değildi ve yürek isterdi. Zaten, o güne kadar hayaliyle hemhâl olduğu Son Nebi ve beklenen müjdeyi, daha yakından görüp tanıma fırsatını da bu vesileyle bulacaktı.

Şam taraflarına göndereceği kervan için ücretle çalışacak elemanlara ihtiyacı olmuştu. Kendi adına kervanla gidip ticaret yapacak güvenilir birini arıyordu. Bunun için etrafa adamlarını salıp haber gönderdi. Gelecek adaylar arasından bir tercihte bulunacak ve öncekilerde olduğu gibi yine bir ticari faaliyet yürütecekti.

Ebû Tâlib de bu ilanı duyanlar arasındaydı. Demek ki artık vuslat, çok yaklaşmıştı. Bir iktirandı bu ve Resûlullah'ın amcası Ebû Tâlib, doğruca yeğeninin yanına geldi ve konuşmaya başladı:

– Ey kardeşimin oğlu! Ben, elinde malı kalmayan bir adamım. Gördüğün gibi zaman, bizim aleyhimize işledi ve üzerimizden bereketsiz yıllar geçti. Ne malımız kaldı, ne de ticaretimiz! İşte şurada, Şam'a gitmeye hazırlanmış kavminin kervanı duruyor. Hatice de, malını alıp ticaret yapacak adamlar arayıp duruyor. Her ne kadar ben Senin, Şam taraflarına gitmenden hoşlanmasam ve oradaki hasûd insanların Sana bir kötülük yapmalarından endişe edip korksam da, çaresizim. O'na bir gitsen, sanıyorum ki,

Sana duyduğu güven, emniyet ve temiz fıtratın sebebiyle başkaları yerine bu iş için Seni tercih edecektir...

Öyle 'git' demek kolaydı ama işi fiile dönüştürüp gitmek pek kolay gözükmüyordu. Onun için bu işin, ihtimallere bırakılmaması gerekiyordu. Bu maksatla söze, işin burasında Efendimiz'in halası Âtike girdi ve hayâ âbidesi bir insanın, kendini arz gibi bir konumda bırakılmaması gerektiğini koydu ortaya. Zira Efendimiz'in teyzesi Âtike, Hatice validemizin erkek kardeşi ve Zübeyr İbn Avvâm'ın da babası Avvâm İbn Huveylid ile evliydi. İki tarafı da bilen bir insan olarak konuşuyor ve olmasını arzu ettiği bir işte, sonuca götürücü bir rehberlik yapmak istiyordu.

Evet, işin çoğu, Ebû Tâlib'e düşüyordu. Ancak bunun için de, öncelikle Muhammedü'l-Emîn'in oluru alınmalıydı. Ancak bu da zor olmayacaktı; cevap bekleyen yüzlere Efendiler Efendisi:

– Nasıl isterseniz öyle olsun, muhtevalı bir eda ile bakıyordu.

Olurunu alır almaz hemen Hatice'nin yanına gitti Ebû Tâlib. Zira Hatice'ye, yeğenini bizzat anlatma lüzumunu hissediyordu. Çünkü O, Mekke'nin en güvenilir ve en kaliteli insanıydı. Öyleyse, O'nunla iş yaparken bu, nazara alınmalı ve yine O'na verilecek ücret de başkalarından farklı olmalıydı. Böyle bir iş için Hatice'nin, başkalarına ne kadar ücret verdiğini de biliyordu ve onun için Hatice'den bunun iki katını isteyecekti.

Çok geçmeden Ebû Tâlib, Hatice'nin huzurundaydı. Hâl ve hatır sorma adına âdetten ve alışılagelmiş konuşmaların ardından sözü kervana getirdi ve yeğeni Muhammed'in faziletlerinden söz açtı bir bir…

Bu ne büyük bir lütuftu; O'nu, gökte ararken yerde bulmanın heyecanı vardı Hz. Hatice'nin üzerinde ve daha kervanı yola bile vurmadan, en büyük kazancı elde etmenin sevincini yaşıyordu iliklerine kadar. Hayatının kârıydı bu onun için... Gelip geçmiş en kâr-

lı ticareti yapmak üzereydi. Yıllardır hasret ve heyecanla beklediği ânın mahmurluğuyla mest, sevinçten uçacak gibi olmuştu bir anda. Malının tamamını bile istese, belki vermekte tereddüt etmeyecekti. Ebû Tâlib'in sözleriyle irkildi; şöyle diyordu ona:

– Ey Hatice! Bu iş için iki deve ücret vereceğinin haberini aldım; yeğenim Muhammed Emîn'dir ve ben, O'nun için bunun senden, iki katını isterim.

Bir müddet bu talebi alıp verdi zihninde… Böyle bir kazanç için pazarlık yapılır mıydı hiç? Hem, dünya ve ukba saadetine kapı aralamışken, devenin de lafı olur muydu? Nitekim Ebû Tâlib'in sözünün hemen akabinde şunları sıraladı teker teker:

– Ey Ebû Tâlib! Doğrusu sen, çok kolay ve hoşa gidecek bir ücret istemiş bulunuyorsun! Bundan katbekat daha fazlasını istemiş olsaydın vallahi ben, yine kabul eder ve onu da verirdim.[18]

Bir de, hizmetçilerinin en kalitelisi Meysere'yi vermişti yanına. Sıkı sıkıya tembihler ediyor ve her istediğini kusursuz yerine getirmesi ve bir dediğini iki etmemesi hususunda söz üstüne sözler alıyordu. Hizmetinde bulunacak ve hiç muhalefet etmeden gördüklerini aynen rapor edecekti Hz. Hatice'ye. Bu kadar yakınına gelmesini iyi değerlendirmeliydi ve bunun için Meysere'nin rolünün ne kadar önemli olduğunu tekrar tekrar hatırlatacak, yol boyunca karşılaştığı her hâlinden, hiçbirini atlamadan döndüğünde kendisini haberdar etmesi konusunda sıkı bir söz alacaktı.

Şam Yollarında İkinci Randevu

Nihayet kervan hareket etmiş ve üç ay sürecek bir yolculuk başlamıştı. Bu yolculuk esnasında, yolcular da kaynaşmış ve Efendiler Efendisi'ni daha yakından tanıma imkânı bulmuşlardı.

Uzun süren meşakkatli bir yolculuk sonunda nihayet Şam'a

---

18 Zührî, *Tabakâtü'l-Kübra* 1/156; İsbahânî, *Delâilü'n-Nübüvve* 1/178

geldiler. Getirdiklerini burada değerlendirip yeni yükler almak için herkes, çarşı-pazarda hummalı bir gayret gösteriyordu.

Bir aralık Meysere'nin gözüne, Muhammedü'l-Emîn ile bir başka şahsın hararetli konuşmaları ilişti. Ne olup bittiğini anlamalıydı; zira dönüşte hepsinin hesabını verecekti. Yanlarına yaklaştığında meselenin, bir pazarlık meselesi olduğunu anladı. Ancak adam, Muhammedü'l-Emîn'den yemin istiyor ve bu yemini de, o gün için en büyük put olarak bilinen Lât ve Uzzâ üzerine yapmasını talep ediyordu. Hayatının hiçbir karesinde temenna durmadığı el yapımı bu zavallılar adına yemin edilir miydi hiç? Tabii olarak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), böyle anlamsız bir talebe tepki gösteriyor ve:

– Ben, onlar adına asla yemin etmem; zaten onlar kadar bana sevimsiz gelen bir şey de yok, diyordu.

Hiç müdahale etmedi Meysere. Zira döndüğünde, Hanımefendisine anlatacak bir konuya daha muttali olmanın sevincini yaşıyordu o. Zaten, Efendiler Efendisi'ndeki bu kararlılığı gören adam da, hem yeminden hem de Lât ve Uzzâ'dan vazgeçmiş, anlaşmayı Muhammedü'l-Emîn'in dediği şartlarda kabul ederek alışverişi çoktan bitirmişlerdi.[19]

Efendiler Efendisi yanlarından ayrılınca adam, gizlice Meysere'nin yanına yaklaşacak, Lât ve Uzzâ adına yemin vermekten geri duran bu adamın kim olduğunu soracaktı. Heyecanla şunları söylüyordu:

– Onu tanıyor musun? Kim bu adam? Daha Meysere'nin cevap bile vermesine fırsat bırakmadan da hükmünü verecek ve şunları söyleyecekti:

– Sakın O'nun peşini bırakma; şüphesiz O, Nebi'dir.[20]

---

19 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/130

20 Yemânî, *a.g.e.* 119

Nihayet, Şam'daki işleri de bitmiş ve dönüş için yola koyulmuşlardı. Meşakkat ağırlaşıp da yol yürünmez hâle dönüşünce bir yerde mola verip dinlenmeye durdular. Herkes bir kenara çekilmiş, bir taraftan hesap ve kitapla meşgul olurken diğer yandan da dinlenmeye çalışıyordu. Efendiler Efendisi de, yaşlı bir ağacın altında oturmuş gölgeleniyordu.

Çok geçmeden uzaktan koşarak gelen birisini gördü Meysere. Bu, O'nu uzaktan seyreden meşhur rahib Nastûra'dan başkası değildi. Meysere'nin yanına gelecek ve:

– Şu ağacın altında oturup gölgelenen de kim, diye soracaktı. Meysere için bu, cevaplaması kolay bir soruydu. Tereddüt etmeden;

– O, Muhammed İbn Abdullah. Harem ehlinden bir genç, diye cevapladı.

Aldığı cevap karşısında önce başını salladı rahib. Belli ki, bu cevap ve üsluptan pek hoşlanmamıştı. Zaten, O'nun kim olduğunu sorarken de, bir şeyler ima eder gibi bir hâli vardı. "Siz bilmiyorsunuz." dercesine bir tavır içindeydi ve yemin ederek şunları söylemeye başladı Meysere'ye;

– Vallahi bu ağacın altında, bu güne kadar Nebi'den başka kimse konaklamamıştır.[21]

Daha sonra da Meysere'ye, O'nun belli başlı alâmetlerini soracak ve aradıklarını tarif eden müspet cevaplar alınca da, kendinden emin bir eda ile;

– Hiç şüphe yok ki O, bu ümmetin beklediği peygamberdir. Hem de peygamberlerin en sonuncusudur,[22] diye meseleye nokta koyup son hükmünü verecekti.

Ancak rahip, bir türlü ayrılamıyordu. Belli ki aradığını bu kadar yakınında bulunca, O'nunla ilgili daha fazla bilgi almak is-

---

21 Zührî, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/130

22 Zührî, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/130

tiyordu. Onun için Meysere'ye, ağacın altında dinlenen Allah Resûlü'yle ilgili sorular soruyor ve kendisine, yol boyunca karşılaştıkları ilginç olaylardan bahsetmesini istiyordu. O da, alışveriş esnasında yaşanan yemin meselesini anlattı rahibe. Heyecanı bir kat daha artmıştı rahibin. Yerinde duramıyordu. Verdiği hüküm, kesinlik ifade ediyordu ve kendinden emin bir şekilde şunları söylemeye başladı tekrar:

– Vallahi de bu, bizim bekleyip durduğumuz Nebî. Ne olur O'na, iyi göz kulak ol![23]

Ardından da, heyecanla Muhammedü'l-Emîn'in yanına koşacak ve önce, ihtimamla mübarek alnından öptükten sonra hızla ayaklarına kapanacak ve şunları söyleyecekti:

– Ben şehâdet ederim ki Sen, Allah'ın Tevrat'ta zikrettiği şahıssın.[24]

Yanlarında getirdikleri emtiayı Şam'da satıp alınması gereken malları da kervana yükleyerek tekrar Mekke'nin yollarına koyuldular. Havalar çok sıcaktı ve yolda gelirken Meysere, Allah Resûlü'nü, bulut şeklinde iki meleğin gölgelediğini görmüş ve hayretle arkasından bakakalmıştı. Bu kadar sıcak bir ortamda iki bulut… Hem de, sürekli birisini takip eden iki bulut… Gittiği yere giden ve durduğunda da oldukları yerde sabit kalan iki bulut…

O ise, tavrını hiç bozmadan emniyet ve güven içinde, hiçbir şey yokmuşçasına yoluna devam etmekteydi.

Elbette Meysere için bu yolculuk, öncekilerden çok farklıydı; ne bir haksızlığa şahit olmuş ne de yol boyunca bir huzursuzluk yaşamıştı. Götürdüklerini Şam'da en iyi şekilde değerlendirmişler ve getirdikleri mallar da, Mekke'de çok iyi bir değerle satılmıştı. Belli ki Hz. Hatice, aradığı kaliteyi sonunda bulmuştu. Daha önce

23 İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/130

24 Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, 1/51

çok farklı kimselerle ticaret yapmıştı ama elbette ki 'İnsanlığın Emîni' bir başkaydı.

Aslına bakılacak olursa, Hz. Hatice'nin derdi, kâr üstüne kâr getirecek mallarında değildi. O, telâşla Meysere'nin gelmesini bekliyordu ve gelir gelmez de, yol boyunca şahit olduklarını sormaya başladı teker teker. Meysere, önce rahibin sözlerini nakletti O'na. Gelirken gördüğü iki melekten bahisler açtı ardından. Şam'daki yemin talebi ve buna mukabil Efendisi'nin tepkisini, ardından da adamın anlattıklarını aktardı hassasiyetle. O kadar anlattı ki, yol boyunca yaşadıklarını evirip çevirip yeniden aktarıyor, metanet ve güvenini öve öve bir türlü bitiremiyordu.

Zaten Hatice'nin aradıkları da bunlardı. İçten içe kendini yiyip bitiriyor ve ruh dünyasındaki dalgalanmaları saklamaya çalışıyordu. Nasıl olmasın ki, bütün yollar hep O'nu gösteriyordu.

Hemen kalktı ve doğruca, kâmil mürşidi Varaka İbn Nevfel'in yanına gitti; Meysere'nin anlattıklarını paylaşacaktı yine amcaoğluyla.

Duydukları karşısında Varaka da heyecanlanmıştı. Artık o da, beklediğini bulduğundan emindi. Ve yorum bekleyen Hz. Hatice'nin yüzüne;

– Eğer bu anlattıkların doğru ise ey Hatice! Şüphesiz Muhammed bu ümmetin peygamberidir. Ben de biliyordum ki, bu ümmetin beklenen bir peygamberi vardır. İşte, bu zaman da zaten O'nun zamanıdır,[25] deyiverdi.

Zira Varaka, sürekli bir beklenti içindeydi ve sık sık, "Ne zaman?" diye O'nun geleceği günü intizar ediyordu. Bunun için şiirler yazıyor, her fırsatta, gelişinin gecikmesinden duyduğu üzüntüyü dile getiriyordu.

Her şey O'nu işaret ediyordu; bugüne kadar dinledikleri, Mek-

---

25 İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/10

ke'nin şehâdeti ve Meysere'nin anlattıkları, hep yolların birleştiği yeri, Muhammedü'l-Emîn'i, yani doğru adresi gösteriyordu. Artık hiç tereddüdü kalmamıştı Hz. Hatice'nin. Yıllarca beklediği müjdelenen Nebi, artık çok yakınındaydı. Evliliği zihninden silmişti ama bugün O'na daha yakın olmanın başka da bir yolu görünmüyordu.

İzdivaca Giden Yol

O güne kadar iki defa evlilik yaşamış ve bütün tekliflere artık kapılarını kapatmıştı. Zira, onun için yaş kemâle ermiş ve ayakta kalabilmek için bir başkasının dayanağına da ihtiyacı kalmamıştı. Bugünkü mânada uluslar arası bir ticari zemine sahipti ve emrinde çalışanlar, sınırları aşkın bir coğrafyanın insanlarıydı. Rûm, Fars ve Gassâsine beldelerinden adamlar çalıştırdığı gibi emrinde, daha yakın coğrafya sayılan Hîre ve Şam bölgelerinden de insanlar vardı.

Zengindi; işini sağlam yapan akıllı, güzel, olgun ve herkesin rağbet ettiği şerefli bir kadındı. O gün için Kureyş arasında, böylesi bir kıymet ve kadre kurban olmayacak kimse yoktu. Kavminden her erkek, imkânı olsa ve buna gücü yetse, onunla evlenmeye can atıyordu. O güne kadar kim bilir kaç kişi kapısını aşındırmıştı ama o, bunların hiçbirini kabul etmemiş, gelen herkese kapılarını, bir daha da açmamak üzere kapatmıştı. Ebû Cehil olarak şöhret bulacak olan Amr İbn Hişâm da, ona evlenme teklifinde bulunanlar arasındaydı. Fakat Hz. Hatice, bunu da tereddütsüz reddetmiş, açmamak üzere kapıyı arkadan sürgülemişti.

Hatta daha sonraları Ebû Cehil'in, Efendimiz'e karşı tavır almasının sebeplerinden birisinin de bu izdivaç olduğu vurgulanmaktadır. Hatta böyle bir evlilik gerçekleşince Ebû Cehil, kin ve nefretle köpürecek ve kendi kendine:

– Evlenecek, Ebû Tâlib'in evlatlığı ve Kureyş'in yetiminden başkasını bulamamış mı, diye tepki gösterecekti.

Ancak bu sefer durum farklıydı ve böyle sürekli bir beraberlik için evlilikten başka da bir yol gözükmüyordu Hz. Hatice için. O güne kadar evlenmeyi düşünmeyen, belki de böylesine nezih bir evliliğin hayaliyle diğer talepleri geri çeviren Hz. Hatice, artık kararını vermişti. Ancak, bunu nasıl açacağını bir türlü kestiremiyordu.

Onun bu düşünceli hâlindeki farklılığı okuyan yakın arkadaşı Münye kızı Nefîse, bir gün yanına yaklaşacak ve şefkat dolu bir sesle:

– Sana ne oluyor, bu hâlin ne ey Hatice? Bugüne kadar hep seninle birlikte oldum ama seni hiç bu kadar düşünceli görmedim, diye sorup durgunluğunun sebebini öğrenmeye çalışacaktı.

Önce, meseleyi açıp açmama konusunda tereddüt geçirdi Hz. Hatice. Bir müddet suskun kaldı öylece. Ancak, adım atmadan hayra nail olmanın imkânı yoktu ve neticede, arkadaşına anlattı aklından geçenleri bir bir…

Önce, şunları anlattı:

– Ey Nefîse! Şüphe yok ki ben, Abdullah oğlu Muhammed'de, başkalarında görmediğim bir üstünlük görüyorum. O, dosdoğru, sâdık ve emîn, şeref ve pâk bir nesep sahibi, insanın karşısına çıkabilecek en hayırlı insan. Üstüne üstlük O'nun için bir de, sürpriz ve güzel haberler var! Garip bir durum… Hizmetçim olan Meysere'nin anlattıklarına bakınca, rahibin anlattıklarını dinleyip çarşı-pazardaki gelişmelere şahit olunca, Şam'dan kervanla gelirken üstünde kendisini gölgeleyen bulutu seyrederken, kalbim neredeyse yerinden fırlayacak gibi oldu; inandım ki, bu ümmetin beklenen Nebi'si O'ndan başkası değil!

Nefîse, hâlâ meseleyi anlamaya çalışıyordu;

– İyi de, senin bu kadar sararıp solman ve sabahtan bu yana düşünceli bir hâl almanla bunun ne alâkası var, diye mukabelede bulundu. Anlaşılan daha açık konuşmak gerekiyordu. Arkadaşına yöneldi ve açık bir dille şunları söyledi:

– O'nunla evlenmek suretiyle yollarımı birleştirmeyi umuyorum; ancak buna da nasıl nâil olacağımı bilemiyorum.

Bu sefer mesele anlaşılmıştı. Hâlden anlayan Nefîse şöyle mukabelede bulundu:

– İzin verirsen, senin için ben, bir nabız tutarım!

Hz. Hatice'nin beklediği tepkiydi bu ve heyecanla:

– Eğer bunu yapabilirsen ey Nefîse, hemen yap, dedi.

Çok geçmeden Münye kızı Nefise, oradan ayrıldı ve Muhammedü'l-Emîn'in yerini öğrenmek için adres soruşturmaya başladı. Bir müddet sonra da, Allah Resûlü'nün yanındaydı. Önce selam verdi ve ardından;

– Yâ Muhammed, diye seslendi. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün vücuduyla yönelmiş, Nefîse'nin sözlerine kulak veriyordu. Şöyle devam etti:

– Senin evlenmene engel olan ne, Sen niye evlenmiyorsun?'

Efendiler Efendisi'nin beklemediği sürpriz bir soruydu bu ve:

– Elimde evlenmek için imkânım yok ki, diye mukabelede bulundu. Çünkü Resûlullah'ın elinde, evlenecek kadar maddî imkân yoktu. Başkalarının sorumluluğunu üzerine alacak olan kimsenin, en azından onları görüp gözetecek kadar bir imkânı olmalıydı.

Ancak bunun, bir problem teşkil etmediğini anlatacaktı Nefise!. Mal ve mülk kaybolup giden bir meta iken, asalet, şeref, emniyet ve böylesi bir karakter, öyle kolay bulunacak bir kıymet değildi zira. Kapı bu kadar aralanmışken, kapatmamak gerekiyordu ve;

– Şayet Senin için bu, problem olmaktan çıksa ve karşına, gü-

zellik, mal, şeref ve Sana denklik itibarıyle bir kıymet çıksa, müspet cevap vermez misin, diye sordu ardından.

Cümleler, böyle bir adayın olduğunu açıkça haber veriyordu ve sözden anlayan Söz Sultanı sordu ona:

– Peki, kim bu, diye sordu.

– Hatice, diye cevapladı Nefîse. Onu tanımamak olmazdı; daha birkaç gün önce onun kervanını Şam'a götürmüş ve iyi bir ticaretle gelip kendisine teslim etmişti. Ancak evlilik, ticaret kadar kolay değildi. Onun için;

– Bu nasıl olacak ki, diye sordu. Nefîse'nin derdi, bu işin nasıl olacağı değildi; o, sadece bir kabul bekliyordu. İşte bu cümle de, o kabulün bir emaresiydi ve Allah Resûlü'nden bunları duyar duymaz, rahat bir nefes aldı. Zira bu, "Benim açımdan problem değil ama böyle bir evlilik nasıl mümkün olabilir ki?" mânasında bir tepkiydi. İşin bundan sonrası, Nefîse için daha kolaydı. Onun için de;

– Sen onu bana bırak. Ben hallederim, deyiverdi.

Tabii olarak sükût, icabetin vuku bulduğunun habercisiydi ve süratle oradan ayrılan Nefîse, doğruca Hatice validemizin yanına koştu. Müjdeyi, bizzat kendisi vermek istiyordu.

Aslına bakılacak olursa, o günün toplumunda bir kadının, evlenmek için erkekten önce teklif getirip buna talip olması, alışılmış bir uygulama değildi. Bu türlü durumlarda genelde, kavmin ileri gelenleri ve büyükler devreye girer ve adayların yuva kurmalarına öncülük ederlerdi.

Nefîse'nin getirdiği haber, rahat bir nefes aldırmıştı Hz. Hatice'ye. Konuya sıcak baktığını öğrenir öğrenmez de, ona rağbet edişinin ve evlilik talebinin gerekçelerini bildiren bir haber gönderdi Özlenen Nebi'ye. Şöyle başlayacaktı sözlerine;

– Ey amcamın oğlu! Şüphesiz ben, aramızdaki akrabalık bağ-

larının yakınlığından, Senin, kavmin arasındaki eşsiz konumundan, güzel ahlâkın ve emanete riayetinden ve sözündeki doğruluğundan dolayı Sana talip oldum. Amcalarına söyle de, işlerin yürümesi için devreye girsinler!

Belli ki, Allah Resûlü'ne olan hayranlığını, olanca içtenlik ve titizlikle ifade etmenin adıydı bütün bunlar. Ancak, böylesine önemli bir meselede, büyükleriyle istişare etmeden karar vermek istemiyordu Allah Resûlü de… Teklifi alır almaz doğruca amcası Ebû Tâlib'in yanına gitti ve Nefîse ile aralarında geçen süreci anlattı teker teker.

Evet, yeğeni Muhammedü'l-Emîn, onun için çok değerliydi ve o kıymette bir başkasını tanımıyordu Ebû Tâlib. Ancak, Hatice de, öyle yabana atılacak bir kadın değildi. İzzet ve onuruyla yaşadığı bir hayatı vardı ortada. Şeref ve neseb yönüyle en önde gelenlerden birisiydi. Yeğeninin de bu işe sıcak baktığını anlamıştı ve "Niçin olmasın?" diye düşünerek, kolayca izin verdi yeğenine.

Artık yıllara yön verecek mutlu beraberlik vakti gelmişti. Ve çok geçmeden bir gün, Abdulmuttalib'in oğulları Ebû Tâlib, Abbâs[26] ve Hamza, Hatice'yi istemek için yola koyulacaktı. Muhatapların oluru olsa bile, aileler arasında geçerli olan merasimler yerine getirilmeli ve konu, bir velimeyle herkese duyurulmalıydı. Önce Ebû Tâlib konuşmaya başladı;

– Bizi, İbrahim neslinden ve İsmail soyundan kılan Allah'a hamd olsun! Haseb ve nesep itibarıyle bizi, insanların hizmetine adayan, evine hizmetle bizi şereflendiren, Harem'e hizmetle serfirâz kılan; bizim için evini, insanların yönelip emniyet solukladığı bir mekâna çeviren ve bizi, insanlar hakkında hüküm vermekle öne geçiren şüphesiz O'dur.

Konuşmaya başlamadan önce tercih edilen böyle bir hitap,

---

26 Bazı rivayetlerde, Hz. Hatice'yi isteyecek isimler arasında Hz. Abbâs yoktur.

işin ciddiyetini açıkça ortaya koyuyordu. İnsanların teveccühüne mazhariyetin şükrü de, zaten böyle olmalıydı. Ardından şunları söyledi aile meclisinde:

– Kardeşimin oğlu Muhammed'e gelince O, Abdullah'ın oğlu Muhammed'dir. Onunla kim boy ölçüşmeye kalkışsa, mutlaka O, üstün gelir. Mal ve mülk itibarıyle pek bir varlığı olmasa da şeref, asalet, şecaat, cesaret, akıl ve fazilet yönüyle herkesten üstündür. Zaten mal ve mülk de, kaybolan bir gölge gibidir; emanettir ve kalıcı olamaz. Ancak şu var ki, gelecek itibarıyle O'nun hakkında büyük haberler, herkesi hayran bırakacak yenilikler olacaktır! O sizden, kerimeniz olan Hatice'yi talep etmektedir. Mehir olarak da ona, bir kısmı peşin ve diğer bir kısmı da sonradan ödenmek üzere on iki ûkiyye ve bir neşş[27] takdir etmektedir.

Bir kısmı nakit ve geriye kalan diğer bir kısmı sonradan ödenmek üzere borç olarak yaklaşık beş yüz dirhem… İşte, Efendiler Efendisi'nin, Hz. Hatice validemiz için takdir ettiği mehirin bedeli… Bazı rivayetlerde, Ebû Tâlib'in ilan ettiğinin dışında mehir olarak, Allah Resûlü'nün yirmi deve vaat ettiği de anlatılmaktadır ki, büyük ihtimalle bu, o günün şartlarında beş yüz dirhemin karşılığına tekabül ediyordu.

Erkek evinin talebine karşılık kız tarafından da söylenmesi gereken sözler vardı. Ebû Tâlib'in arkasından Hatice'nin amcası Amr İbn Esed de[28] kalktı ve Hatice'nin faziletini ifade eden

---

27 Bir neşş, yirmi dirhem; bir ûkiyye de, kırk dirheme tekabül etmektedir. Bu durumda Efendimiz'in Hz. Hatice için takdir edilen mehiri, toplam beş yüz dirhem etmektedir. Bugünkü şartlarda ise bu, 1600 gram gümüş karşılığı bir değere tekabül etmektedir.

Bir gün Hz. Âişe validemize Ebû Seleme İbn Abdurrahman şunu soracaktır:

- Resûlullah'ın mehiri ne kadardı?

- O'nun, zevceleri için verdiği mehir, on iki ûkiyye ve neşştir. Peki neşş nedir, biliyor musun?

- Hayır.

- Neşş, yarım ûkiyyedir. Mehrin tamamı, beş yüz dirhemdir. İşte bu, Resûlullah'ın hanımları için takdir ettiği mehiridir. Bkz. Sahîhu Müslim, 2/1042 (1426); İbn Hişâm, *Sîre*, 6/57

28 Bazı rivayetlerde bu ismin, Varaka İbn Nevfel olduğu anlatılmaktadır.

benzeri sözler söyledi. Zira o gün Hz. Hatice'nin de babası yoktu; Ficar savaşlarında ölmüş ve Hatice de, Resûlullah gibi yetim büyümüştü. Şöyle diyordu:

– Senin de zikrettiğin gibi, saydığın hususlarda bizi insanlara üstün kılan Allah'a hamd olsun! Şüphe yok ki bizler, Arap'ın önde gelenleri ve efendileriyiz. Sizler de öyle… Araplardan hiç kimse, sizin faziletinizi inkâr edip şeref ve iftihar noktalarınızı yok sayamaz. Sizinle aynı kökten gelme ve müşterek şerefimizin adına sizler şahit olun ki ben, -ey Kureyş topluluğu- Huveylid kızı Hatice'yi, zikredilen mehir mukabilinde Abdullah'ın oğlu Muhammed'e nikâhladım.'

İşin sorumluluğunu üzerinde hisseden Ebû Tâlib, mecliste bulunan diğer akrabalardan da aynı ikrarı duymak istiyordu. Bunun için;

– İstiyorum ki bu kabule, diğer amcalar da iştirak etsin, dedi. Bunun üzerine orada bulunan diğer bir amcası sözü aldı ve:

– Sizler de şâhid olun ki ey Kureyş, bizler, Abdullah'ın oğlu Muhammed'e Huveylid'in kızı Hatice'yi nikâhladık, diyerek aynı hükmün altını yeniden çizdi.[29]

Genel kabul gören merasimler de tamamlanmış artık iş, velimeye kalmıştı. Çok geçmeden o da yerine getirilecekti. Derken, koyunlar kesilip develer boğazlanmış ve düğün-dernek için bir de meclis tertip edilmişti.

Zengin ve asil Hatice, artık dünyanın en bahtiyar kadınıydı. Vakarı, sürûrunu gizlemeye çalışsa da, sevincine diyecek yoktu. Bunu paylaşmak için dost ve arkadaşlarına kapılarını sonuna kadar açmıştı. Gün, sürûr günüydü ve Hatice'nin evinde o gün bu, çok yönlü yaşanıyordu; defler vuruluyor ve kadınlar kendi aralarında eğlenip raks ediyorlardı.

Beri tarafta, zamanın ağır şartları altında zor günler yaşayan

---

29 Yemânî, *a.g.e.* 65 vd.

Ebû Tâlib'in sevincine de diyecek yoktu; bir kenara çekilmiş ve yeğenine böyle bir kapı aralayan Allah'a, içtenlikle hamd ediyordu.

Sevinen sadece Ebû Tâlib değildi elbette; Mekkeliler bu birlikteliği o kadar içtenlikle onaylamışlardı ki, duygularını şiirin diliyle ortaya koyacak ve karşılıklı olarak, yapılan işteki isabeti birbirlerine haykıracaklardı.

Ancak o gün, hiç kimsenin sevinci, Hz. Hatice'ninkine denk olamazdı. O'nu o kadar yakından takip ediyordu ki, düğünlerine, süt annesi Halîme-i Sa'diye'yi de davet etmiş, böylelikle, yetim büyüyen süt yavrusunun mutluluğunu ona da yaşatmak istemişti.

Sevinci, cömertliğine gölge düşürmeyecek ve yapması gerekeni unutturmayacaktı. Sabah ayrılıp giderken Halîme'nin yanında, sütünü verdiği Abdullah'ın oğlu Muhammed'in kerim hatırına mukabil, bahtiyar Hatice tarafından hediye edilen kırk baş koyun da vardı.

O gün için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) 25 yaşlarındaydı ve böylelikle 25 yıl sürecek zor ama huzur dolu bir evlilik hayatı başlamış oluyordu.

Birkaç gün Ebû Tâlib'in evinde kaldıktan sonra artık, Hakîm İbn Hizâm'dan alınan yeni eve yerleşecek ve vahiy geleceği âna kadar 15 yıl süren, herkese örnek bir hayat başlayacaktı.

Hatta O'nun gibi zenginlerden farklı olarak Hz. Hatice, ev işlerini hizmetçi ve adamlarına bırakma yerine bizzat Efendisine olan vazifesini kendi üstüne almıştı ve bunu, bir ibadet neşvesi içinde yürütüyordu. O'nun hoşnutluğuna kendini öylesine adamış, O'na öylesine kendini vakfetmişti ki, kılının bile incinmesinden rahatsızlık duyuyor ve O'nu rahatsız edici bir hareketinin olmaması için azami gayret gösteriyordu.

Evin Diğer Sakinleri

Hz. Hatice validemiz, Efendimiz'le birlikte paylaştığı yeni evinde de yalnız kalmayacaktı. Çünkü bu evin sakinleri, sadece kendilerinden ibaret değildi. Gerçi, her ikisinin de anne ve babası, önceden Hakk'a yürümüş ve bu mutlu günlerini de görememişlerdi. Tabii olarak onları artık evlerinde misafir edemeyeceklerdi; zira artık onlar, âhiret yurdunun misafiriydi.

Bir insanın, anne ve babasının vefat etmiş olması demek, elbette onun evinde başka kimselerin kalamayacağı anlamına gelmeyecekti. Yoksul ve bakıma muhtaç, yalnız ve himayesiz kalanlara kol ve kanat germek, kendini insanlığa adamış sorumluluk sahibi her bir insanın görevi olmalıydı.

Bu sorumluluk, hem Efendiler Efendisi'nde hem de O'nun kerim zevcesi Hz. Hatice'de fazlasıyla vardı. Onun için evlerinde sadece kendileri barınmıyor, aynı zamanda bu evin kapılarını başkalarına da açıyorlardı. Çünkü onlar, ellerinden tutarak kemal noktasında birer insan olmalarını murâd ettikleri yakınlarıyla aynı evi paylaşıp kemâlât adına müşterek bir irtifa yaşıyorlardı.

Allah Resûlü ve Hz. Hatice dışında, huzur dolu bu aile ortamını paylaşanlardan kısaca bahsetmekte yarar var:

Hz. Ali: Bir vefa örneği sergileyerek Efendiler Efendisi, kıtlık senelerinde sıkıntı yaşayan Ebû Tâlib'in yardımına koşacak ve oğullarından birisine, amcası Hz. Abbâs'ın sahip çıkmasını temin ederken diğer oğlu olan Hz. Ali'yi de kendi uhdesine alacaktı. Böylelikle O (sallallahu aleyhi ve sellem), yıllar önce himayesine alarak kendisine sahip çıkan amcası Ebû Tâlib'e olan vefasını ortaya koymuş oluyordu.

Hz. Ali'nin yeni evinde kendisine annelik yapacak olan kadın ise, şüphesiz Hz. Hatice validemizdi. Artık Hz. Ali, bir taraftan en şerefli insanın rahle-i tedrisinde terbiye görürken diğer yandan

da asil kadın Hz. Hatice'nin şefkat ve merhamet dünyasından doyasıya istifade etmiş oluyordu.

Zeyd İbn Hârise: O, aslen hür bir ailenin çocuğu iken, annesiyle birlikte gittikleri ana ocağında baskına uğrayan ve köle pazarlarında satılan bir gençti. Ukâz panayırından onu, Hz. Hatice validemizin yeğeni Hakîm İbn Hizâm satın almış ve halasına getirmişti. Kutlu izdivaç gerçekleşinceye kadar, bir müddet öylece hizmetine devam eden Hz. Zeyd, bu birlikteliğin ilk yıllarında Efendimiz'in hizmetine tahsis edilmiş ve O da, Zeyd'e daha ilk dakikadan itibaren kendisine hürriyete giden yolları göstermişti. Hatta yıllar sonra babasıyla amcası onun izini bulup geri götürmek için Mekke'ye kadar gelmiş, ancak o, gerçek hürriyeti huzurunda bulduğu şahsın yanında kalmayı, anne ve babasıyla yaşamaya tercih etmiş ve bulduğu bu kapıdan, Mûte'de şehadete ulaşacağı ana kadar hiç ayrılmamıştı.

Ümmü Eymen: Efendiler Efendisi'nin, "Annemden sonra annem yerinde olan" dediği babasından yadigâr dadısı Ümmü Eymen de bu evin sakinleri arasındaydı.

Hind: Hatice validemizin önceki kocası Ebû Hâle'den olan oğlu Hind de bu evde ikamet ediyordu.

Zübeyr İbn Avvâm: Bir aralık Efendimizle beraber aynı evi paylaşanlar arasına, babası Avvâm vefat ettikten sonra küçük Zübeyr de katılacak ve o da, bu kutlu evde büyüme lütfuna erişecekti. Belki de bu nebevî terbiye neticesinde o, daha ilk günlerde Müslüman olacak ve küfrün şiddetine karşı ilk kılıcı da o çekecekti.

Huzur Dolu Bir Yuva

İşte, böyle bir yuvada huzur olurdu. Başta Efendiler Efendisi, tek başına bir huzur kaynağıydı. Huzuru rüyasında bile göreme-

yenlerin, başlarından aşağıya sağanak sağanak huzur yağmurları boşaltmak, varlığının gayesiydi O'nun.

Hatice validemizin şefkat dolu çabaları da, bu huzur ortamını besleyen önemli bir dinamikti. O, Efendisinin her hareketini, daha baştan doğru olarak kabullenmiş ve asla kritiğe tâbi tutmadan aynen uygulama yarışına girmişti. Efendimizin başı ne zaman sıkışıp huzurunu kaçıran bir durumla karşılaşsa gelir ve Hz. Hatice validemizin karar kıldığı bu hanede sükûn bulurdu.

Evin genelinde böyle bir huzur olduğu gibi her ikisi arasında da, kıskandıran bir samimiyet, koşulsuz bir teslimiyet ve şüphe duyulmayan bir emniyet vardı. Hatta aralarındaki samimiyet, başkalarının da dikkatini çekiyor ve eşine rastlamaya imkân bulamadıkları böyle bir hayata hayranlıkla bakıyorlardı. Bir gün, kendisinden Hz. Hatice'nin yanına gitmek için izin isteyen Muhammedü'l-Emîn'in arkasına, Neb'a adındaki cariyesini gönderen Ebû Tâlib, böylelikle O'nun, yeğenine olan alâkasını öğrenmek istemişti. Geri döndüğünde Neb'a, Ebû Tâlib'e şunları anlatacaktı:

– Gördüklerim çok ilginçti. Gelişini görünce Hatice, hemen kapıya yöneldi, elinden tuttu ve kocasını sinesine basarak şöyle dedi:

– Anam babam sana feda olsun! Vallahi bunu ben, senden başka hiç kimseye yapmam. Fakat biliyorum ki sen, geleceği beklenen Peygambersin. O gününü yaşarken ne olur beni ve yanındaki konumumu unutma! Ne olur, seni gönderen Allah'a benim için de dua et!'

Eşi ve her konudaki destekçisi Hz. Hatice'den bu iltifatları duyan Muhammedü'l-Emîn:

– Allah'a yemin olsun ki şayet o ben isem, benim için sen, asla

zayi etmeyeceğim nice fedakârlıklar yaptın, diyecek[30] ve sonrasında da onu asla unutmayacaktı.[31]

Bu Yuvanın Semereleri

Çok geçmeden bu yuva da semere vermeye başladı. Önce Kâsım dünyaya geldi. O, Efendimiz'in, (sallallahu aleyhi ve sellem) Kâsım'ın babası mânasında 'Ebu'l-Kâsım' diye künyelendiği oğlu idi aynı zamanda. Ancak o, bu fâni âlemde kalıcı değildi. Henüz emekleyip yürümeye başlamıştı ki, kanatlanarak cennete uçuverecekti.

Kızları arasında ilk dünyaya gelen ise Zeyneb validemizdi. Hatice validemizin delaletiyle onu Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), teyzesinin oğlu Ebu'l-Âs ile evlendirecek ve bu evlilikten Ümâme ve Ali isminde iki torun sahibi olacaktı.

---

30 İbn İshâk, *Ahbârü Mekke*, 5/206

31 Bazı rivayetlerde bu hâdisenin, düğün öncesinde gerçekleştiği izlenimi vardır. Buna göre Ebû Tâlib, Hatice'nin yeğenine olan talebinden emin olmak için, evlenmesi için izin verdiği yeğeninin arkasından, Neb'a isminde bir cariyesini göndermişti. Böylelikle konuşmalarına muttali olacak ve bunun, kalıcı bir yuvanın başlangıcı olmasından emin olacaktı. Şu tembihte bulunuyordu:

- Git de dinle bakalım; Hatice O'na neler söylüyor?

Neb'a, Efendiler Efendisi'ni takibe koyuldu. Nihayet Hz. Hatice'nin bulunduğu mekâna gelince, yanına oturup konuşmaya başladılar. Sözü açan yine Hz. Hatice idi:

- Anam babam Sana feda olsun! Allah'a yemin olsun ki, bütün bunları ben, Senin, gönderilecek Nebi olduğunu umarak yapıyorum. Şayet, gerçekten o Sen isen, ne olur beni ve konumumu unutup aklından çıkarma! Aynı zamanda, Seni peygamber olarak gönderen Allah'a benim için de dua et!'

Bu kadar içten ve sırf Allah için ortaya konulan gayret karşısında Efendiler Efendisi de şunları söyleyecekti:

- Vallahi de, şayet o Ben isem, elimden geleni yapar ve seni zayi etmem. Şayet o, benden başkası ise, bu durumda, kendisi için bütün bunlara katlandığın ilah seni asla zayi etmeyecektir! Bkz. Yemânî, *a.g.e.* 68

Henüz risâlet yoktu; ancak, kıymet, her yerde ayrı bir kıymet ifade ediyordu. Ne zaman gerçekleşirse gerçekleşsin, hak adına bir hakikatin seslendirilmesinden başkası değildi bütün bunlar…

Ardından Rukiyye ve Ümmü Gülsüm dünyaya geldi. Büyüyüp geliştiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onları, amcası Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile evlendirmişti. İslâmiyet'in ilk yıllarına kadar devam eden bu evlilik, Kureyş'in kin ve nefretinin bir başka tezahürü olarak son bulacak ve bundan sonra Rukiyye'yi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Osman ile evlendirecekti. Habeşistan'a gerçekleşen ilk hicrette, Hz. Osman'la birlikte yola çıkan Hz. Rukiyye, aynı zamanda bir ilki temsil ediyordu; zira Habeşistan için yola çıkan ilk aileydi onlar. Onun için Efendiler Efendisi, zaman zaman, 'Lût'dan (aleyhisselâm) sonra ilk defa ailesiyle birlikte hicret eden' diye onlara taltifte bulunacak ve çıktıkları yolda onları iltifatlarla nazara verecekti.

Daha sonra Habeşistan'dan dönen Hz. Osman ve Hz. Rukiyye, Medine'ye de birlikte hicret etmişlerdi. Bedir savaşı sırasında hastalanan Hz. Rukiyye, bu hastalığından kurtulamayarak vefat edecekti. O'nun bu hastalık sürecinde kendisiyle meşgul olması için Hz. Osman'ı Medine'de bırakan Allah Resûlü, Hz. Osman'ı da rahatlatan şu müjdeyi verecekti;

– Senin, Bedir'e katılan her bir adam gibi mükâfatın var.'[32]

Rukiyye validemizin vefatından sonra Efendiler Efendisi, bu sefer de Hz. Osman'ı, Ümmü Gülsüm validemizle evlendirmişti.

Ancak, Ümmü Gülsüm de uzun yaşayacak değildi; Medine'ye hicret ettikleri tarihten dokuz yıl kadar sonra, Ümmü Gülsüm validemiz de vefat edecek ve o da, Hz. Rukiyye ile annesi Hz. Hatice'ye mülaki olacaktı.

Aslına bakılacak olursa kader, kızlarının vefatını kendisine göstermemek suretiyle hüzünden masun kılmıştı. Gerçi, kızlarının yıkılan yuvalarına çok üzülmüştü; ancak o, en azından Medi-

---

32 İbn Abdi'l-Berr, *İstîâb*, 3/1038

ne'de yaşanan vefatları yaşamamış ve böylelikle, yıkılan yuvalarla sarsılan sinesi bir de, evlat acısını tadıp hüzün yaşamamıştı.

Peşi peşine Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) iki kızıyla nikâhlandığından dolayı bundan sonra Hz. Osman'a, iki nur sahibi mânasında 'Zü'n-Nureyn' denilecek ve sahabe arasında sadece o, bu özellikle serfirâz olacaktı.

Fâtıma validemiz, vahiy gelmeden beş sene önce dünyaya gelmişti. Küçük yaşına rağmen Mekke'nin ilk yıllarındaki şiddeti o da yaşamış ve üç yıl süren boykot yıllarında kim bilir ne acılar çekmişti!?

Gelişip boy attığında Efendiler Efendisi onu, Hz. Ali ile nikâhlamış ve bu evlilikten de, Resûl-ü Kibriyâ'nın pâk neslini devam ettirecek olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dünyaya gelmişti.

Bir aralık Hz. Ali, o günlerde âdet olduğu veçhile ikinci bir evlilik daha yapmak istemiş ve Ebû Cehil'in kızı ile nikâh için izin istemişti. O günlerin azılı düşmanının kızıyla Allah Resûlü'nün kızı, aynı şahsın nikahı altında nasıl bulunabilirdi? Onun için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Şüphesiz Hâşimoğulları benden, kızlarını Ebû Tâlib'in oğlu Ali'ye nikâhlama konusunda izin istiyorlar. Onlara asla izin vermem, demiş ve bunu üç kez tekrarlamıştı. Ardından da, gerekçesini de açıklayan şu cümleler döküldü mübarek dudaklarından;

– Allah'ım! Ancak bu, Ebû Tâlib'in oğlu benim kızımı boşar da sonra onların kızını nikâhlarsa olabilir! Çünkü benim bu kızım, benden bir parçadır; onu sevindiren her şey beni de sevindirir. Onu üzüp sıkıntıya sokan her şey de beni üzüp sıkıntıya sokar. Şüphesiz ben, onun, dini konusunda fitneye düçâr olmasından korkuyorum.[33]

Evlilik konusunda Efendimiz'den böyle bir tepki alan Hz.

33 Sünenü't-Tirmizî, 5/700; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.* 7/216 vd.

Ali, o günden sonra bırakın Ebû Cehil'in kızıyla evlenmeyi, helal olmasına ve başkasıyla evlilik konusunda Allah Resûlü'nden bir sınırlama olmamasına rağmen, Hz. Fâtıma vefat edinceye kadar bir daha evliliği hiç düşünmeyecek ve sadece onunla nikâhlı kalacaktır. Vefatı sonrasında ise, yine Hz. Fâtıma validemizin rehberliğiyle, Hz. Zeyneb'in kızı Ümâme ile nikâhlanacak ve böylelikle Fâtıma'nın emanetlerine, yabancı bir kadının kem gözle bakma endişesini de ortadan kaldırmış olacaktı.

Vahyin gelişinden sonra da, bu evde Abdullah dünyaya gelecek ve İslâm adına tebliğin yapıldığı bir dönemde doğduğundan dolayı kendisine Tayyib ve Tahir de denilecekti.[34] Ancak Abdullah, kısa süre sonra dünyaya gözlerini kapatacak, ebedi âleme ebedi bir çocuk hüviyetinde pervaz edecekti.

Vahyin Öncüleri

Vahiy öncesinde bu kutlu hane, mâna âlemini şereflendiren rüyalarla kuşatılmış ve Hatice validemiz de burada, vahiy buudlu nice rüyalar dinlemişti. Vahyin öncüleriydi bunlar ve bilhassa vuslatın altı ay öncesinde, birbirini takip eden muştulara dönüşmüş ve kendini daha bir hissettirir olmuştu. Belki de bunlar, yaklaşan vahiy ortamına bir hazırlık mânasını taşıyordu.

Görülen rüyalar genelde Hz. Hatice validemizle paylaşılır ve o da, dimağına yerleşmiş ve kesin kanaat hâline gelmiş beklentileri istikametinde yorumlar yapar, her fırsatta kuvve-i maneviyesine takviyede bulunmak isterdi. Bir defasında Efendimiz (sal-

34 Efendimiz'in erkek çocukları, küçük yaşlarda vefat ettikleri için bazı tarihçiler, Efendimiz'in erkek çocuklarının sayısı konusunda ihtilaf etmişler; bazıları Tayyib ve Abdullah'ın, aslında Kâsım'a ait iki lâkap olduğunu ileri sürerken diğer bir kısmı ise, Tâhir ve Tayyib'in de ayrı birer çocuğu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Büyük ihtimalle bu ihtilafın sebebi, onların henüz toplum içine çıkmadan daha küçük yaşlarda vefat etmiş olmalarıdır. Zira onlar, herkese ait bir bilgi hüviyetine kavuşmadan ebedi âleme göç etmişler ve bu sebeple de, hangi isimle kimin kastedildiği herkes tarafından algılanıp kavranamamıştır.

lallahu aleyhi ve sellem) rüyasında, evinin üstünden bir tahta çekilerek buraya bir delik açıldığını, sonra buraya gümüşten bir merdiven konulduğunu ve oradan iki adamın içeri girdiğini görmüştü. Bu manzara karşısında birilerini yardıma çağırmak istiyor ama bir türlü konuşamıyor ve bir türlü buna fırsat bulamıyordu. Sonra bu adamların her biri, iki yanına oturdu. Sonra tuttu birisi, elini vücuduna sokup buradan iki kaburga kemiği çıkardı. Sonra da göğsüne yönelerek buradan kalbini çıkarıp eline koyuverdi. O kadar gerçekçiydi ki elinin izini iliklerine kadar hissediyordu. Bu arada yanındaki arkadaşına şunu söylüyordu:

– Bu salih adamın kalbi ne kadar da güzel bir kalp.

Sonra da kalbini yıkayıp temizledi ve tekrar alıp onu yerine yerleştirdi. Çok geçmeden kaburga kemiklerini de olduğu yere iade etti. Ardından da, geldikleri yere yönelerek merdivenden çıkarak gözden kayboldular. Giderken merdiveni de alıp götürmüşlerdi. Artık tavan, yeniden eski hâline getirilmiş ve her şey normale dönmüştü.

Beklenen Nebi, tabii olarak bu rüyasını da ilk olarak Hatice validemize anlattı. Böylesine kritik günlerin en büyük destekçisi Hz. Hatice, yine kendisinden beklenen tavrı ortaya koyuyordu;

– Müjdeler olsun sana, dedi önce. Ardından da:

– Şüphesiz ki Allah, Senin için sadece hayır murad etmektedir. Bu da hayırdır; müjdeler olsun sana, diye ekledi.[35]

Bütün bunlara ilave olarak bir de, karşılaşılan her bir ağaç, taş ve canlı, Efendiler Efendisi'ne selama duruyor ve gelecek Nebi'ye vuslat öncesinde temennâda duruyordu. Benzeri hâdiselerle sıklıkla karşılaştığı bir günün ardından yine hâne-i saadetlerine gelmiş ve Hatice validemize endişelerini aktarmıştı. Yine ortada, O'nun metanet dolu destekleri vardı:

---

[35] Sahîhu Buhârî, 4/1894 (4670)

– Şüphesiz ki Allah, Seni asla zayi etmez ve Sana bir kötülük dokundurmaz. Çünkü Sen, sözün en doğrusunu söyler, emanete sadık kalır ve yakınlarını görüp gözetirsin.[36]

Vuslata Doğru

Allah Resûlü'nün atmosferinde huzur hâkimdi. Kutlu yuva semere veriyor, vahyin öncüsü rüyalar da Efendimiz'e destek oluyordu. Ama bir yandan da cehaletin koyuluğu gittikçe artıyordu. Kâbe'nin dört bir yanı putlarla dolmuş ve insanlar, Âlemlerin Rabbi'ni unutmuş, sanal ve sahte ilâhlara neredeyse kurban olma yarışına girmişlerdi. Belli ki, bu durum Kerim Zevcinin Ruh-u Pâk'ını, sıktıkça sıkıyordu. Huzur vermek için inşa edilen yeryüzünün ilk binası Kâbe, o gün için âdeta kasvet merkezi hâline getirilmek istenmişti. Bu sebepledir ki Allah Resûlü, o havadan uzaklaşmaya çalışıyor, ama bir türlü de Kâbe'den kopamıyordu.

Uzaklara açılmayı alışkanlık hâline getirmişti. Saatlerce yürüyerek ulaştığı Nur Dağı, âdeta nurun sahibine davetiye çıkarmış, beraberce semadan gelecek nuru beklemeye duruyorlardı. Dağın Kâbe'ye bakan yönündeki mağaraya otağını kurup uzaktan onu doya doya seyre dalıyor, belki de gelecekteki iman dolu, temiz ve dupduru hâlini tasavvur ederek o günlerin hayaliyle bir nebze olsun teselli oluyordu. Rabbiyle baş başa kalmayı tercih ettiği bu dağa, senenin belli gün ve aylarında gelmeyi alışkanlık hâline getirmişti. Âdeta Kâbe'ye rükûa durmuş Hirâ'da O'nun, ağyara kapalı, Hakk'a açık kendine göre bir ibadeti, mübarek elleriyle yüzünü buluşturduğu anlarda tarifi imkânsız bir huzuru vardı.

Her ayrılışı Hz. Hatice için de bir firkat ifade ediyordu. Allah Resûlü, Hirâ'da ayrı bir huzur solukluyordu ama beri tarafta, her ayrılışında Hatice'nin yüreği ağzına geliyor, başına bir şeylerin

---

36 Sahîhu Buhârî, 6/2561 (6581)

gelmesinden endişe duyuyordu. Bunun için arkasından adamlarını gönderiyor ve emniyette olup olmadığını görmek istiyor, koruyup kollamaları için tembih üstüne tembihte bulunuyordu.

Hatice validemizin hazırladığı azığını alıp gittiği demlerde, bazen kendisi geri gelip yeni bir azıkla geriye dönse de bazen de hasretine dayanamadığı evinin direği ve gelişini gözlediği efendisi için Hz. Hatice yollara düşüyor ve kilometrelerce yürüyüp saatler süren gayretleri neticesinde, sekiz yüz atmış altı metre yükseklikteki Nur Dağı'nda kendini kulluğa salmış Efendiler Efendisi'ne kendi elleriyle azık taşıyordu. Bazen de Hira'nın sırlı atmosferini Efendisiyle birlikte solukluyor ve binbir güçlükle ulaştığı Hira'da, O'nunla kalarak zamanını müşterek paylaşmayı en büyük bahtiyarlık sayıyordu. Zaman zaman da yolları, bugün İcâbe Mescidi olarak anılan yerde birleşiyor ve buluştukları bu mekânı mesken tutarak geceliyor ve daha sonra da Efendimiz, yeniden ayrılarak mağaraya çıkıyor, Hatice validemiz de evinin yolunu tutuyordu.

Bir kadın için, kocasının evinden bu kadar ayrı kalması, dayanılacak bir durum değildi; ancak Hz. Hatice, uzayan ayrılıklar karşısında en küçük bir tepki vermiyor, hatta tepki vermek bir yana Efendisi'nin yalnızlığını paylaşarak O'nu, gelecek günleri adına hazırlayıp teşvik ediyordu.

Yine böyle ayrı kaldığı demlerden birisinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisini görmediği hâlde birisinin şöyle seslendiğini duymuştu:

– Yâ Muhammed! Ben Cibril'im.

Belki bu da, vahiy öncesinde bir hazırlık anlamına geliyordu. Endişeyle irkilen Efendiler Efendisi, yine yöneldi Hatice'nin teselli ve temkin dolu dünyasına, teker teker anlattı sesi ve sesin geldiği ciheti. Ardından da, yüreğine işleyen bir ses tonuyla;

– Allah'a yemin olsun ki, büyük işlerin olacağından endişe duyuyorum, dedi.

Metanet insanının tavrı, öncekilerden farklı değildi; olamazdı. Istırap ve sıkıntılarını dindirecek şu cümleleri sıraladı teker teker:

– O ne söz! Allah'a sığınırız ondan! Allah (celle celâluh) hiç Seni zayi eder mi? Sen ki, emaneti yerine getirir zayi etmezsin, akrabalarını görüp gözetir, onların ellerinden tutarsın ve sözün en doğrusunu hep Sen söylersin.[37]

Yine bir gün, akşam karanlığı basmış ve herkes evine çekilmişti. Etrafı derin bir sessizliğin aldığı böylesine yalnız bir akşam, Cibril'e ait aynı sesi duymuştu. Kendisine,

– Selam, diyordu. Yine, hızlı adımlarla teselli koyuna yöneldi Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Telaşını görünce sordu Efendisine:

– Bu ne hâl? Bir şey mi oldu?

Yine tuttu, başından geçenleri anlattı kerim eşine. Sözünü bitirir bitirmez;

– Müjdeler olsun sana. Çünkü selam, sadece hayırdır, dedi heyecanla.[38] Heyecanında metanet ve durduğu yerin rasâneti hissediliyordu. Bununla O, "Selamla sana hitap eden kim olursa olsun, neticede mutlaka hayırla karşılaşacaksın." demek istiyordu.

Ve Vuslat

Ve derken bir gün.. Nur Dağı'nda nurlar buluşmuş, sema ile yer arasında kopmaz bir bağ kurulmuştu. Cibrîl gelmiş ve çoktan emareleri zuhûr edip ayân olan risaleti tasdikle Allah'tan ilk mesajları getirmişti. Yeryüzünün Emîni ile semanın Emîni, Nur Dağı'nda bir birine kavuşmuş ve böylelikle insanlığa yeniden bir

37 Sahîhu Buhârî, 1/4 (3)

38 İbn Hammâd, *ez-Zürriyyetü't-Tâhira*, 1/33

emniyet mesajları geliyordu semalar ötesinden… Artık Nur'un, Nur'u karşılama mevsimi gelmişti ve nurlu bir süreç başlıyordu. Semâvî Nur, arzî Nur'u kucaklıyor ve:

– Oku, diyerek O'nu sinesine basıyordu. Dağ ve taşın, taşımaktan aciz kaldıkları bir mesuliyetin konulmasıydı bu, aynı zamanda omuzlara… Vazifenin azameti karşısında hissedilen ağırlık dayanılacak gibi değildi.

Derken, semâvî Nur, Alak sûresinin ilk beş ayetini tebliğ etmiş ve bunun akabinde, Nur dağında buluşan iki Nur birbirinden ayrılmış ve Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), hızla Mekke'ye yönelmişti.

O ne gariplik ki, karşılaştığı her bir ağaç ve taş, önünde temenna duruyor, kendisine selam veriyor ve açıkça;

– Allah'ın selamı Senin üzerine olsun yâ Resûlallah, diyordu.[39]

Heyecanla evine döndü ve vefalı eşinden üstünü örtmesini istiyordu:

– Kendimden korkuyorum, diyor ve neticesini bilmediği bir sürecin başlangıcında endişesini ortaya koyuyordu.

Her ne kadar gelişindeki farklılığı fark etse de, O'nu görünce Hatice'nin yüreğine su serpilmişti. Zira, bu gidiş daha uzun sürmüş ve arkasından gönderdiği adamları da elleri boş geri dönmüşlerdi. Başına bir şeyler gelmesinden korkmuştu korkmasına, ama artık geri gelmiş, endişeleri de geride kalmıştı. Ancak bu gelişi, öncekilere pek benzemiyordu. Teselli kaynağı olan kerim eş, yine devreye girdi;

– Asla endişe etme! Allah, asla Seni zayi etmez, dedi önce. Ardından da, karşılaştığı durumun endişe verme yerine müjde ifade eden bir süreç olduğunu ifade etti.

Ne büyük metanetti bu… Allah'a olan güvenin, akılda zirve-

---

39 İbn Hacer, *İsâbe*, 7/601; Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 3/19

yi yakalamanın, ferasette ulaşılamaz bir konumu elde etmenin bir neticesiydi bu şüphesiz. Öyle bir metanet, akıl ve feraset ki, böyle bir konumda bir başka kadının -hatta bir erkeğin- aynı tepkiyi vermesi ne derece mümkündür?

Bir müddet sonra Allah Resûlü, başından geçenleri anlattı O'na ilk olarak. Tecrübe, metanet ve sabır insanı Hz. Hatice, tevekkülü tam bir insandı ve gayet metindi. Başkalarının kendisinden emniyet dilendiği bir Emîn'in sahipsiz olmadığını iyi biliyordu ve zayi olmayacağına olan inancı da tamdı. Kendisinden beklenen metaneti ortaya koyacak ve destek olması gereken bir zamanda kâinatın iftihar ettiği Yüce Kâmeti yalnız bırakmayacaktı:

– Müjdeler olsun sana ey amcamın oğlu, diye başladı sözlerine!.. Ardından da;

– Bulunduğun yerde sebat et. Hatice'nin nefsi elinde olana yemin olsun ki ben, Senin bu ümmetin Peygamberi olduğunu umuyorum, dedi.

O kadar hazırdı ki, hiç tereddüt göstermedi ve hemen oracıkta imanla tasdik etti O'nu ve O'na gelenleri!.. Destek vermek gibi önemli bir vazifesi olduğunun bilincindeydi. Zira o güne kadar emniyette merkezi tutan bir insanın, kemâlâta giden yolda endişe duymasına da mahal yoktu;

– Endişe duyma, diye devam etti sözlerine ve ardından da ilâve etti:

– Allah seni mutlaka muhafaza eder. Çünkü Sen, akrabalarını görüp gözetirsin, düşkünlerin elinden tutar, ihtiyacı olanları giydirirsin, Senin misafirin hiç eksik olmaz, sürekli Hakk'ın peşindesin ve Sen bütünüyle hayır yollarına kendini adamış birisin.

Zira sosyal hayatta başkaları için yaşamayı şiâr edinmişler, kevn ü mekânın Sahibi tarafından ilâhi koruma altına alınır ve ilâhi inayetle muhafaza edilirdi. Elbette böyle davranan birini Allah zayi etmeyecekti. Zira O'nun istekleri de bu istikamette değil

miydi? Toplumda oluşabilecek bu türlü boşlukları doldurup eksiklikleri gidermeyi kendine vazife edinmiş birini, işin sahibi yalnız bırakır mıydı hiç!..

Aslında Hz. Hatice, her bir Müslüman kadın için örnek alınacak bir tavır sergiliyor ve dünya adına hayırda en öne geçmenin örneğini ortaya koyuyordu. Evet, Allah için en sıkıntılı günlerde rüşdünü ispat edenleri O, hiç yalnız bırakır mıydı? Ancak bunu diyebilmek için de o gün Hatice olmak gerekiyordu.

Ardından, yine Varaka İbn Nevfel'e gitti Hatice!.. Olup bitenlere şaşırmamıştı zira, âdeta beklediği bir sonuçla karşılaşmanın metanetini ortaya koymuştu. Kerim zevcesinin anlattıklarını anlattı bir bir Varaka'ya!.. Her bir ifadesi, Varaka'nın dünyasında fırtınaların kopmasını netice veriyordu ve bir müddet sonra dayanamadı Varaka,

– Kuddûs!.. Kuddûs,[40] diye haykırmaya başladı. Ardından da ilâve etti:

– Varaka'nın nefsi yed-i kudretinde olana yemin olsun ki, şayet bana anlattıkların doğruysa ey Hatice! Bu gelen, Musa ve İsa'ya gelen Nâmûs-u Ekber'dir. Ve şüphesiz ki O da, bu ümmetin Nebi'sidir. Git ve bunu O'na söyle, sebat etsin.

Belli ki, karanlığın koyulaştığı bu demde, Nur Dağı, eteklerinden artık âleme nur saçmaya başlıyordu. Âdeta geceyi gündüze çevirecek bir meşalenin, sönmemek üzere tutuşup yanmaya başlamasıydı bu!.. Toprağın altındaki tohum çatlamış ve artık filiz verme yoluna girmişti. Beklenen an gelmiş ve insanlığın makus talihi yeni bir döneme el sallıyordu.

İnsanlığın yönünü değiştirecek bu olayı, bir de vasıtasız dinlemek gerekiyordu ve yine Hz. Hatice'nin delaletiyle buluştular

---

40 Varaka İbn Nevfel'in taaccüp dolu sözleri, başka bir rivayette, 'Subbûh! Subbûh!' şeklindedir. Bkz. İbn Hişâm, *Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/73

bir mecliste. Yaş farkı, itaate engel olamazdı ve önce Allah Resûlü'nün alnından öptü Varaka... Ardından da başından geçenleri dikkatlice dinlemeye başladı bir bir...

Dinledikçe bu yaşlı insan, hâlden hâle giriyor, ayrı bir heyecan duyuyordu. Zira yıllardan beri, kavuşma hasretiyle dolu ve sadece satırlarda okuyarak, geleceği günü can ü gönülden beklediği müjdenin, o an yanında duran şahıs olduğunu çoktan fark etmişti. Allah Resûlü'nün sözleri bitince, bu sefer Varaka'nın dili çözülecek ve aradığını bulmuş bir gönlün heyecanıyla ve titreyen bir ses tonuyla şu tarihî cümleleri söyleyecekti:

– Keşke ben o gün genç olsaydım, yaşıyor olsaydım da, kavminin Seni çıkarıp yurdundan kovacakları güne yetişip o gün Sana destek verseydim.

Teselli için gidilen kapıda duyulan sözler gerçekten dikkat çekiciydi; evet, gelecek umut doluydu. Ancak bu umut, öyle kolay elde edilecek gibi gözükmüyordu. Aldığı bu cevap karşısında, merak dolu bir ses tonuyla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) sordu Varaka'ya:

– Kavmim beni çıkaracaklar mı?

Gelen cevap, sadece sorunun cevabını değil, aynı çizgideki bütün mukaddes göçleri içine alacak mahiyetteydi:

– Evet.. Seni de çıkaracaklar. Zira Senin getirdiğin hakikatle gelen hiçbir insan yoktur ki, yurdundan çıkarılmış, vatanından ayrı bırakılmış olmasın!..[41]

İlk Olmanın Ayrıcalığı

Artık, cahiliye döneminde bile Tâhire olarak anılan Hatice, yolunu bekleyip gözlediği Efendisinin dizinin dibinde imanını ilan etmiş ve bundan böyle Hz. Hatice olmuştu. İbn Abbas'ın anlattı-

41 Sahîhu Buhârî, 1/4 (3)

ğına göre, Efendiler Efendisi, bir pazartesi günü namaza durmuş ve kullukla Rabbine yönelmişti. Aynı günün akşamında arkasında saf bağlayan kişi, Hz. Hatice'den başkası değildi.[42] Zaten O, nübüvvet öncesinde de Efendimiz'i bir baş yüce olarak görmüş ve bütün hareketlerini hep bu minval üzere örgülemişti. Hele, vahiy geldikten sonra bu tazimin boyutunu ölçmenin imkânı yoktu.

Efendiler Efendisi, Cibril'in öğrettiği abdest ve namazı ilk olarak O'na aktarmış ve O da, ilk dersini bizzat Allah Resûlü'nden almış, O'nunla birlikte ilk namazını kılıyordu.

Böylelikle, dünyanın cehalete kurban gittiği bu dönemde, âlemin yüzünü güldürecek bir 'ilk hareket' başlamıştı. Fakat karanlıkla bütünleşmiş kara ruhların buna hiç mi hiç tahammülleri yoktu.. olamazdı ve olmadı da!..

Artık Hz. Hatice, Efendimiz'in yanında sadık bir vezir gibiydi; ne zaman bir olumsuzlukla karşılaşsa, O'nun yanına gelir ve sükûnet bulurdu. İmkân nispetinde hep yanında bulunmaya çalışıyor ve yolunda engel olabilecek mânialları teker teker kaldırmanın gayretini ortaya koyuyordu.

Yollar çok çileli görünüyordu ve bu çapta bir 'ilk olma'yı temsil etmek, tabii olarak çok zordu. Ancak, işin ucunda 'mağrem nisbetinde mağnem' vardı ve bu, risk nispetinde mükâfatın katlanması anlamına geliyordu. Yaşanılan sıkıntıların büyüklüğü nispetinde mükâfat söz konusuydu ve Allah, bir kulunu sevince türlü türlü imtihanlardan geçirir ve dişini sıkanlar için, rızasının peçesini kaldırır, hususi iltifatlarla serfiraz kılardı onları. Zira sıkıntı O'nun için olunca, ebedi âlemi inşa eden en önemli bir dinamik hâline gelirdi. Hem, bugüne kadar Allah için yola çıkıp da çile ve mihnetlerin imbiklerinde saykıllanıp sa'ye sarılmanın semeresini almayan, çile üstüne çile yudumlayıp sonunda mükâfatını görmeyen kim vardı ki?

42 İbn Abdi'l-Berr, *İstîâb*, 3/1096

Belâ ve musibetlere dûçâr olmada önceliği, Allah'ın en seçkin kulları peygamberler, sonra harîmine alınan veliler ve ardından da derecesine göre diğer kullar almaktaydı. Bununla Allah, sevgili kullarını çok yönlü bir imtihana tâbi tutuyor ve aynı zamanda daha büyük işlerin altına girip hakkı temsil edecekleri güne hazırlıyordu. Başlangıç itibarıyle olumsuz gözükse de belâ ve musibetler, aynı zamanda günahların köküne kezzap döküp temizleyen önemli bir unsurdu. Başka bir deyişle, dünyada başa gelen olumsuzluklar, insan için sıkıntı değil, kulluk kapısının sadık bendeleri için Rabbin hayır ve yümün muradı anlamına geliyordu.

Kureyş gelişmelere o kadar sinsi yaklaşıyordu ki, başta Allah Resûlü olmak üzere Hz. Hatice'ye de acı yaşatmak için üzerlerinde toplumsal baskı kurmaya çalışıyorlardı. Bu sebeple, risalet öncesinde evlendirdikleri üç kızını boşamaları hususunda damatlarına baskı yapıyorlar ve Muhammed'in kızlarını boşadıkları taktirde istedikleri kızlarla evlendirecekleri konusunda garanti veriyorlardı. Kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ü, Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile evlendirmişti. Utbe ve Uteybe, baskılar karşısında direnecek fıtratta değillerdi ve istedikleri kızlarla evlenme garantisi alır almaz da bırakıverdiler Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ü… Yıkılan yuvalar, ayrı bir hicrana sebep oluyordu Hz. Hatice için de…

Normal şartlarda bir anne ve baba için, sadece bir çocuklarının bozulan yuvası bile hicran oluştururken burada Efendiler Efendisi ve kerim zevcesi Hz. Hatice, iki kızının birden yıkılan yuvasıyla karşı karşıya kalıvermişlerdi. Hem de ortada, bunu gerektiren hiçbir sebep olmadan. Tek sebep, her ikisinin de sadece Allah Resûlü'nün kızı olmalarıydı.

Yalnız Zeyneb validemizin kocası Ebu'l-Âs, bu baskılara boyun eğmemiş ve Efendimiz'in kızını terk ederek akıntıya kürek çekmemişti. Zira o, kararını kendisi verecek kadar onurlu, aile işlerine başkasının burnunu sokturmayacak kadar da izzet için-

de bir hayat yaşıyordu. Ortada bir mesele var ise, bunun kararını kendisi verir ve sonraki hayatını da kendi iradesiyle yönlendirirdi. Onun için bir ailede huzur var ise, bunu dışarıdan hiçbir güç yıkmaya yeltenmemeliydi. Onun da huzurlu bir ailesi vardı ve hanımının farklı düşünmesi bu huzuru hiç etkilemiyor; aksine bu huzurun artması istikametinde katkıda bulunuyordu.

Mesaj yeni gelmişti ve Allah da, Resûlü de muvaffakiyet va'dediyordu. Ancak bu, zamana bağlı bir hâdiseydi ve daha ilk günden eserini görmeye imkân yoktu. Sonucunu kestirmek mümkün değildi; buna inanmak için ancak, kavi bir iman ve mutlak bir teslimiyet gerekliydi. Resûl'ün arkasında, Rabbin inayeti olsa da, zâhir itibarıyle olayların içinde Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tek başınaydı.

Bir de Efendimiz, hedef hâline getirilmişti; Kureyş, her geçen gün artan bir hızla O'nun karşısına dikiliyor, yoluna dikenler döşeyip yollardan geçerken de köşe başlarında taşa tutuyordu. Dolayısıyla şartların olumsuzluğu, muhakemeyle hareket etme konusunda insanlara imkân vermiyor ve aydınlığa çağıran her baş yüce gibi O da, sürekli devam edegelen bir tepki kampanyasının gölgesinde bırakılmak isteniyordu.

Zaten o gün, 'inandım' demek, belâ ve musibetlerin sağanak olup tepeden yağması anlamına geliyordu. Ne, sabah evden çıkarken akşama sağ ve salim dönme garantisi, ne de, akşam çıktığında sabaha ulaşma güvencesi vardı. Kılıçlar gayızla bileniyor ve hiddetle başlarda uçuşturuluyordu. Kapılara işaretler konuluyor ve küfrün potansiyel hedefi hâline gelen her imanlı gönül, âdeta topyekûn bir abluka hayatı yaşamaya zorlanıyordu.

Şartların böylesine zorlaştırıldığı bir dönemde dine sahip çıkmak ayrı bir yürek istiyordu. Bu kadar olumsuzluğun beraberce yaşandığı bir dönemde dine omuz vermenin de, elbette ayrı bir bedeli olmalıydı.. vardı da!.. Hattâ bu farklılığı bizzat Allah tescil etmişti. Bu, bir 'rıza' tesciliydi ve gül devrinin güzelliklerini

görmeden, mal ve canıyla kendini ortaya koyanlarla, sonra gelip de aynı şeyleri yapanlar, kadr ü kıymet ve mükâfat itibarıyle bir olamazdı. Gerçi ilkler, derece bakımından sürekli bir rüchaniyet yaşasalar da Allah, arkadan gelip aynı güzellikleri yaşayanlara da hazinelerinden bol bol verecekti. Ama O'nun katında ilk olmanın çok ayrı bir anlamı vardı. Bunun için O, 'feth'i bir milâd kabul edecek, onun 'öncesi ve sonrası' ölçüsünü koyacaktı ve netice itibarıyle, fetihten öncekilerin, fetih sonrasındakilere nisbetle 'kendi katında' daha ayrı bir değeri haiz olduklarını anlatacaktı.[43]

Allah Resûlü de, Ömer'e mukabil Ebû Bekir'i,[44] Hâlid İbn Velîd'e karşı da Abdurrahman İbn Avf'ı[45] tercih edip sinesine basarken aynı ölçülerle hareket etmiyor muydu? Zira, herkesin karşı koyduğu bir zeminde, elini göğsüne vurup ölümüne destek vermek, öyle kolay unutulacak bir vefa değildi!.. Kim olursa olsun, bu vefaya ilişildiği yerde Allah da, Resûlullah da ilklerine sahip çıkıyor ve haklarının, başkaları tarafından da teslim edilmesini istiyorlardı.

Hz. Hatice ise, ilklerin de ilkiydi. İlk yâran, ilk zevce, ilk göz ağrısı ve Hira'daki vuslatın hemen akabinde iman eden ilk şahıstı; Cebrâil'in öğrettiği ilk abdesti O'ndan alıp Efendimiz'le ilk defa namaz kılan da o idi. Cibril gelip de abdest ve namazı talim edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ilk olarak kerim zevcinin yanına gelmiş ve Zemzem'in başına giderek buradan abdest alıp ilk defa beraberce namaz kılmışlardı. Efendimiz'e ilk defa cemaat olan da yine o idi.[46]

Hatice'nin kelime anlamı da zaten, 'erken doğan' demekti. O'nun şahsında isimle müsemmanın mutabakatı, o kadar zâhirdi ki, kadr ü kıymetine yetişmeye imkân yoktu. Zira O, Saâdet As-

---

43 Sahîhu Buhârî, 3/1164 (3017); İsbahânî, *Müstedrek*, 2/266 (1504)
44 Sahîhu Buhârî, 4/1721 (4364)
45 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9/349
46 İbn Hişâm, *Sîre*, 1/244

rı'na doğan ilk yıldız ve ilk günlerin de ilk gülüydü. Bu, öylesine gıpta edilecek bir husustu ki, böyle bir ilk olma fırsatını kaçırmanın üzüntüsünü yaşayan Afîf İbn Ömer, yıllar sonra şunları anlatacaktı:

-Ben, cahiliye döneminde ticaretle uğraşan bir adamdım. Bir gün yola düşmüş ve Mina'da Abbas İbn Abdilmuttalib'in yanına gelmiştim.

O sırada oraya bir adam geldi. Önce güneşe şöyle bir baktı ve meylettiğini görünce namaz kılmaya başladı. Sonra bir kadın geldi ve o da arkasında namaza durdu. Ardından ergenlik çağına daha yeni adım atmış bir çocuk yanlarına koşup geldi ve o da namaz kılmaya başladı. Abbas İbn Abdilmuttalib'e;

– Bu kim ey Abbâs, diye sordum.

– Bu, Abdulmuttalib'in oğlu Abdullah'ın oğlu Muhammed, diye cevapladı ve ilave etti:

– Benim de kardeşimin oğlu. Nebi olduğunu söylüyor. O'na, bu kadın ve çocuktan başka inanıp tâbi olan yok henüz. Ama O, yakın bir gelecekte kendisine, Kisrâ ve Kayser'in hazinelerinin verileceğinden bahsediyor.

Bu sefer de:

– Peki, bu kadın kim, dedim:

– Bu kadın, O'nun hanımı Hatice binti Huveylid, dedi. Son sorumu tevcih ettim;

– Ya bu çocuk?'

– Çocuk da amcasının oğlu Ali İbn Ebî Talib, cevabını verdi sükûnetle.

– Peki, yaptıkları ne? Ne yapıyorlar, dediğimde de;

– Namaz kılıyorlar, cevabını verdi.'[47]

---

47 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/209, 210; İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/18

Bu, tarihten sadece bir sayfa. Ancak, Afîf İbn Ömer'in esas hicranı ve kaçırdığı fırsata yanışına bir bakın. Bunları anlattıktan sonra, bin pişmanlıkla şunları söylediğine şahit oluyor tarih:

– Ne kadar isterdim; o gün ben de Müslüman olsaydım da, onların dördüncüsü ben olaydım.'[48]

Vefayı Ehl-i Vefadan Öğrenmek Gerek

İşte bu ilklerin temsilcisi Hz. Hatice'nin, ölümüne bir vefası vardı ortada!.. Vefa ehlinin, bunu unutmasına imkân olabilir miydi? Yıllar sonra bir başka vefa insanı Âişe validemiz, ilkler arasındaki bu vefayı şu cümleleriyle anlatacaktı:

– Onunla aynı ânı hiç paylaşmadığım hâlde Resûlullah'tan, Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmadım. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), O'nu o kadar çok zikrediyor ve devamlı O'ndan sena ile bahsediyordu ki, ne zaman bir koyun kesse, onu parçalara ayırır ve Hatice'nin arkadaşlarına da gönderirdi.[49]

Zira seven, sevdiklerinin sevdiğini de sever, onları da unutmazdı. Akrabalarına karşı saygıda kusur etmez, ihtiram gösterir ve altındaki minderi verip üzerine oturmalarını isterdi. Sebebi sorulduğunda,

– Ben, onun sevdiklerini de severim,[50] buyururdu.

Aman Allah'ım! Hâle Gelmiş!

Bir defasında Allah Resûlü, Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hâle'nin, eve girmek için izin istediğini duymuştu. Sesini ve izin isteme tarzını Hz. Hatice'ye o kadar çok benzetmişti ki, heyecanla ayağa kalkmış ve,

– Aman Allah'ım! Bu Huveylid'in kızı Hâle'dir, demişti.

---

48 Hâkim, *Müstedrek*, 3/201 (4842)

49 Sahîhu Buhârî, 3/1389 (3607)

50 Yemânî, *Ümmü'l-Mü'minîn Hatîcetü Bintü Huveylid Seyyidetün fî Kalbi'l-Mustafâ*, 13

O'nun bu heyecan ve helecanına şahit olan Âişe validemiz ise, kadın fıtratının gereği kıskanıp araya girmiş ve yıllar önce ölüp aralarından ayrılmış birisi için bu kadar ilginin sebebini sormuştu. Bir yönüyle Allah'ın kendisine, ondan daha hayırlılarını verdiğini ifade ediyor ve bu kadar ilgiyi biraz fazla buluyordu. Belki de Hatice'nin kadrini, bizzat Allah Resûlü'nün ağzından âleme ilân etmek için bir zemin hazırlamaydı bu!..

Allah Resûlü ise, duyduklarından hoşlanmadığını îmâ ettirecek ve;

– O'nun gibisi var mıydı, diye başladığı cümlelerini,

– Allah'a yemin olsun ki Allah, Bana ondan daha hayırlısını vermemiştir; insanlar küfrederken o Bana inandı. İnsanlar Beni yalanlarken o Beni tasdik etti. İnsanlar mahrum ederken malıyla Beni o destekledi. Ve Allah, onun vesilesiyle Beni evlât olarak rızıklandırdı, şeklinde tamamlayacak ve böyle bir çıkışı tasvip etmediğini ifade edip Hz. Hatice'nin hatırına toz kondurmayacaktı.

Maksat hâsıl olmuştu ya, feraset ve basiret insanı Hz. Âişe validemiz de, hemen affını dileyecek ve daha sonra Hz. Hatice hakkında asla olumsuz bir şey söylememe konusunda söz üstüne sözler verecekti.[51]

Cebrâil'le Hoş Sohbet

Şam yolculuğuyla başlayan süreçte, Hira'dan inişle birlikte Allah Resûlü'nün üzerine daha bir ayrı titreyen Hz. Hatice, O'nun için âdeta pervane olup etrafında dönüyordu. Mekke'de sıkılıp yalnızlığın sevdirildiği dönemlerde arkasına düşer ve sürekli yakınında olmayı fazilet bilirdi. Gelişi biraz uzayınca hemen eline bir şeyler alır, Mekke'nin yukarı bölge ve yüksek dağlarında Allah Resûlü'nü aramaya çıkardı.

---

51 Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 23/11; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2/112

Yine böyle bir gün, insan suretinde Cibrîl'le karşılaştı. Daha önce hiç görmediği bu yabancı, kendisine Son Nebi'yi soruyordu. Çok endişelendi; O'na kötülük yapmak isteyen birisi olmasından korkmuştu. Gelip durumu Allah Resûlü'ne anlattığında, tatlı tebessümüyle karşılaştı O'nun; zira Efendiler Efendisi, gördüğü Zât'ın Cebrâil olduğunu söyleyecek ve böylelikle Hatice de, rahat bir nefes alacaktı.

Mekke, Allah Resûlü'nün karşısına dikilip bayrak açsa da Hz. Hatice, sürekli bir destekçi ve yılmaz bir yardımcı olmuştu. Huzurunu kaçırmak istediklerinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), O'nun yanında huzur buluyor, hayatına kastettikleri demlerde yine O'nun yanında güven solukluyordu. Bunun için zaman zaman kendi bilgisini konuşturup belli istişhadlarda bulunuyor ve Efendisine destek vermeye çalışıyordu. Bir gün, Hz. Cebrâil'i kastederek Efendimiz'e,

– Ey amcamın oğlu! Sahibin Sana tekrar geldiğinde bana da haber verebilir misin, demişti. Zira, güneşi balçıkla sıvamaya yeltenen bazı nâdanlar, gelenin melek değil de, -hâşâ- şeytan olduğunu söylüyorlardı. Kabul görmüştü ve nihayet Cebrâil geldiğinde Efendiler Efendisi, Hatice'yi yanına çağırdı;

– İşte bu Cebrâil'dir, yanıma geldi, diyordu.

Hz. Hatice, hiç vakit kaybetmeden Efendisi'nin yanına koştu ve bir istirhamda bulundu; bulunduğu yerden kalkıp dizine oturmasını istiyordu. Efendiler Efendisi, kırmayacaktı. İsteği yerine gelince,

– Onu görüyor musun, diye sordu.

– Evet, cevabını almıştı. Sonra da sırasıyla sağ dizine, ardından da kucağına oturmasını istedi. Her defasında,

– Şimdi görüyor musun, diye soruyor ve,

– Evet, cevabını alıyordu. Nihayet başındaki örtüyü çıkarıp Allah Resûlü'nü de sînesine yaklaştırdığında,

– Şimdi görüyor musun, diye aynı soruyu tekrar sordu. Bu sefer durum farklıydı ve Allah Resûlü;

– Hayır, cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Hatice:

– Sana müjdeler olsun. Yerinde sabit kal. Allah'a yemin ederim ki, bu melektir. Asla şeytan değildir, dedi. Zira gelen melek değil de şeytan olsaydı, asla hayâ duymaz ve meclisten ayrılmazdı.[52]

Yine, Özlenen Nebi'den ayrı kalmamak için peşine düştüğü günlerden birinde Hz. Hatice, Efendisine yiyecek ve içecek götürmek için yola çıkmıştı. O esnada Allah Resûlü'nün yanında Hz. Cebrâil vardı. Gelişini görünce, Allah Resûlü'ne dönecek ve şu müjdeyi verecekti:

– Şu gelen Hatice'dir. Yanında, içinde yiyecek ve içecek olan bir kap var. O Sana geldiğinde, O'na Rabbi'nden ve benden selâm söyle. Aynı zamanda onu, içinde ne bir gürültü ne de yorgunluk olan Cennet'te, inciden bir sarayla müjdele.

Yanına gelip de Cibrîl'in getirdiği selâmdan bahsedince Allah Resûlü, hiçbir tavır değişikliğine girmeden aynı vakûr edasıyla şöyle cevap verecekti Hz. Hatice:

– Selâm O'dur. Selâm O'ndandır, Allah'ın rahmet ve bereketi Senin üzerine olsun yâ Resûlallah! Şeytan dışında selâmı işiten herkese selâm olsun. Ve Cebrâil'e de selâm olsun.[53]

Soluklarını Takip Ediyordu

Adım adım Allah Resûlü'nü takip ediyor, duygularında bile O'nu yakalayıp isteklerini yerine getirebilmenin heyecanını yaşıyordu. Bir gün, kölelerinden biri olan Zeyd'le iyi anlaştığını görmüş ve fıtratındaki zenginliği keşfedip ona ayrı bir yakınlık duyduğuna şahit olmuştu. Hemen delikanlı Zeyd'i yanına çağırmış ve,

---

52 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 8/256; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 7/720
53 İbn Abdi'l-Berr, *İstîâb*, 4/1821

– Bundan böyle Muhammed'in emrindesin, deyivermişti. Artık Zeyd, Efendiler Efendisi'nin emrine verilmişti. O ise, insanlara insanca muamele için vardı... Orada da insanlığını konuşturdu ve Zeyd'in bukağılarını çözecek yolları gösterdi. Arkasından da;

– İstersen yanımızda kalabilirsin. Ama dilersen babanın yanına da gidebilirsin,[54] diye onu muhayyer bırakıp hürriyete giden yolları göstermişti. Ama Zeyd, baba ocağının sıcaklığını bile O'na değişecek değildi. Zira, ardı ardına önüne yollar açılmış olmasına rağmen esas gidilecek yolun, içinde bulunduğu haneden geçtiğini O da, Hz. Hatice gibi erken anlamıştı. Allah Resûlü'nün yanını tercih edecek, O'na sadık bir yârân olup yanında kalmayı, baba ocağındaki sıcaklıktan daha munis bularak ebedi hürriyeti talep edecekti.

Şüphesiz Hz. Hatice, Hira'daki ilk vuslatla başlayan süreçte hep Efendisi'nin yanında yer alıyor; ne zaman kinle köpüren Kureyş'in şiddet ve hiddetine maruz kalsa, ne zaman moral bozan bir hâdiseyle karşılaşsa ve ne zaman da ruh dünyasını rencide eden bir hakaretle karşılaşsa Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), hep Hatice'nin yanına gelip O'nun engin dünyasındaki güzellikleri paylaşarak teselli buluyor, sıkıntı ve mihnetlerini de hafifletmiş oluyordu.[55]

Mal ve Canıyla Cihadın Öncüsü

Hatice, zengindi; ancak mücerret zenginlik insana ne bir huzur veriyor ne de duyguları tatmin edebiliyordu. O, bir maksada yönelik elde edilen ve Allah için kullanılan bir değer olduğunda ise değerler üstü değere ulaşıyor ve kabir sonrasını da aydınlatan ebedi bir servete dönüşüyordu. Bunun için Hz. Hatice, mal ve canını ebedîleştirmede aşırı hassasiyet gösteriyor ve bütün varlığını Allah Resûlü ve davası uğrunda seferber ediyordu.

54 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/42

55 İbn Hacer el-Askalânî, *İsâbe*, 7/604

Bilhassa Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hira'dan indikten sonra, Hak yolunda daha da aktif hâle gelmiş ve şahsî hayatını da unutarak Mekkelilerin imansızlığı karşısında gecelerini bile feda etmeye başlamıştı. Kapı kapı dolaşıyor ve bir gönlün daha imanla tanışması için kendini parçalarcasına bir gayret ortaya koyuyordu. Adım adım peşinden takip edip yaptıklarını yıkmak isteseler de, nerede bir iki insan görse mutlaka ikincisi, üçüncüsü O oluyor; Allah'a imanla kalbini aydınlatıp ebedi hayatını kurtarmasını talep ediyordu. İnsanları Hakk'a davet etmenin en pratik yolu ise, onlara iltifatlar ederek yemeklere davet etmek ve midelerine seslendikten sonra bir de akıl ve kalplerine hitap etmekti. Efendimiz de bu yolu deniyordu; o gün için iki delikanlı olan Zeyd İbn Hârise ve Hz. Ali, sokak sokak dolaşıp insanları yemeğe davet ediyor, Hz. Hatice validemiz de evde, davete icabet edeceklere yemekler yapıyordu.

Güzellikleri başka muhtaç gönüllere de aktarabilmek için kim bilir, ne yemekler tertip etmiş, imkânı olmayanların elinden tutmak için ne fedakârlıklarda bulunmuştu!.. Hirâ'da başlayan vuslatın üzerinden daha birkaç yıl geçmemişti ki, bir zamanların en zengin kadını Hatice'nin elinde, mal mülk anlamında bir şey kalmamış, kendisi muhtaç konuma gelmişti. Belki de yıllar öncesinin dillere destan zenginliği, o günkü Ebû Leheb, Ebû Cehil, Utbe ve Şeybe gibi kadirbilmezlerin kursak ve midelerinde tükenmişti.

Ama ne önemi vardı; bunu yaparken o, elindeki en değerli malın bile, iman safına gelecek bir gönülden daha kıymetli olmadığını biliyor ve ona göre hareket ediyordu. Zira öylesine cömertti ki, inandığı değerler uğruna canı dâhil elindeki her şeyi vermeyi en büyük meziyet görüyordu.

Onun böylesine kendini ortaya koyarak yaptığı fedakârlıklar, kadr ü kıymetini ulaşılmaz kılıyor ve yeryüzü kadınları arasında-

ki sıralamada öncelik itibarıyle en üstün bir konuma getiriyordu. Eliyle sema ve yeri işaret eden Efendimiz bir gün,

– Göklerin en hayırlı kadını, İmrân'ın kızı Meryem, yeryüzünün en hayırlı kadını ise Huveylid'in kızı Hatice'dir[56] diyecek ve onun faziletini anlatmaya duracaktı.

İlk insandan bu yana, erkeklerin pek çoğunun, risâlet ve velâyetin gölgesi altında kemâle erdiğini anlatan Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bir başka gün de, kadınlardan sadece dört tanesinin bu noktaya ulaştığını ifade ederken, onlardan birisi olarak Hz. Hatice'yi sayacaktı.[57]

Sürgün Yılları

Bir... iki... derken inanan insanların sayısı artmaya başlayınca Kureyş'in kin ve nefreti hortlamış ve amansız bir düşmanlık başlamıştı. Ellerinden gelse inanan her bir gönlü, oksijenden bile mahrum edeceklerdi. Adım adım takip ediyor ve buldukları her fırsatta bir kötülük planlayıp yok etmeye çalışıyorlardı.

Bilhassa Habeşistan'a gidenleri geri getirmek için arkalarından gönderdikleri adamları eli boş, ilgililere verilmek üzere hazırladıkları pahalı hediyeleri de reddedilmiş olarak geri gelince küplere binmişlerdi. Üstelik bir de, Müslümanların orada rahat ibadet ederek rahat bir şekilde Kur'ân okudukları haberini alınca artık çileden çıkmışlardı. Nasıl olur da, onlar, kendi otoritelerinin dışında bir başka yerde kabul görebilirler, her istediklerinde namaz kılıp diledikleri gibi Kur'ân okuyabilirlerdi?

Hele bir de Ömer'in, kendilerinden kopup gelerek Müslüman olması, bardağı taşıran son damla olmuştu. Zaten, Allah'ın aslanı Hz. Hamza gibi birisini, kendi saflarından yeni kaybetmişlerdi…

56 Sahîhu Müslim, 4/1886 (2430)
57 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9/218

Yok, yok… İş, çığırından çıkıyor ve bir daha kontrol edemeyecekleri bir istikamette gelişme gösteriyordu.

Bu durumdan kurtulmak için, hemen bir araya gelip ölümden beter bir karar aldılar. Buna göre, Müslümanları Mekke'den kovacak, bütün yolları kesecek, kız alıp vermeyecek, yiyecek ve içecek temin edebilecekleri bütün kaynaklarını kurutacaklardı.

Çok sıkıntılı günlerdi. Sıkıntıyı zirvede yaşayan da, yine Allah'ın en sevgili kulu Allah Resûlü'ydü. Düşmanlık ve kinleri o dereceye ulaşmıştı ki, artık varlıkları bile rahatsızlık vermeye başlamış, onlarla birlikte aynı şehirde yaşamaya bile tahammülleri kalmamıştı. Mekke, olanca şiddetiyle hücum ediyor ve inananlara nefes bile almayı çok görüyordu. Bütün bu planları hazırlayıp çirkinliklerin altına imza atanlar arasında başı çeken yine, ümmetin firavunu Ebû Cehil'di.

İşin doğrusu, Hz. Muhammed ve ashabını Mekke'den kovuyor ve çölün çetin şartlarında kendiliğinden ölüp asırlarca devam edecek kan davalarına sebebiyet vermeden yok olmalarını istiyorlardı.

Bunun için bütün bağlarını kesecek, akrabaları dahil kimsenin yardım etmesine müsaade etmeyecek, kız alıp vermeyecek ve her türlü irtibatı keseceklerdi. Bugünkü toplama kamplarından beter bir adımdı bu... Böylelikle kendilerinden olmayan her bir insanı, kendi hâllerinde ölümle baş başa bırakmış oluyorlardı. Bunun adı boykottu ve açık arazide, gündüzlerin sessizliği ve gecelerin de yalnızlığı içinde, kızgın güneşin altında ve kavurucu çölün dayanılmaz kasveti içinde, yüzyıllarca devam etmesi muhtemel kan davalarına da sebebiyet vermeden tabii olarak birer birer yok olmalarını bekleyeceklerdi.

Varaka'nın dedikleri çıkmaya başlamıştı. Kin ve nefretin bu kadarı da olmazdı; ama o günün Mekke'sinde bunlar oluyordu. Karşı koymaya da imkân yoktu; mecburen ayrıldılar Mekke'den ve Mekkelilerden!..

Yine Ebû Tâlib'in himaye kanatları vardı ortada. Mekke'nin dışında Şi'b-i Ebî Talib bölgesinde çadır kurdular kıt kanaat imkânlarıyla… Çadır denilenler de çoğu zaman, yamalı kırk bohçanın, çubuklar üzerinde emaneten durmasından ibaretti. Müslüman olmamasına rağmen amca Ebû Tâlib'in gayretleri görülmeye değerdi. Hatta yeğeninin başına gelebilecek olumsuzluklarla karşılaşmamak için, türlü türlü sebeplere tevessül ediyor ve tedbir olarak, O'nun yatağına kendi oğullarından birini yatırıyordu.

Şehrin dışında çıplak bir arazi idi Şi'b-i Ebî Talib. Üç yıl sürecek bir mihnet dönemiydi bu. Sıkıntılar, katlanarak geliyordu; hemen her gün, bir çadırdan feryâd ü figân sesleri yükseliyor, salgın hastalıkların sökün ettiği Şi'bi Ebî Tâlib'den, göçüp gidenlerin ardından sıklıkla ağıtlar yankılanıyordu, keyif çatan Mekkelilerin üstüne!..

Açlık, susuzluk ve hastalıkların iniltisinde geçen koskoca üç yıl!.. Bu ne zulümdü ki, kadın-ihtiyar, çocuk-hasta demeden herkesi aynı konumda değerlendiriyor ve asla taviz vermiyorlardı.

Açlıktan çığlıkları yükseliyordu çocukların, Fârân dağlarında… Geceleri Rabbiyle baş başa namaza durduğunda, kulağına hep, çocukların ağlaşan sesleri gelip çarpıyor ve bir mızrap gibi kanayan yüreğine, birer inilti hâlinde vurup duruyordu, tükenme bilmeden.

O kadar açlık ve sıkıntı çekmişlerdi ki, Sa'd İbn Ebî Vakkas gibi, gecenin karanlığında bir kenara gidip bevlederken, farkına vardığı bir deri parçasını yıkayıp temizleyen, temizleyip de ateşe tutup yiyen ve neticede üç gün belinin doğrulmasına sebep olduğu için Rabbine hamdeden baş yüceler vardı.[58] Çoğu itibarıyle ağaçların yaprak ve kabuklarını yiyerek ayakta kalmaya çalışıyor ve bu sebeple de ihtiyaçlarını koyunlar gibi gideriyorlardı.[59]

---

58 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 4/71

59 Buhari, *Rikak*, 17; Dârimi, *Cihad*, 22

Bir zamanların zengin kadını Hz. Hatice de O'nunla birlikte aynı sıkıntılara katlanıyordu. Her ikisi de, bir diğerinin çektikleri karşısında hüzünlenmesine hüzünleniyorlardı ama ellerinden de pek bir şey gelmiyordu. Zira o gün Kureyş, bütün yolları tutmuş ve kimsenin yanlarına yaklaşmasına müsaade etmiyordu.

Aslında böylesi bir boykot ve mahrumiyetten, Hz. Hatice validemiz istisna idi; zira o gün için asıl hedef, doğrudan Hâşimoğullarıydı. İsteseydi, üç yıl süren böyle bir mihnet altına girmez ve Mekke'de rahat bir hayat imkânı bulabilirdi. Ancak o, öyle bir imana sahip idi ki, daha ilk günden itibaren kıymetini zirvede takdir ettiği Allah Resûlü'nü yalnız bırakacak bir fıtratın insanı değildi. Sevinçlerini O'nunla paylaştığı gibi hüzünlü anlarında da hep yanında olmalıydı ve o da öyle yapacak; Mekke'deki sıcak döşeğe, altmış yaşına rağmen Şi'b-i Ebî Tâlib'deki açlık ve susuzluğu tercih edecekti. Zira, onun gibi bir destekçiye, böylesine zor günlerde daha çok ihtiyaç vardı.

Böylesi bir fedakârlık, gözden kaçar mıydı hiç? Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de, nefes alıp verdiği müddetçe böylesi bir vefaya vefa ile mukabelede bulunacak ve her fırsatta onu nazara verip sonrakilere güzel bir misal olarak anlatacaktı. Tarihin, önünde selam duracağı böylesi fıtratlar acaba kaç tanedir dersiniz?

Tabii olarak Hz. Hatice, öyle eli kolu bağlı kalacak bir fıtrat değildi. Elindeki imkânlar, boykotun değirmeninde öğütülse de piyasayı biliyordu ve çoğu zaman yeğenini devreye sokup elinde kalan ne varsa onları gizlice Şi'b-i Ebî Tâlib'e ulaştırıyor ve açlara çare, açıklara da sütre oluyordu. O gün için henüz Müslüman olmayan yeğeni Hakîm İbn Hizâm, çok sevdiği halası için zaman zaman geceleri yola çıkıyor ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyordu. O, yine böyle bir gün, yiyecek getirmeye niyet etmiş ve bir avuç buğday götürmek için gizlice yola koyulmuştu. Bu durum, Ebû Cehil'in gözünden kaçmadı ve kesti yollarını. Cehaletin otoritesi-

ne kendi başına bir fert nasıl karşı koyabilirdi? Kardeşi bile olsa farklı sesin çıkmasına tahammülü yoktu;

– Hâşimoğullarına yiyecek götürmek ha, diye sert bir tavır gösterdi. "Yemin olsun ki, ne sen elimden kurtulabilirsin ne de onlara yiyecek götürebilirsin. Seni Mekke'de rezil ederim." diye de ilave etti.

Onlar bu hâldeyken yanlarına Ebu'l-Bahterî geldi. O da Hâşimoğulları'ndandı. İman etmemişti ama insaflıydı. Önce, olayın sebebini öğrenmek istedi ve;

– Aranızda ne oluyor öyle, diye sordu. Ebû Cehil;

– Hâşimoğulları'na yiyecek götürmeye yeltenmiş, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu'l-Bahterî;

– Yanında, halasına götürmek istediği yiyecek var ve sen onu götürmesine engel oluyorsun, öyle mi, diye tepki verdi önce. Ardından da;

– Çekil bu adamın yolundan, diyerek zulme son vermek isteyince, inadında direnen Ebû Cehil'le aralarında kavga başladı. Hattâ Ebu'l-Bahterî, eline geçirdiği bir çene kemiğiyle Ebû Cehil'in kafasına vurup başını yaracak ve bu hamle, Kâbe duvarına asılan antlaşma metnini aşağıya indirecek süreci hazırlayacaktı.[60]

Çok çileliydi. Sadece kendi çektikleri değil, Efendisinin başına gelenler de derinden yaralıyordu onu. Allah'ın en Sevgili Kulu'ndan, ikisi erkek altı çocuk dünyaya getirmişti. Önce, henüz yeni yeni emeklemeye başlayan süt kuzusu Kâsım vefat etti. Kalb mahzun olmuş, gözler de yaş döküyordu. Ancak ondaki sabır kuvveti, risalet hânesine ulaşacak her türlü olumsuzluğa katlana-

60 (Bkz. *Târîhu't-Taberî* 1/550) Ebu'l-Bahterî, Müslüman değildi ve Müslüman olmadan da vefat etti. Ancak Efendimiz'in vefasından o da nasibini alacaktı. Zira Bedir Savaşı'nda karşı cephede Müslümanlarla savaşmak için gelenler arasında o da vardı. Onun geldiğini görünce Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabına şöyle ilan etti; 'Ebu'l-Bahterî, size ilişmediği sürece dokunmayın ona.' (İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2/23)

cak mahiyetteydi. Resûlullah'ın yanına geldi. Zira, O'nun da teselliye ihtiyacı oluyordu;

– Yâ Resûlallah! Kâsım'ın sütü taştı. Keşke Allah, süt çağını tamamlayıncaya kadar ömrünü uzatsaydı, diye temennide bulundu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– O, süt dönemini Cennet'te tamamlayacak, buyurdu. Metin insan çok sevindi ve;

– Şayet bunu bilseydim yâ Resûlallah! Onun ölümü bana daha hafif gelirdi, dedi. Resûlullah da;

– Dilersen Allah'a dua edeyim de, sana onun sesini işittireyim, buyurunca, sabırda olduğu gibi tevekkülde de zirveyi temsil eden Hz. Hatice;

– Hayır, yâ Resûlallah! Allah ve Resûlü'nü tasdik ediyorum, diyecekti.[61]

Hatice, Allah ve Resûlü'ne ilk iman edip tasdik edendi. Ondan önce ne bir kadın ne de bir erkek Müslüman olmuştu. Bu yönüyle Allah (celle celâluhû), Resûlü'nün yükünü hafifletmiş oluyordu. Her ne zaman Nebiler Serveri'nin (sallallahu aleyhi ve sellem) karşısına birisi çıkıp O'nu yalanlasa, davasına dil uzatıp karşı koysa ve hayatına kastedip toplumdan tecrid etmeye çalışsa, onun yanına geliyor ve ondan bulduğu destekle yükünün hafiflediğini, insanlardan gelen sıkıntıları bir bir unuttuğunu ve üstüne üstlük daha fazla aşk u şevkinin arttığını hissederdi. Efendimiz, ondan, kendisini üzecek en ufak bir olumsuzluk ne görmüş ne de duymuştu. Aksine, onun yanına geldiğinde ayrı bir teselli buluyor, bulutların bir bir silinip gittiği yüzünde tebessüm üstüne tebessümler beliriyordu. Ancak, her bir insan için takdir buyurulan zaman Hz. Hatice için de yaklaşmış, fâni dünyaya veda ile Cennet ve Cemalullah'ı müşahede için sayılı günleri kalmıştı.

---

61 İbn Mâce, *Sünen*, 1/484 (1512)

Seneler hüzün yudumluyordu. Kâsım'ın ardından küçük Abdullah da, dünyanın bütün sıkıntılarından kurtulmuş, daha emeklerken ebedi güzelliklere yelken açmıştı. Bir tarafta yokluk içinde geçen acı dolu yıllar, diğer yanda ise üst üste gelen firakın darbeleri vardı. O da bir anneydi ve kucağına alıp sinesine sardığı en değerli varlıkları peşi peşine vefat ediyordu.

Sıra Ebû Tâlib'deydi ve gün geldi, o da gitti. Allah Resûlü için müşfik bir baba, güvenli bir koruma ve gönlü zengin bir amca artık yaşamıyordu. O'nun matemine bile katılıp Efendisinin derdine ortak olamadı Hz. Hatice; zira sıra kendisine gelmiş ve Hatice de ölüm döşeğinde, sürgündeki derme çatma çadırın içinde fani âleme veda zamanını beklemekteydi. Efendisinden ayrılmak zor olsa da Hatice'nin, malı ve canını davası uğruna feda ettiği o kerim zevcinin kolları arasında, ebedi hayata yelken açacağı zaman artık çok yakındı.

Veda Zamanı

Ebû Tâlib'in vefatı üzerinden henüz üç gün geçmişti. Allah Resûlü, en azından dünyaya veda ederken bir adres bırakması için çok uğraşmış ama dudaklarından bu adresi ifade eden bir cümle duyamamıştı. Üstelik onun yokluğunu fırsat bilen Kureyş, artık daha acımasızca yüklenecek ve Allah Resûlû, bu yüklenmelerde kendini himaye eden büyük bir destekten de yoksun olacaktı.

Beri tarafta, bir diğer destekçi Hz. Hatice de hastalıktan kıvranıyordu. Son yolculuk öncesinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ateşler içinde kıvranan kerim zevcini ziyaret için yola koyuldu.

Zaten, çok üzüntülüydü; en büyük destekçi ve hâmisi, amcası Ebû Tâlib'in imanına şahit olamadan, dünyadaki sıcaklığına mukabil ebedi huzuru kazanma yoluna girdiğini ifade edecek bir

kelime duyamadan onu toprağa vermenin hüznü içindeydi. Zira, inanması için çok uğraş vermişti; ama bir türlü tasdik ifade eden cümleyi duyamamıştı Ebû Tâlib'in ağzından. Bir diğer amcası Hz. Abbas;

– Yâ Resûlallah! Sanki ben duyar gibi oldum, dese de O, başını sallayacak ve duymadığını ifade edecekti.[62]

Karanlığın koyulaştığı en zifiri demlerdi. Hasta yatağında bıraktığı zevcesinin durumunu merak ediyordu ve çadırına yöneldi telaşla… Ebû Tâlib gibi bir dayanaktan mahrumiyet yanında, can dostu ve en sadık yârânından da mahrum kalmak vardı işin ucunda…

Yaklaştı ve çadırın perdesini araladı yavaşça!.. Hastalıkla inleyen Hz. Hatice'nin hâli yürek yakıyordu: belli ki bu iniltilerin altında firak çığlıkları seziliyordu. Mekke'nin en zengin kadınıyken bugün Hatice, açlık ve sıkıntı içinde iki büklüm, sürgün hayatının şartlarıyla boğuşarak gidiyor, geride kalanlara el sallıyordu.

Derinleşmiş hüznünde, Allah Resûlü'nü yalnız bırakacak olmanın endişeleri gizliydi. Gidiyordu ama akıl ve gönlü, bir himayesiz kalan Efendisinde bir de geride kalan Sultanlar Sultanı ve Rabb-i Rahîm'ine emanet ettiği yetimlerinde kalmıştı. Erken doğmuş, Hakk'a erken uyanmış ve şimdi de erkenden gidiyordu.

Yüzünde, gidişi öncesinde tatlı bir tebessüm belirdi; belli ki artık, Cibril'in muştusunu getirdiği cennet yamaçları açılmıştı gözlerine… Ancak bu tatlı tebessüm bile, çadırın kapısında şefkat ve merhamet yüklü bulutlar gibi kendisini gözleyen Efendisini görünce, acılaşmış ve derin bir hüzün şekline dönüşmüştü. Her ikisi de, bir diğerinin hâlini düşünerek hüzün duyuyordu.

Şefkat ve merhamet Sultanı'nı derinden yaralayacak bir manzaraydı bu!.. Hıçkırıklar düğümlendi defalarca boğazında!..

---

62 İbn Hişâm, *Sîre*, 2/265

Bir minnet duygusuyla yanına yaklaştı Allah Resûlü ve ifadede kelimelerin kısır kaldığı şu mânâ yüklü cümleleri sıralamaya başladı:

– Benden dolayı, ey Hatice, diyordu. “Sen de, bu sıkıntılara katlanmak zorunda kaldın ve kametine göre bir hayattan mahrum yaşadın.”

Aslında sen bunlara lâyık bir kadın değildin. Keremine karşılık keremle mukabele bulmak varken sen, çile üstüne çile bir mihnetle mukabele gördün, demek istiyordu ve ilâve etti:

– Ancak unutma ki Allah, her sıkıntı ve zorluğun arkasından, mutlaka hayr-ı kesir murad etmiştir...[63]

Ve Ebû Tâlib’den sonra ikinci önemli dayanak da artık yaşamıyordu. Hicretten üç yıl önce bir kutlu gecede, 65 yaşlarındayken dünya ve dünyadaki bütün sıkıntılara veda ederek, içinde ne bir gürültü ne de bir yorgunluk olan incilerle örülmüş ebedi mekânına intikal etmişti Hz. Hatice (radıyallahu anhâ).

Böylelikle o, Hirâ’da doğan güneşin ardından bir Kadir Gecesi başladığı yeni hayatını, yine bir Kadir Gecesi’nde noktalamış oluyordu. Mezarına inip ebedi yurdun ilk kapısı olan Hacûn Kabristanı’ndaki mekânına onu, bizzat Allah Resûlü yerleştirecek, yine toprakla üzerini de O kapatıp tesviye edecekti.[64]

Her yönüyle bir ilk olmayı temsil ediyordu ya, dünya ve dünyalılara veda edip el sallarken de bu konumunu koruyacak ve Efendimiz’in hanesindeki ilk şehid olarak ebedi âleme hicret yaşayacaktı.

İki önemli ve sağlam dayanaktan mahrum kalan Allah Resûlü için artık musibetler katlanarak gelecek, Kureyş daha bir cesaretle bastıracaktı.

---

63 Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, 9/218

64 İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-Kübrâ*, 8/18

Ve çok geçmeden, O'nun bu sıkıntılarını dindirip inayet ve maiyyetini gösterme anlamında İlâhi Rahmet, semalar ötesinin kapılarını açacak ve belki de art arda yaşanan hüzünlü günlerin bir mükâfatı olarak Mîraç gibi bir iltifatla kim bilir ne göz alıcı, gönül yakıcı manzaraları müşahede ettirecekti!..

Unutulmayan Hatıralar

Ancak, onun yokluğu bir hicrandı ve ayrılığı Allah Resûlü'ne çok dokunmuştu. Kutlu bir göçle Medine'ye hicretine kadar da, hep bu hicranla yalnız ve sürekli Hatice'nin hatıralarıyla beraber yaşayacaktı. Âdeta Hatice ölmemiş, yan odada yaşıyor gibiydi. Bir gün yanına gelen bir sahâbî,

– Yâ Resûlallah! Görüyorum ki, Hatice'nin yokluğundan dolayı sanki üzüntüden iki büklüm gibisin, diyecekti. Doğru söze ne denirdi;

– Evet, diye cevapladı ve ardından da:

– O çocuklarımın anası, evimin de hanımefendisiydi, buyurdu.

Bir gün, anne Hatice'nin emaneti kızı Fâtıma, babası ve Efendisi Allah Resûlü'ne;

– Yâ Resûlallah! Annem Hatice, şimdi nerede, diye soracaktı. Cevap çok gecikmedi:

– Kamıştan bir köşkün içinde.

Hz. Fâtıma'nın soruları devam ediyordu:

– Şu bildiğimiz kamış mı?

Dünyadaki malzemelerle ukbânınkiler elbette farklı idi ve kamış da bilinen kamıştan farklı olmalıydı. Onun için Efendiler Efendisi;

– Hayır.. hayır!.. İnci, yakut ve mercanlarla bezenip süslenmiş

kamış,[65] diyerek annesinin ahiretteki durumunu anlattı kızı Hz. Fâtıma'ya…

Onun arkasından o kadar üzüntü duymuştu ki, uzaktan müşahede edenler Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) başına bir şey geleceğinden endişe duyar olmuşlardı. Bu durum, Mekke kutlu bir fetihle yeniden ve ardına kadar kapılarını açacağı ve Medine'de Âişe validemizle yeni bir yuva kurulacağı âna kadar da devam edecekti.

Efendiler Efendisi, zahiren yalnızdı: yanında sadece Hatice'nin emanetleri kalmıştı. Ancak Kâinatın İftihar Tablosu, her fırsatta Hatice'den söz açıyor ve neredeyse karşılaştığı herkese O'nun faziletlerinden bahsediyordu.

Hz. Zeyneb ve Ebu'l-Âs

Daha önce de kısmen zikrettiğimiz gibi, Efendimiz'in kızlarını boşama hususunda baskı yaşayan damatlarından Ebu'l-Âs, bunu kabul etmemiş ve Zeyneb validemizi boşayıp yalnız bırakmamıştı. Çünkü o, Mekke'de mal ve mülk itibarıyle önde gelenlerden biriydi ve emanete riayetiyle ticarî ahlâkı da dikkat çekiyordu. Hz. Hatice'nin de yeğeniydi ve Hz. Hatice, onu kendi oğlu gibi görüyordu. Kızı Zeyneb'le nikâhlama teklifini de Hatice gündeme getirmiş ve İki Cihan Serveri (sallallahu aleyhi ve sellem) de O'nu kırmayıp kızını Ebu'l-Âs ile evlendirmişti. Vahiy gelmeye başlayınca, Allah Resûlü'nün kızları tereddütsüz Müslüman olurken damatları eski hâlleri üzerinde bâki kalma yolunu tercih etmişlerdi. Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe için konu çok önemli olmasa da Ebu'l-Âs'ın durumu daha farklıydı. Huzurlu bir aile ortamı vardı; bu evlilikten, Ümâme adında bir kızı ve Ali isminde de bir oğlu olmuştu.

Aynı zamanda kayınpederi olan Muhammedü'l-Emîn ile ka-

[65] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9/223

yınvalidesi ve teyzesi Hz. Hatice validemize hürmet ve hayranlığından hiçbir şey kaybetmemiş olmasına rağmen, bir türlü üzerinden atamadığı toplumsal baskının tesirinden kurtulabilmiş değildi. "Hanımının sözünden çıkamadı da, onun hatırına atalarının dinini terk edip Müslüman oldu." denilmesinden çekiniyor ve bir türlü teslimiyetini ifade edemiyordu. Bu sebeple Zeyneb validemiz de hicret edememiş ve kocasıyla birlikte Mekke'de, babasından ayrı kalmıştı.

Gerçi İslâm, Müslüman bir kadının müşrik bir eşle beraber yaşayamayacağını ifade ediyordu ama Ebu'l-Âs'ın, bunu kabul etmediği yerde yolları ayırmak da çok kolay gözükmüyordu.

Nihayet hicret gerçekleşmiş ve Bedir gelip çatmıştı. Üzerindeki baskı giderek artıyordu. Savaş söz konusu olduğunda Mekke müşrikleri, Hz. Abbas ve Ebu'l-Âs gibi Efendimiz'e yakın olduğu hâlde hâlâ kendi saflarında duran bu insanlara daha fazla baskı yapar oldular. Onlara göre, gerçekten kimin tarafında oldukları işte böyle bir günde belli olurdu. Azıcık bir tereddüt izharında hemen, "Kervanla birlikte Kureyş'in mallarını kurtarmak dururken, hanımından dolayı ortadan kayboldu ve kaçtı." diyeceklerdi. Gerçi, deselerdi ne olurdu ama o gün için Ebu'l-Âs, henüz bu iradeyi gösterecek kıvama gelmemişti.

Nihayet Ebu'l-Âs da Bedir'e gelenler arasındaydı. Ancak, bu bir savaştı ve neticenin nasıl tecelli edeceği pek kestirilemezdi. Ortalık ateşlenip kavrulmaya başlamış ve netice de, Müslümanların zaferiyle noktalanmıştı. Kureyş arasında, bir hiç uğruna ölüp gidenler olduğu gibi aynı zamanda esir alınanlar da vardı. Ebu'l-Âs da onlar arasındaydı.

İlk defa karşılaşılan bir husustu ve esirlere nasıl muamele yapılacağı konusunda uzun uzun görüşmeler yapıldı. Sonuçta, okuma yazma bilenlerin on Müslüman'a bunu öğretmeleri, bilmeyenlerin de fidye karşılığında serbest bırakılmaları kararına varıldı.

Bu kararı duyan Kureyş, esirlerini kurtarmak için peşi peşine fidyeler gönderirken, Hatice'nin emaneti Zeyneb de, müşrik kocası Ebu'l-Âs'ı esaretten kurtarmak için, Ebu'l-Âs'ın kardeşi Ömer İbn Rabî' ile, annesi Hatice'nin düğün hediyesi olarak kendisine verdiği gerdanlığını gönderdi. Belki de, 'bir ümit' deyip bu vesileyle iman adına kalbinin yumuşayacağını temenni ediyordu, fıtratını tanıdığı kocası Ebu'l-Âs'ın.

Beri tarafta, esirlerin durumunu görüşürken Efendimiz'in önüne getirilip bir kese konuluvermişti. Getirenler;

– İşte bu da, esiri için Zeyneb'in gönderdiği bedel, diyorlardı.

Önce, keseyi açtı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). İçinden çıkan, ilk günlerin gülü Hz. Hatice validemizin gerdanlığıydı. Yıllardır görmediği bu gerdanlık, alıp götürmüştü O'nu Mekke yıllarına… Öylece dalıp gitti bir müddet mazinin derinliklerine… Bu gerdanlığı Hz. Hatice validemiz, düğün günü boynundan çıkarmış ve kızı Zeyneb'in boynuna bizzat kendisi takmıştı. Belli ki Allah Resûlü de, onun şahsında, gerdanlığın asıl sahibi Hatice'yi hatırlamış ve çok duygulanmıştı. Hüzün kesilmişti Bedir'in yamaçlarında Allah Resûlü.

Sahabede ise, derin bir sessizlik hâkimdi; herkes, sonucun nasıl tecelli edeceğini merak ediyordu. Bu sessizliği, yine O'nun şefkat yüklü cümleleri bozdu. Yanındakilere dönerek şöyle bir ricada bulunuyordu Efendiler Efendisi;

– Dilerseniz Zeyneb'in esirini serbest bırakın ve malını da kendisine iade edin!

Resûlullah bir şey ister de Sahabe O'nun isteğini yerine getirmez miydi? Zaten Kur'ân da, böyle bir durumda esirleri serbest bırakırken fidye almayı veya onları karşılıksız serbest bırakmayı müminlerin meşietine havale etmiyor muydu?[66] Çok geçmeden

66 Muhammed Sûresi, 48/4

her birinden, Efendimiz'in ricasını gönülden kabul ettiklerini bildiren tasdik sesleri yükseliyordu. Zaten aksi düşünülemezdi; zira onlar, 'sahabe' idi. Bırakın açıktan ifade ettiklerini, daha telaffuzuna fırsat vermeden arzu ve isteklerini yerine getirme yarışına girer ve duyduklarını asla tevil ve yoruma tâbi tutmak istemezlerdi. Mutlak teslimiyetin adıydı bütün bunlar.

Aslında Efendiler Efendisi, konuyu sahabeye hiç açmadan da çözebilirdi; bu yetki ve selahiyeti O'na bizzat Allah (celle celâluh) vermiş, sahabe de bunu ikrar etmişti. Kureyş'in kervanını takip için yola çıktıkları hâlde önlerine, Bedir gibi bir yol ayrımı çıkınca Efendiler Efendisi, ashabıyla konuyu istişareye açmış ve kanaatlerini almak istemişti. Hz. Mikdâd, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi önde gelen Muhacirler öne çıkmış ve sonuna kadar yanlarında olduklarını ikrar etmişlerdi. Ancak, henüz Ensâr'dan bir ses yoktu. O'nun, kendilerinden de bir ses yükselmesini arzu ettiklerini anlar anlamaz da, Ensâr'ı temsilen Sa'd İbn Muâz ayağa kalkmış ve üstüne basa basa şunları söylemişti:

– Herhâlde bizi kasdediyorsun yâ Resûlallah! Biz Sana inandık ve tasdik ettik, Sana gelenlerle Seni. Şehadet ediyoruz ki Seninle birlikte gelenlerin hepsi haktır. Bu konuda sana nice ahid ve sözler verdik; sözümüzde duracak ve itaat edeceğiz elbette. İstediğin cihete yönel yâ Resûlallah! Biz, hep Seninle beraberiz. Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, şayet bize hedef olarak denizi gösterip emretsen bile, bizden hiç kimse geri kalmadan Seninle birlikte gider ve dalarız onun içine. Yarın düşmanla karşılaşacak olmamızdan hiçbir çekincemiz yok bizim. Harp esnasında bizler sabırlı ve onun hakkını verme konusunda da sadık insanlarızdır. Umulur ki Allah, bizim vesilemizle Senin gözünü aydın edecek sonuçlar nasip eder. Allah'ın bereketiyle yürüyelim yâ Resûlallah![67]

---

[67] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/255, 284; 3/438; 5/276, 382
Sa'd İbn Muâz'ın sözleriyle ilgili olarak bazı rivayetlerde şu ayrıntı vardır;

Böylesine koşulsuz bir itaatin olduğu yerde hangi mesele çözülmezdi ki? Gönülden bir kabul olduğuna göre artık Ebu'l-Âs serbest kalabilirdi.

Ancak onu, Efendiler Efendisi'nin yanına çağırdığını gördüler. Kulağına yaklaşmış, bir şeyler söylüyor ve o da, söylenilenleri tasdik edercesine başını sallıyordu. O an için konuşulanların ne olduğunu Allah'tan başka kimse bilmiyordu.

Bu fasıl da noktalanmış ve Ebu'l-Âs, yanında gerdanlıkla birlikte Mekke'nin yolunu tutmuştu.

Gelişini duyunca büyük bir sevinçle karşıladı hanımı Hz. Zeyneb. Ne de olsa kocasıydı ve bir savaş ortamından geliyordu. Sağ salim geri dönmüştü. Bundan daha büyük bir sürûr olabilir miydi hiç?

Ancak, Ebu'l-Âs'da bir durgunluk vardı. Belli ki, onu üzen ve esaretten kurtulmasına bile sevinmesine engel olan başka bir şey vardı. Onun için Zeyneb validemiz sordu:

– Neyin var, niye bu kadar mahzunsun?

Sanki soruyu bile duymamış gibiydi ve tabii olarak hiç tepki vermedi Ebu'l-Âs. Belli ki, daha ciddi bir mesele vardı ortada. Onun için, defalarca sordu Hz. Zeyneb. Söylemeyen derdine çare bulamazdı zira!

Nihayet, derin bir iç çekişten sonra konuşmaya başladı Ebu'l-Âs;

– Yolun sonuna geldik ey teyzemin kızı! Vakit, ayrılık vakti, dedi sessizce.

Bir anda ortalık buz kesmişti. Şöyle devam etti;

– Evet, bu acı ama... Gözyaşları, cümlelerini bitirmesine im-

- Hakkımızda istediğin gibi tasarrufta bulun, istediğinle bizi karşı karşıya getir, malımızdan dilediğini al ve dilediğin miktarı da geri bırak; bizim için, bıraktığından daha ziyade aldıkların daha hayırlıdır!'

kân vermiyordu. Zaten, muhatabı da maksadını anlamış, o da kendini bırakmış, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

İyi de, durup dururken bu ayrılığın bir sebebi olmalıydı. Önce bunun, Kureyş'in baskısına boyun eğmenin bir sonucu olduğunu sandı Zeyneb validemiz ve;

– Demek sonunda sen de, Kureyş'in tuzağına düştün ve beni bırakma konusunda onların dediğini yapmak zorunda kaldın, dedi.

Yüreğine birer ok gibi işleyen bu cümlelere ânında cevap geldi Ebu'l-Âs'tan;

– Hayır! Vallahi de bu konuda ben, Utbe ve Uteybe gibi Kureyş'e itaat etmiş değilim! Ne söz verdim onlara ne de onlarla anlaştım!

Peki, o zaman sebep ne idi ve büyük bir şaşkınlık içinde bunu sordu Zeyneb validemiz:

– O zaman, bu firakın sebebi ne?

Olanca temkin ve sessizlik içinde şunları söylüyordu Ebu'l-Âs:

– Bunun için söz verdim ve va'dimi yerine getirme konusunda da vefalı davranmak zorundayım.

– Ne va'di? Kime neyi vaat ettin?

– Senin berîm babana. Seni geri göndermemi şart koştu ve bana, 'İslâm'ın aramızı ayırdığını' söyledi. O'nun dinine göre senin, benimle kalman artık caiz değil!

– İyi ya, sen de Müslüman olursun ve yine beraber yaşar, Medine'ye gider ve orada ikamet ederiz.

– Senin için bu kolay ama benim adıma çok zor! Kureyş'in, seni yanımda tutabilmem için Müslüman olduğumu yahut yeniden esaretle karşı karşıya gelmekten korktuğumu konuşmasını mı

istiyorsun! Böyle bir hezimeti sen kabul edip razı olur musun? Durum farklı olsaydı, belki dediğini yapardım. Ancak, bana sabırdan başka çare kalmıyor. Haydi, yol için hazırlan!

Belli ki, yolun sonu gözükmüştü. Büyük bir hüzün içindeydi; o kadar emek vermiş ve alttan almıştı ama bir türlü kabul ettirememişti. Beri tarafta babasına kavuşmak vardı ve bundan daha büyük bir saadet olamazdı. Ancak, aynı sürûru beraber de yaşayabilirlerdi. O, bütün bunları düşünürken Ebu'l-Âs yine devreye girdi:

– Baban, arkadaşlarından Zeyd İbn Hârise ve Ensâr'dan bir arkadaşını, seni geri götürmeleri için gönderdi. Ye'cüc vadisinde seni bekliyorlar. Onları bekletmemek için biraz acele et!

– Peki, sen benimle gelmeyecek misin?

– Hayır, ey teyze kızı! Baban böyle istedi ve ben, O'nun dediklerini aynen yapacağım.

Daha fazlasına dayanacak gibi değildi ve gözyaşları içinde evini terk etti Hz. Zeyneb.

Hz. Zeyneb de yol hazırlıklarına koyuldu. Yanına alabileceği gündelik eşyalarını toparlayarak hazırlığını bitirdiğinden Ebu'l-Âs, Zeyd İbn Hârise'lerin olduğu yere kadar Zeyneb'e, kardeşi Kinâne'nin refakat etmesini söyledi. Böylelikle, hüzünlü bir ayrılık başlamış oluyordu.

Ancak, bu ayrılık öyle kolay gözükmüyordu. Nihayet, Zû Tuvâ denilen yere geldiklerinde karşılarına Kureyş'in önde gelenleri çıktı. İlk karşılarına dikilen, Hübâr İbn Esved denilen azılı bir kâfirdi. Bedir'in intikamını alacağının zannıyla burnundan soluyordu. Elindeki mızrakla deveyi tartaklamaya başladı; hayvan da huylanmıştı. Çok geçmeden Zeyneb validemiz de, deliye dönen ve sürekli üzerine mızrakların inip kalktığı deveyle birlikte yere düştü. Hübâr, üstüne çöktüğü devenin üzerinden, yanına yaklaşmak isteyenlere şöyle tehditler savuruyordu:

– Vallahi de, yanıma kim yaklaşmaya yeltenirse okla onu delik deşik ederim!

Kimse cesaret edip de yaklaşamadı yanlarına. Ebû Süfyân'ın sesi yükseldi Zû Tuvâ'da:

– Ey Kinâne! Mızrağını yerine koy da seninle konuşalım!

Karşı çıkacak değildi ve öyle bir niyeti de yoktu. Nasıl olabilirdi ki, zaten onlar, kavmin efendileriydi; her zaman onların dedikleri olurdu. Aynı safta yer alıyorlardı. Sadece Kinâne, Ebu'l-Âs'ın emanetini yerine getirmek için yola koyulmuş ve bir ahde vefa örneği sergiliyordu.

Derken, yaklaşan Ebû Süfyân konuşmaya başladı;

– Bizim başımıza gelenler senin başına gelmedi tabii ey Rabî' oğlu, dedi önce. Ardından da;

– Kadını herkesin gözü önünde ve güpegündüz almış gidiyorsun! Hâlbuki Muhammed ve ashabı tarafından başımıza gelen musibet ve acıyı da biliyorsun. Şimdi insanlar, O'nun kızını alıp aramızdan giderken seni böylece gördüklerinde bunun, üzerimize gelen yeni bir musibet ve zillet olduğunu düşünecekler. Bizim için bu, büyük bir zaaf ve aşağılanma olur. Yemin olsun ki bizim, O'nun kızını yanımızda tutmaya ihtiyacımız yok; O'ndan intikam da alacak değiliz. Fakat sen, işin doğrusu şimdi bu kadını al ve geri dön. İnsanlar da, onu bizim geri çevirdiğimizi görsünler. Daha sonra, gizlice al ve kimse görmeden götür götüreceğin yere!

Kinâne için de bu bir zilletti; normal şartlarda böyle bir zillet kabul edilemezdi. Küçük bir meseleden yüzyıllar boyu devam edecek olan savaşların kıvılcımları çok görülmüştü. Zira artık mesele, din adına bir savaş değil, aile onuru ve şahıslara yönelmiş bir tehdit demekti. Kabullenmek ağır gelse de, kulağına gelen iniltilerin hatırına buna 'evet' dedi.

Çünkü kenarda bir yerde kıvranan Zeyneb validemiz, acıdan

iki büklüm olmuş, sürekli kan kaybediyordu. Daha sonra anlaşılacaktı ki Hz. Zeyneb, bu şiddet ortamında büyük darbeler almış ve hamile olduğu yavrusunu düşürmüştü.

Ebû Süfyân'ın dediği gibi geri adım atılmış ve yeniden Mekke'ye dönülmüştü. Bu haber, kısa sürede etrafa yayılacak ve duymayan kalmayacaktı. Ebû Süfyân'ın karısı ve Utbe'nin kızı Hind, Hz. Zeyneb'e yapılanları duyduğunda, Mekke önderlerini delik deşik edecek cümlelerini sıralamaya başlayacaktı. Şöyle diyordu:

– Yapayalnız ve korumasız bir kadın karşısında aslan kesilenler bu kahramanlıklarını, Bedir gününde de gösterselerdi ya! Savaş bittikten sonra aslanlık taslayıp şiddet gösterisinde bulunanlar, niye savaş meydanlarında âciz kadınlar gibi bir kenarda sinip pinekliyorlar?

Aradan birkaç gün geçince Kinâne, acıları bir nebze olsun dinen Hz. Zeyneb ile tekrar yola çıkacak ve onu, yollarını gözleyen Zeyd İbn Hârise ve arkadaşına teslim edecekti.[68]

Uzun ve yorucu bir yolculuğun akabinde Medine'ye ulaşılmış ve misafirleri Efendiler Efendisi ve diğer yakınları karşılamıştı. Başına gelenleri duyduğunda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzülmüş ve ona bunu yapanların yanına, kalmayacağını ilan etmişti.

Böylece aradan yıllar geçti. Kader, Ebu'l-Âs ile Medine'nin yollarını yeniden buluşturacaktı. Bir gün Ebu'l-Âs, Kureyş'e ait bir kervanla yola çıkacak, Şam'dan alıp yüklendiği malı Mekke'ye getirirken kavgaya tutuşacaklar ve çıkan arbedede mallarına el konularak kendisi de esir alınacaktı. Bu sırada, Müslüman olması için kendisine teklifler yapılsa da, yine bunu kabul etmeyecekti.

Onun esir olduğunu duyunca Zeyneb validemiz, doğruca mescide koşacak ve:

68 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/470

– Ey insanlar! Ben, Rabî’ oğlu Ebu’l-Âs’a eman verdim, diye seslenecekti.

Bu esnada Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tekbir almış ve namaza başlamış bulunuyordu. Namaz biter bitmez cemaate döndü ve;

– Ey insanlar! Sizler de benim işittiklerimi duydunuz mu, diye sordu.

– Evet yâ Resûlallah, diyorlardı.

– Muhammed’in nefsi yed-i kudretinde olana and olsun ki, sizin de işittiğiniz şeyi duyuncaya kadar konudan, benim de haberim yoktu. Ancak, bir Müslüman’ın verdiği emanın arkasında olmamız da boynumuzun borcu, buyurdu. Sonra da Zeyneb validemizin yanına gelerek konuştu onunla. Ardından yeniden mescide gelerek şunları söyledi ashabına:

– Şüphesiz hepiniz durumu biliyorsunuz. Dilerseniz onun mallarını da kendisine verir ve geri gönderirsiniz; zaten biz de böyle olmasından hoşlanırız. Ancak arzu ederseniz, o malları ganimet olarak değerlendirir ve elinizde tutarsınız; bu da sizin hakkınız!

Hâlden anlayan ashab, hep bir ağızdan;

– Yâ Resûlallah! Bilakis hepimiz, iğneden ipliğe kadar mallarının tamamını geri veriyoruz, mukabelesinde bulundu.

Ebu’l-Âs, ikinci kez kurtulmuştu. Kervanla birlikte mallarını da almış ve doğruca Mekke’nin yolunu tutmuştu.

Döndüğünde herkesin malını dağıttı bir bir… Herkese hakkını verdikten sonra da şunu ilan etti:

– Ey Kureyş topluluğu! Sizden herhangi birinizin benden alacağı bir mal kaldı mı?

– Hayır! Biz seni, gerçekten de ehl-i vefa gördük, sesleri yükseliyordu. Bunun üzerine o, geçmişin üzerine bir sünger mesabesindeki şu cümlelerini sıralamaya başladı:

– Şüphesiz ben şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed de O'nun hem kulu hem de Resûlü'dür. Vallahi de bugüne kadar benim Müslüman olmama engel olan şey bunu, mallarınıza el koymak için yaptığımı zannetme endişemdi. Şimdi ise Allah, onların tamamını size teslim etmeye beni müyesser kıldı ve üzerimde bir hakkınız kalmadı. Ben de Müslüman oldum.

Onun için artık vakit, Mekke ve Mekkelilerle vedalaşma zamanıydı. Çok geçmeden doğruca Medine'ye koştu. Seri adımlarla mescide girdi ve bu ikrarını bir kez de Efendiler Efendisi'nin huzurunda dile getirdi.

Onun gelişiyle sevinen Efendiler Efendisi, eski nikâhı geçerli sayarak Zeyneb validemizi yeniden kendisiyle evlendirmişti.[69] Ancak, bu evlilik de uzun sürmeyecekti; çok geçmeden hicretin sekizinci yılının başlarında Zeyneb validemiz de annesi Hz. Hatice'nin yanına göç edecek, ondan dört sene sonra da Ebu'l-Âs vefat edecekti.

Geride, Ali isminde bir oğulları ile, Ümâme adında bir kızları kalmıştı. Ümâme, zaman zaman Mescid-i Nebevi'ye geliyor ve Efendimiz'le oynamak istiyordu. Hatta zaman zaman namazlarında omuzlarına biniyor ve boynuna çıkmaya çalışıyordu.

Bir defasında Efendimiz'e gelen hediyeler arasında bir gerdanlık vardı; Efendimiz tuttu onu Ümâme'nin boynuna taktı. Sanki yıllar öncesinde Zeyneb'in boynuna, annesi Hatice'nin taktığı gerdanlığı hatırlamıştı.

Fâtıma validemizde ölüm alametleri görülünce, kendisinden sonra evlenmesi için kocası Hz. Ali'ye, Zeyneb'in kızı Ümâme ile evlenmesini tavsiye edecek ve Hz. Ali de, bu vasiyeti tutarak teyzesinden sonra Ümâme ile hayatını birleştirecekti.[70]

---

69 Yemânî, *a.g.e.* 157 vd.

70 Hâkim, *Müstedrek*, 3/25 (4306)

Vefayı O'nda Görmek Gerek

Efendiler Efendisi'nin gönül dünyasında Hz. Hatice validemiz o kadar yer etmişti ki, zaman zaman onun eski arkadaşlarını ziyaret eder ve böylelikle hatıralarını canlandırmaya çalışırdı. Onun yerini kimsenin doldurmasına da imkân yoktu; zira Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Hatice'nin ardından, yalnız başına üç yıl kalacak ve çetin ve ağır şartlara rağmen Medine'nin ilk yıllarına kadar evliliği düşünmeyecekti.

Aradan yıllar geçmiş; Hicret, Bedir, Uhud, Hendek ve Hudeybiye derken sıra Mekke'nin fethine gelmişti. O gün, kapılarını imana kapatıp inananları Şi'b-i Ebî Tâlib'de ölümüne hapseden Mekke, artık teslim olmaya hazırdı… Dün iniltilerle sarsılan her bir dağında Mekke'nin, Ezan-ı Muhammedî'nin şehbâl açmasına ramak kalmıştı. On bin kişilik bir ordu, Medine'den kalkmış ve müjdesi verilen fethi gerçekleştirmek için Mekke'ye geliyordu.

Yollar Mekke'ye yaklaşınca, yâdından silemediği vefalı eşinin Hacûn'daki kabrine uğradı Allah Resûlü!.. Vefa insanı, âleme vefa dersi veriyordu. Mezarı başında durdu, ellerini açtı ve kim bilir ne dualar, ne dualar etti, zihninden eski günlerin hatıralarını geçirirken bir bir. Belki de, ilk günden bu yana gösterdiği fedakârlık, civanmertlik ve hak adına kendini tüketişi geçti gözünün önünden teker teker. Her bir adımında durup o günkü gayretlerine arkadan dualarıyla mukabelede bulundu vefa insanı saatlerce…

Daha sonra da, yeniden Ebtah'ta kurulan çadırların yanına geldi ve ashabıyla birlikte yürüdü Mekke üzerine dört bir koldan…

Zira onun hatıraları bir bir kayboluyor ve birer teşrifatçı gibi acele edip önden gidiyorlardı. Daha sütteyken vefat eden iki oğlu

Kâsım ve Abdullah'tan sonra kızları Zeyneb, Ümmü Gülsüm ve Rukiyye de peşi peşine ayrılmış ve anneleriyle ebedi âlemde kalıcı bir vuslata koşmuşlardı.

Son günlerinde Hatice'den hatıra olarak, bütün aktâb ve velilerin mebdei, Âl-i Beytin de direği ve Hatice'nin de anne adını taşıyan bir Fâtıma kalmıştı ve Allah Resûlü de ancak onunla teselli olabiliyordu. Gerçi o da, çok yaşamayacak ve annesinin ayrılığından sonra bir de babasının yokluğuna dayanamayıp altı ay sonrasında dünya ve dünyadakilere veda edip bir vuslat yaşayacaktı.

Sonuç

İşte, Hz. Hatice validemizin örnek hayatı bu. Allah ve Resûlullah katındaki değeri müsellem. Ancak bu değer, öyle kendiliğinden gelmiş bir paye de değil görüldüğü gibi. Emeksiz semek olmadığı gibi sebeplere tevessül edip adım atmadan yolların aşılmayacağı ve hedefe ulaşılamayacağı da kesin.

İnsanlar, ortaya koydukları fedakârlıklarla bir kıymet ifade ederler. Ve yine insanlar, hayatın zor dönemeçlerinden geçerken ortaya koydukları sabır, metanet ve hızlarını kesmeden yürüme azimleriyle temeyyüz eder ve kalite adına kendilerini belli ederler. Tarihte cereyan eden her sıkıntılı süreç, kendi içinde kahramanlarını da üretmiştir. İşte Hatice validemiz de, ilk günlerin kahramanlarından biridir. Çünkü o, dillere destan bir hayat yaşamıştı. Onun yaşadığı bu destanı da bizzat Allah ve O'nun en sevgili kulu Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dile getiriyordu.

Nasıl getirmesin ki, nerede ihtiyaç hissedilmişse oraya ilk koşan hep o olmuştu. Fedakârlıkta, arkada kalmayacak kadar önde olduğu gibi şeref ve kemal noktasında da, zirvelerin zirvesini ihraz etmişti. Cömertlik ve kerem konusunda eline su dökebilecek kimse yoktu. Bugün, elindeki her şeyi Allah ve Resûlullah

için vermiş de, neticede kuru bir ekmeğe muhtaç olarak ve açlıktan iki büklüm ruhunu teslim etmiş kaç zengin vardır? "Ben de yaparım." demek kolaydır ama iş başa düşünce, olup bitenlere katlanma yarışında ipi göğüslemek, ancak kâmet-i bâlâ ender babayiğitlerin işidir!

Şüphesiz, bütün anlatılanlar düşünülerek bugün tarihe sorulsa ve denilse ki;

– Hz. Hatice'den daha önde ve onun bir benzerini hiç gördün mü? Hiç tereddüt etmeden aczini itiraf edecek ve hemen;

– Hayır, diyecektir.

Öyleyse, satır aralarında hayranlıkla onu takip edenlerin, onun gibi duru bir hayat yaşamaları gerekmektedir. Allah ve Resûlullah'ın rızasını kazanmak, fani âleme veda ettikten sonra da hatırlanıp hatıralarda nefes almak buna bağlı zira.

Bugün de, benzeri fedakârlıklar beklenirken adını ebedîleştirmek isteyenlerin, ondan alacakları çok şey var. Aksi hâlde, unutmamak gerekir ki, o ve onun gibi öncülerin hepimiz üzerinde hakkı var!

Fütüvvet Ruhunun Aşkın Kahramanı

HZ. ALİ

Neş'et Ettiği Ortam

Babasının adı, Abdimenâf İbn Abdilmuttalib (Ebû Tâlib), annesi ise, Fâtıma Binti Esed idi. Fil Olayı'ndan otuz sene sonra Kâbe'de dünyaya gelmişti. Dedesi Abdulmuttalib, Mekke'nin itibarlı reisiydi ve Muttalib ailesi, adeta Kâbe ile bütünleşmiş bir yapı sergiliyordu. Belki de bu vesileyle, Kâbe'de dünyaya gelen ilk ve tek şahıs o idi; zira ne ondan önce ne de sonra orada bir başkası aynı lûtfa mazhar olmuştu ve olacaktı!

Annesi ona, aslan mânasına gelen 'Haydar' ismini uygun görmüş, baba Ebû Tâlib ise ona 'Ali' demişti.

Ebû Tâlib, Allah Resûlü'nün öz amcasıydı ve babasından sonra annesinin de vefatını müteakip öksüz ve yetim kalan Muhammed'i, babası Abdulmuttalib'in bir vasiyeti olarak yanına almış ve aynı evde yaşıyorlardı. Zira bir gün babası Abdulmuttalib onu karşısına almış ve torunu Muhammed'i kastederek, oğlu Ebû Tâlib'e şunları söylüyordu:

– Ey Ebû Tâlib! Şu oğlum var ya, O'nun konumu çok önemli.

O'nu sen koru ve kolla. O'na ulaşacak en küçük bir olumsuzluğa bile müsaade etme![71]

Aradan yıllar geçti; artık İnsanlığın Emîni büyümüş ve amcasıyla ticaret için kervanlara katılır olmuştu. Hz. Hatice ile tanışıp evlenmesi de bu yolla olmuştu. Bu evliliğin akabinde Ebû Tâlib'in evinden ayrılan Allah Resûlü, bir vefa insanı olarak amcasını sürekli ziyaret eder ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Ebû Tâlib'in küçük oğlu Ali de bu yıllarda dünyaya gelmişti.

Ortalığın kıtlıkla kıvrandığı bugünlerde işler, beklendiği gibi gitmiyor ve Ebû Tâlib ailesi de herkes gibi sıkıntı çekiyordu. Bu durum, Allah Resûlü'nü derinden yaralıyor ve bir çözüm arıyordu. Derken bir gün, diğer amcası Abbas'ın yanına gitti. Durumu ona açacak ve Ebû Tâlib'in sıkıntılarını paylaşmanın yolunu arayacaktı. Geldi yanına ve;

– Bir çocuğunu sen, diğerini de ben himayemize alalım, dedi. Şefkat ve merhametin ihlâsla önerdiği çözüm mantıklıydı ve Hz. Abbas da severek kabul etti bunu. Doğruca Ebû Tâlib'in yanına gidip onu da ikna ettiler beraberce. Bir zamanlar yetim olarak evine alıp himaye ettiği yeğeninin böylesi hassas teklifi karşısında çok duygulanmıştı Ebû Tâlib. Bir zamanlar, diğer kardeşleri arasında O'na kendisi sahip çıkmakla ne kadar isabetli davrandığını şimdi daha iyi anlıyordu. Ali'nin ağabeyi Âkîl'i kendi yanında tutmak istediğini belirterek diğerlerini alabileceklerini bildirdi ve böylelikle, Ca'fer'i Hz. Abbas, Ali'yi de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) himayelerine alarak geri döndüler. Bu sırada Hz. Ali henüz beş yaşlarındaydı.[72]

Bundan böyle Ali, sürekli Allah Resûlü'yle beraberdi ve bizzat O'nun nezaretinde terbiye görüyordu. Nübüvvet geleceği âna kadar geçen yaklaşık 5 yıllık bir beraberlikti bu. Bu beraberlik onu,

---

71 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 2/281

72 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 8/153

aynı zamanda cehaletin pas ve kirine bulaştırmayacak ve nezih bir hayata rehberliği beraberinde getirecekti. Adeta Ali, gözünü İslâm'da açacak kadar duru ender insanlardan birisiydi. Zira cahiliye dönemine ait hiçbir olumsuzlukla karşılaşmadan çok nezih bir ortamda olgunluk dönemine yetişecek ve Rabb-i Rahîm tarafından terbiye edilen bir Resûl-ü Muhtâr'ın yanında granitmisal sağlam bir iradeye sahip olacaktı. Temel çok sağlamdı ve bu temel üzerine bina edilecek çok çetin işler bekliyordu Genç Ali'yi…

İslâm'ı Tercihi ve Fütüvvet Ruhu

Derken Hirâ'dan ebedi bir güneş doğmuş ve bütün âlemi aydınlatmak üzere ışıkları ilk defa Mekke üzerine düşmüştü. Elbette ki, Allah Resûlü'nün ilk muhatabı, hanımı Hatice idi ve bu Nur'a gönülden ilk inanan da o olmuştu. Muhammedü'l-Emîn'in hanesinde yaşanan telaş ve Varaka İbn Nevfel'e gidip gelmeler, yeni bir şeylerin olduğunu gösteriyordu. Küçük Ali de bu değişimin hemen farkına varmış ve meraklı bakışları içinde namaz kılışlarını seyrediyordu. Henüz on yaşlarındaydı. Önce ne yaptıklarını sordu:

– Ne yapıyorsun, yaptığın da ne senin?

Allah'ın Resûlü cevapladı:

– Âlemlerin Rabbi için namaz kılıyorum.

İlk defa duyuyordu ve pürdikkat yine sordu:

– Âlemlerin Rabbi de kim?

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), müşfik bir baba edasıyla dizine oturttu onu ve Hirâ'da başından geçenlerle, peygamberlikle gönderilişini anlatmaya başladı, bir bir. Ardından tane tane şunları söyledi:

– O, bir ve tek olan Allah'tır. O'nun ortağı olamaz. Varlığı O

yaratmış, rızkını da O vermektedir. Her şey O'nun yed-i kudretindedir; öldüren de yaşatan da O'dur. Ve O, her şeye kâdirdir.

Şefkat dolu bir babanın yürek yakan nasihatleri gibiydi bunlar ve doğrudan Küçük Ali'nin ruhuna hitap ediyordu.

O'na o kadar itimadı vardı ki, gittiği her yere ölümüne gider, zerre kadar tereddüt göstermezdi. Ancak böylesi önemli bir meselede babasına danışmadan da karar vermemeliydi. Ne de olsa babanın yeri de farklıydı. Ancak, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) de ondan bir isteği olacaktı; tembihte bulunacak ve aralarında geçenlerden kimsenin haberdar olmamasını isteyecekti.

Derken o gece Ali, uzun uzun düşündü; Allah'a iman gibi önemli bir meselede anne ve babaya sormaya ne lüzum vardı!.. Artık kesin kararını vermişti. Sabah olur olmaz Allah Resûlü'nün yanına geldi ve;

– Dün sen bana neler anlatmış ve neye davet etmiştin, diye sormaya başladı. Belli ki küçük Ali, yaşının üstünde bir olgunluk gösteriyor ve babasına danışma lüzumu hissetmeden ilklerin arasına giriyordu. Oturttu onu Allah Resûlü yanına ve şehâdete davet etti. Vahyin gelişinin hemen ilk günlerinde on yaşlarındaki Küçük Ali, Hz. Hatice'den sonra ilk defa kelime-i tevhidi söylüyor ve nice büyüklerden önce İslâm'ı tercih ederek gönlünden gele gele Rabb-i Rahîm'ine iman ediyordu.[73] Nasıl etmesin ki, artık bu evde vahyin ses ve soluğu duyuluyor, vahyin ihtizazıyla sarsılan duvarlarında, İslâm adına geleceğin dünyası şekilleniyordu.

Artık Küçük Ali, Allah'ın Resûlü amcaoğlu Muhammed'in yanından hiç ayrılmıyor ve gelen ayetleri, Resûlü Kibriya'nın dudaklarından ilk duyanın, kendisi olmasını istiyordu. Efendimiz, İbn Erkam'ın evine taşındığı andan itibaren de, bu evin müdavimi olacak; bir taraftan dışarıdaki gelişmeleri takip edip oraya bilgi

---

73 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1090

taşırken diğer yandan da sıcağı sıcağına gelen ayetlerle yeni gelişmeleri kavrama yarışına girecekti. Zira hemen her gün bir yeni sima koşup geliyor ve iman havuzuna dalarak, yunup yıkanmış olarak iman safına dehalet ediyordu.

Efendiler Efendisinin ikizi olmuştu adeta Ali… O derece bütünleşmişti ki O'nunla, biraz canını sıktıkları bir dönemde celaliyle tecelli edecek ve şöyle seslenecekti etrafındakilere:

– Bana istediğinizi.. istediğiniz kadarını.. Allah'ın kitabından istediğiniz her şeyi sorun!.. Allah'a yemin ederim ki ben, hangi ayetin nerede, ne zaman, gece mi gündüz mü ve hangi hâdisenin üzerine indirildiğini çok iyi bilirim.[74]

Çünkü o, Kur'ân'ın ilk şakirdi.. İslâm'ın ilk tilmizi, Efendimiz'in de ilk talebesiydi. O'na koşmakta nice büyükler arkada kalmışlar; o ise, burada da arkadan gelenlere rehberlik yapıyordu.

Ebû Tâlib, müsamahakâr bir babaydı ve yeğenine olan güveni sonsuzdu. Bir gün oğlu Ali'yi, Allah Resûlü'nün arkasında namaz kılarken görmüştü Ebû Tâlib. Yeğenine vahyin gelişinden.. onun Hira'ya gidip aylarca orada kalışından haberi olmuştu ama oğlu Ali'nin de Muhammed'e tâbi olduğunu henüz bilmiyordu. Sessiz kalmayı tercih etti bir müddet; ancak fetânet sahibi Küçük Ali, daha atikti. İşin gerçek mahiyetini bilmemekten kaynaklanan olumsuz bir düşünce içine giriverir endişesiyle namazını bitirir bitirmez doğruca babasının yanına koştu ve;

– Ey babacığım, diye başladı sözlerine… Kadife gibi, yürek okşayan bir ses tonuydu bu. Ve şöyle devam etti;

– Ben, Allah'a ve Resûlullah'a iman ettim. O'nun getirdiği her şeyi de tasdik ediyorum. Ben, baba.. ben.. Muhammed'e tabi oldum!

Yeğeni Muhammed'i bilip tanımasa Ebû Tâlib, böyle bir de-

---

74 Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 20/487

ğişikliğe alsa müsaade etmez ve karşı koyardı. Ancak peşinden gidilen başkası değil Muhammed'di ve;

– O, seni sadece hayra çağırır; yoluna devam et oğlum, deyiverdi.[75]

Bir başka gün yine oğlu Ali, yeğeni Muhammedü'l-Emîn'in sağ tarafında durmuş, namaz kılıyordu. Bunu gören Ebû Tâlib, diğer oğlu Cafer'e şöyle seslenecekti:

– Git oğlum, sen de amcaoğlunun sol yanına dur ve namaz kıl![76]

Çok geçmeden, zamanlarını beraber geçirdikleri bir başka isim, hür iken köleleştirilen ama Allah Resûlü'nün yanında kölelikten yeniden hürriyete -hem de efendiliğe- yükselen Zeyd İbn Hârise de katıldı aralarına… Gençtiler; fütüvveti temsil ediyorlardı ve her biri de bu ruhu, bir bütün Mekke'ye yaymanın azmi içindeydi. Kendi hanesindeki Zeyd ve Ali'yle konuşurken Allah Resûlü, aynı zamanda geleceği inşa ediyor ve onları çetin ve zor günlerde, en girift meseleleri çözecek birer kahraman olarak hazırlıyordu.

Ali, Müslüman olmuştu olmasına ama o gün için bir insanın Müslüman olması, bütün sıkıntıları peşinen kabullenmesi anlamına geliyordu. Kureyş, adım adım takip ediyor ve kiminle konuştuklarını, nereye gittiklerini ve nelerle meşgul olduklarını inceden inceye izliyordu. Yanlarına yaklaşanı yakın takibe alıyor ve türlü türlü bahane ve yalanlarla iman yoluna gitmekten insanları vazgeçirmeye çalışıyorlardı.

Bir gün Ebû Zer, Mekke'deki farklılığı duymuş ve merakını gidermek için yola koyulup gelmişti. Şartları bildiği için açıktan da kimseye hâlini açamamış, belki gelir ümidiyle Kâbe'de bekliyor-

75 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 2/86
76 Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl*, 3/355

du. Üçüncü gün Hz. Ali yaklaştı yanına ve buraya geliş sebebini sordu gizlice… Maksadını öğrenip samimiyetini görünce de:

– Şüphesiz O, gerçektir. Kesinlikle Allah'ın peygamberidir. Sabah uyanınca benimle birlikte gel. Yalnız beni aralıklı takip et. Yolda bir tehlike sezersem, bir bahaneyle duraklarım. Bu durumda sen yoluna devam et. Ancak problem olmazsa ben nereye gidersem sen de oraya gel, diyecek ve iman yolunda Ebû Zerr'e kılavuzluk yapacaktı.[77]

Zeyd'le birlikte Allah Resûlü'nün eli-kolu olmuşlardı; etrafında pervane olup dönüyor ve insanlara Allah'ı anlatma yolunda ölesiye koşturuyorlardı. Yeri geldiğinde yemekler tertip edip insanları Hakk'a davet ediyor, zaman zaman da bu davetlerde O'nun en büyük destekçisi oluyorlardı. Ebû Kubeys Dağı'nın eteklerinde kim bilir kaç defa yemek tertip etmişler ve arkasından İnsanlığın İftihar Tablosu kaç defa insanları imana davet etmişti!..

Davet çok yumuşak, istenenler çok kolay ve davet eden de en emin olmasına karşılık kalbler çok katı, kalıplar da çok kötüydü. Hâlbuki söylemesi kolay ve mizanda ağır basan iki kelime söyleyecek ve böylelikle ebedi hayatlarını kurtarmış olacaklardı. Dünya ve âhiretin hayrı buradaydı ve bunun için herkesin, en güzel bir yardımcı, en sağlam bir koruyucu ve en candan kardeş olması gerekiyordu. Allah Resûlü de sürekli böyle kâmetler arıyordu. Meclislerinde arayışını tekrarlayıp talebini tekrarladığı her yerde Ali, yaş itibarıyle meclistekilerin en küçüğü olsa da ayağa kalkıyor ve elini göğsüne vurarak;

– Ben varım yâ Resûlallah, diyordu. Çoğu zaman bu çıkışlara mukabil, onun oturmasına yönelik isteğini tekrarlayan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), onun desteklerinin, diğerleri için birer örnek teşkil edeceğini umuyor ve ümitleniyordu.[78]

---

77 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, 3/109 (2633)

78 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/159 (1371)

Fetanet sahibi akıllı bir insandı; hangi adımın arkasından ne türlü bir sonuç doğacağını bilir ve ona göre hareket ederdi. Bu yüzden Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onunla uzun uzun görüşür ve istişare ederdi. Hatta Tâif günü, çağırıp baş başa uzun uzun görüşünce bazıları, bundan rahatsızlık duyacak ve bu rahatsızlıklarını dile getireceklerdi. Sarf edilen sözler kulağına gelip duruma muttali olan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, hemen oracıkta el koyduğu problemi çözecek ve şu cümlelerle konuya açıklık getirecekti:

– Onunla hususi görüşmeyi ben, kendi arzumla yapmadım. Allah'ın tercihi bu.'[79]

Bununla O, gerçek faili nazara veriyor ve attığı her adımın, Allah'ın rızası istikametinde ve bilgisi dahilinde olduğunu ifade ederek, herkese fiilen ders veriyordu.

Himayede Üçüncü Dönem

Küfürle katılaşan kalbler, olup bitenlerden hoşlanmıyor ve Hirâ'dan zuhûr eden bu Nur'a her geçen gün daha şiddetli tavır alıyorlardı. Derken himayede üçüncü dönem gelmiş ve Hz. Peygamber'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kureyş'in kininden koruma vazifesini, yeniden Ali'nin babası Ebû Tâlib almıştı. Yetimken koruduğu gibi O'nu, risaletle görevlendirildiği hassas dönemde de muhafaza ediyor ve kimsenin bir kötülük yapmasına izin vermiyordu. Nasıl sahip çıkmasın ki Muhammedü'l-Emîn, babasının emaneti.. O'nu koruyup kollamak da, yerine getirilmesi gereken bir vazifeydi onun için.

İnananların sayısı bir bir artarak devam ediyordu ama Ali'nin solgun yüzüne bir türlü tebessüm gelmiyordu. Zira başkalarının imanına şahit olup dururken hâlâ baba ve annesinin Müslüman

79 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/357

oluşunu görememişti. Bu kadar yakın olmalarına rağmen, en yakınlara bile bir şey anlatamamanın sıkıntısı uykularını kaçırıyordu ama elinden gelen bir şey de yoktu. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de defalarca babasına Hakkı anlatmıştı ama bir türlü kabul görmemişti. Belki de, henüz vakti gelmemişti.

Mekke, yaşanılacak gibi değildi. Tâif'e gidilmiş ve oradan da beklenilen netice alınamamıştı. Her geçen gün, sıkıntılar katlanarak geliyordu. Derken Kureyş, Mekke'nin kapılarını kapatmış ve inanan herkesi şehirden kovuyordu. Üç yıl sürecek bir sürgün hayatıydı bu!.. Cehaletle beslenen Kureyş, o gün insanlığın en büyük ayıbını irtikâb ediyor, çoluk çocuk demeden dünyanın en masum insanlarını çölde aç ve açık ölümle baş başa bırakıyordu. Dile kolay; ne üç gün, ne de üç ay, işkence üstüne işkenceyle geçecek koskoca üç yıldı bu! Sözde, üzerinde Mekkelilerin ittifak ettikleri bir husustu bu ve madde madde işledikleri zulüm belgesini, bir fazilet gibi Kâbe'nin duvarına astılar hayasızca! Üstelik bir de, bütün yolları tutmuş ve kimsenin yardım götürmesine de müsaade etmiyorlardı.

Sıkıntılara bir de acılar eklenmeye başlamıştı. Önce Hz. Ali'nin babası Ebû Tâlib vefat etti. Hem de Allah Resûlü'nün bütün ısrarlarına rağmen imana ışık yakmadan.. oğlu Ali için, elinden tutabilecek bir kulp bırakmadan gitmişti. İman adına her şeyini ortaya koyan bir Haydâr-ı Kerrâr için dayanılmaz bir acıydı bu. Daha üç gün geçmemişti ki, anası gibi aziz tutup canından çok sevdiği, zor günlerin en büyük teselli kaynağı Hz. Hatice de, ayrıldı aralarından…'Anneciğim!' diyebileceği bir kaleyi daha kaybetmenin hüznü içindeydi; hem de, Mekke'nin bir zamanlar en zengin kadını, evinde yemekler pişirilen ve Zeyd'le birlikte koşarak insanları O'nun yemeğine davet yarışına giriştikleri Hz. Hatice, mihnet günlerinin ağır şartları altında ıstıraptan iki büklüm ve kıvranarak dünyaya veda ediyordu.

Sadece, o güne kadar gelip teslim olmayan annesi Fâtıma'nın, babasının ölümünden sonra yumuşayıp Müslüman olmasıyla teselli olabiliyordu. Bir anda bütün sıkıntılarını unutmuş gibiydi; kimin annesi gelip Müslüman olur da aynı sevinci duymazdı ki!..

Ancak o, bütün olumsuzluklara karşı sabretmesi gerektiğinin bilincinceydi. Zira sabrın imandaki yeri, vücuttaki başın yerine eş değerdi; sabrı olmayanın imanı da tehlikede demekti. Bugün çalışma günüydü; hesap yoktu. Ama yarın, hesap günü gelecek, o gün de çalışmanın bir faydası olmayacaktı. Bir de etrafında gördüğü herkes, cenaze taziyesinde bulunan insanlar gibi solgun benizli, saçı-başı dağınık duruyorlardı. Belli ki, sıkıntıyı herkes müştereken çekiyor ve ıstırabı beraberce acı acı yudumluyorlardı. Toz-toprak içine karışmış çileli günlerde pişip polat bir imana sahip olan Hz. Ali, sonraki günlerde kısmen müşahede ettiği rahatlığı görünce, hep o günleri hatırlar ve elbiseleri ıslanıncaya kadar ağlayan o ilk günün sahâbîlerine olan özlemiyle insanlara gözyaşları içinde nasihatler ederdi. Bu nasihatlerinden birinde;

– İlmin pınarları, gecenin ışıkları olunuz ve elbisenin eskisini, kalbin de yenisini taşıyınız. Ancak böyle olursanız, gökler ötesinde bilinir, yeryüzünde de hatıralarda yâd edilirsiniz,[80] diyecekti.

Hicrette Hz. Ali Misyonu

Ebû Tâlib ve Hatice'nin yokluğu Kureyş'i daha bir cesaretlendirmişti ve ölümüne planlar kuruyorlardı. Zira bir göçün varlığından haberdar olmuşlar ve İnsanlığın İftihar Tablosu Efendimiz'in de gideceğinden endişe duyuyorlardı. Ellerinden kaçırmadan bir çaresini bulmaları gerekiyordu. Nihayet istişare meclisleri Dâru'n-Nedve'de bir araya geldiler; herkesin fark-

80 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/77

lı bir teklifi vardı. Ancak o güne kadar tanımadıkları bir adam (Şeytan), makul olmadığı gerekçesiyle her teklifi geri çeviriyor ve meseleyi kökten halledecek formüller üretmeleri gerektiğini söylüyordu.

Nihayet Ebû Cehil'in;

– O'nu öldürelim; her kabileden bir genç alalım ve hep beraber saldırsınlar. Böylelikle kanı, bütün kabileler arasında dağılır ve Haşimoğulları da bunun peşine takılamazlar, şeklindeki fikrini, yabancı da benimsemiş; akabinden de 'Emîn' bildikleri Allah Resûlü'nü bir gece baskınıyla öldürme kararı almışlardı. Bilmiyorlardı ki, semalar ötesinden tasdik almayan hiçbir hamle, yeryüzünde sahneye konamazdı ve öyle de oldu.

İlâhi müsaade gelmiş ve Allah Resûlü de, Hz. Ebû Bekir'le birlikte hicrete niyet etmişti. Ancak bunun öncesinde yapılması gerekenler vardı. Genç ve yiğit Ali'yi çağırdı yanına ve ayrılıp giderken Mekke'den, yapması gerekenleri anlattı bir bir... Denilenleri yapacak ve Medine'de tekrar buluşacaklardı.

Öncelikle Kureyş, hicretten hemen haberdar olmamalıydı; değişikliğin farkına varılmamalı ve Efendimiz'in, hâlâ evinde kaldığı izlenimi verilmeliydi. Bunun için o gece Hz. Ali, Allah Resûlü'nün evinde kalacak ve olacaklara tek başına göğüs gerecekti. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) teminatı vardı; kılına bile dokunamayacaklardı.

Efendisinin libasını giydi ve yatağına yattı o gece Ali. O'nun davası uğruna birisinin kurban olması gerekiyorsa şayet, Hz. İsmail gibi bıçağın altına yatacak ve elbette beklenen teslimiyeti ortaya koyacaktı. Hiç mi hiç korkusu yoktu; zira böyle bir vazife verirken Gönlünün Sultanı, onu karşısına almış ve;

– Benim şu yeşil libasıma bürün ve öylece kal. Zira inşaallah sana hiçbir olumsuzluk ulaşmayacaktır,[81] buyurmuştu. Bu arada

81 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/5

Hz. Ali, 23 yaşlarındaydı. Beklenenler oldu ve her bir kabileden birer genç, gecenin karanlığında bir baskınla Allah Resûlü'nün evini kuşattılar ve tek hamleyle eve girdiler. Girmeleri neyi değiştirecekti ki? Gerçekle karşılaştıklarında Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) Hz. Ebû Bekir, çoktan Sevr'e ulaşmışlardı. Şaşırma sırası Kureyş'teydi. Telâşla;

– Sahibin nerede, diye sordular ama bu soruya asla cevap alamayacaklardı. Çok sıkıştırıp ısrar ettiklerinde Hz. Ali, sadece şu kelimeleri paylaşacaktı onlarla:

– Siz kovmak istiyordunuz; O da gitti!..[82]

Ayrıca, kıymetini bilmedikleri ama bir türlü de vazgeçemedikleri o en 'Emîn'e emanet ettikleri mallar vardı ve bunların, teker teker sahiplerine iade edilmesi gerekiyordu. Bu ne büyük bir emniyetti ki, kendi yanlarında koruyamadıkları en kıymetli değerlerini, ölümüne kastettikleri ve bunun için ardı ardına planlar kurdukları emniyet timsaline getirip teslim ediyorlardı. Ve bu ne emniyetti ki, hayatına kastedenlerin mallarını, canını, canı gibi aziz tuttuğu cânânını tehlikeye atma pahasına, sahiplerine ulaştırmayı ihmal etmiyordu.

Sonraki üç gün boyunca bunları da sahiplerine ulaştıran Hz. Ali, yanında annesi, müstakbel eşi ve Allah Resûlü'nün kızı Fâtıma ile yanlarındaki birkaç kişiyi alarak hicret yoluna koyulacaktı.

Arkadan gelmişlerdi ama yolları Kuba'da yeniden birleşecekti. Zira Hz. Ebû Bekir'le Efendimiz, ortalığın durulması için bir müddet Sevr dağında beklemişler ve emniyet hâsıl olduğuna emin olduktan sonra yola revan olmuşlardı. İşte bu arada Hz. Ali de, emanetleri yerine getirmiş ve yetişmişti onlara…

Ancak, o kadar acele etmişlerdi ki, Ali'nin ayaklarına kara

---

82 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 1/568

sular inmiş ve yara-bere içinde kalmıştı. Artık yürüyemiyordu. Önce sordu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Ali nerede? Bana onu çağırın.

– Yürüyemiyor yâ Resûlallah, dediklerinde bu sefer kendisi onun yanına gelecek ve yaralarına şahit olunca da, Rahmet Peygamberi gözyaşlarına hâkim olamayacaktı. Zira Hz. Ali'nin ayakları şişmiş ve her tarafı yara-bere içinde kalmıştı. Ardından da, mübarek tükürüğünü yaralarının üzerinde gezdirerek duada bulundu. Bir mucize daha gerçekleşiyordu ve oracıkta iyileşen o ayaklarda bir daha hiç rahatsızlık olmayacaktı.

Resûlullah'a Kardeş Ali

Medine'ye gelince, her bir Muhâciri, Medineli bir Ensârla kardeş ilân ediyordu. Teker teker herkesi eşleştirmiş ama geride Ali'ye kardeş olacak bir Medineli kalmamıştı. Çok üzüldü ve bu üzüntüsünü dile getirdi hemen Allah Resûlü'nün huzurunda. Delikanlı Ali, hicretin kahramanı Haydar-ı Kerrâr, çocuklar gibi mahzun, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bir taraftan da Allah Resûlü'ne naz makamında sitem ediyor;

– Herkesi kardeş ilân ettin, ama benim kardeşim olmadı, diyordu.

Meğer o ne saadet ki, onun kardeşi, insanlığın en emini, Allah'ın da Resûlü olacaktı. Önce teselli etti onu.. Elini omzuna koydu ve kucakladı önce. Ardından da herkesin huzurunda bu gerçeği şu cümlelerle ilan ediverdi:

– Dünya ve âhirette senin kardeşin, Ben'im yâ Ali!..

Bütün üzüntüleri anında yok olmuş ve artık Ali, herkesin gıpta ile baktığı birisi hâline gelmişti. Nasıl olmasın ki o, bir sürü meziyeti yanında aynı zamanda artık Resûlullah'ın da kardeşiydi.[83]

83 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/21

Bedrin Aslanı

Küfrün kini bitecek gibi değildi ve hicrette ellerinden kaçırdıkları mü'minleri nasıl yok edeceklerinin planlarını yapıyorlardı, büyük bir iştihayla. Ve derken yollar Bedir'de birleşiverdi. O güne kadar çıkmayan savaş izni de gelmiş ve sürekli müdafaada kalma dönemi de sona ermişti.

Kuyuların başında karşı karşıya gelen orduların önünde ilk vuruşacak isimler arasında Ali de vardı. Bir hamlede azılı din düşmanı Velid'i yere serdi. İlâhi inayetle müeyyed ordunun önünde moral yükselten bir zafere imza atıyordu Ali.

Allah Resûlü, onu o kadar seviyordu ki, savaş için uzaklara gönderdiği bir sırada kuzeni Ali aklına gelince hasretinden;

– Allah'ım! Ali'yi bana göstermeden canımı alma, diye ellerini açacak ve Rabb-i Rahîm'ine dua edecekti.

Medine duvarlarından birinin dibinde otururken, Ebû Bekir ve Ömer'den sonra gelen kişinin de Cennet ehli olduğunu müjdelemiş, yaklaşan bir ayak sesine kulak kesilerek de:

– Allah'ım! Sen istersen bunu Ali kılarsın, diye onun gelmesini temenni etmişti. Gerçekten de gelen, Ebû Tâlib'in oğlu Ali idi.[84] O'na, 'Zülfikâr' adını verdiği kılıcını bağışlamış ve o da, hayatı boyunca kutsal bir emanet olarak baktığı bu kılıçla savaşacak, onun bereketiyle sürekli zafer üstüne zaferler kazanacaktı.

Uhud'da Hz. Ali

Bedir'de hezimet yaşayan Kureyş, intikam hırsıyla Uhud'a yöneldiğinde, sahnede yine Ali vardı; öyle savaşıyordu ki, önünde durmaya imkân yoktu. Başlangıçta iş, Bedir'deki gibi cereyan ediyordu; ancak, emre itaatteki inceliğin kavranamadığı bir an,

---

84 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/351 (31952)

savaşın kaderini bütünüyle değiştirmeye başlamış ve tam 'kazandık' derken ortalık, bir anda can pazarına dönüvermişti. Bu kargaşadan da sıyrılıp çıkabilmek için, Ali misal aslanlara ihtiyaç vardı.

Kargaşanın Uhud'a hâkim olduğu bu demlerdeki ruh hâletini, Hz. Ali anlatıyor:

"Savaş esnasında bir aralık Resûlullah'ı göremedim. Şehidler arasına baktım; orada da yoktu. O zaman kendi kendime;

– Vallahi Resûlullah savaştan kaçmaz. O'nu şehidler arasında da göremiyorum. Herhâlde hatalarımızdan dolayı Allah'ın gazabı geldi ve O'nu kendi yanına aldı. Artık benim için savaşmaktan başka daha hayırlı bir şey yok, dedim. Kılıcımın kınını kırdım ve doğruca düşman saflarına hücum ettim. Onlar, benim gelişimi görüp de iki tarafa açılınca, bir de ne göreyim; Allah'ın Resûlü orada savaşıyordu."[85]

Bir taraftan savaşın hakkını verirken diğer yandan da sürekli Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem) kolluyor ve başına bir şeyin gelmemesi için bütün gayretini ortaya koyuyordu. Budanan bir ağaç gibi kolları kopan ve yere düşen sancağı göğsüyle tutmaya çalışan, ancak çok geçmeden bir mızrak darbesiyle şehid olan Mus'ab'ın elindeki sancağı da, Resûlü Kibriyâ'nın delaletiyle Ali almış ve Uhud'da yeniden toparlanmayı başlatan isim olmuştu. Çok geçmeden Resûlü Kibriya'nın iltifat dolu sesi yükseldi Uhud'un eteklerinde:

– Zülfikâr'dan başka kılıç; Ali'den başka da genç yokmuş meğer![86]

Bu arada Hz. Ali de, öyle yaralar almıştı ki, tedavisinde kimse muvaffak olamıyordu. Bunlardan on altısı öldürücü idi. Düşmüş..

---

85 Müsnedü Ebî Ya'lâ, 1/415 (546)

86 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 4/51

kalkmış.. düşmüş yine kalkmış ve savaşa devam etmişti. Nihayet Resûlü Ekrem de Ali'nin yaralarından haberdar olunca;

– Bütün bunlara Allah yolunda katlanan bir adam artık ne yapsa mazurdur, buyuracaktı.

Uhud'daki bir anlık dağılmanın ardından yüzü yarılıp dişi kırılan Allah Resûlü'ne, dişlerinin sökülmesi pahasına ilk müdahale yapılıp halkalar çıkarılmıştı; ama, sonrasındaki tedaviyi gerçekleştiren ve Hz. Fâtıma ile birlikte mübarek yüzündeki kanları temizleyip yıkayan da yine Ali olacaktı.[87]

Yeni Bir Bağ

Hicretin üzerinden iki yıldan daha fazla bir zaman geçmişti ki kader, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), 'muâhât'taki kardeşi, evindeki evladı, yanındaki yardımcısı ve göz bebeği Hz. Ali'yi, kendi kızı Fâtıma ile evlendireceği zemini hazırlamaya başlamıştı.

Sahabeden birisinin Fâtıma'yı babasından istediğini duyan bir başka sahabî Hz. Ali'nin yanına gelmiş ve bu işe kendisinin daha layık olduğunu ifade ederek, gidip Resûlullah'tan Fâtıma'yı kendisinin istemesi konusunda zorlamıştı onu.

Ancak Hz. Ali'nin yanında, Resûlullah'ın kızını nikahlayacak kadar mal ve mülkü yoktu, ve bundan dolayı;

– O'nunla evlenecek neyim var ki benim, diye tepki verdi. Ancak, olacakları tahmin eden bu ferasetli sahabe ısrar ediyordu:

– Sen bir git hele.. O'nu seninle evlendirecektir.

Resûlullah'la akraba olmayı kim istemezdi ki? Hele Fâtıma gibi, oturuşuyla, kalkışıyla, yürümesiyle babasını hatırlatan bir hayat arkadaşına kim itiraz edebilirdi ki?

Hayadan kan-ter içinde kalan Hz. Ali, bu kadar ısrar üzerine

87 Sahîhu Buhârî, 3/1066 (2754)

utanarak Hz. Peygamber'in yanına geldi. Efendiler Efendisi'nin heybeti karşısında nutku tutulmuş, bir türlü konuşamıyordu. Hâlden anlayan Söz Sultanı devreye girdi;

– Buraya niye geldin? Bir ihtiyacın mı var, diye sordu önce.

Konuşması için verilen bu fırsatı da değerlendirebilecek gibi değildi Ali; başını eğdi önüne ve sükûtu tercih etti yeniden. Anlaşılan, konuşması için daha açık konuşmak gerekiyordu. Bu sefer Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Sanki Sen, Fâtıma'yı istemek için geldin, deyiverdi tatlı bir ses tonuyla…

Yerin dibine girecek gibiydi. Ancak Allah'ın Resûlü'ne de bir şeyler denilmeliydi. İşin doğrusu, Fâtıma ile evlenmeyi de istiyordu. Başını azıcık kaldırır gibi yaparak;

– Evet, diyebildi sadece.

Belli ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu daha fazla mahcup edip sıkmak istemiyordu;

– Mehir olarak verebileceğin bir şeyin var mı, diye sordu.

Bundan daha büyük saadet olabilir miydi? Gerçek şu ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), kızı Fâtıma'yı veriyordu. Ancak Hz. Ali'nin elinde bir şey yoktu ki!.. Dudaklarından yine bir kelime çıkacaktı:

– Hayır.

Gerçekten yoktu; olması için de gayret göstermiyordu. Onun bir tek davası vardı; baba sıcaklığıyla kendisine kucak açan Allah Resûlü'nün davasını, her bir muhtaç gönle ulaştırabilmek için vakfetmişti kendini… Elinde bir şeylerin olmadığını Efendisi de bilmiyor değildi; ancak evlilikte bir mehir takdir etmek lazımdı. Çözümü de Resûlullah önerecekti:

– Peki, sana silah olarak verdiğim zırhını ne yaptın?

Evet, zırh duruyordu. Belli ki, Resûlü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), bu işin gerçekleşmesini arzu ediyordu. Müşterek arzuya dönüşen bu nikâh, bizzat Allah Resûlü tarafından akdedilecek ve nesl-i necibini devam ettirecek olan yuva böylelikle kurulacaktı.[88]

Ancak, bir daha dikkat kesilin: Allah'ın 'Habîbim' deyip iltifat ettiği Son Nebi'nin kızı Fâtıma, bir zırh mehir karşılığında Hz. Ali ile dünya evine giriyordu. Acısıyla tatlısıyla sekiz yıl sürecek bir beraberlikti bu…

Hz. Hatice'den sonra dünyanın en hayırlı hanımefendisiydi Hz. Fâtıma. Hatta denilebilir ki bu evlilik, Allah Resûlü'nün eliyle ve semalar ötesinin de delâletiyle gerçekleşiyordu. Bu evlilikten, Hasan, Hüseyin ve ölü doğacak olan Muhsin adında üç erkek, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında da iki kız dünyaya gelecekti.

Allah Resûlü, Ali ve Fâtıma… Her biri Allah için kendini adamış numune insanlar olunca, aile hayatları da herkese örnek teşkil edecek mahiyette yürüyordu.

Sahabenin geneli, hangi şartlarda yaşıyorsa onlar da aynı şartları paylaşıyorlardı. Öyle ki, Allah Resûlü'nün biricik kızı Fâtıma'nın, evde değirmen çevirmekten elleri şişiyor ve bütün işlerini kendisi görmeye çalışıyordu. O'nun bu hâlini görüp üzülen Hz. Ali'nin durumu da farklı değildi; evinin ihtiyaçlarını gidermek için, hurma toplayıp kuyulardan su çekerken Elleri yara-bere içinde kalıyor, acı çekiyordu. Hatta bir gün, Medine'ye savaş esirlerinin geldiğini duymuş ve Allah Resûlü'nden, ev işlerini görecek bir hizmetçi talebinde bulunmuştu. Hoş karşılamadı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem); zira öndekiler, çile ve sıkıntılarda da ön sıraları başkalarına kaptırmamalı ve dünyanın geçici cazibesine kendilerini teslim etmemeliydi. Öyleyse, ihtiyaçlarının karşılanması için bir hizmetçi yerine Allah'ı zikirle çileli ama huzur dolu hayata devam etmek, daha hayırlıydı ve;

---

88 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/80 (603)

– Yatağınıza girdiğinizde otuz üç kere sübhanallah, otuz üç kere elhamdülillah, otuz dört kere Allahuekber deyiniz. Bu sizin için hizmetçiden daha hayırlıdır,[89] diyerek bunu tavsiye etti Allah Resûlü de…

Önemli İşlerin Aranan Adamı

Tebûk dışında bütün savaşlara katıldı Hz. Ali. Tebûk'te ise, Allah Resûlü'ne vekâleten Medine'de kalma vazifesi verilmişti kendisine. Buna rağmen o, emre itaatte zerre kadar kusur etmemeyi düşünse de böyle bir tavzifi kabullenememiş, yola koyulan Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) arkasından yetişerek huzuruna çıkmış ve;

– Beni çocuklar ve kadınlarla baş başa mı bırakıyorsun, diye üzüntüsünü dile getirmişti. Zira o, cephenin adamıydı. Çünkü hiss-i semahatin coşarak malın da canın da ortaya konulduğu bir cephede bulunmamak ona çok ağır gelmişti.

Buna karşılık Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), hem onu teselli edecek, hem de yanındaki derecesini şöyle ifade buyuracaktı:

– İstemez misin yâ Ali! Musa ile Harun arasındaki durum ne ise, benim yanımda da sen, aynı konumda olasın!.. Bir farkla ki, benden sonra peygamber yoktur.[90]

Özel ve pratiklik isteyen önemli işlerin aranan adamı hâline gelmişti; Hudeybiye'deki meşhur antlaşmayı o yazmış, hac emirliği yapan Hz. Ebû Bekir'e, yeni gelen âyet ve hükümleri ulaştırma görevini de yine o üstlenmişti. Yeri geldiğinde vahiy kâtipliği yapıyor, iş başa düştüğünde de savaş meydanlarında, yiğitçe çarpışıp gücünün hakkını veriyordu.

89 Sahîhu Buhâri, 3/1133 (2945)
90 Sahîhu Müslim, 4/1870 (2404)

Hudeybiye günü sıra, yapılan antlaşmanın kâğıda dökülmesine geldiğinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ali'yi yanına çağırmış ve;

– Yaz, demişti. "Bismillahirrahmânirrahîm." Daha cümlesi bitmemişti ki Süheyl'in itiraz sesleri yükseldi; Rahmân ve Rahîm'e inanmış olsalardı savaş gibi bir problemlerinin olmayacağını söylüyor ve sildirmek için ısrar ediyordu.

Efendiler Efendisi, sulh için vardı ve Süheyl'in takıntısına bu ortamı kurban etmek istemiyordu. Onun için antlaşma metninden Rahmân ve Rahîm'i çıkaracak ve Süheyl'in dediğini yazdıracaktı.

Ardından Hz. Ali'ye ikinci kez seslendi:

– Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed ile Amr'ın oğlu Süheyl'in arasındaki antlaşmadır.

Süheyl'in buna da itirazı vardı:

– Allah'ın Resûlü Muhammed diye yazma! Şayet Senin Resûlullah olduğunu kabullenmiş olsaydık, Seninle savaşmazdık, diyordu. Bununla o, kendi adını Amr'ın oğlu Süheyl diye yazdığı gibi Efendimiz'in de Abdullah'ın oğlu Muhammed olarak yazması gerektiğini söylemiş oluyordu.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yeniden Hz. Ali'ye döndü ve:

– Sil onu, buyurdu. Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), antlaşma metninden Resûlullah kelimesini sildiriyordu. Gerçi silse ne değişecekti ama bunu Hz. Ali'nin yapmaya eli varmayacaktı. Bu da yapılır mı, bu kadarı da fazla oluyor mânasında mübarek yüzüne bakıyordu. Allah Resûlünün gözlerinden taşan mâna, umumi salah için, adının silinmesi pahasına bile olsa sulhun devreye konulması gerektiğini anlatıyor ve bakışları, bu konudaki kararlılığını ifade ediyordu. Nasıl olabilirdi; Resûlullah'ın (sallallahu

aleyhi ve sellem) bizzat kendisi, metindeki Resûlullah'ın silinmesini emrediyordu. Zihninde çok alıp verdi ve sonuçta;

– Onu ben silemem yâ Resûlallah, dedi. Her fırsatta yâdını âleme duyurmaya çalıştığı Efendiler Efendisi, Resûlullah'ın adını silmeyi nasıl kabullenebilirdi?

Onun bu hassasiyetini görünce Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bizzat kendisi işe vaziyet edecek ve metindeki Resûlullah'ı silip yerine Abdullah'ın oğlu Muhammed yazacaktı.[91]

Beş yaşındayken başladığı müşterek hayatlarında, bir iki istisna dışında -ki, bunlarda da Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) tavzifi söz konusudur- Allah Resûlü'nden hiç ayrılmamıştı. Kur'ân bilgisi o kadar engindi ki, altı ay gibi kısa bir sürede Kur'ân'ı, iniş sırasına göre tertip etmişti. Onun ilimdeki derinliğini anlatması bakımından, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözünü paylaşmakta fayda olsa gerek:

– Ben ilmin şehri, Ali de onun kapısıdır. Kim ilim isterse o kapıya müracaat etsin.[92]

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında yazdığı ve sürekli kılıcının kınında taşıdığı bir hadis 'Sahife'si vardı. Bu sahifenin içinde, öldürme ve yaralamalar karşılığında uygulanacak diyet miktarlarına dair hükümlerle, düşman elindeki esirleri kurtarmanın yolları, bir kâfir için Müslüman'ın öldürülemeyeceği, Medine ve Harem bölgesinin sınırları ile ilgili bilgiler de bulunuyordu.[93]

Hadislerin rivayetinde o kadar hassas idi ki, Resûlullah'tan bir hadis nakledeni gördüğünde bizzat bunu, O'ndan duyduklarına dair yemin ettirirdi.

İmanda derinleşen bir insana, ya dünya küsmeli ya da o dün-

---

91 Sahîhu Müslim, 3/1409; Sallâbî, Ali İbn Ebî Tâlib, 116

92 Hâkim, *Müstedrek*, 3/137 (4637)

93 Sahîhu Buhârî, 6/2662 (6870)

yaya küsmeliydi. Hz. Ali, derinlerden daha derin bir imana sahipti ve sürekli çilelerin imbiklerinden geçip imtihan içre imtihanlara maruz kalıyordu. Bu arada annesi Fâtıma da ebedi âleme göçmüş, etrafında Resûlullah'tan başka hiçbir dayanağı kalmamıştı.

Annesi Fâtıma vefat ettiğinde Allah Resûlü de, bizzat giydiği elbisesini ona kefen olarak göndermiş ve cenazesini de bizzat kendisi, kabrine indirmişti. Zira O, annesizliğin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Bu ilginin sebebini soranlara da;

– Öz annemin ölümünden sonra o, benim annem gibiydi. Onun bana gösterdiği şefkat ve merhameti hiçbir zaman unutamam,[94] buyuracak ve hayranlıkla bakan gözlere, vefanın ne demek olduğunu fiilen göstermiş olacaktı.

Resûlü Kibriya Hazretleri, kızı ve damadını zaman zaman ziyaret eder, onların hâl ve hatırlarını sorardı. Hz. Ali'nin evde olmadığı bir sırada yine hanelerine teşrif buyurmuştu. Gözleri Ali'yi bulamayınca, evde olmayışının sebebini sorup durumu kızı Fâtıma'dan öğrenmişti. Aile hayatı bu ya, Fâtıma ile aralarında bir anlaşmazlık zuhûr etmiş ve Ali de, çözümü zamana yaymak için evden ayrılmıştı. Dizinin dibinde yetiştirdiği damadının üzülmesine Allah Resûlü de razı değildi. Aradaki zaman uzamadan problem çözülmeli ve küçük şeylerin, saadetin üfül üfül tüllendiği büyük yuvaları zedelemesine müsaade edilmemeliydi. Kalktı ve arkasından onu aramaya çıktı. Geceleri de gündüzleri kadar aydın olan bir iman kahramanı nereye gidebilirdi? Tahmin ettiği gibi Hz. Ali mesciddeydi; yere uzanmış ve yorgunluktan öylece dalıp kalakalmıştı. Yaklaştı yanına ve uyandırmak için mübarek ayaklarının ucu ile dokundu ilk önce… Ve ardından yüzüne şefkatle bakıp iltifat dolu bir ses tonuyla;

– Kalk, yâ Ebâ Türâb, diye seslendi.

94 Hâkim, *Müstedrek*, 3/116 (4573)

Bu bir lâtifeydi ve 'toprağın babası' anlamına geliyordu. Zira başını yastık diye koyduğu toprak, yüzünde izler bırakmış ve tane tane yuvarlanıp üzerinden dökülüyordu. O'nun bu iltifatından o kadar hoşlanmıştı ki Hz. Ali, kendisine 'toprağın babası' anlamında Ebu't-Türâb denilmesinden ayrı bir haz duyar olmuştu.

Resûlullah'ın Ev Halkı

O ne şerefti ki, 'Resûlullah'ın ev halkı' denildiği zaman akıllara Hz. Ali geliyor ve Ehl-i Beyt'in mayasını o oluşturuyordu. Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), abasını tutmuş ve Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in üzerine doğru örterek;

– Şüphesiz ki Allah, Ehl-i Beyt olarak sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor, meâlindeki âyeti okumuştu.[95]

Bir başka zaman Necrânlıların inadı karşısında iş gelip, 'haksız olanın üzerine Allah'ın lâneti olsun' anlamında mübâheleye dayandığında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yanına yine Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i alacak;

– Allah'ım! Bunlar benim ailemdir, buyuracaktı. Zira Allah,

– Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle İsa hakkında tartışmaya girerse de ki: "Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp sonra da gönülden Allah'a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah'ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim."[96] buyurmuş ve gerçekten delillerinde haklı ve davalarında sadık iseler, davaları adına kendilerini ortaya koymalarını istemişti. Necrânlılar gelip Allah Resûlü'nü, Hüseyin'i kucağına alıp Hasan'ın elinden tuttuğunu, Fâtıma ve Ali'yi de arkasına aldığını görünce iddialarından vazgeçmiş ve cizye vererek İslâm hâkimi-

95 Ahzâb Sûresi, 33
96 Âl-i İmrân Sûresi, 3/61

yetinde yaşamayı kabul etmişlerdi. Zira Allah Resûlü'nün ciddiyetini görmüş ve bunu ispat anlamında Ehl-i Beyt'ine;

– Ben dua edince, siz de 'âmîn' dersiniz, dediğine şahit olmuşlardı.[97]

Doğrusu işin, şaka götürür tarafı yoktu; belki cerbeze ile başkalarını kandırabilirlerdi ama ne Allah'ı ne de O'nun, Son Nebi'sini aldatmanın imkânı vardı.

Onun Efendiler Efendisine yakınlığını ifade eden hususiyetler sadece bunlarla da sınırlı değildi. Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu karşısına alacak ve şöyle diyecekti:

– Sen bendensin, Ben de sendenim.[98]

Bu, bir kadir bilme... Bu, bir yakınlık ve bu, aynı zamanda Habîb'le Mahbûb'un, aynı çizgide bütünleşmesi demekti.

Kahramanların Sancaktarı

Kahraman denilince, çoğu insanın aklına Ali gelirdi. Bedir'le başlayan süreçte katıldığı her savaşın başkahramanı o idi.

Zira Resûlullah'ın da, öncekiler gibi sonlu bir beşer olduğunu, şehid edilir veya kendi eceliyle aralarından ayrılırsa gerisin geriye dönmemeleri gerektiğini ifade eden ayetler nazil olduğunda cemaat içinden Ali'nin sesi yükselmiş ve;

– Allah'a yemin olsun ki, o bizi hidayetle serfiraz kıldıktan sonra, bir daha asla gerisin geriye dönmeyiz. Şayet eceliyle ölse veya şehid edilse de biz, ölünceye kadar O'nun yolunda vuruşuruz, diye haykırmıştı.[99]

Yollar gelip Hendek'e dayandığında da durum farklı olmayacaktı. Diğer savaşlardan farklı olarak, Hz. Peygamber (sallallahu aley-

---

97 Kurtubî, *Tefsîru'l-Kurtubî*, 4/104

98 Sahîhu Buhârî, 2/960 (2552)

99 Hâkim, *Müstedrek*, 3/136 (4635)

hi ve sellem) burada taktik değiştirmişti; hendekler kazarak düşmanın kendilerine ulaşmasının önüne geçmiş oluyordu. Ancak buna rağmen hendeği aşıp gelenler de yok değildi. O gün için Arapların, bin adama bedel dedikleri Amr İbn Abdivüd de, hendeği geçenler arasındaydı ve geçmekle de kalmamış, aynı zamanda nârâlar atarak Müslümanlara meydan okumaya başlamıştdı:

– Karşıma çıkacak yiğit var mı?

Zırhları içindeki Ali dayanamadı ve izin vermesi için Resûlullah'a seslendi:

– Ben varım yâ Resûlallah!

Allah Resûlü ise, Amr'ın kolay adam olmadığını biliyordu ve hatırlattı:

– Bu Amr'dır, otur.

Belli ki, onun karşısına daha güçlü ve tecrübeli birinin çıkmasını bekliyordu. Ancak Amr'ın susacağı yoktu:

– Yok mu karşıma çıkacak bir adam, diye haykırdı yeniden ve arkasından ekledi:

– Şehid olduğunuz zaman gideceğinizi zannettiğiniz Cennet'iniz nerede? Karşıma bir adam çıkmayacak mı?

Maksadı, mü'minleri tahrik edip onların morallerini bozmaktı.

Dayanamadı Hz. Ali. İçi içini yiyordu… Nasıl olur da bir kâfirin sesi er meydanında bu kadar gür çıkabilirdi? Resûlü Kibriya'ya yöneldi ve tekrar;

– Ben yâ Resûlallah, dedi. Allah Resûlü yine oturmasını söylüyordu.

Amr'ın işini bitirmek için o kadar sabırsızlanıyordu ki, yerinde durabilecek gibi değildi ve bir hamle daha yaparak;

– Bırak beni de vuruşayım yâ Resûlallah! Zira ben, iki güzelle karşı karşıyayım; ya onu öldürür ve Cehennem'e gönderirim, ya da o beni öldürür ve ben de Cennet'e girerim, dedi.

Polat gibi bir imanın dışa yansımasıydı bu… Yeri geldiğinde, Allah davası için ölmenin de fiilen gösterilmesi gerekiyordu. Ancak onun niyeti öyle kolay lokma olmak değil, öncelikle Amr'ı, ait olduğu yere göndermekti.

Amr ise, hâlâ işin eğlencesindeydi ve kendine olan güvenine diyecek yoktu; şiirlerle coşmuştu ve karşısına kimsenin çıkmamasını da bahane ederek Müslümanları alaya alan sözler sarf ediyordu.

Böylesi bir küstahlığın cevabı, muhatabın anladığı dilden verilmeliydi ve yeniden kükredi Ali. Ancak cevap, öncekilerden farksızdı;

– O, Amr'dır, diyen Allah Resûlü, yeniden Ali'yi ikaz edip muhatabının kim olduğunu hatırlatacaktı.

Kararı kesindi Ali'nin ve kimse Allah Resûlü'nün içinde bulunduğu mecliste meydan okumamalıydı. Böyle bir gaflete düşene de mutlaka gerekli ders verilmeli ve sonrakiler için iyi bir mesaj gönderilmeliydi. Kalktı ayağa ve Allah Resûlü'ne;

– O, Amr olsa da, bana müsaade et, dedi. Belli ki Ali'nin imanı, Amr'ın üstesinden gelecek kadar güçlüydü ve onun bu aşırı taleplerine karşılık, izin verdi Allah Resûlü...

Hiç vakit geçirmeden karşısına dikildi Hz. Ali. Amr, Ali'nin kim olduğunu soruyordu. Öğrenince de küçümser bir eda ile:

– Ey Menafoğulları! Ey kardeşimin oğlu! Senden başka ve senden daha yaşlı karşıma çıkacak amcaların yok mu? Ben senin kanını akıtmaktan hoşlanmam, diyor ve tahrike devam ediyordu. Hz. Ali'nin cevabı gecikmedi. Doğrudan adrese teslim bir cevaptı bu:

– Fakat vallahi de ben, senin kanını akıtmaktan hoşlanmazlık etmem.

Sözün bir sihiri vardı ve bu sihiri Ali, en iyi şekilde kullanıp ilk hamleyi yapmıştı. Amr ise, küplere binmiş ve artık ölümüne saldırıyordu. Öyle seri kılıç kullanıyordu ki, hızından vurduğu yerde şimşek gibi kıvılcımlar yükseliyordu.

Ancak karşısında, bu sefer bir Haydar-ı Kerrâr vardı ve Hz. Ali, beklenenin aksine, birkaç hamlede bitirdi işini Amr'ın. Kimsenin beklemediği bir sonuçtu bu. Şaşkınlıktan herkes birbirine bakıyordu. Efsanevi Amr da yere serilir miydi? Onu bile yere serebiliyorsa, bu delikanlının önünde durulmazdı.. durulamayacaktı da!.. Bulundukları yerden gür bir tekbir sesi yükselince Allah Resûlü de rahat bir nefes almıştı. Artık Ali'nin, Amr'ı Cehennem'e gönderdiğinde kimsenin tereddüdü kalmamıştı. Tekbirle gelen mesaj, zaten uğruna duaların edildiği ve herkesin beklediği mesajdı. Gelirken Resûlullah'ın yanına, yüzü gülüyordu damad-ı Nebi'nin. Yaklaştığını gören Hz.Ömer;

– Zırhını alsaydın ya! Araplarda onun zırhından daha kaliteli bir zırh yoktur, deyince Ali;

– Onu soyup almaktan hayâ ettim, cevabını verecekti.[100]

O'nun yiğitliğini anlatmaya imkân yoktu. Gerçi o, kelimenin tam anlamıyla bir sulh insanıydı; yeri geldiğinde problemi, tereyağdan kıl çekme rahatlığında çözer, toz bile kaldırmazdı ama vakti zamanı gelince de aslanlar gibi kükrer, düşmanın kalbine korku salardı. Çoğu zaman, adının bile duyulması, problemlerin halli için yeterliydi.

Sakîfliler, rahat durmuyor ve zaman zaman huzursuzluk çıkarıyorlardı. Allah Resûlü, Hz. Ali'yi kastederek, onlara şöyle bir haber gönderdi:

– Ya tavırlarınızdan vazgeçersiniz, ya da size öyle bir adam gönderirim ki, boyunlarınızı vurup çoluk çocuğunuzu esaret altına alır ve mallarınızı da ganimet olarak toplar.

Hemen cevap geldi. Ali'nin gitmesine gerek kalmamıştı ve kendi problemlerini artık kendileri çözüyorlardı.[101]

Başka bir zaman, çıbanbaşı Hayber'e gidilecek ve sürekli tekrar-

100 Hâkim, *Müstedrek*, 3/34 (4329)
101 İbn Abdilberr, *İstîâb*, 3/1110

lanan bir problem temelinden halledilecekti. Hayber'e gelinmesine gelinmişti ama bir türlü kale düşmüyordu. Ancak burası da düşecekti.. düşmeliydi... Zira vakit çok yaklaşmıştı ve Allah Resûlü;

– Yarın sancağı öyle birisine vereceğim ki Allah, onun eliyle fethi müyesser kılacak; o, Allah ve Resûlü'nü, Allah ve Resûlü de onu sever, buyurdu. Bundan daha büyük bir mertebe ve şeref olabilir miydi? Ali'ye, 'Mürteza' unvanını verdirecek bir tercihti bu. Hayatı boyunca imaretten kaçan Ömer gibi sahabenin en büyükleri dahi o gün;

– Vallahi o günkü kadar hayatımda hiç emirlik yapmayı arzu etmedim. O gün, Allah Resûlü'nün beni gösterip,

– İşte bu, demesini temenni edip durdum, diyecekti.

O gece, gözlere uyku girmiyordu; herkes bu 'sevgili'nin kendisi olması ümidiyle hayaller kuruyor ve yarınki sancağın kendisine verilmesini bekliyordu. Derken sabah olmuş ve beklenen an gelmişti. Allah Resûlü'nün gözleri birisini arıyordu. Belli ki aradığı isim orada yoktu;

– Ali nerede, diye sordu. Adres belli olmuştu ve bir çırpıda gidip haberi ulaştırdılar Ali'ye. Çok geçmeden Ali, huzurdaydı. Olacakları merakla bekleyenlere hitaben;

– İşte o aradığım adam bu, deyiverdi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem).

Gözlerinden hastaydı o gün Ali ve önce, mübarek tükürüğüyle Ali'nin gözlerini sıvazladı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Arkasından da sancağı teslim etti ona. Ali gibi bir yiğidi yatağa çeken göz ağrıları, bir anda şifa bulacak ve bir daha da asla böyle bir hastalığa maruz kalmayacaktı.

Tereddütsüz aldı sancağı ve ilerlemeye başladı. Allah'ın Resûlü bir işte tavzif ediyorsa artık orada tereddüt edip geri dönülmezdi. Bir taraftan yürürken diğer yandan arkasına bile bakmadan soruyordu:

– Onlar da bizim gibi Müslüman oluncaya kadar savaşacak mıyım?

Gelen cevapta, onları önce İslâm'a davet etmesi isteniyor ve ardından da, savaş ortamında bile gerçek maksadın, insanları Allah'a kul olmaya çağırmak olduğu şu cümlelerle ifade ediliyordu:

– Allah'a kasem olsun ki, senin elinle Allah, onlardan bir kişiyi bile hidayete eriştirirse bu, senin için vadiler dolusu kırmızı develere sahip olup Allah yolunda infak etmenden daha hayırlıdır.[102]

Derken o gün de savaş başlamıştı. Hayber'in de efsaneleri vardı ve Merhab denilen kahramanlarını çıkardılar Ali'nin karşısına. Ancak, Hz. Ali için bunlar, artık kolay lokmaydı ve bir hamlede bitiriverdi Merhab'ın işini de. Bunu gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) sevinecek ve yanındakilere şöyle seslenecekti:

– Sevinin. Zira artık Hayber'in fethi kolaylaştı.

O gün Hayber, öyle büyük bir kargaşaya şahit oluyordu ki, bir ara Hz. Ali'nin elinden kalkanı düşecek ve Hz. Ali gelen darbelere karşı savunmasız kalıverecekti. Herkes telaşla nelerin olup biteceğini merak ediyordu. Bir aralık Ali'nin gözü, yerde duran kale kapısına yöneldi; bildiği bir şeyler olmalıydı… Yanına yaklaştı, tuttu kulpundan ve 'Allahü Ekber!' diye bir kükredi önce… Aslanın kükremesi gibi bir heybet salıyordu Hayber ehline… O ne konsantre idi ki, yerde duran kale kapısı bir anda Ali'nin kalkanı hâline gelivermişti. Sürü hâlinde gelen düşman askerlerini Ali, artık elindeki bu kapı ile püskürtüyor ve önünde savaşmak için alanlar açıyordu.

Efendimiz'in mevlası Ebû Rafi' diyor ki:

– Ben ve yedi arkadaşım, daha sonra o kapıyı kaldırmak istedik; ama vallahi de yerinden oynatamadık.[103]

---

102 Sahîhu Müslim, 4/1872 (2406)

103 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 4/189

Hatta savaş sonrasında bu kapıyı, kaldırmak için başkalarının da denedikleri ve bu denemeler sonunda, ancak kırk kişinin kaldırabildiği görülecekti.[104]

Bütün bunlara rağmen edeb ve hayâsından cephelerde bile taviz vermiyordu. Bedir günü karşısına çıkan Ebû Sa'd İbn Ebî Talha'yı yere sermiş, artık öldürücü darbeyi vuracaktı. Böyle bir fırsatı yakalamışken Ali'nin geri çekildiği ve yüzünü çevirip Ebû Sa'd'ı orada kendi hâline bıraktığı görüldü. Arkadaşlarının yanına geldiğinde sebebini sordular. Cevap olarak şunları söyleyecekti:

– Tam üzerine yürüyordum ki bir ara edep yerlerinin açıldığını fark ettim ve mahreme bakmamak için geri döndüm.[105]

Gecelerin Adamı

Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) birlikte bütün savaşlara katılan ve hayatı pahasına O'nu korumayı en önemli vazife bilen Hz. Ali, bu savaşlarda yaralar da almıştı. Harp meydanlarında döne döne savaşan bu Haydar-ı Kerrâr, aynı zamanda gecelerin adamıydı. Karanlık çökünce akşamlarına, secdeye kapanır ve kıvranarak Rabbine kullukta bulunurdu. O kadar içten bir kulluğu vardı ki, secdeye kapandığı yerden, tencerenin kaynamasına benzer sesler yükselirdi. Hele, Mekke'den kopup gelen çile arkadaşı Hz. Bilâl'in, o yanık ezanını duyunca sararıp solar ve bir hasta gibi titremeye başlardı.

Verilen vazifeyi fazlasıyla yapar ve bir mazeretle geri durmayı asla düşünmezdi. Harp meydanlarında ölümüne koşturması, gecelerinin daha da aydın olmasına mâni olamıyordu, olamazdı da!.. Zira o biliyordu ki, Rabbinin adını, dünyanın dört bir bucağına

104 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/374 (32139)

105 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/63

ulaştıracak bir yola girmişti ve bu yolda geceler, en azından gündüzler kadar aydın kılınmadan maksada ulaşılamazdı.

Bir gün Hz. Âişe validemize soracaklardı:

– Allah Resûlü yanında hangi kadının sevgisi daha büyüktür?

Tereddütsüz:

– Fâtıma, cevabını verdi. Bu sefer de;

– Ya erkeklerden, diye soru tekrarlanınca;

– Fâtıma'nın kocası, diyecek ve bunun gerekçesi olarak da;

– Zira o, -bildiğim kadarıyla- gecelerini seccadesinde namazla gündüzlerini de oruçla geçirirdi, buyuracaktı.[106]

Herkes kabulleniyordu ki Hz. Ali, kendisinden sonraki bütün mü'minlerin velisi idi. Bunu bizzat Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) müjdelemiş ve diğer insanlara da ilân etmişti. İbn Abbas'ın da dediği gibi, 'Ey iman edenler!' derken Kur'ân, bunun ilk muhatabı mutlaka Ali olmalıydı.[107]

Hz. Ali'yi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Tebûk sonrasında Yemen'e gönderdi. Orada Allah ve Resûlü'nü anlatacak ve insanları, bir olan Allah'a kul olmaya çağıracaktı. Böyle bir tavzifi duyar duymaz;

– Yâ Resûlallah! Beni Yemen'e gönderiyorsun; ancak orada insanlar benden hüküm vermemi isteyecekler ama bende onun ilmi yok, deyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Yaklaş, dedi. Yanına yaklaşınca da eliyle göğsüne şöyle bir vurdu ve ardından da;

– Allah'ım! Onun lisanını kuvvetli, kalbini de isabetli kıl, diye dua etti. Sonrası için Ali diyor ki;

– Taneyi yaratıp tohumu çıkarana yemin olsun ki, o günden

---

106 Hâkim, *Müstedrek*, 3/171 (4744)
107 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/125

sonra ben, iki kişi arasında geçen hiçbir olayda hüküm verirken en küçük bir tereddüt yaşamadım.'[108]

Savaş meydanlarının aranan adamı Ali, gündelik hayatında öylesine sade ve mütevazı idi ki, temsiline hayran kalmayan yoktu. Onun, o yumuşak tutumu ve temsilindeki güç, çok geçmeden kalbleri de ısındırmıştı ve insanlar kabile kabile İslâm'ı tercih ediyorlardı.

Hicretle ayrıldıkları Mekke'ye fetihle girdiklerinde Kâbe'deki putları kırma görevini de Allah Resûlü ona vermişti. Bir taraftan, artık Hakk'ın geldiğini ve onun geldiği yerde de batılın tarihin karanlık dehlizlerine gömülmesi gerektiğini ifade eden ayeti okuyor, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmeden önce Kâbe'nin içini namaz kılmaya müsait hâle getiriyordu.

Allah Resûlü'nün ilk ve tek haccı olan ve ümmetiyle vedalaştığı Veda Haccı'nda, Mekke dışındaydı. Bizzat Allah Resûlü görevlendirmiş ve Yemen halkını İslâm'a davet etmek için kapı kapı dolaşıyor ve kalplerine Allah sevgisini yerleştirmeye çalışıyordu. Vedalaşma haberi gelir gelmez hemen Yemen'den yola çıkmıştı; Resûlullah'ın, ümmetiyle vedalaştığı yerde onun olmaması düşünülemezdi ve doğruca Mekke'ye geldi. Allah Resûlü, Arafat'ta ümmetiyle vedalaşırken O'nun hitabına muhatap olanların arasında artık Hz. Ali de vardı.

Basiret ve ferasetine diyecek yoktu; bir gün yanına bir adam gelmiş, kaderi soruyordu kendisine;

– O, içine dalınca öyle kolay çıkamayacağın derin bir bahr-ı ummandır, dedi önce. Ancak adam ısrar ediyordu;

– O, Allah'a ait bir sırdır ki, sen onu zor anlarsın; fazla dalma!' diye tembihte bulundu. Ancak adamın bitmek tükenmek bilmez bir ısrarı vardı ve şunu sordu ona:

---

108 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/365 (32068)

– Ey soru sahibi! Allah seni dilediği gibi mi yarattı, yoksa senin istediğin gibi mi?

– Bilâkis, kendi dilediği gibi, cevabını verdi adam. Bunun üzerine Hz. Ali;

– Öyleyse O, hakkımızda dilediği gibi tasarrufta bulunmaktadır, diyerek noktaladı konuyu.[109]

Firak Gününün Acısı

Gün olacak, devran dönecek ve Sonsuz Nur da gurûba duracaktı. Zira O da, bir beşerdi ve bunun gereği olarak, acı da olsa vazifesini bitirince 'Yüce Dostluğa' yelken açacaktı. İşte o gün gelmiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), dünyada evc-i kemâlâtına imkân ve mahal kalmayınca, ukba denilen ebedi âleme hicret ediyordu.

Güneş'in gurûbunda Hz. Ali mum gibi erimişti. İlk günden bu yana her şeyi olan bir kıymeti kaybetmenin hüznü doldurmuştu bütün ufkunu… Şaşkındı; polat gibi bir imanı olmasaydı, kimse tutamazdı onu ve o da giderdi en sadık yâriyle birlikte… Ancak, onu bekleyen önemli vazifeler vardı; zira o, sonra gelecek daha zor günler için âdeta ısmarlama bir fıtrat olarak özel hazırlanıyordu.

Bir de Efendiler Efendisi vasiyet etmişti; ebedi aleme kanat açıp yola revan olunca, son yolculuğuna uğurlama işlerini de Hz. Ali deruhte edecekti.

Öncelikle şahsından başlayarak cihanın kendisinde hayat bulduğu Menbâ-ı Hayatı, bedeni itibarıyla artık nefes alıp vermiyordu. Her ölü gönle hareket vermek için kendini unutup bedenini yıpratırcasına koşuşturan bir yürek, gözlerini istikbale yöneltmiş, cansız bedeniyle bile anlayanlara beliğ mesajlar gönderiyordu. Mekke'de doğan nur, Hicaz'ın sınırlarıyla muhat kalmamalı ve güneşin doğup ulaştığı her mekânı aydın kılmalıydı.

---

109 Heytemî, *es-Savâiku'l-Muhrika*, 2/382; Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 6/279

Mübarek bedenini yıkarken kim bilir ne kadar zorlanmıştı; âdeta gözünden ceyhûn olup akan yaşlarla yıkıyordu Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem). Tekfinini ve kabre koyma işini de yine o yapacaktı. Bu arada hanımı ve Allah Resûlü'nün de kızı Fâtıma, kendini kaybedecek, babasını yeşil kubbesinin altına emanet edenlere çıkışıp;

– Resûlullah'ın üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı olabiliyor, diye bağırmaya başlayacaktı. Onu teselli de yine Ali'ye kalmıştı. Sonraki günlerde, ikisi de birbirine baktıkça hatıralarını tazeliyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Zira her şey, ama her şey, O'nu anlatıyordu.

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hayat dolu terbiyesinde kendilerini bulmuşlar ve İslâm'ın ruhunu özlerine yedirip yaşayan Kur'ân kesilmişlerdi. Artık bundan böyle kendi başlarına mücadele verecek bir kıvama ulaşmışlardı. Yanlarında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yoktu ama O'ndan aldıkları değerler manzumesi, hayat boyu ufuklarını aydınlatacak ve her türlü müşkülü çözmede en büyük destekçileri olacaktı.

Cömertlik ve Tevazuu

O kadar cömertti ki, açlıktan kıvrandığı günlerde bile eline geçen yiyeceği bir başka mü'mine vermekte tereddüt etmezdi. Onun yanında dünyanın, sinek kanadı kadar bir kıymeti yoktu. Bir daha geri dönmemek üzere dünyayı üç talakla boşadığını ifade ediyordu.[110] Bir gün önünde temessül eden dünyaya şöyle hitap etmişti:

– Ey dünya! Git başımdan!.. Ey dünya! Aldatamazsın beni; git sen başkasıyla uğraş![111]

110 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/85
111 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/85

Ona göre dünya, hem iyi hem de kötünün istifade ettiği bir imkân, âhiret ise, sadece Kudret Sahibi Melik'in tasarruf ettiği mutlak gelecek bir gündü. En çok korktuğu da, heva ve hevesin peşine takılarak ölümü akla getirmeden dünya hayatına dalıp onun içinde kaybolmaktı.[112]

Resûlü Kibriya'nın vasfettiği gibi dünyaya karşı kapılarını kapatmış ve kendini sadece Allah yoluna adamıştı. Yemen'de vazifeli olduğu dönemde adamlarıyla birlikte Mekke'ye gelmiş ve ümmetiyle vedalaşma zamanına, Veda Haccı'na yetişmişti Arafat'ta... Adamlarının başına imam olarak tayin ettiği şahıs da, arkadaşlarına cemile olsun diye yeni elbiseler almış ve böylelikle huzura daha nezih çıkmalarını murâd etmişti. Geri döndüğünde karşılaştığı manzara karşısında imam olarak tayin ettiği askerine hiddetlenen Hz. Ali, şunları söyleyecekti:

– Yazıklar olsun sana! Efendiler Efendisine ulaşmadan önce hepsini değiştir.

Denilen yapılmıştı ama bu, askerler arasında büyük bir huzursuzluğa sebebiyet vermiş ve ağırlarına gitmişti. Nihayet huzura geldiklerinde, Ali'nin yaptığı bu son değişikliği şikayet etmişler ve durumdan Allah Resûlünü de haberdar etmişlerdi.

Ali'den beklenen tavırdı bu. Döndü askerlere ve şunları söyledi Allah Resûlü:

– Ey insanlar! Sakın Ali'den şikâyetçi olmayın; çünkü o, Allah yolunda koşturmakta ondan pek haşindir.[113]

Ali, dün ne ise bugün de o idi. Zaman O'nu değiştirememişti ve değiştiremeyecekti de!.. Takva düşüncesi bütün dünyasını sarmış ve insanlara muamelesinde duygularıyla değil, Allah'ın değer verdiği ölçüler çerçevesinde hareket ediyordu. Hatta bu

---

112 Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 7/369 (10614)

113 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/86 (11835)

durum, cephede bile farklılık arz etmiyordu. Zira hilafet merkezini hedef alan hamlelerle sarsılmak istendiği Sıffîn günü İbn Abbas kendisine;

– Savaş, strateji demektir; stratejinle atlat onları, dediğinde;

– Vallahi hayır, diyecek ve ilave edecekti:

– Ben, onların dünyaları karşılığında dinimi asla değiştiremem.[114]

Binlerce dinar sadaka dağıttığı zamanlarda bile, açlığını bastırması için karnına taş bağlar, hep başkalarının hâlini düşünürdü.[115] Açlıktan kıvrandığı zamanlarda ücretle çalışıp kuyulardan su taşıyor, hurma topluyor ve karnını doyuracak kadar miktarı elde eder etmez de bırakıp doğruca Allah Resûlü'nün yanına geliyordu.[116] Öylesine sade bir hayatı vardı ki, çoğu zaman kumlar üzerinde yatıyor ve yamalı, haşin kumaştan sade libas giymeyi tercih ediyordu. Sebebini soranlara da, böyle daha huzurlu olduğunu söylüyor ve zorunlu olarak yamalı elbise giyenlerin, kendisine bakarak daha rahat hareket edebileceklerini ifade ediyordu.[117]

Bir gün, giydiği kıyafetlerin, hilafet makamına yakışmadığı gerekçesini ileri sürenler olmuş ve daha nitelikli bir giysi tercih etmesi gerektiğini söylemişlerdi. Hiç hoşlanmadığı bir teklifti bu. Hilafeti yönetecek olan elbise değil, Allah için duyulan sancıydı ve bunun için de, Allah'ı unutturacak görüntüden uzak kalmak gerekiyordu. Çok geçmeden şunları söyledi etrafındakilere;

– Bu giysiler, beni kibir ve gurura kapılmaktan koruyor ve aynı zamanda namazlarımda huşumun artmasına sebep oluyor,[118] dedi.

114 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/704
115 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/159 (1367)
116 el-Hennâd, *Zühd*, 2/385 (749)
117 el-Hennâd, *Zühd*, 2/368 (705)
118 İbnu'l-Mübârek, *Zühd*, 1/261 (756)

Gün geliyor, üzerine giyebilecek elbise için bir parça kumaş alabilme adına Kûfe sokaklarında pazara çıkıp kılıcını satıyordu. O gün Hz. Ali, mü'minlerin emiri ve Resûlullah'ın da halifesiydi. İsteseydi, dünya adına her şey önüne serilir ve o da, kimsenin kınamasına hedef olmadan istediği gibi tasarruf edebilirdi.

Ancak biliyordu ki, ne Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ne de O'ndan önceki nebiler, fakr u zarureti birer ziynet olarak üstlerinde taşımaktan çekinmişlerdi. Rehber ve pîri Efendiler Efendisi dünyaya veda ederken zırhı bir Yahudi'de rehin bulunuyordu. Kur'ân'ın talimiyle anlamıştı ki, Hz. Musa, Rabbine yalvarırken fakirliği bir servet olarak talep ediyor, bu istikamette vereceği her şeyin bir servet olduğunu söylüyordu. Hz. İsa da, hep kaba libaslar giyiyor ve insanların en fakiri gibi yaşamayı, dünya debdebesine tercih ediyordu. Onun için çoğu zaman Hz. Ali'nin bineği ayakları, hizmetçisi de elleriydi. Başkasının minneti altına girmektense, mümkün mertebe her işini kendisi yapmayı tercih ederdi. Sebebini soranlara şöyle cevap veriyordu:

– İnsanlar bir taraftan bana 'mü'minlerin emiri' derken diğer yanda, şartların olumsuzluğunu mü'minlerle paylaşmamak bana ağır geliyor. Allah'a yemin olsun ki, şayet istesem, balın en safisini, buğdayın en kalitelisini ve elbisenin de en pahalısını elde ederim. Ama ne yazık ki o zaman heva ve benliğim kendini gösterir diye çekiniyorum ki, o zaman etrafımda açlıktan kıvrananları göremez, ciğeri kebap olmuşların da farkına varamaz olurum.

Kendi şahsi hayatı adına bu kadar hassas yaşadığı gibi etrafındakilere de aynı şekilde yaşamayı tavsiye ediyor ve bilhassa vezir ve valilerinin de, insanların en fakiri gibi yaşamalarını istiyordu. Onun bu hâlini tenkit ettiklerinde ise;

– Bu mal, bana ait olmuş olsaydı, herkesin arasında onu eşit bir şekilde dağıtırdım; ancak bu mal, Allah'ın vergisi ve bunlar da

Allah'ın kulları,[119] diyor ve beytülmâle gelen değerlerin, etrafındaki yetkililerden daha ziyade, fakir ve muhtaçlara ulaşmasını arzu ediyordu.

– Bu mal ve mülkü Allah, fakirlerin gıdası olması için zenginlere vermiştir; şayet zenginler vazifelerini hakkıyla yerine getirseler, açlık ve fakirlik yok olup gider,[120] diyordu.

Bir gün adamları gelip kendisine, beytülmâlin ağzına kadar dolup taştığının müjdesini vermişti. Duyar duymaz, önce bir tekbir getirdi ve ardından da beytülmâle kadar gelerek şunları söylemeye başladı:

– Ey çil çil altınlar! Ey beyazıyla göz alan gümüşler! Beni aldatamazsınız, gidin başka kapıya!

Ardından da, eliyle burada bulunanların dağıtılması gerektiğini ifade eden işaretler yapmaya başladı. Çok geçmeden beytülmâlde bir dirhem altın veya gümüş kalmamıştı.

Bu sefer de tuttu bu mekânın temizlenmesini talep etti. Dediği yapılmıştı. Hemen oracıkta tekbir getirdi ve namaz kılmaya başladı. İki rekât da olsa burada kıldığı bu namazın, kıyamet günü kendisi için şehadette bulunacağını umuyordu.[121]

Vefatından sonra arkasından uzun uzun ağıtlar yakan Dırâr İbn Damre, uzun mersiyesinde onun için şunları söyleyecekti:

– Onun şöyle dediğini bugün gibi hatırlıyorum:

"Ey dünya, ey dünya! Sen benim için kendini süsleyip bana arz ediyor ve gelmek için sabırsızlıkla bekliyorsun; hiç boşuna uğraşma! Boşuna yorulursun! Gücün yetiyorsa git başkasıyla oyalan!" Ben seni, bir daha geri dönmemek üzere üç talakla boşadım. Senin ömrün kısa ve yaşamın da hakîrdir; ama verdiğin

119 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1111

120 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/23 (12985)

121 Sallâbî, *a.g.e.*, 245, 246

zarar çok büyüktür. Ah ki ne ah! Azık az, sefer uzun ve yol da tuzaklarla dolu![122]

Bunları duyunca Hz. Muâviye Dırâr'ın yanına yaklaşacak ve;

– Allah Hasan'ın babasına merhamet etsin! Gerçekten de o aynen böyleydi, diyecekti. Ardından da;

– Onun arkasından ne kadar üzüldün, diye sorunca da, şu cevabı alacaktı:

– Kucağında ciğerparesi boğazlanmış bir ananın hüznü gibi.[123]

Zühd ve takvada en önde olduğu gibi cömertlik ve fedakârlıkta da ilk saflarda yer alıyordu. Bir gün Kûfe'de sabah namazını kıldırmış, ashabıyla birlikte mahzun mahzun oturmaya durmuştu. Etrafındakileri bir telaş almıştı; acaba halifeye bir şey mi olmuştu? Toplandılar başına ve diz çöktüler onunla birlikte. İhtiramdan kimse ses çıkarmıyor, herkes hüznüne eşlik etmeye çalışıyordu. Derken güneş yükselip mescidin içini de aydınlatmaya durunca kendine geldi Hz. Ali. Kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Sararıp solmuştu. Başını üzüntüyle salladı ve şunları söylemeye başladı:

– Allah'a yemin olsun ki ben, ashab-ı Muhammed'i gördüm; ancak bugün, onlara benzeyen kimseyi bulamıyorum. Şüphesiz onlar, sabaha ulaştıklarında gözlerinde gecenin aydınlık izleri olurdu; gecelerini Allah için secdede geçirir, kelam-ı ilahiyi okurlar ve bazen ayakları üzerinde bazen de yanları üzerine nöbetleşe kullukla sabahlarlardı. Allah'ı zikrettiklerinde, fırtınalı günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sırılsıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi.[124]

Meşhur hutbesinde de dediği gibi onun nazarındaki ideal mü'-

---

122 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/85

123 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/85

124 Ebû'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/331

min, ilim ve marifet boyutlu olmalı ve bırakıp giden dünyanın peşine takılmamalıydı. Çünkü esas yurt, önümüzde gelmesi muhakkak olan ahiret hayatıydı ve dünya hayatının evlatları onun peşinden koşturup dururken ahiret peşinde olanların, dünyayı bir rampa gibi kullanarak ahireti elde edecek bir zemin telakki etmeleri gerekiyordu. Bunun alameti ise, nefsin hoşuna giden şeylerden uzaklaşıp Rabb'in rızasının olduğu zeminlerde gayret göstermekti. Dünya hayatı, gerçekten çok kısaydı ve upuzun ebedi hayatı kazanmak için bu kısa mesafeyi sabırla aşmak gerekiyordu. Bunun için de, öncekilerin yaptığı gibi geceleri aydın kılmak ve gündüzlerde de hep O'nun rızası peşinde koşturmak gerekiyordu. Zira onlar, gecelerini öylesine ihya ederlerdi ki, gündüzleri dolaşırken, yüzlerindeki solgunluk sebebiyle hasta oldukları sanılırdı. Hâlbuki ne onlar hastaydı, ne de dünyalarını mamur etmekten geri durmuşlardı: bir husus vardı ki iş, sanıldığından da büyüktü.

Çarşı-pazarda işlerini bizzat kendisi görür ve tüm ısrarlara rağmen taşımak için eline aldığı eşyayı kimseye vermez ve bizzat kendisi taşırdı.[125] Hizmetçisiyle birlikte girdiği dükkânda, önce onun libas seçmesini ister, kalanı da kendisi alırdı.[126] Gece-gündüz, gizli ve açıktan sürekli infakta bulunur, kendi yanında bir metaın kalmasını istemezdi.[127] Hayatı boyunca taş taş üstüne koymamış, bütün vaktini, Habîbinden aldığı emaneti daha fazla insana ulaştırabilme yolunda kullanmıştı.

Bir gün, emirlik sarayına yerleşmesi için ısrar etmişlerdi. Şiddetle reddedecek ve;

– Yarını olmayan saray mı, oraya asla yerleşmem, diyecekti.

Ne diyorsunuz? Hz. Ali, örnek hayatı, zühd ve takvasıyla he-

125 Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 1/546 (916)

126 Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 1/544 (911)

127 Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, 1/539 (899)

pimize nasihat eden bir vâiz olarak hâlâ canlılığını devam ettirmiyor mu?

Evet, o, zahiren insanların arasından ayrılmış olsa da bu ayrılık, sadece kendisine ulaşan sıkıntı ve mekârihle ilgili bir firak. Yoksa geride bıraktıklarına bakılınca düşüncesi, ilim ve araştırma aşkı, zühd ve takvası, nezahet ve nezaketi, sabır ve sıkıntılara karşı tahammülü, aksiyon ve hamleleriyle hâlâ çok canlı ve kapısına müracaat edenlere cömertçe inciler dağıtmaktadır.

İfrat ve Tefritler Kuşağında Mihnet Yılları

Allah Resûlü'ne bu kadar yakın olması, onun sürekli imtihanlarla boğuşması anlamına geliyordu. Zira, sultana yakınlık, çoğu zaman beklenmeyen acılarla karşılaşmayı da getirirdi. Yakında olanların, yakın olmaya çalıştıkları kişi gibi davranmaları, ayrıca olabildiğince hassas davranıp kendilerini kullanmak isteyenlere de ışık yakmamaları, bunun için ayrı bir önem arz ediyordu. Zira Resûlü Kibriya Hazretleri, elinde bir yudum sütü bile olsa onu, ihtiyaç sahiplerine verir ve kendi açlığını düşünmezdi. Yeri geldiğinde üzerindeki elbiseyi çıkarıp ihtiyaç sahiplerine verir ve asla karşılık beklemez, verecek bir şey bulamadığında da verme sözü verir ama mutlaka bir şeyler verirdi. Ali de, risâlete mühür olan Habîb-i Zîşân'ın talebesiydi ve O'ndan nasıl görmüşse aynen hareketleri de o şekilde olacaktı.

Bir de yakınlık, mahrumiyeti beraberinde getiren bir hususiyetti. Risâlet gibi önemli bir davaya hizmete adanmışlar, risâletin sahibi gibi duru yaşamalı ve dünya adına bir beklentiye asla talip olmamalıydı. Hz. Ali, bunun çok örneğini yaşamıştı ve hangi durumda nasıl tepki vermesi gerektiğini çok iyi biliyordu.

Fâtıma bir yardımcı istemiş; reddedilmişti.

Hz. Abbas, emirlik talep etmiş; kabul görmemişti.

Mekke fethinin akabinden, Kâbe'yle ilgili bazı hizmetleri görme vazifesini eda düşüncesi gelişmişti Hz. Ali'de. Bunu Allah Resûlü'ne hissettirince O'nu karşısına almış ve şöyle seslenmişti:

– Şüphesiz sizler, almanız gereken nasibinizi almış bulunuyorsunuz, demiş ve Kâbe'nin anahtarlarını, önceki sahibi Osman İbn Talha'ya vermişti.[128] Bunun anlamı, "Sizin için dünya hayatında sadece koşturmak, Allah için sa'yetmek ve sıkıntıyla beraber mesuliyet duygusuyla hareket etmek vardır." idi. Çünkü Âl-i Muhammed, sadece vermeye kilitlenmiş ve alma fikrini lügatlerinden silmişti. Yaptıkları karşılığında ne kimseden bir teşekkür ne de iltifat bekliyorlardı.

Hilafet makamında kendisine biat edildiğinde hükmettiği devlet, dünyanın en güçlü yapısına sahipti. Birçok melikin, böyle bir gücü elde etmek için ağzının suyu akardı. Ancak o, bu imkânlara rağmen elindeki gücü asla şahsını düşünerek kullanmamış, imkânları kendi adına sıkıntı girdaplarına dönüşmüştü. Zaten kendisine bırakılsaydı, hilafet libasını giymektense mağrib-meşrik arası uzaklaşır ve gözlerden kaybolurdu.

Elbette bu, birilerinin hoşuna giderken diğer bir kısım insanları rahatsız edecek ve Hz. Ali de, bazılarının hedefi olmaktan kurtulamayacaktı. Çünkü herkesin bir isteği vardı ve bütün bunlar, adaletle muamele gördüğünde her nefis tatmin olmayacak ve Efendimiz'in tilmizine de zehirli oklar yöneltilecekti. Zaten Allah Resûlü de buna dikkat çekmiş ve bir gün ona şunları demişti;

– Ey Ali! Sen Meryem oğlu İsa gibi olacaksın. O'na da bir kısım Yahudiler kızmış ve annesine ithamda bulunmuşlar, bazı Hıristiyanlar ise, aşırı sevgiden dolayı O'nu olmadığı ve olamayacağı yerlere koyup dengeyi kaçırmışlardı.[129]

Hilâfeti süresince hep bu iki uç noktayla uğraşıp mücadele

---

128 Abdurrezzâk, *Musannef*, 5/84 (9074)

129 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 5/137 (8488)

verdi Hz. Ali. Kimi, aşırı sevgiden onu ilâh yerine koyuyor, kimi de küfürle itham ediyordu.

Daha Resûlullah'ın mübarek bedeni ortada ve Ali de son vazifeyi yerine getirmekle meşgul iken yanına yaklaşanlar ve Resûlullah sonrasında işe vaziyet etmesi gerektiğini talep edenler vardı. Hatta bunun için ordular teşkil edip kendisine destek çıkacaklarına dair yemin üstüne yemin edenlerle bile karşılaşıyordu. Ancak o, bütün bunları elinin tersiyle bir kenara itecek ve kendisine teklif getiren birisine şöyle diyecekti:

– Ey Ebû Hanzala! Sen beni, bize yakışmayan ve bizimle aynı kefede olması düşünülmeyecek bir işe davet ediyorsun. Ben, o kapıyı sonuna kadar kapattım ve arkasından da iyice sürgüledim ki bir daha açılmasın.[130]

Böylelikle o, etrafını alıp da kendisini tahrik etmek isteyenlerin yolunu kesmiş ve iştahlarını da kapatmış oluyordu. Çok geçmeden de, herkes gibi gidip ilk günlerin bir başka çileli dostu Ebû Bekir'e biat edecekti.

Kendini ikna etmek için çok uğraş veriyordu ama yokluğuna alışacak gibi değildi; adımını attığı her yerde onun silüetini görüyor, kulaklarında hep O'nun sesinin yankılarına şahit oluyordu. Tek tesellisi, evinin gülü, Allah Resûlü'nün yegâne emaneti Hz. Fâtıma idi. Ancak kader, çok geçmeden O'nu da alacak ve çileli günlerinde davasıyla baş başa bir Ali kalacaktı. Zira babası ve Efendiler Efendisi'nin yokluğuyla hüzün kesilen Hz. Fâtıma da, dünyaya veda etmek üzereydi. Yetimlerinin hâli yüreğini yakıyor ve belli ki onlara sahip çıkabilecek bir yârân arıyordu. Nihayet aklına gelen çözüm, olabilecek en iyi alternatifti ve Hz. Ali'ye, vefatı sonrasında çocuklarına anne olarak, kız kardeşi Zeyneb'in kızı Ümâme'yi vasiyet edecekti.[131]

130 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/237

131 Ümâme; Rabi' İbn Adiyy'in oğlu ve Efendimiz'in de damadı Ebu'l-Âs'ın kızıydı. Bu evlilik, Hz.

Derken, Resûlullah'ın ayrılışı üzerinden henüz altı ay geçmemişti ki, tek teselli kaynağı Fâtıma da babasına ve babasının dostlarına kavuşmuş ve artık yaşamıyordu.

Başlangıç itibarıyle, Halife Hz. Ebû Bekir'e biat etmekte geciktiği dillere dolanıp serrişte edilse de ona o derece bağlı idi ve onu o kadar yürekten seviyordu ki, oğullarından birine onun adını verecekti. Vefat ettiğinde de başucuna gelecek ve gözyaşlarıyla paralel şu cümlelerle taziyetlerini ifade edecekti:

– Allah seni merhametiyle kucaklasın ey Ebû Bekir! Vallahi de sen, İslâm'ı ilk tercih edendin. İman yönüyle samimiyet timsali olan da, yakîn açısından en derin olanımız da sendin. Herkesin yalanladığı dönemde sen geldin ve Resûlullah'ı tasdik ettin. Kimsenin ortaya imkân koymadığı dönemlerde sen getirdin her şeyini O'nun önüne döktün. Herkes köşesinde otururken sen O'nunla beraberdin. Vallahi de sen, İslâm'ın bir kalesi, kâfirlerin de korkulu rüyası olmuştun. Senin hüccet ve delilin hiç zayıf olmadı ve basîretin de hep keskinliğini muhafaza etti. Korku nedir, bilmiyordun sen! Aynen Resûlullah'ın dediği gibi, bedenen zayıf ama din açısından polat bir iman sahibi ve bütün bunların yanında engin bir tevazu sahibiydin. Allah, senin mükâfatından bizleri de mahrum etmesin! Ve senden sonra bizleri, yolumuzdan saptırıp ebedi yoklukla baş başa bırakmasın![132]

Şecaat ve kahramanlıkta kendisi alem olmasına rağmen, hakkı teslimde eşi ve benzeri yoktu. Bir gün yanındakilere;

– İnsanların en cesaretlisi kimdir, diye sormuştu. Bir hakkı teslim edecek ve yapılan bir fedakârlığın gözlerden kaçmasına müsaade etmeyecekti:

Hatice validemizin isteği üzerine gerçekleşmiş olmakla birlikte İslam'ın gelişiyle birlikte şartlar değişmiş ve yollar da ayrılmıştı. Babası Ebu'l-Âs, Bedir günü esir alınmış ve Zeyneb validemizi boşaması karşılığında hürriyetine kavuşmuştu. İşte Ümâme, bu evliliğin bir semeresiydi.

132 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/48

– Sensin ey mü'minlerin emiri, cevabını verdiler;

– Hayır, ben değilim, dedi ve şunları anlatmaya başladı:

– İnsanların en cesaretlisi Ebû Bekir'dir. Bizler, Bedir Savaşı'nda Resûlullah'a gölgelik yapmıştık. Müşriklerden bir zarar görmemesi için "Allah Resûlü'nü kim bekler?" diye sorulunca, yemin ederim ki bu işe ilk talip olan Ebû Bekir'di. Çekti kılıcını ve O'nun başında nöbet beklemeye durdu. İnsanların en kahramanı şüphe yok ki odur.[133]

Bu denli sevip saydığı Ebû Bekir de, sürekli onu yanında görmek ister ve müşkil meselelere muhatap olduğunda ona yönelerek;

– Bize bir çıkış yolu göster, yâ Eba'l-Hasen, derdi.

Hz. Ebû Bekir vefat edip Hz. Ömer halife olunca ona ilk biat edenler arasında da Ali vardı ve istişare meclisinin başköşesinde sürekli yerini koruyor ve Hz. Ömer'e en büyük desteği yine o veriyordu. Onun kadar içten ve samimi destek verip açıktan nasihat eden yok gibiydi. Öyle ki, bir gün Hz. Ömer;

– Ali olmasaydı Ömer helâk olurdu,[134] deme lüzumu hissedecekti. Onun olmadığı zamanlarda karşılaştığı problemler karşısında, zaman zaman;

– Ortada karışık bir mesele var ama Hasan'ın babası yok,[135] der ve onun olmadığı yerde oluşan boşluğu veciz bir şekilde ifade ederdi.

Hicrî yılbaşının, İslâm tarihi için başlangıç kabul edilmesi teklifini Hz. Ömer'e o teklif etmiş ve kabul görmüştü. Düşüncelerindeki isabetten dolayı Hz. Ömer, O'na iltifat üstüne iltifatlar edecek ve;

133 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/47
134 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1103
135 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1102-1103

– En isabetli hüküm verenimiz Ali'dir,[136] diye de bunu, etrafındakilerle paylaşacaktı.

Hz. Ömer şehid edilirken, aynı zamanda onunla birlikte fitne kapısı da kırılıyor ve arkada kalanları, daha da zor günlerin beklediği anlaşılmaya başlıyordu. Hz. Ömer'in ölümüne ağlayanların başında da yine Hz. Ali vardı. Ağlamasının sebebini soranlara,

– Ömer'in ölümüne ağlıyorum. Zira Ömer'in ölümü, İslâm için öyle bir gediktir ki, Kıyamet'e kadar asla kapatılamaz; cevabını verecekti.

Hz. Ömer'in, kendisinden sonraki halifeyi tayin için seçtiği altı kişi arasında yer alan Hz. Ali, Hz. Osman'a da ilk biat edenlerdendi.

Ancak, Ömer'in heybet ve celâdeti Osman'da yoktu; şefkat ve merhamet yönü ağır basıyor ve müsamaha yüklü bir hazineye benziyordu. Ne var ki bu, tabiatı tahrip yörüngeli olanları cesaretlendiriyor ve önceki dönemde sesini yükseltemeyenler, hoşgörü zeminini tahrip adına kazan kaynatmaya yelteniyorlardı.

Mantar gibi etraftan fitne bitiyordu ve onun döneminde hilafete karşı başlatılan olumsuzlukların önünü almada Ali, çok önemli roller alacaktı. Hatta kendisine karşı isyan çıkaranlarla savaşmama isteğine karşılık Hz. Osman'a itiraz edenlerin başında da yine Hz. Ali gelmekteydi. Olayların ilerlemesi üzerine de, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i, halifenin evi önünde nöbetçi olarak dikecek ve başına bir şey gelmemesi için tedbirler alacaktı.

Ancak ilâhi takdirin önüne geçmeye imkân yoktu ve gün gelecek, kuşatılan evinde Kur'ân okurken hâlim selim Osman da şehid edilecekti.

Şehâdet haberini, yanında nöbet tutsunlar diye gönderdiği

[136] İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1102

oğulları Hasan ve Hüseyin'den almıştı. Üzgünlerdi; mukavemet göstermişler ama ellerinden bir şey gelmemişti.

Öyle de olsa Hz. Ali, çok hiddetlenmişti. Kendilerine karşı babalarının hiç bu kadar hiddetlendiğine şahit olmamışlardı. Madem Osman şehid edilmişti; öyleyse biricik peygamber torunları Hasan ve Hüseyin'in bedenleri, niye hâlâ başlarını üzerinde taşımaya devam ediyordu? Şöyle çıkıştı Hasan ve Hüseyin'e:

– Ona yönelen saldırılara mani olamadınız diyelim; öyleyse sizler de onunla birlikte ölseydiniz ya![137]

Hilafet Libasını Giyerken

Hz. Osman'ın şehâdeti sonrasında büyük bir kargaşa ortamı meydana gelmişti. Ortalık fitne kaynıyor, zifiri karanlıkların üst üste bastırması gibi bir kasvet yayılıyordu. Aynen Resûlü Kibriya'nın ifade ettiği gibi bir dönemdi bu dönem ve işte böylesi çetin şartlarda, kaçmaya çalışsa da hilafet gömleği Hz. Ali'nin başından geçme yoluna girmişti. Zira böyle bir dönemde, sulhu temin için ancak Hz. Ali gibi bir fetanet gerekiyordu. Allah, Peygamber dizinin dibinde yetişmiş bir yiğidi, kader planında bugünler için halife takdir etmişti.

Kendinden önceki üç halife için en büyük destekçi ve sadık bir yârân olan Ali'nin ise, dünya adına hiçbir beklentisi yoktu; kendini bağ ve bahçelere salmış, deliler gibi dolaşıyor, derin derin hüzün solukluyordu. Zira biliyordu ki, dünyaya talep artınca üstüne kurtlar üşüşecek ve yaşanmaz hâle gelecekti; cîfe gibiydi o!.. Ona talip olan da, cîfe ehlinin saldırılarına hazır olmalıydı.[138]

Ancak, o günkü kargaşayı durdurup problemleri çözebilecek bir başka isim de yoktu. Adı ilk kez geçtiğinde olabildiğince

137 Tevfik Ebû Alem, *Ehlü'l-Beyt el-İmâmü Ali*, s. 91
138 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8/238

uzaklara kaçmayı denemişti, ama onun kabul etmediği bir göreve ne Talha, ne Zübeyr, ne Sa'd İbn Ebî Vakkas ve ne de Abdullah İbn Ömer talip olma niyetindeydi. Gözler hep onu arıyordu ve Cuma namazını kılmak için mescide geldiğinde, artık insanların teveccühünden kaçamamış ve ittifakla Hz. Ali halife seçilmişti. En önde gelenler kendisine biat edince artık kaçamamıştı.

Artık bu makama geldikten sonra da, işi elinin ucuyla tutması beklenemezdi ve Ali de, üzerine giydirilen hilafet libasının hakkını vermek için elinden gelen her şeyi yapacak ve İslâm'ın bayrağını hep yukarılarda tutmanın mücadelesini verecekti.

Aslında o gün yanına gelen bir 'Hakîm'in de dediği gibi, hilafetin Ali'ye verebileceği artı bir değer yoktu ve hilafetin ziynetini artıran o idi. Kadr u kıymetini artırmak için ilave makamlara, onun ne ihtiyacı vardı ne de böyle bir beklentisi.!.. Ondan daha ziyade o gün, hilafet makamının Ali'ye ihtiyacı vardı.[139]

Zira şehid edilen Hz. Osman'ın katilleri serbest dolaşıyor ve büyük bir kalabalık da onları aralarında gizliyordu. Bu yetmiyor gibi bir de tutup bir ağızdan, her birisi de, Osman'ın katilinin kendisi olduğunu söylüyordu.

Otoritenin tüketilmek istendiği bir zemindi ve böyle bir zeminde ancak sokak çeteleri semirir, sonra da döner bir de, semirdikleri toplumu dişleyip kemirirlerdi.

Hilafet merkezinde bunlar olup biterken etraftaki valiliklerde de tereddütler hâsıl olmuş; bir başıbozukluk hissediliyordu. En azından merkezdeki olumsuzluğun diğer noktalara sıçramaması ve çevrenin kontrol altına alınması gerekliydi ve bunun için Ali, ilk önce valilerden başladı işe. Maksadı, bu süreçte yıpranan veya kendi icraatlarını uygulamada daha hassas olamayacağını düşündüğü isimleri merkeze çekerek yerlerine yeni isimler nasbedip

---

139 Hatib Bağdâdî, *Târîhu'l-Bağdât*, 1/135

otoriteye taze kan sağlamaktı. Basra, Kûfe, Yemen ve Mısır'a gönderdiği valiler, hemen işe başlamışlar; ancak Şam'a gönderilen Süheyl İbn Huneyf, eski vali Hz. Muâviye'nin itirazıyla karşılaşınca geri dönmek zorunda kalmıştı.

İşte bu, daha da çetin günlerin habercisiydi. Önce mektup yazdı Hz. Muâviye'ye ve sulha davet etti. Sonuç, problemin, sanıldığından da büyük olduğunu gösteriyordu. Zira Hz. Muâviye, mektubu getiren elçiyi eli boş göndermiş ve kendi cevabını bir başka elçiyle ulaştırmayı tercih etmişti.

Gelen mektubu alıp okumaya durunca, gözyaşlarının ceyhûn olduğu görülecekti. Zira kocaman bir mektupta sadece şu cümle yazılıydı:

– Ebû Süfyan'ın oğlu Muâviye'den, Ebû Tâlib'in oğlu Ali'ye...

Yüzünde acı bir tebessüm belirdi Halife Ali'nin. Zira bu, kendisini halife olarak kabul etmediğini gösteriyordu. Öyleyse Şam cihetinden gelen haberler de doğruydu ve Muâviye, meşru addetmediği yeni halifeye karşı büyük bir ordu hazırlıyordu.

Beri tarafta ise Âişe validemiz, Hz. Osman şehid edilmeden önce umre maksadıyla Mekke'ye gitmiş ve şehâdet haberini burada almıştı. Olayı duyup gelişmelere kulak verince derin bir hüzne boğuldu. Nasıl olur da peygamber halifesi Osman, sokak çetelerinin hedefi hâline gelir ve hunharca öldürülebilirdi?

Haberi duyan onun etrafında toplanıyor ve büyük bir kitle oluşturuyordu. Herkesi üzen derin bir yaraydı bu zira…

Bu arada, meş'ûm olayın vahametini kaldıramayan Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de, derin hüzne dayanamayıp Kâbe'de teselli olabilmek için Mekke'ye yola çıkmışlardı.

Derken Mekke'de birleşen yollar, günler geçmesine rağmen hâlâ katilleri ortaya çıkarılamayan Hz. Osman'ın intikamını almak maksadıyla bu sefer Basra'ya yönelecekti. Niyet halisti; ama

hâlâ toparlanmakta olan bu denli kalabalığı kontrol etmek, acaba mümkün olacak mıydı?

Hz. Ali ise, Hz. Muâviye'nin mektubundan sonra duruma el koymak için Irak istikametinde hareket etmiş, kaybolmaya yüz tutan otoriteyi temin edebilmek için askerlerini, ucunda savaş ihtimali yüksek olan bir karşılaşmaya hazırlıyordu. Zira ona göre artık Şam ciheti emniyet ve güven vermiyordu; çünkü orada, nerede ve ne zaman patlayacağı belli olmayan bir sosyal hareket söz konusuydu.

Yolda, intikam için Basra'ya yönelen Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in, büyük bir insan kitlesiyle birlikte geldikleri haberini alınca, başından kaynar sular dökülmüş gibi sararıp solmuş ve olduğu yerde kalakalmıştı. Aman Allah'ım! Bu, ne büyük bir imtihandı… Zira kalabalıkları hareket ettirmek kolaydı ama onları kontrol altında tutup durdurmak, her zaman mümkün olmayabilirdi.

Elbette ilk önce, samimi bir niyetle yola çıkan bu insanların ikna edilmesi gerekiyordu. Elbette Hz. Osman'ın katilleri bulunacak ve hak ettikleri cezayı alacaklardı. Ancak henüz, kitle hareketleri durulmuş değildi ve bunun için, bir miktar zamana ihtiyaç vardı. Hem ortada, meşru bir devlet mekanizması vardı ve bu, sokaktaki herkesi cezalandırma yerine mutlaka işin içinde parmağı olanları bulacak ve duruma hâkim olacaktı. Aksi hâlde, zamanından önce yapılacak erken bir müdahale, binlerce insanın daha kanına mâl olacak ve sonu gelmeyecek karışıklıklara kapı aralanmış olacaktı. Zira bütünün kavranamadığı yerde hüsnü niyet ve sâfiyâne düşünce, problemleri çözme bir yana, meseleyi içinden çıkılmaz bir hale sokabilirdi…

Bütün bunları düşünerek, Şam'da duran potansiyel tehlikeyi kontrol etmek için Irak istikametine yönelen Hz. Ali, bu sefer yönünü alelacele Basra'ya çevirdi.

İki büyük kitlenin buluştuğu yerin adı, Zâkâr'dı.

Kardeşin Kardeşle İmtihanı

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân'ın inmesi sırasında tenzilinin mücadelesini vermiş ve belli ki, te'villerle ortalığın sulandırılmak istendiği zamandaki mücadeleyi Hz. Ali'ye bırakmıştı. Çok sıkıntılı günler yaşadı Hz. Ali. Kardeşin kardeşle imtihanlarının hemen her boyutunu müşahede etti ve İslâm birliğini koruma adına çok büyük fedakârlıklarda bulundu.

Böylesine çile dolu günlerden birinde çok bunalmış olacak ki, hiç hoşlanmadığı hâlde Resûlullah'ın kendisi için söylediği şu sözleri yemin billâh ederek anlatacaktı etrafındakilere:

– Taneyi çatlatıp tohumu açan, canlıları yaratıp yeryüzüne saçan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki şu husus, Nebiyy-i Ümmî'nin bana ahdidir: Beni mü'min olan sevecek, münafık olan da bana buğzedecektir.[140]

Aynı zamanda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir gün, gıyabında onu anlatmış ve;

– Onu münafık sevmez, mü'min de ona buğzetmez,[141] buyurmuştu. Hatta bunun içindir ki, Hz. Câbir ve Ebû Saîd el Hudrî gibi bir kısım sahabîler;

– Resûlullah döneminde biz, bir adamın münafık olup olmadığını, Ali'ye karşı aldığı tavırdan anlardık,[142] diyeceklerdi.

Zira zaman ve mekânın Sahibi tarafından tavzif edilen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), gelecekle ilgili verdiği birçok haberde olduğu gibi Hz. Ali'nin başına gelecekleri de okumuş ve o günler geldiğinde kullanılmak üzere arkadakilere birçok malzeme bırakmıştı. Dolayısıyla, o günkü fitne ortamında Hz. Ali'nin karşısında yerini alıp ona bayrak açanlarla, yanında kalıp destek

---

140 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/365 (32064)

141 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/372 (32114)

142 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1110

verenlerin konumları bu ölçülere göre değerlendirilmeli ve herhangi bir yanılgıya meydan verilmemeliydi.

İşte böyle bir zeminde hilafet gömleğini giyen Hz. Ali, ifrat ve tefritlerin arasında çok çeşitli kıskaçlar arasında kaldı. Öyle ki olaylar, sadece fitne çıkaranlarla sınırlı kalmıyor, kargaşayı fırsat bilen bir kısım çıkarcıların yönlendirmesiyle çok saf ve samimi bazı insanları da içine alabiliyordu. Böyle bir fitne için zemin oldukça müsaitti; Hz. Osman şehid edilmiş ve bir türlü katilleri bulunamıyordu. Üstelik binlerce insan, ağız birliği etmiş ve hep bir ağızdan Hz. Osman'ı kendilerinin öldürdüğünü söylüyorlardı.

Hz. Ali'nin işi gerçekten zordu; katilleri bulup cezalandırmayı o da istiyordu ama bunun için zamana ihtiyaç vardı. Zamana tahammülü olmayanlar ise, bir an önce neticeye gidilmesini öne sürüyor ve geçen her gün, bir kat daha artan hınçla hilafete karşı bileniyorlardı. Derken bu süreç, haricî parmakların yönlendirmesiyle kontrolden çıkıp Cemel ve Sıffîn gibi iki büyük olayı netice verdi. Bir insanın katilini bulma niyetiyle acele edip binlerce insanın kanı dökülmüştü.

Acı Gerçek: Cemel

Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de içinde bulunduğu insan selinin, yürüyüp geldiğini duyunca kolu-kanadı kırılan Hz. Ali, şunları söyleyecekti:

– Biliyor musunuz kimlerle imtihan oluyorum? İnsanların en itaatlisi: Hz. Âişe, insanların en zorlusu: Hz. Zübeyr, insanların en dâhisi: Hz. Talha, insanların en uyumlusu Hz. Ya'lâ ile...[143]

Çok geçmeden, kendileriyle konuşup ikna etmesi için Ka'kâ İbn Amr'ı gönderdi elçi olarak. Olacakları görür gibiydi ve iş,

---

[143] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 13/55

kontrolden çıkmadan bir müdahale edilmeli ve başkasının ekmeğine yağ sürülecek malzeme verilmemeliydi.

Önce Âişe validemize geldi Ka'kâ. Geliş sebeplerini sordu nazik bir dille. Aldığı cevap;

– İnsanlar arasında sulhu temin etmek için, şeklindeydi. Bu sefer Talha ve Zübeyr'e aynı soruyu yöneltti. Onların da verdikleri cevap farksızdı. Bu durumda Ka'kâ, hepsine birden şu soruyu yöneltti:

– Peki bu sulhun nasıl olacağını bana söyleyip haber verebilir misiniz?

– Osman'ın intikamını alıp katillerini de cezalandırarak, diyorlardı. İşin burası, taşın gediğine konulması gereken yerdi ve Ka'kâ da şunları söyledi hepsine:

– Siz Basralı olan katili öldürdünüz diyelim. Sizin onları öldürmeden önceki durumunuz, onları öldürdükten sonraki hâlinizden daha iyi değil mi? Çünkü siz, altı yüz insanı öldürmüş olacaksınız; bu sefer de altı bin insan bunun için sokaklara dökülecek. Hâlbuki siz, sadece Osman'ı öldüren Harkûs İbn Züheyr'i öldürmek istiyor değil misiniz? Ama onu da bir türlü elde edemiyorsunuz. Çünkü altı bin kişi, ağız birliği etmiş ve koruyorlar onu. Bu durumda Ali'yi mazur görmeli değil misiniz? Elbette o da Osman'ın katilini bulup cezalandırmak istiyor; ancak ortam yatışıp daha fazla kan dökülmemesi için sadece ceza işini geciktiriyor.

İşin burasında Âişe validemiz devreye girerek:

– Peki, sen ne düşünüyorsun ey Ka'kâ, diye sorunca;

– Acele hareket etmeden sulh ortamını tercih etmenizi, Ali'ye olan biatinizi yenilemenizi ve hayır yolunun anahtarları olup önceki hâlinizde olduğunuz gibi bela ve musibet peşinde olanlara fırsat vermemenizi tavsiye ediyorum.

Ka'kâ'ın konuşması etkili olmuş ve mesele durulma yoluna girmişti. Geri dönüp de olup bitenleri kendisine anlatınca Hz. Ali çok sevinmiş ve endişelerine mahal olmadan meselenin durulacağını sanmıştı. Çünkü artık Müslüman kanı akıtılmadan mesele çözülecek ve geride, telafisi imkânsız yaralar açılmayacaktı. O an için, yeryüzündeki en mesut insan şüphesiz Ali idi.

Basra tarafında meydana gelen tehlike atlatıldığına göre artık Şam cihetindeki problemin üzerine yürünebilirdi ve Hz. Ali de, yarından itibaren böyle bir yolculuğun başlayacağı haberini verecekti askerlerine.

Bu arada, Hz. Âişe ve beraberindekiler, Hav'eb denilen yere gelmiş ve burada konaklamışlardı.

Durup dururken daha bir dikkat kesilmişti Âişe validemiz… Belli ki ortada, dikkatini çeken bir başka şey vardı. O durunca, etrafında yürüyenler de durmuş ve bu duruş, daha çok dikkat çekmişti. Çok geçmeden de sordu:

– Burası neresi?

– Hav'eb, dediler, tabii olarak. Ancak onun dikkat ve merakı, aldığı bu cevapla telaş ve ürpertiye dönüşmüştü. Etrafındaki herkes, mü'minlerin annesi Âişe validemizdeki bu değişimi merakla seyrediyor ve sebebini öğrenmek istiyordu. Çok geçmeden, hüzün ve pişmanlık yüklü şu cümle döküldü dudaklarından:

– Vallahi de, Hav'eb köpeklerinin sahibi benim!

Hâlâ mesele anlaşılmış değildi; üstelik daha da girift hâle gelmiş ve son cümleyle birlikte meraklar daha da artmıştı.

Bir de geri dönmek istediğini söylemiş ve bunun üzerine, hareket hâlindeki kalabalık da durmuştu. Herkes, merakla işin gerçek yüzünü öğrenmek istiyordu. Nihayet, şu olayı anlattı Âişe validemiz;

– Ben Resûlullah'tan duydum. Hane halkını kastederek şöyle

söylüyordu: "Sizin aranızdan birinin hâli, Hav'eb köpeklerinin havlama sesleri yükseldiğinde nice olacak."[144]

Hatta Ümmü Seleme validemizin anlattığına göre Efendiler Efendisi bir gün, Ezvâc-ı Tâhirât'tan birisinin böyle bir yolculuğa çıkacağını bildirince Âişe validemiz tebessüm edip gülmüş ve buna mukabil Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona;

– Dikkat et ey Humeyrâ! O sen olmayasın, demişti.[145]

Mesele şimdi anlaşılıyordu. Meğer Âişe validemiz, Hav'eb denilen bu yerde, havlayan köpek seslerini duyunca irkilmiş ve o an aklına gelen bu nebevî beyanla sararıp solmuştu.

Damarlarından kan çekilmiş gibi hissediyordu kendisini. 'Sadakte yâ Resûlallah!' dedirtecek bir beyandı bu. Evet, bugün kendisi, böyle bir yolculuğa çıkmıştı ve kulağına da Hav'eb köpeklerinin uluma sesleri geliyordu.

Hak, ayân-beyân ortaya çıkar da Âişe annemiz onun peşini bırakır mıydı hiç!.. Alelacele Hz. Zübeyr'e seslendi ve hemen geri dönmeleri gerektiğini söyledi dikkatlice.

Ancak kaderin takdiri öyle değildi... İşin tam burasında gür bir ses duyuldu; atını mahmuzlayıp gelen şahıs, Hz. Ali ve askerlerinin kendileriyle savaşmak üzere geldiğini söylüyor ve imdat dileniyordu.

Hâlbuki gelenler, "Osman'ı biz öldürdük." diye sokakta boy gösterenlerden bin kişilik bir gruptu. Gecenin karanlığında saldırdıkları için seçilememiş ve konu, Hz. Ali olduğu için sonuç ona mâl ediliyordu.

Kitle ruh hâleti bir anda Ali ve askerlerine karşı tetiğe geçmişti. İnsanlar, sulh gayretlerini faydasız birer oyalamaca olarak nitelemeye başlamıştı. Zaten Hz. Osman'ın şehadetinin gerginliği

---

144 Hâkim, *Müstedrek*, 3/129 (4613)
145 Hâkim, *Müstedrek*, 3/129 (4610)

getirmişti onları buraya. Üstüne üstlük bir de, daha şafak sökün etmeden kendilerine karşı ordu geliyordu!

Ortam bu kadar elektriklenince, sonrasındaki gelişmeleri kontrol etmenin imkânı olamazdı. Zaten her yer, böyle bir zemini değerlendirmek isteyenlerle doluydu.

Çok geçmeden aynı saldırının Hz. Ali ve askerlerine de yapıldığı duyuldu. Kimin kime vurduğu belli olmadığı bir can pazarı kurulmuştu artık Cemel'de. Ve ne yazık ki can kardeş.. kan kardeş.. Rabbi bir.. kitabı bir.. peygamberi bir.. inancı bir.. kıblesi bir.. binlerce müşterek birlikteliği olan vahdet cemaati birbirine girivermişti.

Artık ne Hz. Ali'nin nasihatleri ne de Âişe validemizle Talha ve Zübeyr'in gayretleri bir fayda verecekti. Adeta, dökülen her damla kanla eriyor, kopan her el ve ayakla yürekleri parçalanıyordu ama bu noktadan sonra yapılabilecek çok şey yok gibiydi.

Öyle bir can pazarı ki, müdafaa için kılıç kullanmasalar, kelleleri gidecek, intikam duygusuyla hareket edip karşı saflara saldırsalar kardeş kanı dökeceklerdi. Ne de çetin bir imtihandı!

İşin burasında Hz. Ali, her şeyi göze alarak ilk günlerden bu yana beraber omuz omuza mücadele ettikleri Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'e seslendi. Belli ki, önde görülenler kendileriydi ve meseleyi yine kendileri çözmeliydi. Er meydanında adeta bir aslan kükrüyordu:

– Ey Talha!

– Ey Zübeyr!

Derken saflar arasından iki küheylan sıyrılıp öne çıkıvermişti. Önce Hz. Talha'ya seslendi:

– Ey Talha! Sen, kendi ev halkını sıcak yuvanda bırakıp da Resûlullah'ın ailesini yanına alarak savaşmaya nasıl rıza gösterebiliyorsun?

İyi dostlardı ve dostun sözü de bazen acı olurdu. Meydanı dolduran bu sese verilebilecek bir cevap olamazdı. Zaten doğru söze ne denilebilirdi ki?

Arkasından Hz. Zübeyr'e yöneldi:

– Sen, dedi ey Zübeyr! Hatırlıyor musun bir gün beni, huzur-u Resûlullah'a gelirken görmüş ve gelişime tebessüm etmiştin. Resûlü Kibriya da sana;

– Onu seviyor musun, diye sormuş, sen de:

– Evet, cevabını vermiştin. Bunun üzerine buyurmuştu ki;

– Ancak sen, ona zulmetme konumunda kalacak ve bir gün O'nun karşısında yer alacak, onunla savaşacaksın!'

Hz. Zübeyr'in dünyası da tufan yaşıyordu. İşte bütün bunlar, sözün gücünü gösteriyordu. Gerçekten de denilenler doğruydu ve;

– Haklısın, dedi. Sen bana, unutmuş olduğum bir şeyi hatırlattın!

Ardından da kılıncını yere bıraktı ve savaş meydanını terk etti.

Beri tarafta Hz. Talha da ayrılmış ve o da meydandan çekiliyordu.

Bir de, gözlerine çarpan ilklerden süzülmüş bir arkadaşları vardı. Hz. Ali'den duyduklarıyla bu arkadaşlarına yeniden atf-ı nazar etmeleri, bir başka kapı daha aralamıştı. Zira bir gün Allah Resûlü, onu karşısına almış ve;

– Yazık sana Ammâr! Seni taşkın bir topluluk şehid edecek, buyurmuştu.

Çünkü o gün Ammâr, Hz. Ali ile aynı cepheyi paylaşıyordu.

Yanında, ilk günlerden bu yana hep beraber hareket ettikleri Efendimiz'in dizinin dibinde yetişen yakın arkadaşı Hind de

vardı.[146] Çok geçmeden onun da kendi safları arasında şehid düştüğü haberini aldığında üzüntüden iki büklüm olsa da, bütün bunları, durduğu yerin isabeti istikametinde değerlendiriyor ve Rabbi'ne hamd ediyordu.

Er meydanına gelmek kolaydı ama öyle hemen geri dönmek çok kolay olmayacaktı. Zira kader, her ikisi için de mukadder olan hükmünü eda etmek üzereydi.

Geri dönerken Hz. Zübeyr, pusuya yatmış bir grup insan tarafından şehid ediliverdi.

Hz. Talha ise, çok geçmeden isabet eden bir okun hedefi oluvermişti.

Öyle anlaşılıyor ki, her ikisinin de geri adım atıyor olması, ekmeğini kaosa bağlamış olanların hoşuna gitmemiş ve idraklerinin bedelini canlarıyla ödüyorlardı.

Basra ordusunda komuta kademesi kalmamıştı… Talha da, Zübeyr de yoktu artık. Artık tutunulacak bir tek, hevdeci içindeki Âişe validemiz kalmıştı ve Kâbe'nin etrafında toplanırcasına onun etrafını sarıyor ve yeniden toparlanmaya çalışıyorlardı.

Bu ise, yeni bir tehlikenin işaretiydi ve çok geçmeden Âişe validemizin kardeşi Muhammed'i çağırdı yanına Hz. Ali. Kendisi için hazırladığı bir mekâna buyur etti önce Muhammed vesilesiyle… Daha sonra da, ister Mekke, isterse Medine, nereye gitmek istiyorsa emniyet ve güven içinde ulaştırılacağı güvencesini verdi.

Binlerce insanın kanı üzerinde cereyan eden Cemel, artık sona gelmişti. Ancak, işin burasında bir yanlışlığa daha mahal verilmemeliydi ve bu sefer de askerlerine döndü. Şöyle diyordu onlara:

---

146 Hind, Hz. Hatice validemizin ilk kocası Ebû Hâle'den olma oğluydu. Babası vefat edince annesi Hz. Hatice ile yalnız kalmış ve o da, Efendimiz'le birlikte ev halkı arasına girmişti. O da, daha ilk günlerden itibaren Müslüman olmuş, Bedir gibi önemli dönüm noktalarında bulunmuş ve nihayet, yine kendisi gibi ilk günlerden beri Efendimiz'le aynı haneyi paylaşan bugünkü Halife Hz. Ali'yi müdafaa sadedinde Cemel'e kadar gelmişti.

– Sakın ola esir peşine düşmeyin ve asla yaralılara eziyet etmeyin. Mal ve ganimet toplama düşüncesini zihninizden silin. Unutmayın ki bugün, kim silahını bırakmış ve her kim de kapısını üzerine kapatmışsa emniyettedir.[147]

İmamlarından bu nasihati almışlardı ya, artık ne altın ve gümüşlerle karşılaşıyorlardı ama hiç kimse dönüp de yüzüne bile bakmıyordu. Hatta bazıları;

– Şayet onların mal ve esirleri bize helal olmuyorsa öyleyse bunlarla savaşmak nasıl helal olabilir ki, diyor ve nasıl olup da bu kadar kardeş kanı akıtıldığına bir anlam veremiyorlardı. İmam Ali;

– Mü'min ve muvahhid olanlar nasıl olur da esir olabilir ki, diyerek, durup düşünmeleri gereken bir kapı daha araladı önlerine.

Bununla Hz. Ali, onlara öyle bir ders veriyordu ki, Resûlü Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve sellem) zevcesi ve mü'minlerin de annesi Âişe validemiz de esir alınmış olsaydı, hangi Müslüman tutup da onun esir olmasına rıza gösterecek, kim tutup da onu cariye olarak almak isteyecekti. O ana kadar kimsenin aklına gelmeyen bir çelişkiydi bu…

Efendimiz'in 'Havârim' dediği Hz. Zübeyr'i şehid eden Amr İbn Cürmûz gelmiş, huzura girmek için Hz. Ali'den izin istiyordu. Sözde karşı cepheden önemli birisini öldürmüştü ve bunun için, kahramanlar gibi karşılanacağını düşünüyor ve halifeden iltifat bekliyordu.

Bulunduğu yerden hiddetle dönen imam, Amr'ın yüzüne karşı şiddetle kükredi:

– Zübeyr'in kılıcını taşıyan sensin ha!

Amr da şaşırıp kalmıştı; iltifat beklerken karşılaştığı manzaranın ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu. Çok geçmeden Hz. Ali, tutup çekti elinden Zübeyr'in kılıncını ve önce kaldırdı

---

147 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/181

iki eliyle… Ardından da haşyetle dudaklarına götürdü; hüzün ve ihtiramla öpüyordu. Bu arada gözyaşları akın etmiş ve yanaklarından süzülmeye başlamıştı;

– Bu kılıç ki, vallahi de onun sahibi hep, olumsuzluklara karşı Resûlullah'ı koruyordu, dedi ve hiddetle Zübeyr'in katiline dönerek şunları söyledi;

– Sana gelince.. ey Safiyye'nin oğlunun katili, Cehennem müjden olsun senin!

İltifat beklediği kapıdan kovularak çıkmak zorunda kalan Amr;

– Size de şaşmamak mümkün değil; düşmanlarınızı öldürüyoruz, sonra da bizi Cehennem'le müjdeliyorsunuz, diye mırıldanıyordu.[148]

Aynı zamanda burada, hayatı boyunca en çok sevip saydığı, ilk günlerden itibaren müşterek mücadele verdikleri insanlarla da karşı karşıya gelmişti. Ancak burada, şahıslardan ziyade temsil ettiği dinin öncelikleri esas alınmalıydı ve o da, öyle yaptı. Hatta bu savaşlarda, kendisine karşı koyanların safında ölenlerin arkasından bile gözyaşları döküyor ve yetişebildiklerinin son görevlerini bizzat kendisi üstleniyordu.

Safların Karıştığı Yer: Sıffîn

Neticesi acı da olsa artık Cemel'in safları netleşmiş ve insanlar durulmuştu. Ancak Şam cihetindeki sıkıntı artarak devam ediyordu. Basra'da hüzün dolan İmam Ali, bir başka problemi çözmek için yönünü Kûfe'ye çevirmişti.

Kûfe'ye geldiğinde saraya yerleşmesi için davet etmişlerdi; tereddütsüz geri çevirdi taleplerini. İnsanı dünyaya davet eden böylesi ortamlar, Hz. Ömer misal onun da ruhunu çok sıkıyordu.

---

148 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/250; Huzâî, *Tahrîcu'd-Delâlâti's-Sem'iyye*, 1/551

Zor günlerin çileli temsilcisi Halife Hz. Ali, halkın nabzını tutmak istiyordu; bunun için sokaklara kendini salmış, yeri geliyor birisine yardım edip yükünü omuzluyor, zaman zaman da yolunu şaşıran birisine rehberlik ediyordu. Tanıyıp yanına gelenlerin, şefkat dolu ses tonuyla;

– Ey mü'minlerin emiri, demeleriyle teselli oluyor, daha sözlerini bitirmelerine fırsat vermeden Kur'ân'dan ayetler okuyarak onlarla paylaşıyor ve eviyle ailesinin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Evine götürmek için satın aldıklarını taşırken, yanına yaklaşıp da yardım etmek isteyenlere müsaade etmiyor ve tebessüm ederek;

– Evin babası, onların ihtiyaçlarını da kendisi taşımalı, diyordu. Üç dirheme bir cilbâb satın almış ve üzerine bindiği merkeple evine giderken, sanki Kûfe fakirlerinden birisi gibi duruyordu.

Adamlarından bazıları yanına yaklaşacak ve dünya adına bazı menfaatler sağlayarak Hz. Muâviye yanında yer alanların akıllarını çelebileceklerini söyleyeceklerdi. Şiddetle karşı çıktı onlara;

– Siz benden, Allah'ın yardımını, bir aldatma neticesinde mi talep etmemi istiyorsunuz!?' diyor ve batıl vesilelerle hak yolun elde edilemeyeceğini gösteriyordu fiilen…

Hz. Muâviye katında önemli gördüğü isimleri devreye sokmaya çalışıyor ve böylelikle meseleyi problemsiz çözmeyi umut ediyordu.

Evet, o da çok mahzundu; Hz. Osman'ın kanını akıtanları Allah'a havale etmiş ve bu kadar sıkıntılara düçar bırakanlara beddua ediyordu.

Zaten o gün, Hz. Osman'ın intikamını almak istemeyen samimi bir mü'min yoktu ve olamazdı. Aksi hâlde, İbn Abbas'ın dediği gibi, şayet bunu insanlar istemeseydi, sema üzerlerine taş olup yağardı.[149]

---

[149] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/360 (32034)

Huzursuzlukların temelindeki mesele de zaten bu idi. Sadece yöntemde farklılık vardı; Hz. Ali gibi omuzlarında bütün ümmetin yükü bulunanlar, mutlak adaletin tesisi için gayret gösterip gerçek suçlulara hak ettikleri cezayı vermeyi hedeflerken, şartları külliyet perspektifinde göremeyen veya tecziye konusunda acele edenler, izafi bir adaletin peşindelerdi.

Bir de, işin çilesini çekmeyen, henüz İslâm'la yeni tanışmış insanlar vardı. Bunlar, Hz. Ali gibi takva ve zühd noktasında zirveyi yaşayanlar yanında bir nebze maddi imkânlar içinde yüzüyor ve artık, böylesine duyarlı bir hayatın bir daha geri gelmeyeceğini sanıyorlardı. Hz. Muâviye'nin etrafında çoğunlukla kendilerini gösteren bu insanların talepleri de, Şam valisini etkilemiş gözüküyor ve o da, şartların gerektirdiği şekilde davranmak gerektiğini düşünüyordu.

Her şeye rağmen nebevi verasetin sahibi Hz. Ali, bilip gördüklerinden, yaşayıp tecrübe ettiklerinden taviz verecek değildi. Dinle ilgili meseleler, sadece işin başlangıcında yaşanıp da, sonrasında istenilen tarafa çekilecek türden bir basitliğe kurban verilemezdi. Bunları gördükçe kendini daha bir zühde salıyor; günde iki lokma ekmek yiyorsa bunu iki günde bir lokmaya indiriyordu.

Şahsi hayatı adına bu kadar hassas davrandığı gibi, genel ahengi sağlama adına da çok duyarlıydı. Zira, sulh adına yapılması gereken her şeyi yapmaya azimliydi Hz. Ali. Tuttu bu sefer de Cerîr İbn Abdullah'ı gönderdi Muâviye'ye, eline verdiği bir mektupla…

Adamlarıyla birlikte Cerîr'i soru yağmuruna tuttular önce Şam'da. Ardından Ali'nin mektubu okundu, merakla… Olanlarla bundan sonrasında olacakları özetliyordu veciz ifadelerle… Ancak bunlar da sonuç vermeyecekti.

Artık iyice tebellür etmişti ki, Şam'ın talebi daha farklıydı; belli ki maksad, Osman'ın intikamını öne sürerek hilafet makamını

elde etmekti. Dillerinde hak beyan dolaşıyordu ama bununla batılın peşine takıldıklarının farkında değillerdi.

Bütün bunlara rağmen can düşmanlarının aleyhinde bir tek kelimenin konuşulmasına müsaade etmiyordu. Kendi yakınlarında Hucr İbn Adiyy ve Ömer İbn Humk adında iki zat vardı ve bunlar, Ali'nin karşısında problem oluşturan Hz. Muâviye aleyhinde konuşuyorlar ve ona destek veren Şam ehli hakkında ileri geri söz sarf ediyorlardı. Duyar duymaz, yaptıkları bu kötü hareketten hemen vazgeçmeleri için haber gönderdi.

Nasıl olurdu? Adamlar hem meydan okuyorlar hem de aleyhlerinde konuşmaya müsaade edilmiyordu. Her ikisi de koşarak Hz. Ali'nin yanına geldiler ve:

– Ey mü'minlerin emiri! Biz hak üzerindeyiz, onlar da batılı temsil etmiyorlar mı, diye sordular. Doğruya doğru demek Ali'nin şiarıydı ve;

– Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki bu doğru, cevabını verdi tabii olarak. Zaten onların bekledikleri cevap da buydu ve fırsatını bulmuşken;

– Öyleyse niye onlar aleyhinde konuşmaktan ve söz söylemekten bizi menediyorsun, diye eklediler.

Şüphesiz Hz. Ali, onların baktıkları yerden bakmıyordu. Hepimizin kulağına küpe olması gereken şu cümleleri söyledi onlara bir bir:

– Ben sizlerin, başkaları hakkında kötü sözler sarf eden lanetçiler gibi olmanızı istemiyorum. Siz onlar için şöyle deyin:

– Allah'ım! Sen onların da bizim de kanlarımızı muhafaza eyle. Onlarla bizim aramızdaki anlaşmazlığı sona erdir. Onları, içinde bulundukları kötü durumdan kurtar ve cehaletlerinden sıyrılıp onlar da Hakk'a yönelsin ve içinde bulundukları taşkınlık ve cehaletten yüz çevirsinler.

Bir faydası olur düşüncesiyle Hz. Muaviye'nin yanında yer alan Amr İbn Âs'a da mektup yazmış ve bir de onun dünyasına vesilesiz hitap etmeyi denemişti. Zira o gün için Amr'ın, Hz. Muaviye katında çok önemli bir yeri vardı ve bir dediğini iki etmeyeceğini düşünüyordu. Ancak bu da neticesiz kalacaktı.

Bütün çabalar boşa çıkmış ve artık savaştan başka çare kalmamıştı. İşin şakası yoktu; kardeş kardeşe karşı bir mübareze vardı işin ucunda. Böyle bir durumda benlikler değil de hakkın etkin olması önemliydi. Onun için gece topladı askerlerini ve şöyle hitap etti onlara:

– Dikkat edin! Yarın beklenen orduyla karşı karşıya geleceksiniz. Gecenizi, kıyam ve namazla bereketlendirip uzun kılın ve Kur'ân tilavetini çokça yapıp her fırsatta Kur'ân okuyun. Allah'tan da sabır, af ve mağfiret dilenin![150]

İşte Hz. Ali bu idi; silm ortamında tavrı ne ise savaş gibi çetin dönemlerde de, tavrını değiştirmiyor ve aynı hususiyeti askerlerine de tavsiye ediyordu.

Derken Hz. Muâviye ve askerlerinin yola çıktıkları haberi alındı. Artık iş daha da ciddileşmişti.

Sıffîne önce Şam ordusu geldi. Fırat nehrine ulaşan yolları da tutmuşlar, Ali ve askerlerini sudan mahrum etmeyi planlamışlardı. Ne savaşın şiddeti, ne çölün kızgın kumları ne de güneşin kavurucu tayfları, bu kadar acı verebilirdi! Aynı kıbleye yönelen insanlar karşı karşıya geliyor ve bir de üstelik kardeşlerini su gibi bir nimetten mahrum ederek âciz düşürmek istiyorlardı.

Susuzluktan çatlayan dudakları serinletecek bir yudum su için, koca imam devreye girse de yine müspet cevap alamayacaktı. Belli ki ilk çözülmesi gereken şey, Fırat suyuna ulaştıracak bu yolun açılmasıydı. Sabahın ilk ışıklarıyla başlayan saldırı, tabii olarak

---

150 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 3/84

suyu kesenlerin üzerineydi ve çok şükür ki bir yudum su, artık problem olma konumunda değildi.

Kapattıkları su yolundan çekilmek zorunda kaldıklarında Amr İbn Âs ile Hz. Muâviye arasında geçecek şu konuşma, aynı zamanda Hz. Ali'nin, düşmanları dahil herkes tarafından takdir gören siretini özetlemiş oluyordu:

– Ne diyorsun ey Muâviye! Senin onları sudan menettiğin gibi şayet onlar sana bunu yapsalardı ne yapardın?

– Bırak sen de yâ Amr! Sen hiç Ali'nin böyle bir şey yapacağını sanır mısın?

– Elbette Ali'nin, senin onun için yaptıklarını sana yapacağını sanmıyorum. Çünkü onun geliş gayesi su değil, başka bir şey.

Artık iki ordu burun buruna gelmişti ama Hz. Ali'nin sulh ümidi hâlâ canlıydı. Bunun için dört adamını daha gönderdi Hz. Muâviye'ye. Uzun konuşmalar cereyan etse de aralarında bunun da getireceği bir fayda olmayacaktı.

Her türlü vesileyi denediği hâlde bir türlü netice alamayınca, güneşin gurubuna yakın Hz. Ali, savaşın yarın başlayacağını ilan ettiriyordu. Hatta adamlarından bazıları, sabah erkenden habersizce ve hazırlıksız bir şekilde düşmanı bastırıp mağlup etme teklifi getirdiğinde buna da şiddetle karşı çıkacak ve hâlâ sulhun yanında olduğunu gösterecekti.

Ertesi gün muhtemel savaşa başlayacak olan askerlerine şöyle sesleniyordu:

– Sakın onlar başlamadan siz savaşı başlatmayın. Şüphesiz Allah'a hamdolsun ki sizler, hak delil üzerindesiniz; savaşa sizin değil de onların başlamış olması ise, bunun ayrı bir ispatı sizin için. Savaşıp da zafere ulaştığınızda sakın ola arkasını dönüp gideni vurmayın ve yaralılara da asla dokunmayın. Ne birisinin mahrem yerlerine dokunun ne de bir ölüyü incitecek bir hareket

yapın. Onların yurtlarına ulaştığınızda da sakın ola haremlerine girmeyin.. izinleri olmadıkça evlerine girmeyin.. mallarından hiç bir şey almayın.. size kötü sözler sayıp emir ve salihlerinizin aleyhinde konuşsalar da, sakın kadınlarına eziyet etmeyin.. ve Allah'ı çok zikredin ki, felaha mazhar olasınız.[151]

Derken gün doğmuş ve bütün çabalara rağmen savaş da başlamıştı. O günün akşamına kadar da devam etti. Akşam olup da ortalık durulunca, tuttu Hz. Ali, yeni bir mektup yazıp gönderdi Hz. Muâviye'ye. Şöyle diyordu:

– Ey Muâviye! Senin ve benim yüzümden niye insanların ölmesine müsaade ediyoruz. Gel, problemimizi kendi aramızda çözelim ve neticede kim ayakta kalırsa hüküm de ona ait olsun!

Aman Allah'ım! Bu ne incelik, bu ne zerafet ve bu ne fedâkarlıktı!..

Böyle bir mektup karşısında önce yanındaki Amr İbn Âs ile istişare etti Hz. Muâviye.

– İnsaflı davranmış; çık ve onunla mübareze et, diyordu Amr. Ancak Muâviye, cephelerdeki hâlini çok iyi biliyordu Hz. Ali'nin ve Amr'ın bu cevabından hiç hoşlanmayacaktı. Bu sefer Amr kendini ortaya koydu ve:

– İstersen yarın, senin yerine ben Ali ile mübareze edeyim, dedi. Sessizlik, meselenin kabul edildiği anlamına geliyordu.

Ertesi sabah Amr İbn Âs, Hz. Ali'ye seslenecek ve böylelikle aralarında kıyasıya bir dövüş başlayacaktı. Pür dikkat herkes sonucu bekliyordu; kolay değil, iki adamdan hangisi kazanırsa savaşı da o kazanmış sayılacaktı.

Bu heyecanlı bekleyiş öyle çok uzun sürmedi ve bir hamlede yere serdi Amr'ı Hz. Ali. Ancak, atından düşüp yerde yuvarlanan Amr'ın bakışlarında şefkat dilenen nazarlar hâkimdi… Bu gözler,

---

151 Zeylâî, *Nasbu'r-Râye*, 3/463

af dileniyordu ve Ali de, iktidarı olduğu hâlde son darbeyi indirmekten vazgeçip geri çekiliverdi. Belki de aklına, ölüm korkusuyla iman ettiğini düşünerek hayatına son verilen birisinin haberini duyduğunda Allah Resûlü'nün, can kardeşi Hz. Üsâme'ye söylediği itap dolu şu sözler gelmişti:

– Kalbini mi yardın onun![152]

İşte gerçek pehlivan da, kudret sahibi olduğu yerde iradesinin hakkını vermesini bilen benzeri kimse değil miydi? Zira, Efendimiz'den şunları duymuştu:

– Gerçek pehlivan, er meydanında rakibini yenen değil, öfkesinin kabardığı demlerde nefsine hâkim olmasını bilebilen kimsedir.[153]

Savaş ortamında altına aldığı düşmanı, işini çabuk bitirmesi için yüzüne tükürdüğünde, iradesinin hakkını vererek geri çekilmesini bilen de zaten o değil miydi?

Tahkîm Olayı ve Hâricî Zihniyet

Amr İbn Âs, Hz. Ali'nin hassasiyetiyle yeniden hayat bulmuştu; ama yeni fikirler üretip Ali ve askerlerine üstünlük sağlayacak bir çözüm bulması için kendisini sıkıştırıp duran Hz. Muâviye'ye şunları söyleyecekti:

– Aslında bir çözümüm vardı ama bunu son güne bırakmıştım: Mushafı tutup kaldıracaksın ve onları Kur'ân'ın tahkîm emrine davet edeceksin. Tahkîm, onlar için öyle bir şey ki, kabul etseler de reddetseler de ihtilaftan kurtulamayacaklardır.

Bu haber kendisine ulaşır ulaşmaz Hz. Ali, bunun uhuvvet ruhunu zedelemeye matuf bir hile olduğunu anlamış ve etrafındakileri hemen uyarmaya başlamıştı.

---

152 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/207 (21850)

153 Hennâd, *ez-Zühd*, 2/608 (1302)

Aman Allah'ım! Bu ne siyasetti!.. Tahrip ne kadar kolay, tamir ise ne kadar da zor!.. Şeytan'dan kaçıp Allah'a iltica edilmesi gereken bir siyasetle ordusuna tefrika salınmak isteniyordu. Çok geçmeden, şuyuu vukuundan beter bu mesele, herkes tarafından duyulmuştu.

İhtilaf başlamıştı bile. Zira, çok geçmeden Eş'as İbn Kays ve benzeri bir kısım Kurrâ, Allah'ın kitabını aralarında hakem kılma konusunun daha sağlıklı olduğunu ileri sürerek insanları ikna etmeye başlamışlardı.

Onları ikna etmek için de ayrıca çaba sarf etmek zorunda kalan Hz. Ali şunları söyleyecekti:

– Allah'ın kitabına icabet etmek gerektiğini en iyi bilen benim; ama ben, sizlerden farklı olarak onların bu konuda nereye varmak istediklerini de çok iyi biliyorum. Bu, hak kelimeyi talep ederek batılı istemenin adıdır. Zaten ben, bugüne kadar onlarla Kur'ân'ın hükmünü hâkim kılmak için savaştım; nasıl olur da bugün onun hükmünü ikameyi düşünmem? Evet, onlar, Mushaf'ı kaldırmakla Kur'ân'ın hükmünü istediklerini söylüyorlar; bu doğru. Ancak bu, sadece bir aldatma, şüphe ve tuzaktan ibaret.[154]

Ancak, şartlar insanların daha fazla savaşmasına mani olacak şiddetteydi. Cepheden cepheye yorulmuşlar ve bunu bir çözüm olarak görmeye başlamışlardı. Hz. Ali'nin bu noktadaki çabaları, pek fayda verecek gibi gözükmüyordu.

Derken Hz. Muâviye, tahkîm olayındaki temsilcisini açıklamış ve ismini Amr İbn Âs olarak ilan etmişti. Bilindiği üzere Amr, cahiliye döneminden itibaren siyasi zekâsıyla temeyyüz etmiş bir insandı. Bundan dolayı hep, zor anların adamı olarak bilinirdi. Necâşî'nin huzurunda hicretle Habeşistan'a gidenleri geri getirmek için gösterdiği çabalar zihinlerden silinecek gibi değildi.

---

154 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/273

Hudeybiye'ye kadar Müslümanların karşısında yerini almış ve nihayet Hudeybiye'nin sessizliğinde, Halid b. Velid'le birlikte gelip Müslüman olmuştu.

Hz. Ali, adamını çok iyi tanıyordu. Madem tahkîm konusu, kaçınılmaz bir noktaya gelmişti; öyleyse Amr'ın karşısına daha dirayetli birisini çıkarmak gerekliydi. Eş'as İbn Kays'ın da başını çektiği büyük bir grup, bu ismin Ebû Musa'l-Eş'arî olması gerektiğini söylüyor ve bunda da ısrar ediyorlardı. Hz. Ali'nin gözü ise, Abdullah İbn Abbas'tan tarafaydı.

Zira biliyordu ki, bu meydan, takva ve hassasiyet yanında aynı zamanda dünyayı da bilmeyi gerektiriyordu. Birkaç kez dünyanın tuzağına takılmayan birisinin Amr'ın karşısında ayakta durması zordu. İşin ucunda, cephede dize getirilecek bir yapıya, masa başında mağlup olma meselesi vardı.

Her şeye rağmen Hz. Ali de, genelin kanaatine râm olmuş ve Amr'ın karşısına Ebû Musa'l-Eş'arî'yi çıkarmıştı.

Uzun görüşmeler sonucunda ittifak ettikleri husus; hem Hz. Ali hem de Hz. Muâviye'nin azledilmesi gerektiği ve yeni imam ve halifenin de şûra ile seçilmesi şeklindeydi.

Önce Ebû Musa'yı davet etti Amr; ittifak ettikleri hususları önce o açıklayacak, ardından da kendisi bunu teyit edecek ve daha sonrasında da yeni imam ve halife seçilme süreci başlamış olacaktı.

Çıktı Ebû Musa ve önce Hz. Ali ve Hz. Muâviye'nin görevlerinden alındığını ilan etti. Ardından Amr sözü aldı ve cemaate şöyle seslendi:

– Gördüğünüz gibi adamınız Ebû Musa, kendi sahibini azletti; onun azli gibi ben de Ali'yi azlediyor, yerine de Muâviye'yi tayin ediyorum. Mü'minlerin emiri artık, Osman'ın kanının peşinde olan Muâviye'dir; ona biat edin!

Başta Ebû Musa olmak üzere Hz. Ali tarafındakileri, çölün sıcağında buz gibi terletecek cümlelerdi bunlar. Nasıl olur da bu kadar kısa bir sürede ittifak bozulur ve konuşulanların tersine bir karar herkese ilan edilebilirdi? Hilafet gibi mü'minleri bir sancak altında toplayan bu görev, evcilik oynarcasına bir hız ve basitlikle heder edilecekse şayet, artık kimin kime güveni kalacaktı?

Elbette bu, yeniden er meydanına dönmek demekti. Aksi hâlde, zaten dağınık olan yapının başka türlü toparlanmasına imkân yoktu. Ancak mesele, o kadar kolay değildi.

Tahkîm'i teklif ederken Hz. Muâviye'ye söylediği gibi Amr'ın dediği çıkmış ve mü'minler arasında yeni bir iftirak başlamıştı. Böylelikle hilafet otoritesine bir darbe daha indirilmiş oluyordu.

Zira "Allah'tan başka hakem olmaz." diye tutturan bazı zâhirperest ve aceleci fıtratlar, düne kadar beraber yürüdükleri Hz. Ali'yi yalnız bırakmış; hatta ona karşı yeni bir cephe oluşturuyorlardı.

Bununla da yetinmeyip, tahkîmi kabul etmenin küfür olduğunu söylüyor ve kendilerine karşı koymak isteyenler için şiddete başvuruyorlardı. Hatta önlerine gelen ve sıradan insanlara;

– Tahkîmi kabul etmek küfür değil mi, diye soruyorlar ve 'hayır' diyenlerin kellesini uçuruyorlardı. Zor günleri Allah Resûlü'yle paylaşan kıymetli sahabî Habbab İbn Erett'in oğlu Abdullah ve hanımının, bu adamlar tarafından öldürüldüğü haberi kulağına gelince, olduğu yerde kalakalmış ve ruh dünyasında bir yıkım daha yaşamıştı. Abdullah'la hanımını yakalamışlar ve ellerini bağlayarak sorguya tâbi tutmuşlardı. Doğru bildiğinden vazgeçecek gibi değildi Abdullah. Önce, babası Habbab'ın naklettiği bir hadisi paylaştı onlarla; içinde bulunduğu ânın fotoğrafını anlatan bir hadisti bu. Buyuruyordu ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Fitneler olacak! O zaman, oturan, ayakta durandan.. ayakta duran da yürüyenden.. yürüyen de koşandan daha hayırlıdır!..

Bundan anlayacak gibi gözükmüyorlardı. Ali'yi sordular ona;

– Onda hayır vardır, cevabını verdi Abdullah. Bu da hoşlarına gitmemişti. Tuttular, hanımıyla Abdullah'ı kenar bir yere götürmeye başladılar; sürüklüyorlardı adeta. Hatta ne kadar gariptir ki, yolda giderlerken hurma meyveleri döküldüğünü gördüler ağaçtan… Aralarından birisi yerden bir hurma almış ve ağzına atmıştı ki, bunu gören bir diğer arkadaşı çığlığı bastı:

– Sahibinin izni olmadan veya parasını vermeden nasıl olur da haram bir hurmayı yiyebilirsin?

Ne garip ki, kendileri gibi düşünmüyor diye önüne gelen Müslümanı kesen bu adamlar, dinin sarih konularında da bu kadar hassas davranabiliyorlardı. Aldığı hurmayı ağzından çıkarıp atan diğer arkadaşı, hemen tevbe ve istiğfara durmuş, Allah'tan affını talep ediyordu.

Çok geçmeden de Abdullah'ı oracıkta katlettiler. Şehadet sırası, karısına gelmişti Abdullah'ın… Gözleri önünde hunharca katledilen kocasının acısıyla kıvranan masum kadın;

– Ben hamileyim. Hiç olmazsa çocuğun hatırına Allah'tan korkun, diyordu ama bütün bunlar faydasızdı. Onu da şehid ettiler. Hatta karnını da yarmışlar ve çocuğunu da öldürmüşlerdi.[155]

Daha düne kadar bu adamlar, Hz. Ali'nin peşinden yürüyor ve onunla birlikte omuz omuza savaşıyorlardı.

Yaptıkları bununla da kalmıyor, Hz. Ali dahil bütün tarafları küfürle itham ediyorlardı. Ne garip hâl değil mi? Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) cennetle müjdelediği bir insanı, bu kaba düşünce tutuyor, cennetin kokusunu bile alamayacak bir konumda değerlendiriyor ve damad-ı Nebi, evliyanın pîri, Zülfikâr'ın sahibi.. cephelerin aranan adamı bir Haydar-ı Kerrâr'a açıktan kâfir diyorlardı.

---

155 Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, 7/350

Hâlbuki bunun şaka götürür yanı yoktu; Efendimiz'in ikazı vardı. Böyle bir söz ortada kalmaz ve muhatap mü'min ise söz döner söyleyenin başına dolanırdı. Zaten O, yıllar öncesinden adeta bugünleri görmüş ve din adına hareket ederken dinden çıkan insanlardan bahisler açmamış mıydı?

Çok geçmeden bu haber de kendisine ulaşmıştı. Aman Allah'ım! Bu, ne korkunç bir cinayetti! Bu niyetle kınından çıkan bir kılıç, -hem de 'Allah için'- ne canlar yakar ve ne masum insanların kanını akıtırdı!

Garipliğe bir bakın ki, bir tarafta bütün dünyaya ulaşması gereken bir sancak vardı, Hira'dan yükselen ve Resûlullah'ın geride bıraktığı!.. Ama diğer tarafta da, iş ve güçlerini bırakıp mü'min avına çıkmış katı düşünceler kasırıp kavuruyordu ortalığı!.. Bunlar da Müslüman'dı; hem de kendi adlarına öyle çetin bir yaşantıları vardı ki, sarih nassın olduğu yerde kılı kırk yarıyor ve hükmü tıpatıp uyguluyorlardı.

Ancak katılık, sadece bununla sınırlı değildi; dünyayı, gelişmeleri, ihtiyaçları ve çözüm yollarını iyi okuyamamanın neticesiydi bu!.. Hatta iyi okuduğunu sanmanın, bununla da yetinmeyip, kendinden başka okuyan olamayacağını kabullenmenin hatası!..

Hz. Ali'nin kanı donmuştu adeta!.. Ne yapmalıydı? Hangi cephede kime karşı ve nasıl bir zamanlama ile mücadele vermeliydi.

Gerçi hilafet makamından da azledilmişti herkesin önünde. "Beni ilgilendirmiyor." deyip kenara da çekilebilirdi. Çünkü o gün o, birçok insanın nazarında ne bir halife ne bir imam ne de mü'minlerin emiriydi; sade bir mü'min olarak görülüyordu.

Ama hayır… Resûlullah'ın dizinin dibinde terbiye görmüş bir Haydar-ı Kerrâr, bir kenara çekilip gelişmeleri uzaktan seyredemezdi, seyretmemeliydi!.. Zira bugün Hz. Ali'yi indirenleri de, yarın birileri indirmeye kalkar ve hilafet makamı, sürekli indirilip kaldırılan bir oyuncak hâline geliverirdi. Hem benzeri bir teklifi

oğlu Hz. Hasan, Cemel'e giden yolda Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Âişe validemizin gelişini duyunca babasına yapmış ve;

– Şayet ben evime dönüp yerimde oturmuş olsam bu, açıktan ümmete gadir ve hıyanet anlamına gelir, cevabını almıştı.

Elbette bu gidişe üzülen sadece Hz. Ali değildi; Cemel ve Sıffîn'e onunla birlikte, Müslüman'a karşı kılıç kullanmamak için gelmeyen bazı isimler vardı. Bunlardan Abdullah İbn Ömer, Hz. Ali'nin daveti gelince kendisine;

– Ben Rabbime ahdettim; 'Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah' diyenlere karşı kılıç kullanamam, demişti.[156] Hatta Hz. Ali ile birlikte hareket etmediğini duyunca Hz. Muâviye haber göndermiş ve kendi saflarına katılmasını teklif etmişti.

Aman Allah'ım! Fitne meğer ne boyutlara ulaşmıştı!.. Hiç beklemeden şu tepkiyi verdi gönderdiği mektupla;

– Sözün özü; seni bana yöneltip yanına çekme arzusuna sevk eden sebep, Ali ile birlikte hareket edip cepheye gelmeyişim olduğunu sanıyorum. Ömrüme yemin olsun ki ben, imandaki derinlik ve hicret konusundaki enginlik yönüyle asla Ali gibi olamadığım gibi Resûlullah'a yakınlık ve müşriklere karşı ortaya koyduğu mücadele konusunda da yetişemem ona... Fakat ne

156 "Müşrike karşı çektiğin bir kılıç varsa ben orada hep seninle birlikte olurum; ancak mü'mine karşı olunca bu kılıç, ben orada yokum." diyen Abdullah İbn Selam ve "Vallahi de ey mü'minlerin emiri! Küfürle birlikte savaştığın her yerde seninle beraber olmayı can ü gönülden isterim; ama kılıcımla bir Müslüman'a karşı çıkmaya gelince, ben bu işte yokum." diyen Üsâme İbn Zeyd gibi daha başkaları da vardı. Bunların hepsi de önemli sahabîlerdi ve Hz. Muâviye, Allah Resûlü'yle birlikte önemli günlerde müşterek anlar yaşayan bu insanları, haklılığını ispat için yanında görmek istiyordu. Üçü de tereddütsüz daveti geri çevirecek ve her ne kadar onunla birlikte hareket etmiyor gibi gözükseler de aslında hep Hz. Ali ile birlikte olduklarını söyleyecek ve arkasından hep onu destekleyeceklerdi. Bkz. Hâlid Muhammed Hâlid, Fî Rihâbı Alî, *Dâru'l-Meârif*, s. 152 vd.

O günkü fitne ortamından iradesiyle uzak kalmayı tercih eden Sa'd İbn Ebî Vakkâs, Muhammed İbn Mesleme, Ebû Mûsa'l-Eş'arî, Abdullah İbn Ömer, Seleme İbn Ekvâ', İmrân İbn Husayn, Saîd İbn Âs, Abdullah İbn Amr, Suhayb İbn Sinân, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ebû Hureyre gibi daha başka kimseler de vardı. Bkz. Sallâbî, 468 vd.

dersin ki, Resûlullah'a söz verdiğim bir konuyla karşı karşıya kaldığım için onunla birlikte olamadım. Elini çek üstümüzden ve boşuna ümitlenme![157]

İşte bu şânı yüce sahabî.. şânı yüce halife Hz. Ömer'in oğlu Abdullah İbn Ömer, hıçkırıkları gırtlağına düğümlenerek pişmanlık içinde şunları söyleyecekti:

– Hayatımda geri kaldığım için üzüldüğüm tek şey, Ali ile birlikte o bâğî fitneye karşı savaşa katılmayışımdır.[158]

Her şey, âyân-beyân ortadaydı; yıllar öncesinden görülen bu günler için adeta Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ali'yi hazırlamış ve etrafındaki insanları da bugünler için uyarmıştı. Şayet bunların hiçbirisi olmasaydı bile Hz. Ali için en büyük delil, bir başka çilekeş ve ilk günlerin gülü Ammâr'ın kendi saflarında şehid edilmesiydi. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir gün Ammâr'ı karşısına almış ve;

– Yazık sana Ammâr! Seni bâğî ve taşkın bir tâife şehid edecek,[159] buyurmuştu.

Allah'ın Korumasına Teslim Olan Hz. Ali

Bu kargaşalı günlerde, ona da bir kötülük yapılır düşüncesiyle kapısında beklemek isteyenler olmuştu. Niye beklediklerini sordu. Niyetlerini öğrenince de;

– Siz beni yerdekilerden mi, yoksa göktekinden mi koruyacaksınız, diye sordu. Zira biliyordu ki, gökler ötesinde ilâhi kader müsaade etmedikçe yerde kimse, başkasına bir zarar veremezdi. Ancak, ecel gelince, artık bu ilâhi koruma da kalkar ve kader hükmünü icra ederdi.

---

157 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1117

158 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 3/232

159 Hâkim, *Müstedrek*, 2/162 (2653)

Ortalığın bu kadar karıştığı ve buna karşılık zuhûr eden fitneyi kökünden temizlemeyi düşündüğü bir sırada oyunbozanlık yapıp onunla savaşa katılamayacaklarını bildiren bir kısım askerlere karşı Hz. Ali, çok sert ve acı bir konuşma yapacaktı. Bu konuşmasında yer alan ve top güllesi gibi ağır sözlerinden bazıları şöyleydi:

– Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Kalbi çatlatan, akıl ve mantığı durduran, insanı kedere boğan hâlinize yazıklar olsun! Onlar yanlış yolda oldukları hâlde, birbirlerine kenetlenmiş olarak dururken sizin, haklı olduğunuz hâlde böyle darmadağınık ve cesaretsiz oluşunuza yazıklar olsun! Siz hedef yapıldınız; üzerinize oklar yağdırıldı ama siz hiç ok atmıyorsunuz. Size saldırıldı ama siz buna cevap vermiyorsunuz. Gözünüz önünde açıkça Allah'a isyan ediliyor da sizin kılınız bile kıpırdamıyor.

....

Ey erkek görünüşlü olup da erkek olmayanlar! Ey korkuluk gibi dikilen hayali varlıklar! Ey ayağına süs takanlar gibi oturup aklını kullanamayanlar! Vallahi siz, itaatsizliklerinizle benim bütün tedbirlerimi, düşüncelerimi mahvettiniz. İçimi, elem ve öfke ile doldurdunuz.

...

Allah şahittir ki ben, daha 20 yaşlarındayken savaşmaya başladım. Şimdi ise 60 yaşını geçtim. Fakat bir kimsenin sözü dinlenmezse, onun görgü ve bilgisi ne işe yarar ki. Binbir çeşit hüneri de olsa ona kim inanır?.."

Vuslat Yaklaşırken

Bir tarafta Haricîlerin ortalığı kasıp kavurması ve diğer yanda da askerleri arasında böylesine derin bir çatlakla karşılaşınca Hz. Ali, çaresiz Kûfe'ye dönmeye karar verdi. Artık, iç bünyeden

gelen iki ateş arasındaydı: Bir tarafta, Hz. Osman'ın intikamını almayı öne sürerek hilafet makamına göz dikenler, diğer yanda da, "Allah'ın hükmünden başka hüküm yoktur." vurgusuyla yola çıkıp, kendilerine muhalif kelleleri, gözünü bile kırpmadan ve cihad diye koparanlar çevirmişti etrafını… Üstüne üstlük bir de, askerler arasında ihtilaf baş göstermiş ve bu kadar musibete karşı koyabilecek asker ruhu yıpratılmıştı. Hatta ne acı ki, Hz. Ali'yi tahkîm meselesinde küfürle itham edenlerin çoğu, Amr'ın karşısına Abdullah İbn Abbas'ın çıkmasını istediği hâlde aynı konuda Ebû Musa'l-Eş'arî'nin temsilciliği konusunda ısrar ederek üzerinde baskı kuranlardı.

Hiç beklemediği son gelişmeler, onu bir hayli üzmüş ve derinden yaralamıştı. Normal bir insanın tahammüllerinin üstünde gelişen böylesi olumsuzluk, bu kadar meşakkat ve zorluğa ancak, Allah Resûlü'nün dizinin dibinde terbiye görmüş ve böylesi zorlu günler için özel yetiştirilmiş bir isim dayanabilirdi.

Ancak Hz. Ali, bundan sonra olabilecekleri artık daha net görüyor ve gelişmeleri tahmin edebiliyordu. Yolun sonu gözüküyordu. Zira, bir taraftan sakalı ile başını işaret ederken dudaklarından;

– Bu sakal, bu başın kanı ile boyanacak, cümleleri dökülüvermişti. Onun bu sözünü duyan bir başkası;

– Şayet bir başkası olsa, kendisini öldürmeye yeltenen insanın sülalesini temizler! deyince, hiddetlenip devreye girmiş ve;

– Allah'tan kork. Ben sadece beni öldürecek şahsa kısas isterim, demişti.

Yaşadıklarıyla Allah Resûlü'nden duyduklarını birleştiriyor ve böyle bir sonuca gidiyordu. Zira bir gün Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Ona dünyadan ecelle değil, başının kanıyla sakalı boyanarak şehid edilip gideceğini fısıldamıştı. Hatta Uhud'da şe-

hid olup kanatlananlar gidip de, geride kalanlara hüzün basınca, yanındaki mahzun Ali'ye dönmüş ve;

– Şehâdet, senin için gelecek günlerde. Başının kanıyla sakalın boyanacağı gün senin sabrını da göreceğiz,[160] buyurmuştu. Onun için bu, Uhud'da bulamadığı şehadeti günün birinde bulacağını ifade eden bir müjde anlamına geliyordu.

Bir başka gün de;

– İlklerin en eşkiyası kimdir?' diye sormuş ve Ali de;

– Salih'in devesini boğazlayanlar, cevabını vermişti. Arkasından Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Peki, sonrakilerin en eşkiyası kim, diye sorusunu tekrarlayınca;

– Bu konuda benim bir bilgim yok yâ Resûlallah, demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), eliyle de işaret edecek;

– Seni bu şekilde şehid edecekler,[161] buyuracaktı.

Artık Hz. Ali, yeme-içmeden kesilmiş, adeta kendini kaderin kollarına emanet ederek Rabbine kavuşacağı ânı beklemeye durmuştu. Sahur için oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in evlerine uğruyor ve sadece birkaç lokma ile iktifa ediyordu. Sebebini soranlara da;

– Allah'ın emri geldiğinde karnımın tok olmasından hoşlanmam, cevabını veriyordu.

Dünyaya veda zamanının geldiği, onun için artık kesinlik ifade ediyordu. Zira onun şehadetiyle ilgili bilgilere genel olarak bakıldığında âdeta, hangi sene, hangi ay ve hangi gecede şehid edileceğini çok iyi bildiği sonucu çıkmaktadır.

---

160 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1126

161 Hâkim, *Müstedrek*, 3/122 (4590)

Rüyasında Allah Resûlü'nü görmüş ve karşılaştığı olumsuzluklardan bahisle sıkıntısını dile getirmişti. Beddua etmesi bile tavsiye edilirken o, ellerini açıyor ve;

– Allah'ım! Beni öyle kullarının arasına al ki, bunlardan daha hayırlı olsun. Bunlar için beni de, haklarından gelebilecek bir başkasıyla değiştir,[162] diyordu.

Bir taraftan Allah ve dostlarına kavuşacak olmanın sevincini yaşarken diğer yandan da, reva görülenlere çok üzülüyordu. Aslında onun üzülmesi, Allah ve Resûlü'nün de rencide olması anlamına geliyordu. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ali'yi kastederek bir gün şöyle buyurmuştu:

– Onu üzen Beni de üzmüş demektir. Ona kin besleyen Bana da kin besliyor, ona yakışıksız söz söyleyen Bana da hakaret ediyor demektir. Kim onu severse, Allah da onu sever, kim de ondan yüz çevirirse Allah da ondan yüz çevirir. Kim ona düşmanlık ederse Allah da onu düşman bilir. Kim ona itaat ederse Allah'a itaat etmiş demektir ve kim de ona isyan ederse Allah'a isyan etmiş demektir.[163]

Tahrip Ruhu ve Şehadet

Nihayet Haricilerden Abdullah İbn Mülcem, iki arkadaşıyla birlikte anlaşmıştı ve kurtuluşu, ancak mevcut liderleri öldürmekte görüyorlardı. Onlar için, sonrasında olacakların hiç önemi yoktu ve sadece nefret ve kinlerini susturup teselli edecek bir yol olarak, otoriteyi temsil edenlerin başlarına göz dikmişlerdi. Allah için (!) kardeş kanı akıtmayı kendilerine mübah görüyorlar ve;

– Eğer biz, canlarımızı hak yoluna verme pahasına da olsa, hak yolundan ayrılan liderleri öldürürsek, memleket onlardan kurtulur,

162 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1127
163 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/133

biz de böylece kardeşlerimizin intikamını almış oluruz, diyorlardı.

Allah'a şirk koşan milyonlar seylâp olup Cehennem'e akarken, inanan -hatta inananların piri olan- bir görülün kanına girmek kadar bir gariplik olabilir miydi? Ama oluyordu. Bir kez, hariçte bir zihniyet gelişti mi, sonrasında olabilecekler hiç düşünülmeden ve önü-sonu hesap edilmeden hareket edilebiliyor ve bütün bu yapılanlar da, 'Allah için' kılıfına uyduruluyordu. Allah için Allah'ın Aslanı'nın hayatına kastedilebilir miydi hiç?

Diğerleri Hz. Muaviye ve Hz. Amr İbn Âs'ı öldürmek için yola çıkarken İbn Mülcem de, zehirlediği kılıcıyla Hz. Ali'yi şehid etmek için Kûfe'ye geldi. Gerçek niyetini kimseye söylemiyordu. Günlerce plan kurdu; gidip geliyor ve işini şansa bırakmak istemiyordu.

Takvimler, Ramazan ayının on yedisini gösteriyordu. Bir Cuma sabahı Hz. Ali, sabah erkenden aile efradını da uyandırmış, erkenden namaz için mescide yönelmişti. Halife idi ama yanında korumalarıyla dolaşmıyordu. Zifiri karanlıkta arkasından yaklaşan şahsın da, belki kendisi gibi namaza çıkan birisi olduğunu düşünüyordu; ancak durum farklıydı. Yanına kadar yaklaşan İbn Mülcem, ani bir hamle ile Hz. Ali'nin üzerine saldırarak zehirli kılıcıyla vurmaya başladı.

Savaş meydanlarının cengaveri yiğit Ali, İbn Mülcem gibi on tanesinin hakkından gelirdi, ama kendi kanıyla birlikte belki de Müslüman kanının durmasını istiyordu. Ağır yaralıydı; sürekli kan kaybediyordu. Aynen denildiği gibi yıllar önce, Hz. Ali'nin sakalı başının kanıyla ıslanmış ve kırmızıya boyanmıştı.

Vazifesini yaptığına inanan İbn Mülcem;

– Emir ve hüküm, ancak Allah'a aittir ey Ali! Sana ve arkadaşlarına değil,[164] diye haykırıyor, kendince cihadın en büyüğünü yerine getirdiğini sanıyordu.

---

[164] Huzâî, *Tahrîcü'd-Delâlâti's-Sem'iyye*, 1/277

Aman Allah'ım! Kaç yönlü bir imtihandı bu? Ve böylesi bir imtihan silsilesine ancak Hz. Ali tahammül edebilirdi. Onun endişesi kendisinden kaynaklanmıyordu. Zira o, artık dünyanın bütün meşakkatlerinden kurtulup sevgililerine kavuşmanın yoluna girmişti. Çok değil, daha birkaç gün önce Kûfelilere seslenmiş ve şöyle demişti:

– Allah'a yemin olsun ki, artık Allah'ın beni, sizin aranızdan almasını ve buradan çekip rahmetine kavuşturmasını istiyorum.[165]

Efendiler Efendisi bir gün kendisine;

– İnsanlar âhiret konusunda isteksiz davranır ve dünyaya dalarlar da ona ait şeylerin peşinde koşturmaya başlarlarsa, mal ve mülkü sever ve Allah'ın dinini aldatma vesilesi yaparak onu sadece belli kişilerin arasındaki bir kıymet hâline getirirlerse senin hâlin nice olur, diye sormuştu. Bunun üzerine Hz. Ali, cevap olarak Allah Resûlü'ne;

– O zaman ben dünyalarını terk eder, tercih ettikleriyle onları baş başa bırakır, Allah ve Resûlü'nü, âhireti tercih ederim.. Size ulaşıncaya kadar da hak üzerinde sabrederim, demişti.

İşte bu gün Hz. Ali, dünyalarını onlara bırakmış, Allah ve Resûlü'ne gelmek için el sallıyordu. Ecel vaki olacağı ana kadar da sabretmeye azmetmişti…

Duyan koşmuş, Ali'nin yanına geliyordu. Yaralı Ali'yi evine taşımak istemişlerdi. O hâlde bile;

– Beni bırakın siz; gidin namazınızı kılın ve cemaati kaçırmayın, diye tavsiyede bulunuyordu.

Elbette İbn Mülcem kaçamamıştı. Onu da yakalayıp huzuruna getirdiler. Ağırlaşan göz kapaklarını zorla kaldırdı; daha dikkatle baktı, canına kasteden adama ve;

– O adam sen misin, dedi zorlukla. Derin bir hüzün vardı cümlelerinde...

---

165 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 3/1127

Bir işaretiyle kellesi gidebilirdi ama o ne büyüklüktü ki Hz. Ali, bir taraftan acı içinde kıvranırken yaralarından akan kana bakıyor diğer taraftan da kendisini öldürmek isteyen insana nazar edip acı acı tebessüm ediyordu. Hayata veda edip ölüme el sallarken bile, kendisinden sonra kargaşa olmaması gerektiğini anlatıp insanları istikamete davet ediyordu. İşte onun, yarasından kanlar akarken hayatına kasteden İbn Mülcem için etrafındakilere söylediği son sözleri:

– Bunu hapiste tutun ve orada iyi davranın. Eğer yaşarsam, ne yapacağımı düşünürüm; bağışlarım veya Allah'ın hükmünü icra ederim. Eğer ölürsem, bir can karşılığında sadece bir can alınsın ve sakın ona müsle yapılıp ölüsüne işkence yapılmasın.[166]

Ebediyete yelken açarken bile kendisi için bir başkasının öldürülmesini istemiyordu Koca İmam!.. Çünkü Allah, azgın ve taşkınları sevmez, haddini aşanlardan da hoşlanmazdı.

Yaralı Ali'yi artık evine getirmişlerdi. Bu esnada yanına Ömer isminde bir dostu gelmiş ve yarasını görmek istemişti. Görünce de, Koca İmam'a moral olması için;

– Önemli bir şey değil, iyileşir, temennisinde bulundu. O ise, yolculuğundan emindi ve;

– Ben bugün sizden ayrılıyorum, buyurdu. Hz. Ömer'le nikâhladığı kızı Ümmü Gülsüm, perde arkasından çığlık basınca da ona yöneldi ve:

– Niye ağlıyorsun ki kızım? Benim gördüklerimi görmüş olsaydın asla ağlamazdın, dedi. Yanındaki dostu;

"Ne görüyorsun, ey Mü'minlerin Emiri?" diye sorunca da;

– İşte melekler ve nebiler saf tutmuş, Kâinatın Efendisi de orada. Bana diyor ki; "Ey Ali! Müjdeler olsun sana! Şu an gidiyor olduğun yer, içinde bulunduğundan çok daha hayırlı."[167]

---

166 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/183

167 Tevfik Ebû Alem, *Ehlü'l-Beyt el-İmâmü Ali*, s. 245

Yanında yıllardan beri sakladığı bir koku vardı, Allah Resûlü'nden hatıra kalan... Ve onu tavsiye etti, Resûlullah gibi koksun diye, yanına giderken!..

Gidişine artık herkes inanmıştı; Koca İmam, gözlerinin önünde yavaş yavaş dostlara doğru yol alıyordu. O'nun sonrasında karışıklıklar yaşanmaması için Ali'nin bir işareti yeterdi. Bunun için yanına yaklaştılar, kendisinden sonra oğlu ve Peygamber torunu Hz. Hasan'ı halife bırakmasını istediler;

– Hayır, dedi önce ve ardından da;

– Bunun için size ne emreder ne de yasak koyarım, diye ilave etti. Vicdanına baskı yapmak istiyorlardı ve;

– Bizi lidersiz bırakıp huzuruna vardığında Rabbine ne dersin sonra, dediler. Belki de o günkü şartlar, boşluk kabul etmeyecek kadar çetindi ve bir an önce yeni halifenin belirlenmesini istiyorlardı. Ancak Hz. Ali, kendinden emindi;

– Sen'in Resûlü'nün de mü'minlere bir halife bırakmadan geldiği gibi ben de bir halife bırakmadan geldim derim, diye cevapladı onları.

Aradan bir gün geçmişti ve günlerden cumartesiydi. Oğullarını çağırdı yanına güçlükle… Belli ki son sözlerini söyleyecekti. Tâkâti kalmamıştı ve titreyen dudaklarından kelimeler zor çıkıyordu artık.

Karşısına aldığı oğullarına, Allah'tan korkmalarını, takvadan ayrılmamalarını, her hâlükârda Müslümanlığın peşinde olmalarını, iftirak düşüncesinden uzak durarak hep sulh ve sükunun yanında yer almalarını, insanlar arasında yapıcı hareket etmeleri gerektiğini, Kur'ân'a sadakatten ayrılmamalarını, miskin ve fakirlerle hemdem olup ihtiyaçlarını karşılamada daha hassas olmalarını, başkalarının ayıplamasına aldırmadan iyiliği teşvik ve kötülükten sakındırma vazifesine devam etmelerini, hep güzellikleri

tavsiye peşinde olup iyilik ve takvada yarışmaları gerektiğini söyledikten sonra;

– Size iki dörtlüğü tavsiye ediyorum, dedi.

– Nedir onlar, ey babacığım, diye sorduklarında da;

– Zenginliğin en zengini akıl, fakirliğin en fakiri ahmaklık, vahşetin en vahşisi kendini beğenmek ve cömertliğin en zirvesi de güzel ahlâktır, dedi.

– Peki diğer dört ne, dediklerinde ise;

– Ahmakla arkadaşlıktan çekinin; çünkü o, size yardım etmek ister ama sonuçta zarar verir. Yalancıyı tasdik etmekten de sakının; çünkü o, sana yakın olanı senden uzaklaştırır ve uzak olanı sana yakın eder. Cimriyi tasdik etmekten de kaçının; çünkü o da, senin ona olan ihtiyacından fazlasıyla yanında oturur ve kendini muhtaç kabul ettirmeye çalışır. Aynı zamanda fâcirle dostluk kurmaktan da uzak durun; zira o da ilk fırsatta sizi yarı yolda bırakır, buyurdu. Ardından da:

– Kim, zerre miktar hayır işlerse onun karşılığını görecek; kim de zerre kadar şer işlerse onun bedelini ödeyecek, meâlindeki âyeti okuyarak son nefesini verecekti.[168] Böylelikle, 4 yıl 9 ay süren hilafet dönemi de son bulan Hz. Ali, 63 yaşlarında iken fâni âleme veda ediyordu.

Allah Resûlü'nün, Hz. Selman ve Hz. Ammâr'la birlikte kendisine Cennet'in müştak olduğunu söylediği Hz. Ali, kendisini bekleyen Cennet'e doğru pervaz edip uçuvermişti.

Onu, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin yıkayıp kefenlediler. Namazını da Hz. Hasan kıldırdı ve mübarek nâşını alıp, sabahın seher vaktinde Kûfe topraklarına emanet ettiler. Ne gariptir ki, daha sonraları da zaman zaman yaşanacak olan sırlı bir uygulama ile onun mezarı da bir meçhule yelken açacak ve gözlerden kaybolacaktı.

---

[168] Zilzâl, 99/7-8

O'nu yâd edip gözyaşlarıyla etrafındakilere anlatırken bir gün İbn Abbas;

– Kadınların en hayırlısının kocasıydı. İki Peygamber torununun babasıydı. Gözlerim onun gibisini görmedi ve Mahşer'e kadar da göremeyecek, diyecek ve onun kadrini bilemeyip de aleyhinde olanlara Allah'ın lânetinin isabet edeceğini anlatacaktı.

Mütebessim bir çehresi vardı ve gülerken dişleri görünüyordu. Çocukluğunda da putlara tapmadığı için kendisine 'kerramallahu vecheh' denilerek dua edilmek, âdet hâline gelmişti.

İlim, takva, fedakârlık, şefkat, kahramanlık ve şecaat gibi yüksek insanî ve ahlâkî vasıflar bakımından müstesna mevkiye sahip olan Hz. Ali'ye ve aile fertlerine karşı yapılan saldırı, burada durmayacak, daha vahim olayları doğuracak bir süreç takip edecek ve iki gülü Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de girdabına alarak yıllarca sürüp gidecekti.

Hz. Muâviye'nin Pişmanlığı

Bu arada, şunu da ifade etmek gerekir; Hz. Muâviye de, peygamber rahle-i tedrisinde bulunmuş bir sahabîdir. İctihadda isabet kaydedilmese de, ehl-i ictihada sevap vadedildiği yerde, onun gibi dev bir kamet hakkında olumsuz kanaat oluşmaması adına birkaç cümle serdetmekte fayda olsa gerek. Çünkü, çok geçmeden tarih, Hz. Muâviye'den, herkese örnek olacak bir muhasebe örneği dinleyecek ve kulaklara küpe olsun diye bunu kaydedip gelecek nesillere ibret diye aktaracaktır. Zaten tarih de, ibret alındığında tekerrür etmeyecek bir bilgi hazinesi değil mi?

Aradan bir müddet zaman geçmiş ve ortalık bir nebze durulmuştu. Hilafet makamında Hz. Muâviye oturuyordu. Olup bitenlerden, o da üzüntü duyuyordu. Ancak, sonuç ne olursa olsun, vahdeti temin adına bir makama itaat gerekliydi ve ihtilaflardan

bunalan herkes, gelip Hz. Muâviye'ye biat ediyordu. Bunlar arasında, kargaşa günlerinde cephelerden ayrı kalmayı tercih eden ve evine kapananlar da vardı.

Bütün bu olaylara katılmayıp kenarda kalmayı tercih edenlerden birisi de, ilk günlerin emektarı ve cephelerin ağzı dualı kumandanı Sa'd İbn Ebî Vakkas idi. Hayatı boyunca üç kez ağladığını anlatıyordu; Resûlü Kibriyâ'nın ebediyete yürüdüğü gün, Hz. Osman'ın şehid edildiği gün ve hakkın darbe aldığı bugün, diyor ve ardından da, "Selam, hakkın üzerine olsun." diye sesleniyordu.

İşte bu Sa'd İbn Ebî Vakkas, bir gün Hz. Muâviye'nin yanına gelmişti. Cemel'le başlayan süreçte niçin cephelerde olmadığını sordu Hz. Muâviye ona;

– Yâ Ebâ İshâk! Sen bizim hakkımızı takdir etmedin; ne lehimizde ne de aleyhimizde oldun, diyordu.

Halifenin sözleri sitem doluydu. Dedi ki;

– Ey mü'minlerin emiri! Ortalıkta öyle karanlık bir rüzgâr esti ki, her yer karardı o gün ve ben, yolun ucunu göremedim ve dedim ki, 'Otur oturduğun yerde.' Ardından da, bineğimi bağladım ve ortalık duruluncaya kadar da bir daha hiç dışarı çıkmadım.

Hz. Muâviye çok zeki idi ve siyasi dehasını konuşturarak onun bu cümlelerinin akabinden şunları söyledi:

– Allah'a yemin olsun ki ben, iki kapağı arasındaki Kur'ân'ı okudum. Hiçbir yerinde Allah (celle celâluhu), 'otur oturduğun yerde' demiyor, diye cevapladı Sa'd'ı. Arkasından da ilave etti:

– Fakat o diyor ki; 'Mü'minlerden iki topluluk karşı karşıya gelirlerse siz onların arasını ıslah edin. Şayet onlardan birisi, diğeri üzerinde taşkınlık yapıp aşırı giderse o takdirde bunlar, Allah'ın emrine gelip itaat edinceye kadar onlarla savaşın. Şayet dönüp

vazgeçerlerse o zaman aralarında adaletle hükmedin.[169] Allah'a yemin olsun ki sen, ne adil olana karşı bâğîlerin yanında, ne bâğîlere karşı adaletle beraber ve ne de Allah'ın emrettiği gibi ıslah edenlerdendin.

O gün Hz. Muâviye halife bile olsa Sa'd, bildiği doğruyu paylaşacaktı onunla ve dedi ki:

– Sen beni, Resûlullah'ın kendisine 'Benim katımda sen, Musa yanındaki Harun gibisin; yalnız şu var ki, benden sonra peygamber yoktur.' dediğini duyduğum bir adamla savaşa davet ediyorsun! İlla ısrar ediyorsan sana söyleyeyim; Resûlullah'ı, Ali için şunları söylerken duydum ben:

– Nerede olursa olsun sen Hak ile, Hak da seninle beraberdir.

Sa'd'dan bunları dinleyen Hz. Muâviye sordu:

– Bunu, seninle birlikte başka işiten var mı? Arkasından da;

– Bana mutlaka delil getirmelisin, dedi.

– Evet, dedi Sa'd ve ilave etti:

– Falan, falan ve Ümmü Seleme.

– Falan, falan ve Ümmü Seleme, diye tekrarladı Hz. Muâviye.

Ümmü Seleme validemiz hayatta idi ve bu sözleri teyit etme imkânı vardı; doğruca onu ziyarete geldiler. Dediler ki:

– Ey mü'minlerin annesi! Resûlullah hakkında, O'nun hiç söylemediği sözler de söylenir oldu! İşte bu Sa'd, Ali için, Efendimiz'den bizim duymadığımız, 'Nerede olursa olsun sen Hak ile, Hak da seninle beraberdir, sözünü naklediyor. Ne dersin?'

Bir aralık daldı gitti Ümmü Seleme validemiz. Derin bir iç geçirdikten sonra da şunları söyledi onlara:

– İşte bu evimde söyledi Ali'ye onları Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem).

---

[169] Hucurât, 49/9

Durum, gerçekten de ciddiydi. Muâviye'yi derin bir üzüntü sarmıştı; pişmanlık okunuyordu yüzünden ve:

– Ey Ebâ İshâk, diye başladı sözlerine. Ardından da ilave etti:

– Şu andan itibaren ben, kimseyi levm etmiyorum ve Ali konusunda sükûtu tercih ediyorum. Vallahi de şayet ben, bunları Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi ve sellem) duymuş olsaydım, asla onunla savaşmaz, ölünceye kadar Ali'ye hadim olurdum.[170]

Aslında bu, bugüne kadar yaşanılanları geri getirmeye yetmese de önemli bir muhasebeydi. En azından, arkadan gelip de benzeri bir durumla karşı karşıya kalacaklar için Hz. Muâviye, iyi okunacak bir kitap ve ibret alınacak yüklü bir tecrübe bırakıyordu.

Sonuç Olarak

İnanan bir insanın, 'bir delikten iki defa ısırılmayacağını' bizzat Efendiler Efendisi bildiriyor ve bu söz bize, hatada ısrarın olmaması gerektiğini haykırıyor.

Elbette burada, 'tecrübe' öne çıkıyor. Tecrübeyi, şahısların ve nesillerin tecrübesi olmak üzere iki çeşidiyle ele alacak olursak, bir insan olarak aynı hataya düşmeme konusunda göstereceğimiz gayret kadar, tarihi olayların rehberlik ve tecrübesinden de istifade ederek toplumsal hataları da tekrarlamamamız gerektiği hususunda azimli olmamız sonucuna ulaşırız. Bu da, tarihi ve tarihî olayları iyi bilip analiz etmemize, onları sadece dünün hâdiseleri olarak okuma yerine günümüze de taşıyabilmemize bağlıdır.

Ancak, şu da bir gerçektir ki, her dönemin hâdiselerini değerlendirirken bu hâdiseleri netice veren sebeplerin bütününü de göz önüne almak gerektir.

---

170 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 7/235; Abdurrahman *el-Akk, Mevsûatü Uzemâi Havle'r-Resûl*, c. 1, s. 361, 362 (İki farklı rivayet birleştirilerek)

Bir diğer gerçek de şudur: Ne kadar ince tetkik yapılsa ve bu husustaki gayretler ne derece üst noktaya çıkarılsa da, tarihe mâl olmuş hiçbir olayın, daha sonraları, bütün detayıyla bilinip kavranmasına da imkân yoktur. Sonradan gelenler, ellerindeki bilgi ve belgelere göre hüküm vermek zorundadır; hâlbuki çoğu zaman her meselenin belge ve bilgisine ulaşmak imkânsızdır. Hele, cephe şartlarında gelişen hâdiselerin hükmünü, alın teri dökmeden masa başında vermeye kalkmak kadar büyük bir cinayet olamaz. Öyleyse, belge ve bilginin olmadığı yerde, karinelerle hareket edip kimseyi ademe mahkûm etmemek, ihtimallerle konuşarak insanları yanıltmamak ve işin doğrusunu Allah'a havale etmek, sonrakilerin görevi olmalıdır.

Tecrübeyi de, bu açıdan değerlendirerek Hz. Ali'nin hayatına bakıldığında onun, bugüne bakan mesajlarla dolu olduğu görülür. Zaten ortada, her yönüyle zirvede yaşanılan bir hayat vardır. Buna ilave olarak bir de karşımızda, acı veya tatlı bu hayatın, sosyal hayata taşınabilecek birçok tecrübesi durmaktadır.

Burada, son bir hatırlatmanın daha yararlı olacağı kanaatindeyim; o da, tarafların sahabe olduğu zeminlerde okuyup değerlendirmede bulunurken insanın, kalben dahi birini diğerine tercih ederek bir diğeri hakkında olumsuz bir kanaate ulaşmaması meselesidir. Hz. Ali örneğinden hareketle söylemek gerekirse, ne Cemel, ne Sıffîn ve ne de Tahkîm sürecindeki muhataplar konusunda akıllarda, "Niye Hz. Ali'nin yanında yer almayıp da ona karşı böyle bir duruş sergiledi." gibi bir sorunun, hele tereddüdün, bilhassa kanaatin kalmaması gerekmektedir. Çünkü konu, sadece şahıslarla sınırlı değil, toplumsal bir sürecin ürünüdür. Bu süreç, kenarda fırsat kollayanların iştahını kabartmış ve neticede, bulanık suda balık avını itiyat edinenlerin, buldukları bu fırsatı değerlendirmesiyle yürek yakan hâdiseler ortaya çıkmıştır.

Bugün bizim açımızdan mesele, dünkü tarafların kritiğinden

ziyade hâdiseleri önümüze koyarak güncel problemlerimizi çözebilme meselesidir.

Yoksa söz konusu olan diğer zevat da, sahabedir ve bütün orijinaliğiyle birlikte İslâm'ı doruk noktada yaşayan, bizzat son nebi Efendiler Efendisi'nin dizinin dibinde terbiye görüp O'nun sohbet meclislerinin boyasıyla boyanan böyle güzide bir cemaat hakkında sonrakilerin zihninde, en küçük bir soru işaretinin olması, bizim adımıza çok büyük bir kayıp demektir. Ömer İbn Abdülaziz'in dediği gibi, nasıl ki Allah (celle celâluh), bizleri o günlerde yaratmamak suretiyle elimizi kana bulamak veya kellemizi böyle bir kan seline teslim etmekten korumuşsa, bugün bizim de, onlar hakkında dilimizi koruyarak ebedi hayatımızı tehlikeye düşürecek hatalardan uzak kalmamız, en eslem yoldur.

Hz. Âişe validemiz de, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de (radıyallahu anhum) en önde gelen sahabîlerdendir; Cennet'le müjdelenmişlerdir. Aynı zamanda Hz. Muâviye, vahiy kâtipliği yapmak gibi müstesna bir işin adamıdır. "Hükümran olursan, şefkatle davran." mânasında beşaret-i nebeviyeye mazhardır. Ashabı hakkında olumsuz sözler söyleyenleri şiddetle uyaran ve bunların kendi cemaati arasında yer bulamayacağını ifade eden de bizzat Allah Resûlü'dür. Öyleyse bugün, gereksiz konuşmalarla dilimizi kana bulamaktan ictinab ederek hepsi hakkında hayırla duada bulunmaktan başka çıkar yol yoktur.

Son olarak denilebilir ki, tarafları sahabe olan bir cemaatin Cennet'te, liva-i hamdin altında ve Efendiler Efendisi'nin arkasında saf bağlayıp yer alacağı da muhakkak. Öyleyse, aleyhlerinde olmakla bu safın dışında kalma bahtsızlığına düçâr olmamak için, geçmişi konuşarak geleceğimizi tehlikeye sokmak yerine, onun tecrübelerini arkamıza alarak geleceğimizi doğru bir zeminde kurma yarışına girmek gerek.

Esarette Açan Gül

HZ. ZEYD

Doğumu ve İlk Yıllar

Babası, Hârise İbn Şerâhîl,[171] annesi ise, Su'dâ Binti Sa'le-be'dir. Künye olarak Ebû Üsâme diye bilinen Hz. Zeyd, aslen hür bir aileye mensup iken, bir gece baskınıyla boynuna esaret zinciri takılan ve alnına köle damgası vurulan, vurulup da Ukâz'-da köle diye satılan birisiydi. Henüz o farkına varmasa da kader, onun için hayır adına bir yol çizmiş ve bu yol, işin başlangıcında mihnetlerle kuşatılmıştı; belli başlı sıkıntılara maruz kalacak ve neticede o da, insanlara model olacak bir hayata doğru yol alacak, gerçek kıblesini bulmanın bir vesilesi olacak ve O'nu, zihinlerde kıyamete kadar yâd edilen bir isim hâline getirecekti.

Hârise'nin ikinci oğluydu Zeyd. Hanımı Su'dâ'nın doğum vakti gelip çatınca, meraktan çatlayacak gibi olmuş ve "Erkek çocuğun oldu." müjdesini alınca da, her baba gibi ayrı bir sevinmişti. Zira o dönemde çocuğun cinsiyeti, bir baba için çok önemliydi. Kız ço-

---

[171] Dedesinin adının, Şerahbîl olduğu da söylenmektedir. Bkz. Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/220

cuklarının olması her babanın hoşlanmadığı, hatta bazıları itibarıyle öfkeden köpürüp, doğan yavruyu öldürmeyi düşünmeye sebep bir andı. Kendi eliyle kız çocuklarını gömecek kadar canavarlaşan babalar vardı etrafında zira… Toplumsal bir baskıydı bu o gün. "Kızın oldu." haberini alan çoğu baba o gün, suratını asıp zift kesiliyor ve ne yapacağının planlarını kuruyordu; bir hayat boyu, kız babası olmanın baskısı altında mı yaşasın, yoksa sessizce alıp onu bu baskı ve yükten mi kurtulsun!..[172] İşte, erkek çocuk haberini alan Hârise'nin, bunun için sevincine diyecek yoktu.

Aradan yıllar geçti; evlerinin neşe kaynağıydı artık Zeyd… Bazen evin içinde, zaman zaman da bağ ve bahçede oynuyor, varlıklı bir ailesi olmasa bile, ağabeyi Cebele ve üvey kardeşi Yezîd ile huzur dolu güle oynaya bir hayat yaşıyordu.

Anne Köyüne Yolculuk

Derken bir gün, zamanın akışını değiştirecek bir konuyu konuşmaya başlamışlardı, aralarında. Zira, anne Su'dâ, kendi köyünü çok özlemiş, ebeveyn hasretiyle yanıp tutuşuyordu. Hem bu, fıtratın bir gereğiydi; zira, dayı tarafı da Zeyd'i görmek, neşe dolu hayatını paylaşmak isterlerdi. Onun için Hârise'den müsaade istiyor ve Zeyd'le birlikte baba ocağına, kendi köyüne gitmek istediğini söylüyordu.

Biricik oğlu Zeyd'i çok sevse de Hârise, böylesine tabii bir talebe hayır diyemezdi. Nitekim, dayılarının da onun üzerinde hakkı vardı ve onların da gönlü hoş tutulmalıydı. Ayrılık ateşi yaksa da içini, başını sallayıp, 'olur' dedi sessizce.

---

172 Konuyu, ibret vesilesi olması için ebedileştirerek anlatıp herkese mâl eden Kur'ân, şu ifadelerle bu vehameti aktarmaktadır; "Onlardan birine, bir kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdelenince, öfke ve üzüntüsünden, yüzü mosmor/simsiyah kesilir. Müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle, utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışır. Şimdi ne yapsın; hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak hayatta mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün, ne yapsın? diye kara kara düşünür! Dikkat ediniz, ne kötü hükümlerdi verdikleri hükümler." (Nahl Sûresi, 16/58, 59)

İzin de alınmıştı ya, artık yol hazırlığı yapılmalı ve bir an önce dayılara kavuşulup yılların hasreti giderilmeliydi. Yalnız gidemezlerdi; zira kurda kuşa yem olmak vardı işin ucunda. Onun için etrafa haberler salındı; Ma'noğulları cihetine giden bir kervan aranıyordu. Çok geçmeden de, aradıkları kervanı bulmuşlar ve hep birlikte Ma'noğullarının yolunu tutmuşlardı.

Buraya kadar her şey normaldi; akrabalarına kavuşmuş, yılların hasretini gideriyorlardı. Anne Su'dâ için bu, öyle sıklıkla bulabileceği bir fırsat değildi; onun için akşamını farklı değerlendiriyor, sabahlarına ise ayrı bir anlam yüklüyordu. Annesiyle oturup kalkıyor, babasının sıcak ikliminde eski günlerini yâd ederek, biriken özlemini dindirmeye çalışıyordu. Bu arada Zeyd, dayılarının omuzlarından inmiyor ve anne köyüne ender gelen bir misafir olmanın tadını çıkarıyordu.

Bir Gece Baskını ve Tarifsiz Acı

Derken, her şeyi değiştiren bir gün, büyük bir gürültüyle irkildiler oldukları yerde. Henüz ne olup bittiğini anlayamadan, at kişnemeleri kılıç şakırtılarına karışmış, ortalık kan gölüne dönmüştü. Anne köyüne Kaynoğulları saldırmıştı ve önlerine gelene kılıç sallayıp kellelerini alıyorlardı. Tarifi imkânsız bir vahşet vardı artık Ma'noğulları diyarında!..

Herkes, kendi canının derdine düşmüştü, kimsenin gözü bir başkasını göremiyordu. Ansızın gelen zalim düşmana karşı koyabilecek bir hazırlık da yoktu ortada. Hem hazırlık olsa ne yapabilirlerdi ki? Hiç beklemedikleri bir sırada saldırıya uğramışlardı. Bir anda her yer, adeta mahşer meydanına dönüvermişti.

Bir müddet devam eden saldırı sonunda artık, ortalıkta sadece âh u vâhlar yankılanıyor, köyün dört bir yanından iniltiler yükseliyordu.

Bu hengâmede evler de talan edilmiş, ortalık yakılıp yıkılıyordu. Çok geçmeden, Zeyd ve annesinin sığındıkları yeri de bulmuşlar ve öfke püsküren ağızlarından hakaretler yağdırarak saldırmışlardı üzerlerine… Yanındaki küçük Zeyd'le birlikte korumasız kalakalmıştı Su'dâ…

Canını alsınlar ama gönlünün gülü Zeyd'e dokunmasınlar diye çok yalvardı… Ancak, belli ki bu yalvarmalar, gözü dönmüş bu kin tüccarlarını durdurmaya yetmeyecekti. Binbir hakaretle yakaladılar Zeyd'i kıskıvrak ve çekip aldılar Su'dâ'nın kollarından… Ciğerpâresini söküp alırlarken adeta ciğerini söküyorlardı anne Su'dâ'nın… Göz göre göre, oğlunu alıyorlardı ellerinden ve yüreği yanıp kavrulsa da annenin elinden hiçbir şey gelmiyordu. Kadın başına direnmeye çalışmıştı ama bütün gayretler boşunaydı ve belli ki hiçbirinin faydası olmayacaktı. Göz göre göre artık, biricik oğlu elinden alınmış ve kayıplara karışmak üzereydi.

Önce, kardeşlerinin yanına koşup yardım istedi; ancak, attığı her adım onu, daha acı tablolara doğru yaklaştırıyordu. Budanmış ağaçlar gibiydi bütün akrabaları zira.

Bir ümit deyip tekrar ciğerpâresinin peşine düşmüştü Su'dâ. Bir anne, böylesine ağır bir bedel öderken nasıl yerinde durabilirdi ki? Deli gibi koşuyordu kan seylaplarının arasında… Karşılaştığı her cansız beden, kulağına gelen her bir çığlık ve gözüne çarpan her bir ceset, endişesini bir kat daha artırıyor ve kendini parçalarcasına koşturuyordu.

Arkalarından yetişip delicesine yalvarmak istedi.. Ama bu noktadan sonraki her çaba boşunaydı. Çekip giderlerken artık, arkalarından gözüken, sadece ufukta bıraktıkları bir toz bulutundan ibaretti. Sebebini bilemediği ve asla da soramayacağı bir anlayışa, cebren ve zorla kurban vermişti oğlunu…

O Günkü Şartlar Böyleydi

Şu bir gerçek ki, şafağın yeni sökün edip güneşin tulûa durduğu o ilk günlerin şartlarını bilmeden, bugünkü hür akılla Cahiliye dönemini anlamaya imkân yoktur; zira Mehmed Akif'in de dediği gibi, bir insan zayıfsa şayet, onu kardeşleri yerdi. İnsanlar, yırtıcılıkta sırtlanları geride bırakmış, haysiyet ve onur adına ne varsa ayaklar altına alınmıştı. Kaba kuvvetten başka hiçbir değerin hüküm süremediği böyle talihsiz bir dönemde, insanlar bile ticarete meta hâline getirilmiş, panayırlarda açık artırmayla satılıyordu.

Sadece köleler mi! Görüldüğü gibi, fırsatını bulduklarında nice hürleri de kul ve köle hâline getiriyor, boyunlarına taktıkları prangayı bir daha asla çözmüyorlardı. Bir de insan, köle damgası yemeye görsün, hayatını da koysa ortaya, ömür boyu silemezdi onu artık.

İşte, Zeyd İbn Hârise de, böyle bir serüvene kurban gidenlerdendi. Babasının yanında hürriyet soluklarken, bir gece baskınıyla kaçırılıp köleleştirilen talihsizlerden biriydi artık o!.. Ancak bu olay, onun Allah Resûlü'yle tanışmasını netice verecek ve netice itibarıyle çok geçmeden hayra inkılâb edecekti. Yüce Mevlâ'nın açıklıkla ifade ettiği gibi, başlangıç itibarıyle şer gibi gözüken nice mesele vardır ki hep akıbeti hayırla neticelenmiş ve sahibinin yüzünü güldüren sonuçlarla taçlanmıştır.

Ancak, daha o günden gelecekle ilgili bilgi sahibi olmanın imkânı yoktu. Herkes, içinde bulunduğu zamanı yaşıyordu. Tabii olarak Zeyd de, bütün bu olumsuzlukları yaşıyor ve başına gelenlere bir anlam vermeye çalışıyordu. Canı gibi sevdiği babasını şimdi daha çok özlüyordu. Ağabeylerinin zaman zaman tepki göstererek ifade ettikleri ağır sözleri bile onun için, artık özlenen tatlı birer hatıraydı.

Geleceğin dünyasında dağlarvârî yükleri kaldırmaya müheyya

o küçük kalbi, böylesine çirkin bir zulümden kim bilir nasıl etkilenmiş, ruhunda ne onulmaz yaralar meydana gelmişti!.. Artık o da, bukağılara bağlanmış, efendilerinin önünde sıra sıra dizilen kölelerden biriydi.

Bu nasıl bir anlayış, bu nasıl adaletti ki, hiç sebepsiz yere hürriyetler ellerden alınıyor ve buna kimse de ses çıkarmıyor, gücünü kullananların her yaptıkları yanlarına kâr kalıyordu!.. Yaşanılan dönem, adı üzerinde bir çağdı; cahiliyye!..

Tükenmişti anne Su'dâ! Oğlu Zeyd'le birlikte keşke, onu da alıp götürselerdi! Zira bir anne için, kalbinin semeresinden ayrı kalmak kadar büyük bir başka acı olamazdı. Ne feryatlar edip ortalığı velveleye verdi ama olan olmuş ve gideni geri getirmeye de imkân yoktu. Tabii olarak, her evden feryâd ü figan yükseliyordu Ma'noğulları diyarında. Hazırlıksız yakalanan köy halkı, tam tekmil gelen düşmana karşı koyacak vakit bile bulamamış ve bu sebeple de adeta kütükte doğranır gibi kılıçların hedefi hâline gelmişlerdi.

Yaşadıklarının bir rüya olmasını diledi belki; ama bütün bunların, rüyaya benzer bir tarafı da yoktu. Yanında getirdiği oğlu yoktu artık… Etrafta yankılanan ıstırap yüklü iniltiler, yaşanılanların rüya olmadığını haykırıyordu. Bir anne için bu manzara, tükenişin resmiydi. Akrabalarıyla bir araya gelip ne hasretler gidermek için geldiği kendi köyünde, ömür boyu hicran ve hasretiyle gözyaşı dökeceği bir talihsizlikle karşılaşmıştı.

Acılı anne, baba Hârise'ye şimdi ne diyecek, böyle akıl almaz bir talihsizliği nasıl izah edecekti? Zaten kendi acısı belini bükmüş, takatini tüketmişti; bir de aynı acıyı başkalarına da taşımak gibi mesuliyet vardı üzerinde. Başka da bir çaresi yoktu. Çok geçmeden vedalaşıp ayrıldı köyünden, arkada sağ kalabilenlerle…

Gelirken etrafında güle oynaya koşan küçük Zeyd, artık yanında yoktu!.. Adım atmakta zorlanıyordu; zira dönüşün ürperten

sessizliği, gidişteki neşeyi hatırlatıyor ve attığı her adımla birlikte oğlunun arkasından gözyaşı döküyordu.

Babaya Taşınan Acı

Derken, geldi Hârise'nin yanına… Eli boş ve yalnızdı. Bitkinliğini görür görmez baba Hârise, başlarından büyük bir talihsizlik geçtiğini anlamıştı. Hem, oğlu Zeyd de ortalıkta gözükmüyordu. Ürperti dolu bir ses tonuyla ve telâşla sordu:

– Zeyd... Zeyd nerede?

Sükuttan başka cevap yoktu, olamazdı… Ancak, talihsiz babanın bunu öğrenmesi uzun sürmeyecekti. Adeta kan beynine sıçramıştı Hârise'nin. Bir anda, dünyası karardı; çok geçmeden hemen oracıkta kendinden geçiverdi. Evlat acısının şokunu yaşayan baba Hârise, artık yerde baygın yatıyordu.

Bu arada yakın akrabaları başında toplanmış, Hârise'nin acısını paylaşmaya çalışıyorlardı. Hangi teselli, bu acıyı dindirebilirdi ki?

Henüz sekiz yaşındaki bir çocuğa ne yaptırılabilirdi? Cıvıl cıvıl ve hayat dolu bir yavrucağın, kime ne faydası olurdu ki? Acaba hırsızlık mı yaptırılacak, dilenci mi olacak belli değildi. Hâlbuki fakr u zaruretle kıvransa da, huzurlu bir ailesi vardı; ama şimdi o, sonucu belli olmayan bir yola girmiş ve akıbeti meçhul bir zeminde sırra kadem basmıştı.

Bir müddet sonra ayıldı ama aklı başına gelip de yâdına Zeyd düşünce yeniden bayılıyor ve bir türlü kendini toparlayamıyordu. Sekiz yıllık hatırası vardı evinin her köşesinde… Çamurlar içinde oynayışı bile gözünde tütüyor, arkadaşlarının simasında Zeyd'in hicranını yudumluyordu. Bir daha hayat dolu bakışlarını görememek, şefkat dilenen sesini duyamamak vardı işin ucunda… Biricik oğlu yanında yoktu ya, artık dünyası kararmış ve kendini

sahralara salmış, kulağında 'Babacığım!' diyen sesi yankılanan oğlunun peşine düşmüştü.

Deli-divane olmuştu; önüne gelene kalbinin sevgilisini sormaktaydı ama onun bu gayretleri, acısını dindirmeye kifayet etmeyecekti. Artık ümidini kesmiş ve acısını şiire dökerek bir nebze teselli bulmaya çalışıyordu.

Bir ağıt olarak oğlunun arkasından dillendirdiği bu şiirinde, oğlunun başına gelenlerden habersiz kalmasından duyduğu üzüntüyü seslendiriyor, hayatta olup olmadığına muttali olamadığından kaynaklanan hüznü dile getiriyordu. Nasıl hüzünlenmesin ki, güneşin her doğuşu onu hatırlatıyor, rüzgârın her esişinde onun sesini duyar gibi oluyordu. Onun için her yeni gün, ayrı bir ümitti ama rüyalarından başka da bir teselli gözükmüyordu. Zira bir baba için, öz evlâdını kaybetmekten daha büyük bir acı olamazdı; nerede ve kimin ellerinde olduğunu bilse, bir nebze teselli bulabilirdi ama Zeyd, bir meçhûle gitmiş, âdeta çölde buhar olup göklere çekilmişti. Ölüm haberini bile alsa, bir müddet sonra acısını unutabilirdi ama biricik oğlunun kim bilir kimlerin elinde ve hangi şartlarda olduğunu bilememe, iflâhını kesiyor ve hayatı dâhil her şeyin tadını kaçırıyordu. Şöyle diyordu:

– Ne yaptığını bilmeden ağlıyorum Zeyd'e,

Ölüp gitti mi veya hâlâ hayatta mı, bilmeden.

Vallahi de bilmiyorum ama soruyorum,

Benden sonra seni Sehl mi öldürdü yoksa dağlar mı?

Keşke bilebilsem, zamanı geri getirme imkânı olacak mı?

Dünya adına artık, senin geri gelmenden başka bir arzum da yok.[173]

Olacağı yoktu ve sırtına azığını sarıp yeniden yollara düştü. Karşılaştığı herkese Zeyd'i soracak ve buluncaya kadar da yoluna

---

173 Hâkim, *Müstedrek*, 3/236

devam edecekti. Artık Hârise, belde belde dolaşıyor ve Zeyd'in izini bulmaya çalışıyordu. Çölün yakıp kavuran kızgın kumlarına da, kan ter içinde bırakan güneşin hararetine de aldırış etmeden sürekli yürüyordu.

Ukâz'daki Açık Artırma

Diğer tarafta Zeyd'i almışlar, pazar pazar dolaştırıyorlardı. Ücret vermeden ve kolay elde etmişlerdi ya, kuyudan çıkarılıp değersiz bir metaa satılan Hz. Yusuf (aleyhisselâm) misali, isteyen ilk efendiye verecek ve ellerine geçecek her bedeli de kâr sayacaklardı.

Yolları Mekke'den geçiyordu ve ellerindeki diğer köle ve mallarla birlikte onu da, cahiliyyenin meşhur panayırı Ukaz'da açık artırmayla satmayı denediler. Olacak ya, Hakîm İbn Hizâm'ın yolu da o gün Ukaz'a uğramıştı; halası Hz. Hatice'nin, kendisine yardımcı olacak insanlara ihtiyacı olduğunu biliyordu ve bu sebeple pazarı gözden geçirmek istiyordu. O gün için Hz. Hatice, emrinde ücretle insanların çalıştığı, Şam ve Yemen taraflarına sürekli kervanlarının gidip geldiği önemli bir tüccardı. Zaten kendisi de, ticaretle meşguldü. Bu arada kendine ait işleri de takip ediyor ve geleceğini garanti altına almak istiyordu.

Derken küçük Zeyd'i gördü; gürbüz bir delikanlı olacağı belliydi ve talip oldu ona… Taş atıp da kolları yorulmamıştı ya, küçük bir pazarlık sonucu, 400 dirhem karşılığında satın aldı onu ve doğruca Hz. Hatice'nin yanına getirdi.[174]

Artık Zeyd, ticaretle uğraşan zengin ve asil Hatice'nin kölelerinden biriydi. Baba ocağındaki sıcaklığı hisseder olmuştu burada. Kendisine, sadece insan olduğu için değer veriliyor ve gücünün yetmediği işlere de zorlanmıyordu. Ana ve babadan ayrı kalsa, için için onların hüznüyle gözünden yaşlar gelse de, anası

---

174 Ebu'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/378

gibi bir merhametle tanışmış, sıkıntıya düştüğünde elinden tutacak bir şefkate de dayamıştı artık sırtını…

Özlenen Sultan'la Tanışma

Henüz bir çocuk olan Zeyd'in, bu evdeki hizmet süresi bir hayli uzamış ve artık tuttuğunu koparan bir delikanlı olmuştu. İşte, işin bu noktasında, Şam tarafına gidecek kervan hazırlanmış ve Muhammedü'l-Emîn'in uhdesinde yola koyulmuştu. Bu hâdise, Zeyd için de bir milad demekti. Zira artık, çok geçmeden hanımefendisi Hatice-i Tâhire ile Muhammedü'l-Emîn'in yolları birleşecek ve çileli ama dünyanın en mesut yuvası kurulacaktı. Belli ki kader, Zeyd'in yollarına su serpiyordu; zira, herkesin "Emîn" diye seslenip güven duyduğu bir insanla, aynı havayı teneffüs etmek, öyle herkese nasip olacak bir meziyet değildi. Kendisiyle aynı adı taşıyan bir başka Zeyd'in O'nu ararken canından olduğu, Selmân-ı Fârisî gibi, beldeler aşırı koşup O'nu ararken hürriyetini kaybettiği yolu gözlenen Son Nebi ile aynı mekânı paylaşacak, fazilet dolu hayatını kendine örnek alacaktı.

Artık Şam kervanı gelmiş, Meysere'nin anlattıkları Varaka İbn Nevfel'le paylaşılmış ve netleşen adresle yolların birleşmesi adına sebeplere tevessül edilmiş ve neticede saadet yuvasını oluşturulacak nikâh da kıyılmıştı. Artık Zeyd'in bulunduğu evde, dilden dile dolaşan, özlenip yolu gözlenen Nebi de vardı.

Daha ilk karşılaşmalarında kanı kaynamıştı Muhammedü'l-Emîn'e… Hanımefendisi Hatice de, eşine ender rastlanır merhamet dolu bir hanımefendiydi ama İnsanlığın Emîni daha bir başkaydı. Bakışlarındaki emniyet, konuşmasındaki letafet, adımlarındaki heybet, yüreğine işlemişti delikanlı Zeyd'in. Yıllardır ayrı kaldığı babasının acı ve kederini unutturacak kadar içtendi bütün hareketleri. Artık, ana gibi bir yâr, baba gibi de bir rehber vardı yanı başında.

Kısa sürede kaynaşmışlardı; zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlara insan olduğu için yaklaşıyor ve toplumdaki statüsü yerine karakterindeki önceliklere göre muamele ediyordu. Onun dünyasında, insanca yaşadıktan sonra kölenin hürle herhangi bir farkı yoktu, olamazdı da!..

Ne garip bir dünya değil mi? Bir tarafta, hür iken özgürlüğüne vurulan prangalar, diğer yanda ise köle olmasına rağmen hürriyet soluklu ve herkesin ihtiyacı olan evrensel değerler!..

Derken Zeyd, daha da gelişmiş, tuttuğunu koparan bir delikanlı olmuştu; istikbal vadediyordu ve kabiliyetleri Allah Resûlü'nün gözünden kaçmamıştı; zira o, çoğu zaman birlikte dolaştıkları yiğit Ali ile, geleceğin 'Altın Nesli'ni oluşturmada bir maya olacaktı.

Aralarındaki uyum ve imtizacı uzaktan seyreden ve Efendisi'nin arzularını adım adım takip eden feraset ehli Hz. Hatice, Fahr-i Kâinat'ın Zeyd'le yakınlığını ve zaman zaman oturup konuştuklarını ve iyi anlaştıklarını görünce onu, Allah Resûlü'ne hediye ediverdi.

Olaylar o kadar hızlı gelişiyordu ki; insanlara hürriyeti göstermek için gelen Allah Resûlü de, aldı onu karşısına ve artık 'hür' olduğunu söyledi. Bunu söylerken de gayet ciddiydi; zira ortamın şaka götürür bir yanı yoktu. Olacak gibi değildi; başkaları, kendisi hür iken esirleştirip çarşı-pazarda bir meta gibi satarken, yeni Efendisi, hem de hiç karşılık beklemeden hürriyete giden yolları gösteriyor ve üzerindeki bütün prangalarını bir kenara atıveriyordu.

Bu civanmertliğin arkası da gelecekti; yanına aldı Muhammedü'l-Emîn Zeyd'i ve dilerse kendi köyüne, anne-babasının yanına gidip gitmeme konusunda serbest olduğunu söyleyiverdi.

Yılların yıpranmışlığı içinde o kadar sıkıntı çekmiş, anne ve

babasına o kadar özlem duymuş, körpe dimağı o kadar örselenmişti ki, gelişmeler karşısında ne yapacağını unutmuş, teklifler karşısında nasıl davranacağını bilemez hâle gelmişti.

Keremin bu kadarı, ne duyulmuş ne de görülmüştü. Annesinin köyüne gittiğinde yaşamaya başladığı şoklar yön değiştirmişti, fazilete giden yolda sürekli sürprizler yaşıyordu. Böyle bir fazilet bırakılıp da gidilir miydi hiç!.. Hemen topladı kendini ve tereddütsüz cevap verdi:

– Seni tercih ediyorum. Zira benim için Sen, hem anne hem de baba mesâbesindesin.[175]

Hiçbir emek boşa gitmiyordu. Daha ilk tanıştığı gün, kim bilir onunla ilgili ne hayaller kurmuş ve Zeyd'i o günlere hazırlama adına ne diller dökmüştü? İşte bugün, onun semeresini alıyordu, Beklenen Nebi. İyilik iyilik doğuruyordu ve Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, zorla anne ve babasından koparılan acılı bir delikanlıdan beklenmeyen ama Zeyd'den beklediği bu cümleler karşısında çok duygulanıyor, sevinçten gözyaşlarına hâkim olamıyordu.

Belki de Zeyd, babasının yanına geri döndüğünde elde edeceği muhtemel değerlerle burada kaldığında içinde bulunacağı ortamın kıyasını yapmış ve tabii olarak fazilet ve insanlığı merkez tutan tarafı tercih etmişti. Köyünde kalmış olsaydı ne elde edecekti? Babası gibi ticaret yapacak, bir kısım deve ve koyunlara sahip olup çoluk-çocuğunun arasında unutulup gidecek bir hayat tüketecekti. Ama şimdi, kıyamete kadar zihinlerden silinmeyecek bir yolu tercih ediyordu.

Hira'da yeni bir bağ kurulup sema ile kopmaz bir vuslatın başlayacağı ana kadar geçen 15 yıl boyunca da Zeyd, hep emniyet soluklayacak, güven dolu iltifatlar alacak ve sıla hasreti yüreğini yakıp kavursa da, semtine sığındığı Efendisinin atmosferinde bü-

---

175 Ebu'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/380

tün gam ve kederlerini eriterek huzur dolu bir hayat yaşayacaktı. Zira ne bir hakaret ne de horlanma vardı; yediğinden yediriyor, giydiğiyle giydiriyordu. Babasının yanında kalmış olsaydı, ne böylesine geniş imkân bulabilir ne de böyle bir keremin varlığından haberdar olabilirdi.

Duygulandığı bir gün oturmuş, şiirin diliyle Efendiler Efendisi'ne şöyle sesleniyordu:

Ne benim gözlerim, Senden daha faziletlisini gördü,

Ne de kadınlar Senin gibi birisini dünyaya getirdi!

Bütün ayıp ve noksanlıklardan müberrâ yaratıldın…

Sanki Sen, tam istediğin gibi yaratılmış gibisin…

Köylüleriyle Karşılaştığı An

Günler akıp giderken bir gün, köyünden bazı insanlar Mekke'ye gelmişlerdi; içi putlarla dolu da olsa ve etrafında üryan dolaşsalar da Kâbe'yi ziyaret, cahiliye döneminde de yapılagelen bir ibadet türüydü.

Bir aralık karşılaştıkları delikanlıya dikildi gözleri; bu. Evet bu, yıllar önce bir baskınla kaçırılıp bir daha da izine rastlanamayan mahzun baba Hârise'nin oğlu Zeyd'den başkası değildi. Büyük bir şaşkınlık yaşıyorlardı; zira, kendini dağlara vurup bağ ve bahçelerde aramadık nokta bırakmayan, kabile kabile dolaşıp sürekli izini bulma ümidiyle ömür tüketen baba Hârise, her defasında eli boş dönmüş, ama onlar, aramak için çıkmadıkları bir yolda Zeyd'i karşılarında buluvermişlerdi.

Zeyd için de sürprizdi bu!.. Hepsinde bir merak vardı; yıllarca ortalarda gözükmeyen bir çocuğun Mekke'de ne işi olabilirdi? Bulmuşlardı ya, artık her şeyi öğrenebilirler ve acılı babaya muştulu haberi ilk elden alarak acılarını dindirecek müjdeyi verebilirlerdi.

Oturup bir müddet hasret giderdiler; başından geçenleri anlat-

tı onlara Zeyd bir bir… Ayrılıp giderlerken de, köyüne, köylülerine, özellikle de anne-babasına selâm söylemelerini tembihliyor, hasretleriyle dolup taştığı demlerde terennüm ettiği şiirlerinden bir buket yapıp hediye olarak anne ve babasına gönderiyordu.

Bunun yanında, kendisini merak etmemeleri konusunda ısrarla durup teminat veriyor ve;

– Benim burada, insanların en keriminin yanında olduğumu babama haber verin,[176] diyerek, bizzat gelemese de, anne ve babasını ikna edebilmek için gayret gösteriyor, en azından sağlık haberlerini göndererek kendisi hakkında üzüntü duymamalarını istiyordu.

Zeyd'den Haber Var!

Döner dönmez müjdeli haberi ulaştırdılar acılı baba Hârise'ye!.. Yirmi yıldır nice panayırları dolaşmış, pazar pazar oğlunu aramıştı ama her defasında eli boş dönmüştü. Şimdi ise, hiç beklemediği bir sırada oğlundan haber almanın sevinciyle ayakları yerden kesilmiş, uçacak gibiydi. Geçmişe ait ne kadar hatıra varsa, zihninden geçirdi bir bir… Yılların hasreti bitmek üzereydi.

Dâussılayla yanıp tutuştuğu demlerde kendine arkadaş edindiği hasret dolu şiirlerini naklettiler baba Hârise'ye. O kadar sevindi ki, içi içine sığmıyordu. Dünyalar onun olmuştu. En azından, oğlunun yaşadığını öğrenmiş ve artık nerede olduğunu da biliyorlardı.

Bir meçhule gidip kaybolan oğlunu bulduktan sonra baba şefkati yerinde durabilir miydi hiç? Çok geçmeden Zeyd'in amcası Ka'b'ı da yanına alarak, yitiklerini esaretten kurtarıp yeniden hür kılma adına hemen yola koyuldu ve doğruca Mekke'ye yöneldiler. Ne ile karşılaşacaklarından emin değillerdi; izini bulmuşlardı ya, vakit kaybetmeden onu bulmak ve doyasıya sarılıp yılların hasretini gidermek istiyorlardı. Kim bilir şimdi Zeyd,

176 İbn Abdilberr, *İstîâb*, 2/544

ne civan bir delikanlı olmuş, ne yaman bir genç hâline gelmişti! Kararlı adımlarla çöller aşıyor, yorulma bilmeyen bir azimle dağlar geçip bir an önce Mekke'ye ulaşmak istiyorlardı. Omuz omuza çıkılan yolda iki kardeş için yollar, hiç bu kadar uzun olmamıştı. Sinesine basıp da acısını dindirmeyi hayal eden acılı baba, yitirdiği günden bu yana geçen zamanı düşünüyor ve sanki adresini bulduktan sonra ona ulaşıncaya kadar geçen zamanı, bugüne kadar geçen zamana denk tutuyordu.

Ama ne olursa olsun, artık adres belli idi ve oğulları da yaşıyordu; tuttukları yol da, çok geçmeden onları, maksatlarına ulaştıracak ve şartlar ne olursa olsun Zeyd'lerini alıp geri döneceklerdi. Bunun için de, her türlü olumsuzluğa karşı hazır, karşılarına ne kadar bedel çıkarsa çıksın ödemeye kararlı idiler.

Ancak endişeleri de yok değildi; karşılarına kimin çıkacağını ve nasıl bir tavır koyacağını kestirmeye henüz imkân yoktu. Sadece Zeyd'den haber almışlardı zira! Ne efendisinin kimliği, ne de taleplerine karşı alacağı tavır hakkında bir bilgiye sahiplerdi.

Mekke'nin Emîni

Mekke'ye ulaşır ulaşmaz da önce Efendisini, insanlığın en eminini sordular etraftan;

– Abdullah'ın oğlu Muhammed; tanıyor musun O'nu? Evi nerede, diye soruyorlardı her karşılaştıklarına.

Muhammed adını duyan herkesin yüzünde bir saygı ve ihtiram okunuyor, adının herkese güven verdiği görülüyordu. Sordukları herkes övgüyle bahsediyor ve bulunduğu yeri tarif etmeden önce faziletini anlatma lüzumu hissediyordu. Daha dudaklarından 'Muhammed' ismi dökülür dökülmez kendilerini topluyor ve;

– Muhammedü'l-Emîn, diye tepki veriyorlardı.

Nasıl vermezlerdi ki? Zira O, dünyanın en eminiydi!.. Emanet, güven ve itibar denilince, gözler O'nu arar ve her parmak da O'nu gösterirdi.

Rahat bir nefes almış ve ümitlenmişlerdi; işler yolunda gözüküyordu ve nerede bulabileceklerini sordular. Kâbe'de olduğunu öğrenir öğrenmez de, hiç vakit kaybetmeden doğruca yanına geldiler. Alttan alan bir ses tonuyla;

– Ey Abdulmuttalib'in oğlu! Ey Kavminin Efendisi, diye başladılar söze. Ardından da ilave ettiler:

– Siz Harem ehlisiniz ve ihtiyacı olanın sıkıntısını giderip muhtacın elinden tutar, esirleri serbest kılarsınız. Biz, yanındaki oğlumuz için geldik. Bize iyilikte bulun. Fidyesi de işte! Onu da kabul ederek yolunu serbest bırak, dediler.

Önce detayları öğrenmek ve maksatlarını net anlamak gerekiyordu ve sordu Allah Resûlü:

– Siz neden bahsediyor, kimi kastediyorsunuz?

– Zeyd İbn Hârise, dediler.

Yılların emeğini bir anda kaybetmek, kolay değildi. Belki de Allah Resûlü, kader planında onun, her hâlükârda kendisini tercih edeceğini biliyordu. Ancak her şey, gözler önünde olmalıydı ve alıp götürmenin dışında başka bir yolun daha olabileceği ihtimalini koydu ortaya:

– Başka yol yok mu?

Ne kastettiğini anlamamışlardı. Daha onların bir şey söylemelerine fırsat vermeden Zeyd'i çağırmalarını söyledi. Bir baba için oğlunu görmek ve onu alıp sürekli onunla beraber yaşamak, en tabii haktı ve onların da istekleri yerine getirilmeliydi.

Ancak bir de, o güne kadar verilen bir emek vardı ortada. Belki de Zeyd, köyüne gitme yerine Mekke'de kalmayı tercih edecekti. Bu sebeple, Efendiler Efendisi, amcası ile babasını karşısına almış, yanlarına geldiğinde Zeyd'e nasıl davranmaları konusunda telkinde bulunuyordu:

– Onu muhayyer bırakın dedi önce. Zira ortak hedef, insanların hür olması ise, herkes kendi kararını hür iradesiyle vermeliydi. Ardından da;

– Şayet sizi tercih ederse, fidye de almaksızın sizin olsun. Şayet Beni tercih ederse vallahi Ben, Beni tercih edene karşılık fidye kabul edip, onun rağmına onu kimseye vermem, dedi. Bunun anlamı, Beni tercih ederse, gitme konusunda onu zorlayamam ve o zaman da, sizin isteklerinize müsbet cevap veremem demekti.

Ancak onların, Zeyd'i alıp götürecekleri konusunda zerre kadar tereddütleri yoktu. Hârise'nin acıları, daha oğlunu görmeden dinmişti, sevinçten uçacak gibiydi. Oğlunu bu kadar kolaylıkla ve hiç karşılık ödemeden alıp yanında götürebileceğini hiç hesap etmemişti. Hayret ve şaşkınlığını da gizleyemedi ve:

– Gerçekten insaflısın ve bu noktada bize büyük lütufta bulundun, deyiverdi. Çünkü onlar, karşılarında daha çetin bir pazarlık bekliyor ve önlerine ne çıkacak olursa olsun konuyu bir şekilde çözüp oğullarını yanlarında götürmek istiyorlardı.

Yıllar Sonra İlk Karşılaşma

Bu arada, olup bitenlerden habersiz Zeyd de gelmiş, çağrılışının sebebini anlamaya çalışıyordu. En çok ihtiyaç duyduğu dönemlerde babasız büyümek kolay değildi; babasıyla amcasını görür görmez büyük bir heyecanla yanlarına geldi ve onlara sarıldı. Tarifi imkânsız bir mutluluk yaşanıyordu Kâbe'nin avlusunda… Hasret dolu bakışlar, geçmişi yâd edip yürek yakışlar, yeniden ve tekrar tekrar kucaklaşmalar devam edip durdu bir müddet.

Bir müddet hasret giderdikten sonra, yanına çağırdı Allah Resûlü Zeyd'i ve sordu:

– Bunları tanıyor musun?

Yıllarca ayrı kalmış olsa da, sekiz yaşına kadar beraber yaşadığı babasıyla amcasını tanımaz mıydı hiç?

– Evet, tanıyorum; bu babam, şu da amcam, diye cevapladı.

Belli ki Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunun üzerine

bir şeyler bina edecekti. Geliş sebeplerini anlattı önce ve ardından, gözlerinin içine bakarak, bir yol ayrımına geldiğini ifade eden cümleleri sıralamaya başladı Zeyd'e;

– Bildiğin gibi Ben, dedi önce. Duygu yüklü ve çok doluydu. Yüreğinden bir şeyler kopacak gibi bir hâli vardı.

– Sana olan dostluğumu da biliyorsun, dedi güçlükle. O kadar müşfik ve kucaklayıcıydı ki, her bir sözü eritiyordu Zeyd'i!.. Ardından da, söylenmesi zor şu cümleyi telâffuz etti:

– Ya Beni, ya da onları tercih et.

İnsanlığı, İnsanlığın Sultanı'ndan görmüştü ve böyle bir Sultan bırakılır da gidilir miydi hiç? Tereddütsüz cevapladı Zeyd:

– Ben kimseyi Sana tercih edecek değilim. Zira Sen benim, hem babam hem de amcam yerindesin.

Tam beklediği cevaptı Resûlullah'ın. O (sallallahu aleyhi ve sellem) iki gözü iki çeşme, ona olan sevgi ve sürûrundan ağlıyordu. Zira onunla o kadar bütünleşmişti ki, âdeta Zeyd, Allah Resûlü'nün elinde büyümüş, öz oğlu gibi olmuştu. Bu, bir kemâlin ifadesiydi ve bu olgunluk, geleceğin dünyasında kim bilir ne yükler kaldırır, ne onulmaz problemleri üstlenerek kolaylıkla çözerdi.

Baba Hârise ve amca Ka'b, şaşkınlıktan ne söyleyeceklerini unutmuşlar, yutkunup duruyorlardı. Yıllar önce oğullarını, bir gece baskınıyla kaybetmenin ardından bugün, büyük bir şok daha yaşıyorlardı:

– Yazıklar olsun sana ey Zeyd! Hürriyete karşılık kulluğu, baban, amcan ve ev halkına karşı da esareti tercih ediyorsun, diye veyl okudular önce!.. Zira Zeyd'in kimi tercih ettiğini bilmiyorlardı ki! Tanısalardı, onlar da gitmez, orada kalıp Resûlullah'ın dizinin dibindeki hoş sohbeti, can ve cânâna tercih ederlerdi. Zira sadece, Mekke'ye gelir gelmez Efendisini sorduklarında, insanların kendilerine anlattıkları övgü dolu sözler vardı kulaklarında.

Devam eden şaşkın bakışlara cevap olabilecek bir gerekçe söylenmeliydi ve Zeyd;

– Ben bu adamda öyle şeyler gördüm ki, O'nun üzerine kimseyi tercih edemem, dedi. Uğruna anne-baba ve yârin terk edildiği bu insan da kimdi? Yanlarındaydı ama tanımıyorlardı. Hâlbuki Hicaz, yıllarca O'nun geleceğinin müjdeleriyle çalkalanmış, gelen her peygamber O'nun geleceğini muştulayarak gitmişti.

Kâbe'deki İlan

Bir hamlesi daha vardı Allah Resûlü'nün ve ellerinden tutup doğruca Kâbe'nin avlusuna geldiler. Kureyş'ten büyük bir kalabalık orada oturmuş; muhabbet ediyordu. Yaklaştı onlara ve hepsinin duyacağı bir ses tonuyla;

– Sizler de şahit olunuz ki Zeyd, artık Benim oğlumdur; mirasıma hak kazanır ve Ben de O'na mirasçı olurum,[177] deyiverdi.

Amca ve babasının şaşkınlığı daha da artmış, şok üstüne şokla, hayretten ne yapacaklarını bilemez olmuşlardı. Hiç beklemedikleri şeyler oluyordu ve bütün bunlar, doğrudan kendilerini ilgilendirdiği hâlde tamamen iradeleri dışında cereyan ediyor ve müdahale edip de gelişmelere yön veremiyorlardı.

Yavaş yavaş anlamaya başlamışlardı; zira Zeyd, meğer köle değildi. İşin doğrusu, bu iltifatlar da hoşlarına gitmişti. Çünkü oğulları Zeyd, sadece hürriyete kavuşmakla kalmıyor, aynı zamanda insanlığın en güvenilir ve en eminine "oğul" konumuna geliyordu. Yıllardan beri boşuna endişe duymuş ve arkasından gereksiz yere ağıtlar yakmışlardı. Meğer Zeyd, Sultanlar Sultanı'nın yanında bir başka Sultan olma yoluna girmiş, huzur dolu bir hayat yaşıyordu. Artık gözleri arkada kalmayacaktı.

Başka da bir seçenekleri kalmamıştı; en azından artık, nerede ve ne şartlarda yaşadığını biliyor, kendi iradesiyle tercih ettiği hayatını huzurla devam ettirdiğini görüyorlardı. Ve çok geçmeden

---

177 Ebu'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/381

oğulları Zeyd'i, Mekke'de bir efendi olarak bırakıp ondan ayrılarak köylerine geri döndüler.

O günden sonra da Zeyd, "Muhammed'in oğlu" anlamında "Zeyd İbn Muhammed" diye anılacaktı; zira dönemlerinin kültürü böyle demeyi gerektiriyordu. Bu sürece şahit olan bir başka Allah dostu Abdullah İbn Ömer;

– "Onları babalarına isnad ederek çağırın."[178] anlamındaki ayet gelinceye kadar biz Zeyd'i, Zeyd İbn Muhammed' diye çağırıyorduk,[179] diyecek ve tarihin bir dönemine ışık tutacaktı.

Bu durum, dünyanın üstüne Hirâ'dan, batmayan ve asla da batmayacak olan bir güneş doğup nuruyla bütün dünyayı kaplamaya başlayacağı âna kadar da devam edecekti.

Zaten son günlerde Efendisi Muhammedü'l-Emîn (sallallâhu aleyhi ve sellem), sıklıkla Mekke'den ayrılıyor ve aylarca geri dönmüyordu. Belli ki dünya, yeni gelişmelere gebeydi.

İşte bu sürecin sonunda bir gün, yepyeni bir haberle gelmişti Muhammedü'l-Emîn. İnerken Hira'dan, dağ-taş, kurt-kuş, ot ve ağaç, karşılaştığı her şey, kendisine selam veriyordu. Artık, Resûlullah'tı O (sallallahu aleyhi ve sellem). Bekleyen gözlere nur yağmıştı, insanlar beklentilerinin boşa çıkmadığını müşahede etmenin sürurunu yaşıyorlardı.

Artık sema ile yeryüzü arasında bir vuslat başlamış ve her gün yeni bir vahiy geliyordu. Her şeyin orijinal olduğu bu ilk günlerde o da, ilkler arasındaki müstesna yerini alacak ve Resûlullah'ın kerim zevce ve ilk hanımefendisi Hatice'nin hemen akabinde İslâm'a teslim olacaktı.

Efendisi'nin yanına girmişti bir gün; evet, bir değişim vardı. Ne Muhammedü'l-Emîn'i ne de hanımefendisi Hatice'yi, daha önce böyle görmüştü; önde Efendiler Efendisi ve arkasında da

178 Ahzâb Sûresi, 33/5
179 Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 3/379

kerim zevcesi Hz. Hatice ayakta duruyor ve o güne kadar hiç duymadığı şeyler söylüyordu. Bir müddet bekledi öylece. Rükû ve secdelerine şahit oldu, şaşkın bakışlarıyla…[180]

Namazlarını bitirir bitirmez de, yaptıklarının ne olduğunu sordu Allah'ın Resûlü'ne… Artık vakit gelmişti; karşısına aldı Zeyd'i ve şefkat dolu bir baba sıcaklığıyla anlattı olanları bir bir… Ardından, Kur'ân ayetlerinden bazılarını okudu Zeyd'e ve imana davet etti onu…

Efendisi bir talepte bulunur da Zeyd onu yapmaz mıydı hiç? O'nun için anne ve babasıyla birlikte yaşamayı bir kenara koymuş, vahiy öncesindeki hâline imrenerek O'nun sevdalısı olmuştu. Şimdi ise, hayatına yeni bir yön veren ve dünya ile birlikte ölüm sonrasını da saadete çeviren bir davetle karşı karşıyaydı. En önemlisi de, bu daveti yapan; gönlünün gülü, Allah'ın da Resûlü'ydü… Hemen oracıkta, içinden gele gele kelime-i tevhidi söyledi ve Hz. Hatice ile Hz. Ali'nin ardından katılıverdi o da iman kervanına… Artık o, insanları Allah davasına çağırmada Hz. Ali ile birlikte Efendiler Efendisi'nin en sadık yârânı olmuştu. Hz. Hatice'nin yaptığı yemeklere insanları onlar davet ediyor, yemeğin hemen arkasından da Allah Resûlü, gelenleri Allah'a davet ediyordu. Bu sıralarda Zeyd, 34 yaşındaydı.

Aynı zamanda gelen âyetler, yapmacık babalıkların uygun olmadığını ifade ile insanların, öz babalarına nispet edilerek isimlendirilmesini emrediyor ve bunun doğruluğu üzerinde duruyordu. Bu noktadan sonra işler değişmiş ve artık, sonradan edinilen bir evladın, öz oğul olamayacağı da anlaşılmıştı. Allah (celle celâluh), bir şeyi emreder de sahabe ona uymaz mıydı hiç? Şüphesiz artık Zeyd de, öz babasının adıyla anılacak ve zaman zaman lâkap olarak Ebû Üsâme diye de çağrılırken adı, bir daha değişmemek üzere, sadece Zeyd İbn Hârise olacaktı.

---

[180] İlk günlerde namaz, ikişer rekâtlı ve güneş doğmadan önce ve akşam güneş battıktan sonra kılınıyordu. Müşriklerin hedefi hâline gelmemek için çoğunlukla gizli ve tenha yerler seçiliyor ve kulluğun kadrinin bilinmediği bu dönemde ibadetler, gizlice eda ediliyordu.

Bir zamanlar hür iken köleleştirilen Zeyd, şimdi herkesten daha özgür ve hürlerden daha hürdü; zira, sanal ve sahte birçok ilâh yerine, bir olan Allah'ı bulmuş ve O'na teslim olmuştu.

Ruh dünyasındaki enginlik ve vefasındaki derinlikle zirveyi tutan Hz. Zeyd, Allah Resûlü'nü de çok seviyordu. Bu sevgiye karşılık Kâinatın Efendisi de onu seviyor ve bu sevgisini her fırsatta belli etmekten çekinmiyordu. O kadar açık bir sevgiydi ki, artık Zeyd, "Resûlullah'ın Sevgilisi" mânasında 'Hıbb-ü Resûlillah' diye anılır olmuştu.

İslâm, ne neseb ne de makama önem veriyordu; O'nun baktığı yer kalbdi ve oradaki samimiyeti esas alıyordu. Toplumun, o güne kadarki yapmacık değerleri artık yer değiştirmeliydi. Böyle olunca da, o günün garipleri Ammârlar, Bilâller, Habbâblar, Zeydler ve Üsâmeler, başlara taç oluyor ve böylelikle insanların, Allah'a kul olma yönüyle eşitlikleri anlamında, söylenilenlerin sadece teoride kalmadığı, pratikte gösterilmiş oluyordu.

Medine'ye hicrette Efendiler Efendisi onu, öz amcası Hz. Hamza ile kardeş ilan etmişti. Hamza ki, Allah ve Resûlü'nün aslanı, Resûlullah'ın da amcasıydı; Allah Resûlü'nün mevlâsı ile kardeş ilân ediliyordu.[181]

Böylelikle, cahiliye dönemine ait anlayışların, fiilen de ortadan kaldırıldığını göstermiş oluyordu Resûlü Kibriyâ. Zira o dönemde bir insanın, 'köle' damgasını yedikten sonra yeniden hürriyet soluklamasına imkân yoktu. Hele, kimsesiz ve yoksul bir kölenin, zengin ve hür bir kişi ile aynı ortamı paylaşması, zengin kişinin karşısına alıp onunla konuşması ve ona bir insan olarak değer vermesi alışık olunmayan şeylerdendi.

Bedir'deki Misyonu

Bedir önemli bir dönemeçti ve böylesine önemli bir zemin ve zamanda Hz. Zeyd de, verilen emeklerin semeresini ortaya ko-

181 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 8/171

yarak Allah Resûlü'nü memnun edecekti. İlk defa rahat bir nefes alıyorlardı; yıllarca iniltilerin cenderesinde beklemişler ama savaş izni çıkmamıştı. Bugün ise, beklenen izin gelmişti ve ıstırap yüklü bulutlar boşalıyor, yılların gerilimiyle küfrün beline, beklenen hamle indirilip kol ve kanadı kırılmış oluyordu.

Savaşın hemen akabinde, Bedir'deki zaferi Medine'ye ulaştırma görevini Allah Resûlü, geleceğin Mûte'sinin iki şanlı kumandanı Abdullah İbn Ravâha ile Zeyd İbn Hârise'ye vermişti. Onlar da bir çırpıda geldikleri Medine'de, Bedir'de yazılan zaferin müjdelerini verip küfre karşı kazanılan ilk zaferden bahsediyor ve Kureyş'in direkleri Utbe, Şeybe ve Ebû Cehil'in nasıl yere serildiğini teker teker anlatıyorlardı.

İnanılacak gibi değildi; yenilgiye uğratıldığı söylenen şahıslar bugüne kadar daima önde tutulmuş ve her dedikleri yerine gelmişti. Bu haber, bir şok tesir icra ediyordu kararmış ruhlarda… Gerçekten anlatılanlar doğru ise -ki doğruydu- Kureyş'in en azılıları Bedir'den geriye gelemeyecekti. Zalimle birlikte zulmü de tarih oluyordu; o gün için bunlar, öyle kolay inanılacak şeyler değildi ve Zeyd'in oğlu Üsâme dayanamayıp oradakilerin hissiyatına şöyle tercüman oldu:

– Ey babacığım! Bu gerçekten doğru mu?

Şefkatle oğlunun başını sıvazladı Hz. Zeyd ve yemin de ederek;

– Vallahi de doğru ey oğulcuğum, dedi. Zira olanlara, ne Mekke ne de Medine inanabiliyordu. Nitekim meşhur şair Ka'b İbn Eşref, bu şaşkınlığını gizlemeyenlerdendi ve Zeyd'in haberini duyunca, "Bu kadarı da olmaz." dercesine hızla yerinden doğruldu ve;

– Gerçekten bu, doğru mu? Gerçekten Muhammed, bu iki adamın saydığı adamları öldürdü mü, diye etrafını soru yağmuruna tutmaya başladı. Kureyş'in bu kadar kayıp verebileceğini aklı almıyordu ve ısrarla;

– Bu nasıl olur, diye hayret ve şaşkınlığını tekrarlayıp;

– Onlar Arap'ın eşrafı ve milletin melikleridirler. Vallahi şayet Muhammed, bu topluluğa bunları yapmışsa, şüphesiz artık yerin altı üstünden daha hayırlıdır, diye çaresizliğini ortaya koyuyor, aldığı haberin şok etkisiyle baygınlık geçiriyordu.[182]

Kumandan Zeyd

Müslüman olmadan önceki vefasında zerre kadar kusur göstermeyen Hz. Zeyd'in, vahiy sürecinde de sadakatine diyecek yoktu. Efendiler Efendisi'nin dizinin dibinden ayrılmıyor; gelen ayetleri bizzat dinleyerek diğer insanlara da ulaştırıyor, Resûlü Kibriyâ'dan işittiği yorumları da onlarla paylaşıyordu.

Bedir'deki hezimetin ardından Kureyş, ticaret için kullandığı eski yolunu değiştirmişti; bu beklenmedik hezimetin ardından büyük bir korku yaşıyordu. Diğer taraftan da intikam için her türlü yola başvuruyor ve gizlice yeni bir savaşın hazırlıklarını sürdürüyorlardı. Kervanlar tertip ediyor ve intikam alacakları yeni bir savaş için malzeme toplamaya çalışıyorlardı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunların haberini almıştı ve meseleye hâkim olmak için etrafa sürekli seriyyeler göndermeye başladı. Bu seriyyelerden birinin başında yine Hz. Zeyd vardı. Necid taraflarına gitmiş ve hedef olan kervana yetişerek kervanın bütün mallarına el koymuştu. Medine'ye getirdiği mallar arasında bol miktarda gümüş vardı. Adamlar ise kaçmışlardı.[183]

Hz. Zeyd'in, iş bitiren bir pratikliği vardı ve Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), dizinin dibinde yetişen bu sahâbîyi, lokal problemlerin çözümünde aktif kullanıyordu. Muğîre'nin oğlu Muâviye, Hamrâ-ül-Esed gazvesinin arkasından Hz. Osman'a sığınarak

182 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/52

183 İbn Hibbân, *es-Sikât*, 1/219

onun vesilesiyle Resûlullah'tan eman dilemiş ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona üç günlük süre vermişti. Ancak bu süre geçtikten sonra da, hâlinde bir değişiklik olmazsa öldürüleceğini bildirdi. Üç günün sonunda değişen bir şey yoktu. Allah Resûlü, Zeyd İbn Hârise ve Ammâr İbn Yâsir'i göndererek gizlendiği yeri de tarif etti. Onlar da gelip saklandığı yerden çıkardılar ve problemi çözdüler.[184]

Bedir'de esir düşen Hz. Zeyneb'in kocası ve Efendimiz'in de damadı Ebu'l-Âs, Allah Resûlü'nün kızını serbest bırakma karşılığında esaretten kurtarılmıştı. Antlaşmaya göre, Mekke'ye dönünce, nikahı altındaki Zeyneb'i babasının yanına gönderecek ve böylelikle artık, Müslüman bir kadın, çevre baskısından henüz kurtulup da iman adına tercihte bulunamayan bir koca ile yaşamaktan kurtulmuş olacaktı.

İşte, Bedir sonrası Allah Resûlü'nün, Mekke'den Zeyneb'i alıp Medine'ye getirme vazifesini verdiği iki kişiden biri yine Zeyd İbn Hârise idi. Ebu'l-Âs'ın kardeşi, anlaşmaya sadık kalarak Hz. Zeyneb'i, devenin üzerinde hazırlanan hususi bir mekân -bir hevdece- bindirip Mekke'nin dışına çıkarsa da, bu öyle kolay gerçekleşecek gibi gözükmüyordu; zira arkadan yetişen Kureyş, işe müdahale etmişti, canlarını yakan baş düşmanlarının (!) kızını, bir zillet nişanesi olarak güpegündüz göndermek istemiyorlardı.

Ebu'l-Âs'ın vaadi ve kardeşinin de Ebu'l-Âs'a verilmiş sözü vardı. Aynı zamanda Zeyd İbn Hârise ve arkadaşları, Zeyneb'i alıp Medine'ye götürmek üzere Mekke dışında bekliyorlardı. Ancak, Bedir'in hezimetiyle sarsılan Kureyş, öyle kolay adam teslim etmezdi, buna şiddetle karşı çıktılar. Kısa süreliğine de olsa aralarında büyük bir arbede yaşandı. Hatta bu arbedede, Zeyneb validemiz atından düşecek ve bu sebeple hamile olduğu çocuğunu düşürecekti.

---

[184] İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 4/56

Konu, gittikçe içinden çıkılmaz bir hâl alıyordu. Burada dökülecek bir kan, yüzyıllar boyu devam etmesi muhtemel yeni kabile savaşlarını başlatabilirdi. Meseleye, orta yolu bulacak çözümü, yıllar sonra imanla tanışacak olan o günkü reis Ebû Süfyan getirdi. Bu kadar acının üstüne bir de Muhammed'in kızını öyle göz göre göre göndermek, Mekke'nin kaldırabileceği bir şey değildi;

– Şimdi geri dönün; aradan birkaç gün geçsin. Ortalık yatışsın ve daha sonra bir gece çıkar, dilediğiniz kimseye teslim edersiniz, dedi.

Çözüm makul bulundu ve geri dönüldü. Aradan birkaç gün geçtikten sonra bir gece vakti tekrar yola koyuldular ve Mekke dışında bekleyen Zeyd İbn Hârise ve arkadaşlarına, Medine'ye ulaştırmak üzere Zeyneb validemizi teslim ettiler.[185]

Bir zamanların kölesi Zeyd'i Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bu ve benzeri kritik görevlerde istihdam ediyor ve fiili olarak kendisine bir misyon yüklüyordu.

Zeyd, o kadar yakınlık tesis edip o denli güven veriyordu ki, Seleme İbn Ekvan'ın da şehâdet ettiği gibi, katıldığı bütün gazvelerde Allah Resûlü, onu emir tayin ediyor ve diğer sahabelerine kumandan olarak tensip buyuruyordu. Zira Seleme, "Yedi gazveye Resûlullah'la birlikte katılmışsam diğer yedi tanesine de Zeyd İbn Hârise ile katılmışımdır; her seferinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bize hep Zeyd'i kumandan tayin ederdi."[186] demektedir. Aynı konuya değinen Hz. Âişe validemizin de şehadetiyle Kâinatın İftihar Vesilesi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ne zaman bir seriyye tertip edip gelecek tehlikeyi bertaraf etme adına bir ordu hazırlasa, mutlaka Zeyd'i kumandan tayin eder, nice hür ve zenginlerin başında söz kesen bir emir olarak onu görev-

185 Hâkim, *Müstedrek*, 4/45 (6835)
186 Hâkim, *Müstedrek*, 3/241 (4961)

lendirirdi.[187] Yine onun şehadetiyle, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra Zeyd yaşıyor olsaydı, kendisinden sonraki halife olarak Zeyd'i tercih eder ve ashabından ona itaat etmelerini isterdi.[188]

Resûlullah'ın meşhur ve has okçularındandı. Onu sürekli öne sürer ve her mecliste Zeyd'e olan sevgisini ilân etmekten geri durmazdı. Müreysi' Gazve'sine giderken, kaimü'l-makam mânasında kendi yerine, vekil olarak Medine'de onu bırakmıştı.[189]

Aynı zamanda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) olabilecekleri önceden tahmin edip ona göre insanları hazırlamayı ihmal etmiyordu. Dolayısıyla onu bu kadar öne sürüp insanların önüne geçirmesinden duyulacak muhtemel rahatsızlıkları izale etmek için şunları ifade buyuracaktı:

– Seriyyelerin en hayırlı emiri, en eşit ve adaletli dağıtanı ve aynı zamanda raiyetine karşı da en adil olanı Zeyd İbn Hârise'dir.[190]

– Zeyd'e olan sevgimizden dolayı bizi kınamayın.[191]

– Ey Zeyd! Sen benim dostumsun. Bendensin, bana benden daha yakınsın ve kavmin bana en sevgilisisin.[192]

Hz. Zeyd'in Aile Hayatı

Hz. Zeyd'in başladığı yerden itibaren aldığı mesafe, parmak ısırtacak türdendi. Efendiler Efendisi, Mi'rac gibi bir lütfun akabinde müşahede ettiklerini anlatırken, temaşa ettiği Cennet'in içinde, alımlı ve dikkat çekici bir cariye gördüğünü anlatıyordu. Yanındaki Cebrâil'e, bu cariyenin kime ait olduğunu sormuş ve o da;

187 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/228
188 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/228
189 Ebu'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/382
190 Hâkim, *Müstedrek*, 3/238 (4955)
191 Hâkim, *Müstedrek*, 3/238 (4954)
192 Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 1/19

– O Zeyd İbn Hârise'ye ait, cevabını vermişti. Diğerlerini gıpta ile kendisine baktıracak bir özellikti bu ve döner dönmez Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), gördüklerini aktararak Zeyd'e Cennet müjdesini verecekti.[193]

Zeyd, Efendiler Efendisi'ne o denli yakındı ki, cahiliye döneminden kalma, toplumun dem ve damarlarına kadar işlemiş en temel meseleleri Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onun şahsında çözüme kavuşturuyor ve insanlığa yeni bir model sunuyordu. Temeli olmayan garip anlayışlardı bunlar ve teker teker toplumdan alınıp temizlenmeli, insanlığa ait evrensel meseleler, insanca değerler üzerinde yeniden tesis edilmeliydi.

Hürriyete kavuşturulmuş olsa da bir kölenin, statü itibarıyle hürlerle eş tutulmaması gibi yanlış bir geleneği, Hz. Zeyd'i hürriyete kavuşturduktan sonra onu yanına alarak yıkan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hicret sonrasında yine Hz. Zeyd'i, öz amcası Hz. Hamza ile kardeş ilan ederek bir yanlışı daha toplumdan temizlemiş oluyordu. Böylelikle vahiyle gelen yeniliğin, sadece belli kişiler ve gruplarla sınırlı kalmadığı fiilen ortaya konuluyor ve dine ait meseleler, toplumun bütününe mâl ediliyordu.

İnsanlar arasında sınıf farkı gütme ve toplum arasına kalın duvarlar örme, cahiliyyenin ortak özelliklerindendi. Hatta bunun için, kendilerini eşraf kabul edenler, fakirlerin bile yanına yaklaşmıyor, onları da kendi yakınlarına sokmuyorlardı. Körü körüne bağlandıkları bu gelenek yüzünden veya bunu bahane göstererek, Allah Resûlü'nün bile yanına gelmek istemiyorlar; ancak Ammârları, Bilâlleri, Habbâbları kovarsa O'nunla o zaman aynı meclisi paylaşabileceklerini ifade ediyorlardı.[194] Bu ve benzeri yanlış te-

---

193 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/230

194 En'am Sûresi, 6/52 (Sabah akşam Rablerinin rızâsını isteyerek, O'na yalvaranları kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk, senin hesabından da onlara bir sorumluk yok ki, onları kovup da zâlimlerden olasın!); Sahîhu Müslim, 4/1878 (2413)

lâkkiler temelinden yıkılmalı ve insanlar, insan oldukları için muhatap alınıp muamele görmeliydi.

Bunun için Allah Resûlü, hala kızı Zeyneb Binti Cahş'la evlendirdi Hz. Zeyd'i; o günün telâkkisine göre böyle bir evlilik olamazdı. Nasıl olur da Mekkeli asil bir hanım, azatlı bile olsa bir köleyle aynı yastığa baş koyabilirdi? Hürriyetine kavuşmuş olsa bile bir köle, asla hürlerle eşit olamaz ve onlarla evlenemezdi. Bu evliliği duyan herkesin zihninde bu telakkiler canlanıyor ve insanlar böyle bir evliliğe bir türlü anlam veremiyorlardı.

Cehalet böyle diyordu ama insanlık, daha farklı cereyan etmeliydi; bu yanlış yıkılmalıydı ve işte böyle bir putun yıkılmasında Hz. Zeyd, önemli bir rol oynayacaktı.

Derken gün gelmiş ve fiilen bu evlilik gerçekleşmişti. Bununla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), cehaletin ön kabullerinin temeline bir dinamit daha koymuş oluyordu.

Toplumda kök salmış bir put daha yıkılmıştı ama zaman, bu evliliğin yürümeyeceğinin sinyallerini veriyordu. Ortalıkta bir mizaç uyuşmazlığı söz konusuydu ve belki de, farklı kültürlerden gelmiş olmanın, yetişme tarzlarındaki farklılığın ve anlayış farklılığının etkisiyle Hz. Zeyd ve Zeyneb binti Cahş zaman zaman karşı karşıya geliyor ve birbirlerini kırabiliyorlardı. Kalp kırarak yaşamaktansa, bir defa acı çekip konuyu temelinden çözmek gerekiyordu.

O gün için çözümün adresi tekti; her iki taraf da, sıkıntılarını Hz. Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) getiriyor ve bir çözüm bulmasını istiyorlardı. Zira her ikisinin maksadı da, anlaşarak ve problemsiz bir ayrılıktı. Ancak Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), her defasında yuvanın devamından yana tavır koyuyor ve taraflara nasihatte bulunuyordu. Ancak bir gün, kesin kararlarını verdiler ve Hz. Zeyd ve Zeyneb binti Cahş boşandılar.

Olacak ya, bu sefer de ilâhi nikâh devreye girecek ve iddet müddetinin akabinde Zeyneb'in nikâhını, hem de Hz. Peygamber'le

(sallallâhu aleyhi ve sellem) bizzat Allah (celle celâlüh) kıyacaktı. Bu fâikiyeti dile getirirken Zeyneb validemiz, diğer ümmehât-ı mü'minîne şunları söyleyecektir:

– Sizleri aileleriniz evlendirdi, benim nikâhım ise, yedi kat sema ötesinde kıyıldı.[195] Zira gelen ayette Cenab-ı Mevlâ;

– Neticede Zeyd eşini boşayıp onunla ilişkisini kestikten sonra Biz onu sana nikâhladık,[196] diyordu.

Hz. Zeyd, kökleşmiş köhne bir geleneğe son verme adına başladığı işi bitirirken bile bir başka putu yıkıyor; bir yanlışın daha ortadan kaldırılmasına sebep oluyordu. Bu vesileyle, Zeyd'in evliliği de boşanması da ayrı bir ders oluyordu.

Allah Resûlü, Hz. Zeyneb validemizle evlenince münafıklar, hemen harekete geçmiş ve öz oğlunun hanımıyla evlendiği için O'nun hakkında karalama kampanyası açıp, ta'n ü teşni' etmeye başlamışlardı bile!.. Böylesi bir yanlışın izalesinde de yine o vesile olmuştu ve Zeyd'in adını da zikrederek Allah, eşleriyle ilişkilerini kesip onları boşadıktan sonra evlatlıkların hanımlarıyla evlenmenin hiçbir mahzuru olmadığını ilân ediyordu.

Bu ne fazilet ve ne şerefti ki, sahabe arasında, Kur'ân'da adı geçen, sadece Zeyd İbn Hârise idi. Bu hâdiseyi konu edinen Kur'ân ayetinde Yüce Mevlâ, onun da adını zikrediyor ve belki de, anlayışların değişimine sebep olan şanı yüce bir sahabinin, kıyamete kadar anılmasını, Kur'ân okunurken hatırasının canlandırılıp hatırlanmasını murad ediyordu.

Daha sonra Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu, anne-baba yâdigârı Ümmü Eymen[197] ile evlendirmişti. Çok geçmeden bu

---

195 Sahîhu Buhârî, 6/2699 (6984)

196 Ahzab, 33/37

197 Ümmü Eymen, Halîme-i Sa'diye'den ayrıldığı andan itibaren Efendiler Efendisi'nin dadılığını yapmış, annesinin vefatından sonra da ayrılıp gitmemiş ve O'na (sallallahu aleyhi ve sellem), bir ana gibi şefkatle yaklaşarak yetimliğini hissettirmemeye çalışmıştı. Onun için Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), 'annemden sonraki annem' iltifatında bulunacaktı.

evlilikten, geleceğin bir başka kumandanı Üsâme dünyaya gelecek ve bundan sonra Zeyd, 'Üsâme'nin babası' anlamında Ebû Üsâme diye de anılır olacaktı.

Ancak o, Üsâme ile imtihan olmaya daha ilk günden başlamıştı. Bir kısım insanlar, Üsâme'nin Zeyd'e benzemediğini ileri sürerek onun kendi oğlu olmadığını iddia ediyorlardı. Aynı zamanda bu, Ümmü Eymen gibi bir fazilete iftira anlamı taşıyordu. Söylentiler kulağına gelince Allah'ın Resûlü de çok üzülmüş ve;

– Şüphesiz çocuk, annenin yatağına aittir,[198] buyurarak duruma müdahale etmişti.

Bir gün Hz. Zeyd ile oğlu Üsâme, aynı örtünün altında uzanmış uyuyorlardı. Üzerlerine aldıkları örtü, vücutlarının tamamını örtecek kadar büyük değildi ve ayakları dışarıda kalmıştı. Bu hâldeyken, bulundukları yere, neseb konusunda uzman meşhur Mücezziz el-Müdlicî çıkageldi. Üzerlerine aldıkları örtünün altından dışarıya çıkan iki ayağı görünce, biraz daha dikkatle baktı ve ardından şunları söyledi:

– Şüphe yok ki şu ayakların ikisi, diğer ikisinin neslinden.

Ne Hz. Zeyd'i ne de Üsâme'yi görmüştü bunları söylerken. Ancak, gözüne ilişen her iki ayağın özellikleri, bu çocuğun Zeyd'in nesebinden dünyaya geldiğini söylüyordu.

Bunu duyan Allah Resûlü sevinmişti; zira ortalığı karıştırmak isteyen müfterilere verilmiş en tabii cevaptı bu. Hücre-i saadetlerine gelen Habîb-i Zîşân, kendisini karşılayan Âişe validemize bu olayı anlatacaktı. Anlatırken, sürûrdan yüzünde ay doğmuşçasına bir hâl vardı.[199]

Üsâme'nin doğumuyla birlikte Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Zeyd'in evini daha sıklıkla ziyaret eder olmuştu. Onun bu

198 Sahîhu Müslim, 2/1081 (1458)

199 İbn Abdilberr, *İstîâb*, 4/1461

sevgisini bilip gören Ümmü Eymen de, zaman zaman Üsâme'yi alıp Efendimiz'in yanına getiriyor ve kollarına alıp severken dua etmesini talep ediyordu. Bazen yanına Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin de geliyor; onları bir dizine oturtup severken diğer dizine de Üsâme'yi alıp başlarını okşuyordu.

Mûte Destanı ve Şehadete Uzanan Yol

Derken, günler ilerlemiş ve Hicaz bölgesinde zuhûr eden güneşten gözleri kamaşıp ışığına bayrak açanların çapı daha da büyür hâle gelmişti. Her geçen gün, düşman ve düşmanlıkların çapı büyüyor, İslâm'ın gelişmesine paralel olarak karşılarına yeni yeni engeller çıkıyordu.

Şimdi de, kuzeyden bir tehdit söz konusuydu; zira başlangıçta İslâm ve Müslümanlar, Bizans için önemsiz bir hareketti ama artık hızla büyüyen ve o günün dünyasındaki dengeleri değiştirmeye aday bir zemine doğru hızla ilerliyordu. Bu gidiş, kendi aleyhlerine işliyordu; şayet çözüm üretilmezse, artık istedikleri gibi at oynatıp dilediklerini haraca bağlayamaz, güçlerini kullanarak itaat ettirdikleri kalabalıklara istedikleri gibi yön veremezlerdi. Öyleyse, devreye girilmeli ve bu gidişe bir dur denilmeliydi.

Bu sebeple Bizans, hicretten sekiz yıl sonra Medine'yi hedef alıp yola koyulmuş büyük bir orduyla geliyordu.

Bu gelişi duyan Allah Resûlü de tedbirini almış ve Medine'de bir hareket başlamıştı. Gidilecek, yolda önleri kesilecek ve göğüs göğse karşı konulacak, imanla donanmış bir Müslüman'ın öyle kolay lokma olmadığı gösterilmiş olacaktı.

Ne lütuf ki, Allah Resûlü'nün bizzat katılmadığı Mûte'nin ilk kumandanı da Zeyd İbn Hârise idi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali gibi daha nice önde olanların önüne Server-i Enbiyâ Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu geçirmiş ve hepsinin üzerine kumandan tayin etmişti.

Aynı zamanda Allah Resûlü de biliyordu ki, bu savaş çok önemliydi. Her şeyden önce, ortada bir güç dengesizliği vardı; Bizans, en az yüz bin kişilik bir ordu ile -bu rakamın iki yüz bin olduğu da söylenmektedir- geliyordu. Müslümanların sayısı ise, sadece üç bindi. Sayı olarak bakıldığında ortaya çıkan bu dengesizlik, teçhizat anlamında daha belirgin göze çarpıyor, iki ordu arasında açık bir fark kendini gösteriyordu.

Gerçi bu, hak dava ile batıl çıkmazında bocalayanların savaşıydı. Şimdiye kadar hangi savaşta denge vardı ki, burada böyle bir dengeden bahsedilsin! Zira keyfiyette zirveyi tutmuş nice az topluluk vardır ki, kemiyet bazında çok gözüken kuru kalabalıklara hep üstün gelmiş ve Hakk'ın hatırının âli olduğunu göstermişti.

Mûte'de bu açık fark göze çarpsa da, bu kadar büyük farkı, ancak Allah'a yürekten bağlı, geceleri gündüzleri kadar aydın, gündüzleri de Allah adına ilmek ilmek örgüleyebilen insanlar kapatabilirdi. Bunun için Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), dünya-âhiret dengesini iyi ayarlamış, geceleri ruhbân, gündüzleri de fursân sahâbîleri arasından kumandan tayin ediyordu:

– Size, Zeyd İbn Hârise'ye itaat düşer.

Evet, çetin günün kumandanı belli olmuştu. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) söyleyecekleri henüz bitmemişti:

– Şayet, ona bir şey olur ve şehid düşerse, o zaman Cafer İbn Ebî Tâlib.

Anlaşılan durum, gerçekten ciddiydi. Sözden anlayanların gözünden kaçmayan bir husustu bu; Zeyd, Mûte'ye şehid olmak için gidiyordu. Ancak Resûlü Kibriyâ'nın diyecekleri hâlâ bitmemişti;

– Şayet, Cafer de şehid olursa, o zaman Abdullah İbn Ravâha.

Demek ki şehadet, sadece Zeyd'le sınırlı değildi. Belki askerlerden şehid olanların bulunması, her savaş için tabii görülebilirdi ama sadece bir savaşta üst üste üç kumandanın şehadet merte-

besine ulaşması ender görülen hususlardandı. Demek ki Mûte, gerçekten çetin geçecekti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Mûte için üç önemli ismi ardı ardına komutan tayin ediyordu. Üçü de, kendilerini Allah için feda etmiş, sağ kaldıkları sürece hizmet için koşturmaya azmetmekle birlikte yeri geldiğinde şehadete iştiyakla yanıp tutuşan kimselerdendi.

Ancak dikkat çeken husus, ilk kumandanın Hz. Zeyd olmasıydı. Hâlbuki ondan sonra sancağı alacak olan Hz. Cafer, Efendimiz'in amcasının oğluydu. O günün telâkkilerine göre, bir yerde akraba varsa, orada o mutlaka reis olurdu. Ancak İslâm, alışılagelmiş telâkkileri bir bir söküp atıyor, temeli olmayan bütün gelenekleri ortadan kaldırıyor ve yepyeni bir tarz ortaya koyuyordu. Bu değişimin yaşandığı böyle bir yerde yine rol, Zeyd İbn Hârise'nin omuzları üzerinde cereyan ediyor, öncekilerde olduğu gibi şehâdete yelken açarken de telakkileri değiştirerek gidiyordu.

Aynı zamanda böyle bir tavzif, olacakları önceden görüp ona göre tedbirini almanın adıydı. Zira savaşın hengâmeli anlarında doğabilecek bir olumsuzluğun akabinde fikrî keşmekeş yaşanmamalı ve herkesin, kimi dinleyeceği çok iyi bilinmeliydi. Zira yukarıdaki bir tereddüt, askerler arasında büyük kargaşaya sebebiyet verir ve zaten güç dengesinin olmadığı yerde kuvve-i maneviye dağılarak büyük zayiatlar verilirdi.

Derken ordu, Medine'den hareket etmiş ve bugünkü Ürdün sınırları içindeki Mûte denilen yere kadar gelmişti. Bu sırada Bizans da, aşağıya inmiş ve aynı mekâna gelmek üzereydi. Orduların karşılaşması uzun sürmedi; bir sabah erkenden kılıçlar çekilmişti, artık, Müslümanlar adına yazılacak destanın sayfaları aralanıyordu.

Nihayet savaş başlayıp Müslümanlarla Bizanslılar karşılaştıklarında, gerçek gücün kimde olduğu da anlaşılmaya başlanmıştı. Bu çetin savaşta, komutanların hepsi bizzat savaşıyor, askerlerinin en önünde onlar mücadele veriyorlardı.

Sancağı taşıyan da Hz. Zeyd'di. Öylesine bir mücadelesi vardı ki, insanlar da onunla beraber düşman saflarına dalıyor ve hep birlikte savaşın hakkını veriyorlardı. Kendini öylesine kaptırmıştı ki, ne Rumların askerlerini görüyor ne de etrafında kalkan toz ve toprağın farkına varabiliyordu. Elindeki kılıçla düşman ordusundan kelle toplarken o, her salladığı kılıçla yeni yeni kapılar açıyor ve Cennet'teki makamına doğru ilerliyordu.

Mûte, gerçekten de çetindi. Nihayet, Hz. Zeyd, kendisine isabet eden mızrak darbelerine dayanamadı ve Allah Resûlü'nün haber verdiği gibi sancağı Cafer'e teslim etmekle karşı karşıyaydı. Derken, çok geçmeden Zeyd İbn Hârise, Mûte'ye silinmez bir imza atarak, Resûlullah'ın dizinin dibinde gelişip boy attığı hayatına son noktayı koydu ve oracıkta şehid oldu.[200]

Son nefesini verirken 55 yaşındaydı. 19 yaşından bu yana sürekli beraber olduğu Efendisinden, artık ayrı kalacaktı. 36 yıllık birlikteliğe Zeyd, geçici bir nokta koyuyordu; zira çok geçmeden, yaklaşık iki yıl sonra, Efendisiyle yine buluşacak ve bir daha ayrılmamak üzere tarifi imkânsız bir vuslat yaşayacaktı.[201]

Kolay değil, teknolojiden yoksun ve sadece bedenlerin mukavemet gösterdiği er meydanında her bir Müslüman'a, 30-40 Bizanslı düşüyor ve büyük bir destan yazılıyordu.

Artık sahnede, Resûlü Kibriyâ'nın amcaoğlu Cafer vardı. Kendini düşman saflarına öylesine salmıştı ki, yaklaştığı her bir Rûm askeri irkilip geri çekiliyordu. Ancak, kuvvet dengesinin olmadığı yerde böylesine fedakârca çarpışmalar bile yeterli olmuyor, birisinden kurtulsa bile bir başka tuzağa takılma

---

200 Sahîhu İbn Hibbân, 15/522 (7048)

201 Hz. Zeyd, 55 yıllık ömrünün 8 yılını babasının köyünde, geri kalan 47 yılını ise Hz. Hatice ve Hz. Muhammed'le birlikte geçirmişti. Efendimiz'in Hz. Hatice validemizle tanışıp evleneceği âna kadar geçen sürede 11 yıl geride kalırken Efendimiz'le, 19 yaşındayken tanışmıştır. 34 yaşındayken Müslüman olan Hz. Zeyd, geri kalan 21 yılının tamamını İslam adına mücadelelerle geçirmiş ve Mûte'ye kadar da cepheden cepheye koşmuştur.

muhtemel oluyordu. Önce, sancağı taşıdığı koluna bir kılıç darbesi geldi ve kopardı onu... Cafer'di bu; aldı sancağı diğer koluyla tutmaya çalıştı. Kapana kısılmıştı artık Cafer... Derken diğer koluna da bir kılıç darbesi geldi; fırsat bulmuşlardı ya, ardı ardına kılıçlar inip kalkıyordu Cafer'in üstünde... Ve çok geçmeden o da, Zeyd'in ardından kanatlanıp uçuverdi Mûte destanında...

Onun bu fedakârca azmine mukabil Habîb-i Zîşân Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Allah ona, kopan iki koluna mukabil Cennet'te iki kanat ihsan etti ve şimdi o, reftâre yürüyor cennette, buyuracaktı.[202]

Cafer de şehid düşünce sancağı Abdullah İbn Ravâha almış, bir taraftan şiirlerle askerlerin moralini yükseltmeye çalışıyor, diğer yandan da kıyasıya savaşıyordu. Önceki iki komutana da gıpta ile bakmıyor değildi; ne güzel, her biri dünya meşakkatlerinden kurtulmuşlar ve rütbelerin en yükseğine ulaşarak, ebedi hayata yelken açmışlardı. Şehâdeti istemek başka bir meziyet, ona nail olmak ise daha başka bir lütuftu. Bir ara İbn Ravâha'ya amcaoğlu, ayakta daha dik durabilmesi için bir parça et getirmişti. Verirken de;

– Bununla biraz belini doğrultursun; bugün çok zorluklarla karşılaştın, çok yoruldun, diyordu. Eline aldı ve tam ağzına atıp yemek üzereyken, saflarda yeni bir hareketlenme olduğunu gördü. Kıyasıya savaşın yaşandığı meydanda, Resûlullah'tan dersini almış bir sahabi, kendini düşünür ve şahsı adına bir işe imza atar mıydı hiç? Gürültünün geldiği yöne baktı; bir izdiham yaşanıyordu. Elindekileri attı ve önceki komutanlara imrenen bir eda ile ayağa fırlayıp koştu saflar arasına. Giderken de kendi kendine;

---

202 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/151

– Sen hâlâ dünyadasın, diye hayıflanıyor, zifafa koşarcasına gidiyordu. Ve derken, çok geçmeden o da şehid oldu.[203]

Medine'deki Şehadet

Beri tarafta, Medine'de bulunan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), olanları bütün berraklığıyla görür gibiydi ve gördüklerini de yanındaki sahâbe ile paylaşıyordu:

– Sancağı Zeyd İbn Hârise aldı ve kıyasıya savaşıp şehid düştü. Sonra Ca'fer aldı ve o da benzersiz bir mücadele verdi ve sonunda şehid düştü.

Sıra Abdullah İbn Ravâha'ya gelmişti ama Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir müddet durakladı; konuşmuyordu. Hatta Ensâr da endişelenmiş, Hz. Abdullah'ın bir kusurunun olup olmadığını merak eder olmuştu. Acaba hemşehrileri İbn Revâha, Resûlullah'ın hoşlanmayacağı bir şey mi yapmıştı? Çok geçmeden onları da rahatlatan ve bütün endişeleri giderecek olan şu cümleler döküldü mübarek dudaklarından:

– Sonra da onu Abdullah İbn Ravâha aldı, kıyasıya savaştı ve O da şehid oldu.

Her şeylerini Allah için feda eden bu büyük kâmetler için bir de müjdesi vardı ve ilâve etti:

– Şu an gözümün önündeki perde aralandı ve onları Cennet'te, altından yapılmış koltuklar üzerinde görüyorum.[204]

Teker teker her birinin faziletinden bahsediyordu. Sonra da ellerini kaldırdı ve;

– Allah'ım! Zeyd'i mağfiret buyur, Allah'ım! Zeyd'i mağfiret buyur, Allah'ım! Zeyd'i mağfiret buyur, Allah'ım! Cafer'i mağfi-

203 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/151
204 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 6/160

ret buyur, Allah'ım! Abdullah İbn Ravâha'yı mağfiret buyur,[205] diye tekrar tekrar dua etmeye başladı.

Bu arada, Mûte'nin haberini getirmek için Ya'lâ İbn Ümeyye koşarak gelmiş ve Resûlü Kibriyâ'nın yanına girmişti. Onu ve hüzün yüklü heyecanla gelişini görünce;

– İstersen sen bana anlat, istersen ben sana anlatayım,[206] buyurmuştu. Çünkü O (sallallahu aleyhi ve sellem), Resûlullah'tı. Ya'lâ;

– Sen haber ver yâ Resûlallah, dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Mûte'de yaşananları anlattı teker teker... O kadar ki Hz. Ya'lâ;

– Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, orada yaşananları bir harfi bile eksik olmadan aynen aktardın. Aynen dediğin gibi oldu, diyecekti. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Allah benim için, perdeyi kaldırıp adeta orayı önüme getirdi ve ben de onların, her şeylerine muttali oldum,[207] diyerek bu kadar uzak mesafelere muttali olmada nasıl bir inayetle karşı karşıya olduğunu anlatmış oldu. Çünkü onların kıssaları, akıl sahibi olanlar için ibret doluydu.

Medine'yi hüzün bürümüştü; zira, gidişat iyi görünmüyordu. Aynen tavzif ettiği gibi, sırasıyla her üç kumandan da, ardı ardına ve tavzif sırasına göre şehid düşmüştü.

Ancak her düşüş, yeni bir çıkışın başlangıcıydı. Zorlukların ardından yeni menfezler açarak kolaylıklar ihsan etmek, Cenâb-ı Mevlâ'nın şânındandı ve bu, Mûte'de de kendini gösterecekti. Zeyd İbn Hârise ile Mûte meydanına gelen bayrak, Abdullah İbn Ravâha'nın elinden düşmeden bir başka mü'min koşup gelecek ve sancağı artık 'Allah'ın kılıçlarından bir kılıç' taşıyacaktı. Şüp-

205 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/229
206 Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 1/430-431
207 Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 1/431

hesiz bu kılıç, Mûte sonrasında hemen her savaşta ayrı bir zafere imza atan Hâlid İbn Velîd'den başkası değildi.

Hüzn-ü Nebî

İşin ucunda, ebedi dostluğa kavuşmak olsa da Allah Resûlü, olup bitenlere çok üzülmüştü. Ne de olsa, 36 yıllık bir beraberlikleri vardı. Gerçi, O'nun için böyle bir firak, artık görüşemeyecekleri anlamına gelmiyordu; zira, dünya-ahiret kardeş olanların arasına, ne zaman ne de mekân girebilir ve görüşmelerine mâni olabilirdi. Ölüm ötesi hayatta bu birliktelik devam edecek olsa da bugün, beden itibarıyle ve madde âlemine ait, sadece geçici bir firak yaşanıyordu. Tabii olarak Resûlü Kibriyâ (sallallahu aleyhi ve sellem) gelişmelere çok üzülmüştü. Belki de üzüntüsü, arkada kalanların ruh dünyalarında meydana gelmesi muhtemel aşınmalardan kaynaklanıyordu.

Önce herkesin huzurunda, Hz. Zeyd başta olmak üzere üç komutanın da şehâdetlerini tasdik etti. Allah ve Resûlullah davasına başını koyanlar için, Allah ve Resûlullah'ın şehadeti çok önemliydi zira. Ardından da, Medine'de saf tutup, ashabıyla birlikte namazlarını kıldıracaktı.

Elbette her birinin, Allah Resûlü katında ayrı bir yeri vardı, ancak Zeyd'in konumu bir başkaydı; o, daha ilk günden itibaren candan bir dost olmuş ve gönülden bir vefayı temsil etmişti. Daha vahiyle tanışmadığı dönemde bile, Muhammedü'l-Emîn'i anne-babasına tercih etmiş, vahiy gelir gelmez de, huzura gelip iman adına Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) teslim olmuştu. Artık o, Habîb-i Zîşân'ın eli-kolu hâline gelmiş, daha dudaklarından arzusu dökülmeden isteklerini yerine getiren bir sâdık yâr hüviyeti kazanmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onunla düşmanlarının kalbine korku salmış, her defasında canına kastedenlerin ümitlerini, onun vesilesiyle ellerinden almıştı. Bugün ise O, canını

ortaya koyuyor ve karşılığında Allah'ın, Cennet vereceğini vadettiği yolda reftâre yürüyordu.

Artık o, ne Bizans'ın askerleri ne de savaş alanının olumsuzluklarıyla meşguldü; Cennet'in yeşillikleri arasında salına salına yürüyor ve âdeta ebedi bir zifaf yaşıyordu. Resûlullah da, şu cümleleriyle bu noktaya vurgu yapacaktı:

– Onun için istiğfarda bulunun. Şüphesiz o, şu an Cennet'te koşturup duruyor.[208]

Şehid olduktan sonra evlerini ziyarete geldi Rahmet Peygamberi. O'nun gelişini gören şehid Zeyd'in küçük kızı, Allah Resûlü'nün kucağına atlayıp boynuna sarılmış ve ağlamaya başlamıştı. Öz babasını yitirmiş olsa da, her defasında sırtını dayayıp huzur bulduğu Efendiler Efendisi vardı karşısında… İklimine her gelişinde, ruh dünyasını yeniden inşa edercesine bir huzur buluyordu zira O'nun yanında... Dolayısıyla, hüzünle sevinç arasında gelgit yaşıyor; gönlünün gülü Allah Resûlü'nün vereceği tepkiyi bekliyordu.

Yürek yakan bir manzaraydı bu. Küçük dimağlara, şehâdeti, Cennet'i, Cemalullah'ı, Firdevs'i ve başkalarını da bu değerlerle tanıştırma mücadelesi verirken canından olmak, öyle kolay anlaşılır bir mesele değildi. Bu, bir ufuk meselesiydi ve körpe dimağlara da yerleştirilmesi gerekiyordu.

Ancak, böylesine yoğun bir duygu seli karşısında Resûlullah da kendini tutamayacak ve damla damla gözyaşı dökecekti. O kadar ki, etrafından hıçkırıkları duyuluyor ve dertten iki büklüm sinesinden, değirmen taşlarının dönüşü gibi inleltiler geliyordu. O sırada yanında bulunan Sa'd İbn Ubâde, dayanamadı ve Resûlü Kibriyâ'ya, bu kadar gözyaşı dökmesinin sebebini sordu. Zira ebedi huzura kavuşan birinin arkasından ağlanmaması gerektiğini, yine O'ndan duymuştu ve fırsatını bulmuşken işin doğrusunu anlamak istiyordu. Biraz kendini toparlayınca şöyle cevapladı Allah Resûlü:

---

208 Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/229

– Bu, sevgilinin sevdiğine iştiyakıdır.[209]

Evet, 'Resûlullah'ın Sevgilisi' diye anılan, sahabe arasında sadece Hz. Zeyd idi ve daha, 'Sevgili' demeden herkesin aklına o geliyordu.

İz Bırakan Hatıralar

Yıllar geçse de Zeyd'in izleri silinmiyordu. "Bizi, Zeyd sevgisinden dolayı ayıplamayın."[210] diyen İnsanlığın İftihar Tablosu, onunla geçen günlerini unutamıyor, sevgisini kıskananlara da bu sevginin gerekçelerini anlatıyordu.

Onun, arkada bıraktığı en önemli hatırası Üsâme de, babası gibi gelişip boy atmış ve o da, Resûlullah katındaki müstesna yerini almıştı. Her hâliyle, babasını hatırlatıyordu. Dolu dolu bir hayatı vardı ve aynen babası gibi O da, ayrı bir kabiliyet, problemleri çözen önemli bir dirayetti.

Babasının izindeydi ve Allah Resûlü de bunu iyi değerlendirecek, oğul Üsâme'yi de, sevk ve idarede komutan yapacaktı. Ancak, babasının tavzifinde yaşandığı gibi oğlunun kumandan tayin edilmesini de kabullenemeyen ve itiraz seslerini yükseltenler olacaktı.

Yine böyle bir tavzifin arkasından dedikodu yapılıp isteksizlik izhar edilince Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), eski günleri hatırlatmak zorunda kalmış ve öncesinde yanıldıkları gibi burada da bir yanılgı yaşadıklarını şu cümlelerle anlatmıştı:

– Onun komutanlığı hususunda dedikodu yapan sizler, aynı tavrı, babasının komutanlığı konusunda da sergilemiştiniz.

Heyecan ve duruşundaki kararlılıktan, daha cümlelerini bitirmediği anlaşılıyordu. Belli ki, bir konuyu akıllara nakşedecek, bir daha unutulmamak üzere zihinlere perçinleyecekti. Zeyd'i kastederek;

---

209 Ebu'l-Ferec, *Sıfatü's-Safve*, 1/382
210 Hâkim, *Müstedrek*, 3/238 (4954)

– Allah'a yemin olsun ki o, komutanlığa lâyık idi. Ve yine o, Bana insanların en sevgilisi idi, diye seslendi. Böylelikle geçmişe ait bir kalıntı, zihinlerden temizlenmiş oluyordu. Şimdi ise sıra, yeni ortaya çıkan ve bazılarını gereksiz yere meşgul eden yanlış anlayışın ortadan kaldırılmasına gelmişti. Bu sefer de;

– Bu da, ondan sonra insanların bana en sevimlisidir,[211] buyurdu ve Hz. Zeyd'in liyakatinde şüphesi olmadığı gibi onun oğlu Üsâme'nin komutanlığı hususunda da zerre kadar tereddüdü olmadığını perçinleyiverdi, tereddüt yaşayan zihinlere… Zira, baba Zeyd'e duyduğu güven gibi oğul Üsâme'ye de ayrı bir itimadı vardı Allah Resûlü'nün. Bu sebeple o, dünyaya veda zamanı yaklaştığında yeni bir fetih için hazırladığı ordunun başına, delikanlı Üsâme'yi komutan tayin edecek, böylelikle -muhtemel de olsa- cehalete ait ne kadar karanlık nokta varsa, bir çırpıda bütününü fiilen zihinlerden siliverecekti.

Hz. Ömer Hassasiyeti

Efendimiz'in irtihali sonrasında da Üsâme, sosyal hayattaki etkinliğini devam ettirecek ve halifeler tarafından hep hüsnükabulle taltif edilecekti.

Artık Halife Ebû Bekir de yola revân olmuş, hilafet makamında Hz. Ömer oturuyordu. Bilindiği üzere her bir halife, Allah'ın rızasını talep ediyor ve işlerini hep 'rıza' yörüngeli yapmaya çalışıyordu. Ancak bu konuda Hz. Ömer, çok daha hassas davranıyordu; insanlarla konuşup alış veriş yaparken Allah ve Resûlü'nün baktığı noktayı yakalamaya çalışıyor ve buna paralel icraat yapmak istiyordu.

Abdullah İbn Ömer'in anlattığına göre baba halife Ömer (radıyallahu anh), ganimetten pay dağıtırken Zeyd'in oğlu Üsame'ye üç

[211] Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/227

bin beş yüz dirhem verirken, kendi oğlu İbn Ömer'e üç bin dirhem pay takdir ediyordu. Üsâme'den beş yüz dirhem daha az bir pay takdir edilince oğul İbn Ömer, kafasına takılan bu meseleyi arz ederek babasına şöyle soracaktı:

– Sen, ne diye Üsâme'yi benden üstün tutup daha fazla pay veriyorsun? Hâlbuki Üsâme'nin katıldığı bütün savaşlara ben de katıldım; aramızda bir fark yok ki!

Belli ki, ilimde zirveyi tutan İbn Ömer'in de göremediği bir nokta vardı ve Hz. Ömer de konuya hep o açıdan bakıyordu. Oğlunu karşısına aldı Koca Ömer ve şunları söyledi ona:

– Ey oğulcuğum! Ben biliyorum ki Zeyd, Resûlullah katında senin babandan daha sevimliydi. Şüphem yok ki O (sallallahu aleyhi ve sellem), Üsame'yi de senden daha fazla severdi. Ben de, Resûlullah'ın sevgisini kendi sevgime tercih ediyorum.[212]

İşte Zeyd… İşte Üsâme… İşte İbn Ömer… İşte Hz. Ömer… Ve işte, sonrakilerden beklenen, hepimizin onlara karşı göstermesi gereken tavır…

Sonuç Olarak

Hz. Zeyd, hür iken cehaletin törelerine kurban giden bir genç idi. Hayata ümitle baktığı bir dönemde boynuna esaret tasması geçirilmiş ve ayakları zincirlerle bağlanmıştı. Anne ve babasından koparılmış, köy ve kentinden de sökülerek alınmıştı.

Gerçi, bunda da hayır vardı; zira başlangıçta olumsuz gibi gözüken nice mesele, akıbet itibarıyle hep hayırla sonuçlanır ve sahibine, hesap edilemeyen güzellikler sunardı. Belki Hz. Zeyd, işin başında böyle bir sıkıntıya muhatap olmasaydı, Efendiler Efendisi ile buluşma zemini de bulamayacak, bulsa da 'Resûlullah'ın sevgilisi' olamayacaktı.

---

[212] Sünenü't-Tirmizî, 5/675 (3813)

İlahi takdirdeki seçiciliğe kurban olmak gerek. Kayn veya Ma'noğulları arasında sıkışıp kalan bir Zeyd, en fazla ne yapabilirdi? Babasının elindeki imkânlara bir miktar daha ilave kazanç sağlar ve o da, onlardan bir fert olarak son nefesini verir ve bir müddet sonra da unutulup giderdi. Ya şimdi?

Asırlar sonrasında bile adı anıldığında gözler nemleniyor ve hayat serüveni hayranlıkla takip ediliyorsa bu, kaderin kendisi için işin başında takdim ettiği acı meyvenin bir neticesiydi. Başka türlü, ibadet maksadıyla adı terennüm edilen bir insan olma konumu nasıl mümkün olabilirdi ki? Bu meyve ki onu, cehalete ait olumsuzlukları teker teker ortadan kaldırmada bir 'model' konumuna getirecek ve İslâm'a ait güzelliklerin toplumda yerleşmesinde imam konumuna yükseltecekti.

Öyleyse, Allah ve Resûlullah katında yer edinmek isteyenler bugün, Zeyd İbn Hârise benzeri bir meyveye, iradî olarak talip olmalıdır ki maksatlarına nail olabilsinler. Yoksa Mekke'ye giden yollar kendilerine gösterildiği hâlde, bulundukları mahalle veya köyünü tercih edenler, burada ne kadar gayret gösterirlerse göstersinler ancak kendi köy veya mahalleleri kadar bir etki meydana getirebilirler.

Efendimiz'in de dikkat çektiği gibi, Allah ve Resûlullah'a hicret dururken, dünya veya dünyalık bir metaa göz dikip kazanma yolunda kayıp yaşamamak gerek!

Sadakatin Zirve Ismi

HZ. EBÛ BEKİR

Neş'et Ettiği Zaman ve Çevre

Babası, Osman İbn Âmir (Ebû Kuhâfe), annesi ise Selmâ binti Sahr (Ümmü'l-Hayr) idi. Fil hâdisesinden yaklaşık üç yıl sonra dünyaya gelmişti.

Annesi, aynı zamanda babası Ebû Kuhâfe'nin amca kızı oluyordu. 'Hayrın annesi' anlamında bir lâkapla anılan anne Selmâ, üzüntülüydü ve sıkıntılı günler geçiriyordu; zira o güne kadar hamile kaldığı erkek çocukları peşi peşine ölmüş ve bir türlü erkek evlada sahip olamamıştı.

Fil olayının üzerinden iki yıl kadar geçmişti. Öncekiler gibi anne Selmâ yine hamileydi. Heyecanlıydı ve kalbi, hiç olmazsa doğuracağı çocuğun bu sefer erkek olması ümidiyle atıyordu. Bu kadar candan bir isteğinin yerine gelebilmesi için onun da yapması gereken bazı şeyler olmalıydı. Bu sebeple o, şâyet hamile olduğu çocuğu erkek doğar ve yaşarsa, onu Kâbe'ye adayacağını duyurdu herkese. Bu, Âl-i İmrân misali açıktan bir adak demekti ve bunu, herkese ilan etmekten de çekinmedi anne Ümmü'l-Hayr.

O gün için de bu, yerine getirilmesi gereken bir sözdü ve dileği yerine gelince de mutlaka uyulması zorunlu bir nezir demekti.

Yümün ve hayrın annesi mânasında Ümmü'l-Hayr künyesiyle meşhur olan ve gerçek mânada hayırlı bir çocuğa hamile olan anne Selmâ'yı artık, doğum sancıları tutmuştu ve çok geçmeden de nur topu gibi bir oğul dünyaya getirecekti. Zaten beklediği de buydu; ancak, hâlâ endişesini yenebilmiş değildi; zira erkek çocuğunun olması, onun yaşaması anlamına gelmiyordu. Bu sebeple Kâbe'ye dönecek, yeni doğan oğlunun yaşaması için ellerini açarak Rabb-i Rahîm'ine şöyle yalvaracaktı:

– Allah'ım! Bu çocuk, ölümden hayata Senin bağışladığın biricik yavrum olsun; O'nu benim için bağışla![213]

Yönelişteki samimiyet, duaya icabetin en belirgin nişanıydı; zira bu kadar içten bir yönelme, ancak rahmetin sağanak olup yağmasını netice verirdi. Ebû Kuhâfe'nin oğlu yaşıyordu...

İsim ve Künye

Ümmü'l-Hayr, sözünü unutacak bir kadın değildi ve sıra, ismini koymaya gelince, biricik oğlunun adını, Kâbe'ye adanmış mânasında 'Abdülkâbe' koydu.

Ebû Kuhâfe'nin de buna itirazı olamazdı; zira o gün için Kâbe, insanların itibar ettiği bir mekândı. Aynı zamanda, onu yıkmak için yola koyulan Ebrehe ordusunun başına gelenler, olanca dehşetiyle birlikte zihinlerdeki yerini hâlâ koruyordu.

Nasıl olmaz ki o, yeryüzünde Allah için inşa edilmiş ilk bina idi. Aynı zamanda Kâbe, her hâliyle Allah'ı hatırlatan bir mekân demekti. Kâbe Allah'ı hatırlatıyor; Allah denilince de Kâbe akla geliyordu. Bu sebeple Ebû Kuhâfe, 'Abdülkâbe' diye seslendiği küçük oğulcuğunu, çoğu zaman da 'Abdullah' diye çağırıyor ve

---

213 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/171

böylelikle onun, Kâbe ruhuna yakışır mânada gerçek bir kul olmasını talep ediyordu.

Kadınların geri planda kaldığı ve çoğunlukla hiç kıymet görmediği o günün toplumunda, hep erkeğin dediği olurdu ve bu sebeple Mekke, yeni doğan bu çocuğu çoğunlukla, anne Selmâ değil de Ebû Kuhâfe'nin kullandığı ismiyle tanır olmuştu. Bu sebeple artık ona, Abdullah İbn Osman diyorlardı.

İnsanları künyeleriyle çağırmanın adet olduğu o toplumda bir de O'na, kendisinden öncekiler gibi doğar doğmaz ölmeyip hayatta kaldığı için ve bununla birlikte nesebindeki asaletten dolayı 'Atîk' diye künye takılmıştı. Çünkü kelime olarak atîk, esaretten hürriyete yürüyen insan için kullanıldığı gibi aynı zamanda, öncekilerin yürüdüğü yolun dışında kalarak ölümden kurtulan mânasını da ihtiva ediyordu.

O gün herkes, bu unvanın, Abdullah İbn Osman'a çok yakıştığını söylüyordu. Zira 'Atîk'in bir mânası da, 'güzel' demekti ve Abdullah'ın yüzünde, bakanları hayran bırakacak kadar bir parlaklık ve aydınlık vardı.

Arapça, zengin bir dildi ve atîk kelimesinin mâna alanı, bunlarla da sınırlı değildi. Bu lâkabın, Hz. Ebû Bekir'e ne kadar yakışıp gerçeği ifade ettiğini, gelecek günler daha net ortaya koyacaktı. Zira 'Atîk' kelimesinin ihtiva ettiği mânalardan bir diğeri de, cömertlik yarışında ilk sırayı kaptırmayacak kadar ileri olmaktı. Şüphesiz ki bu yarışın galibi hep Hz. Ebû Bekir olacaktı.

Ancak o, bütün bu isim, lâkap ve diğer künyelerinden ziyade, 'Bekir'in babası' anlamına gelen 'Ebû Bekir künyesiyle meşhur olacaktı. 'Bekir' isminde bir oğlu olmamasına rağmen, kendisine bu künyenin niçin verildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, 'bekir' kelimesinin sözlük karşılıklarından hareketle belli başlı tahminlerde bulunmak mümkündür. Zira bu kelimenin özünde, acele etmek, öne geçmek, yağmurun ilk damlası, bir şeyin ilki, sabahın er-

ken vakti, namaza ilk vaktinde yetişmek, hutbenin başına yetişmek, baharın ilk çiçeklerinden yapılmış taze oğul balı, ağacın ilk meyvesi, insanın ilk çocuğu, verimli toprak gibi anlamlar bulunmaktadır.

Bir başka tevcihe göre bu kelime, devenin dişi yavrusuna verilen isimden veya büyük bir kabile için kullanılan unvandan gelmektedir.

Meseleye, lügatlerde yer alan ve az önce verilen tevcihler açısından bakıldığında, 'bekir' kelimesine yüklenen anlamların neredeyse bütününde bir 'ilk olma' hâli göze çarpmaktadır. Öyleyse, 'Ebû Bekir' ifadesi nereden kaynaklanırsa kaynaklansın ve diğer tevcihler ne olursa olsun ona bu şekilde yapılan hitap, onun hayat serüveniyle ne kadar da güzel bağdaşmaktadır. Zira herkesten önce imana gönül verip Allah Resûlü'ne ilk defa destek veren o olduğu gibi, bunun dışındaki birçok hamlede de, ilk hareketi veren ve Efendimiz'le maiyette ilk sırayı elinde bulunduran ismin, Hz. Ebû Bekir olduğu herkesin malûmudur.

Abdülkâbe, Abdullah, Atîk ve Ebû Bekir gibi isimlerle anılan sıddîkler şâhı, Hira'daki vuslatın ardından huzura gelip kelime-i tevhidi haykırdığı günden itibaren de, 'Abdülkâbe' adını unutacak ve artık 'Abdullah', 'Atîk' ve 'Ebû Bekir' unvanlarıyla anılır olacaktı. Zira Müslüman olduktan sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de O'na, 'Abdullah' diye seslenecek, etrafındakilere O'nu, cehennemden kurtulan şahıs mânasında da 'Atîk' diye anlatacaktı.

Bir gün uzaktan gelişini görünce Hz. Ebû Bekir'in yanındakilere şöyle seslenecekti Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Sizlerden her kim, Cehennemden kurtulmuş birisini görüp ona bakmak istiyorsa, şu gelene baksın![214]

Ebû Bekir ismine en çok yakışan ve daha sonraları hep onun-

214 Hâkim, *Müstedrek*, 3/64 (4404) Başka bir zaman da Efendiler Efendisi, O'nu karşısına alarak, müjde yüklü bir ses tonuyla; 'Sen, Cehennemden Allah'ın kurtardığı şahıssın!' diyecektir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 15/279 (6864)

la birlikte anılacak olan en önemli sıfat ise, elbette ve hiç şüphesiz 'Sıddîk' unvanı olsa gerek. Adımını erken atmasına rağmen, sadâkatte sürekli mesafe alarak sonuca ulaşmada herkese örnek olacak hayatıyla da o, böylelikle isim ve künye konusunda da nasıl bir rehber olduğunu göstermiştir.

Bunların dışında ona, mağara arkadaşlığını ifade ederken Kur'ân'ın kullandığı isimden hareketle 'Sâhib',[215] elindeki imkânları Allah yolunda kullanan ve malını ortaya koyarak köleleri hürriyete kavuşturma yarışı içine girenleri ifade ederken kullanılan Kur'ânî sıfattan dolayı 'Etkâ',[216] hicret esnasında mağarada kalışlarını hikâye ederken Kur'ân'ın kullandığı kelimelerden hareketle 'İki Kişinin İkincisi'[217] ve tabiatındaki yumuşaklık, merhamet, Allah korkusu ve O'na yönelişlerindeki derinlikten dolayı da 'Evvâh'[218] denilegelmiştir.

Rağbet Gören Meslek

O gün Mekke, ticaretle şöhret kazanmış bir şehirdi. Bilhassa Kureyş, Yemen ve Şam cihetine kervanlar tertip ediyor ve kış-yaz sürekli ticaret yapıyordu. Şehirdeki genel yapı bu olunca, gençlerin rağbet ettikleri alan da tabii olarak çarşı ve pazar oluyor ve gençler daha erken yaşlarda kendilerini ticaretin içinde buluyorlardı.

Artık çocukluk dönemini geride bırakan ve gelişip büyüyen Hz. Ebû Bekir de aynı kervana katılmış, diğer yaşıtları gibi o da kervanlarla Şam ve Yemen taraflarına gidip gelir olmuştu.

Aynı zamanda ticaret, bir maharet istiyordu ve bu maharet, Hz. Ebû Bekir'de fazlasıyla vardı. Yanına uğradığı insanlarla ayrı bir yakınlık temin ediyor, semtine uğrayanlara da derin bir güven

---

215 Tevbe, 9/40
216 Leyl, 92/17
217 Tevbe, 9/40
218 İbn Sa'd, *Tabâkâtü'l-Kübrâ*, 3/170

veriyordu. Ticareti, sadece bir günün işi olarak ele almadığı gibi elindeki imkânları, başkaları üstünde baskı kuracak bir meta olarak da değerlendirmeyi düşünmüyordu. Bu sebeple o, elindekileri arz ederken muhataplarına verdiği güvenle ticaretin aranan adamı hâline gelivermişti. Çok geçmeden Hz. Ebû Bekir'in, ticaret için ortaya koyduğu anapara, kırk bin dirhemi geçmişti.[219]

Sadece ticaretteki mahareti değil, aynı zamanda duruşundaki asaleti ve diğer akranlarının içine düştüğü çirkinliklerden uzak duruşu da ayrıca dikkat çekiyordu. Akranlarının aksine o, insan elinin ürünü olan putların karşısına geçip onlara temennâ durmuyor, içki içmiyor ve her türlü fuhşiyattan olabildiğine uzak duruyordu. Cahiliye ortamında bile o kadar nezih yaşamıştı ki, kimse onda bir kusur bulup ayıplayamayacak ve 'iman' dışında bir noksanlık (!) isnad edemeyecekti.

Muhammedü'l-Emîn'e Olan Yakınlığı

İmrenerek bakıp kendisine örnek aldığı birisi daha vardı Mekke'de… Her geçen gün fazileti öne çıkıyor ve hiç farkına varmadan insanlar O'na 'Emîn' diyorlardı. Zaman zaman Muhammed deseler de çoğu zaman Emîn diye sesleniyorlar ve bazen de O'na, 'Muhammedü'l-Emîn' diye adıyla sıfatını birleştirerek hitap ediyorlardı.

Muhammedü'l-Emîn, kendisinden iki küsur yıl daha büyüktü. Bu sebeple O'na, aynı zamanda bir büyük olarak saygı duyuyordu. O gün için, zaten küçük bir belde olan Mekke'de beraber büyümüş, tabii olarak birbirlerini de iyi tanıyorlardı. Mekkeliler artık, her ikisini beraber görmeye alışmış, birbirlerine olan alâka ve yakınlığı herkesçe bilinir olmuştu. Ümmü Seleme validemizin dediği gibi onlar, ikiz kardeş gibiydiler artık.[220]

---

219 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/12 (33862)

220 Hâlid Muhammed, *ve Câe Ebû Bekr*, 30

Mizaç ve ahlâk itibarıyle de birbirlerine çok benziyorlardı. Bu yüzden, daha ilk günlerden itibaren aralarında çok yakın bir arkadaşlık ve dostluk tesis edilmişti. Hz. Ebû Bekir, O'nunla birlikte olduğu zamanlarda ayrı bir huzur duyar, ticaret maksadıyla Mekke'den ayrıldığı günlerde O'nu özler ve döndüğünde de ilk önce O'nu ziyaret ederdi. Zira 'Emîn', hiç kimseye benzemiyor ve harîmine girenlere, tarifi imkânsız bir güven telkin ediyordu.

Ticaret için Mekke'den ayrılırken en çok haz aldığı husus, aynı kervanın içinde Muhammedü'l-Emîn'in de olmasıydı. Böyle bir fırsatı bir kez yakalamış ve bu yolculuk esnasında, hiç unutamayacağı ne güzel anlar yaşamıştı. Muhammedü'l-Emîn'in uhdesinde Şam cihetine giden Haticetü'l-Kübrâ kervanının içinde o da vardı. Yol boyunca harikulâde hâllere şahit olacaklarının işareti, daha Mekke'den ayrılmadan ortaya çıkmıştı. Kavurucu güneş altında yola çıktıkları ilk dakikada, hayranlıkla baktığı Emîn'in üzerinde bir bulut belirmiş ve attığı adıma paralel yürüyerek O'na gölgelik yapıyordu. Rahib Nastûrâ'nın müjdelerine, Hz. Hatice'nin adamı Meysere ile birlikte o da kulak vermiş ve ağacın altında gölgelenen Emîn'in, ümmetin beklediği âhir zaman peygamberi olduğunu gözyaşları içinde Rahipten o da dinlemişti.

Zaten, ticaretteki ehliyetiyle, güven ve emniyet telkin eden hâl ve hareketlerine bir diyecek olamazdı. Kılı kırk yararcasına bir hassasiyetle verdiği sözleri yerine getiriyor, duruşundaki ahenk de kervanın bütününe sirayet ediyordu. Zira kendisi gibi artık, içinde bulunduğu kervan da emîndi.

Hemen yanı başındaki yaşlı bilge Varaka İbn Nevfel'den duydukları, zihnindeki canlılığını hâlâ koruyordu. Cehaletin olanca kuytuluğuna inat, aydınlığa davet eden birkaç insanın anlattıklarıyla, anlatılanlara paralel yaşanılanlar, hep aynı noktayı işaret ediyor ve işin garibi bütün bunlar da, faziletine âşık olduğu Muhammedü'l-Emîn'in üzerinde yoğunlaşıyordu.

Bilhassa Efendiler Efendisi, Hz. Hatice ile evlendikten sonra, aralarındaki bu yakınlığa bir de komşuluk unsuru ilave edilmiş ve artık O da Muhammedü'l-Emîn ile daha sıklıkla görüşme imkânı bulur olmuştu. Çünkü artık, Muhammedü'l-Emîn de Hz. Hatice'nin evine yerleşmiş ve böylelikle aynı mahalleyi paylaşır olmuşlardı.

Bütün bunlara ilave olarak bir de nesep yönüyle aralarında akrabalık bağı vardı; zira ataları arasında bulunan Mürre İbn Ka'b, aynı zamanda Muhammedü'l-Emîn'in de şecere zincirindeki şahıstı ve böylelikle yakınlıkları, bir kez daha pekişmiş oluyordu.

Dillerde Dolaşan Müjdeler

Evet, onun yaşadığı çağ, cehaletin en kuytusunun yaşandığı çağdı; gözünün değdiği her yerde, ruh dünyasını örseleyecek birçok olumsuzluk vardı. Ancak bu, hayır ve yümün adına etrafında hiçbir hareketin olmadığı anlamına da gelmiyordu. Ender de olsa, iyilik ve faziletten bahseden, küfür ve cehalete bayrak açanlar da bulunuyordu o gün. Hz. Ebû Bekir de bunlara ayrı bir alakâ duyuyor ve zaman zaman bunların sohbetlerine katılmayı bir vazife biliyordu. Bilhassa, sıklıkla yanlarına uğradığı Varaka İbn Nevfel, Zeyd İbn Amr ve Kuss İbn Sâide'nin gözleri, semaları süzüyor ve ufuklarda, insanlığı yeniden kurtuluşa davet edecek olan Son Nebi'yi arıyordu. Aralarındaki muhabbetin vazgeçilmez konusuydu bu onların. Şiirin diliyle O'nu seslendiriyor, buldukları kalabalığa O'nun müjdeleriyle hitap ediyorlardı.

Bir gün Zeyd İbn Amr[221] ile Ümeyye İbn Ebî's-Salt'ın[222]

---

221 Zeyd İbn Amr, Efendiler Efendisi zuhûr etmeden önce, O'nun gelişini müjdeleyenlerden birisidir. (İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/379)
Gelişinin geciktiğini görünce, bir başka yerde ortaya çıkmış olabileceği ümidiyle yollara koyulmuş ve bu yolculuğu sırasında, gelecek Nebi'yi ararken yol kesiciler tarafından öldürülmüştür. (İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/364)

222 Cahiliye dönemi şairlerindendir. Hz. Peygamber (aleyhisselâm) Ümeyye'den şiir okunmasını

konuşmalarına şahit olmuştu Hz. Ebû Bekir. Yine sözü, o Son Kurtarıcı'ya getiren Zeyd, şunları söylüyordu Ümeyye'ye:

– Allah'ın hükmü ve Hanîflik hariç Kıyamet Günü bütün dinler boş ve faydasızdır. Daha sonra Zeyd, takındığı ciddi tavırla da şunları ilave edecek ve soracaktı:

– Dikkatli ol! Bu beklenen peygamber, bizden mi, sizden mi, yoksa Filistin ehlinden mi?[223]

Hz. Ebû Bekir, iki dostun konuşmalarını dikkatlice dinliyordu. Başka bir dünyadan bahsediyorlardı ve konuşulanlar da öyle yabana atılacak meseleler değildi. Konuşanlar ise, Mekke'nin en bilge insanlarıydı.

İçinde bir merak uyanmıştı ve doğruca bir başka bilgenin, Varaka İbn Nevfel'in yanına gitti. Zira onun da gözleri semadan ayrılmıyor, geleceği ümidiyle sinesi inip kalkıyordu. Oturdu yanına ve Kâbe'nin avlusunda dinlediklerini anlattı bir bir. Ardından da meselenin ne olduğunu sordu ona...

– Evet, ey kardeşimin oğlu, diye söze başladı Varaka. Hitaptaki kucaklayıcılık, ses tonuna da yansımış, kıymetini bilen bir insana kıymetli haberler vermenin hassasiyetine bürünmüştü. Şöyle devam etti sözlerine;

-Ehl-i Kitap ve bütün ulema, bu Beklenen Nebi'nin, nesep yönüyle Arap'ın ortasından çıkacağında müttefiktir. Ben nesep ilmini de iyi bilirim. Senin kavmin, nesep yönüyle Arap'ın ortasıdır, diye de ilâve etti.

Bu sözleriyle Varaka İbn Nevfel, Hz. Ebû Bekir'in dikkatini çekiyor, adres gösteriyor ve kendi kabilesine bu nazarla bakmasını tembihlemiş oluyordu. Bunun üzerine Ebû Bekir;

---

istemiş ve şiiri dinledikten sonra: "Ümeyye'nin Müslümanlığına az kalmıştı." buyurmuşlardır. (İbn Hacer, el-*İsâbe*, 1/249)

[223] Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, 1/42

– Ey amca! Bu Nebi ne ile gelecek? Ne söyleyecek?' diye sorunca Varaka;

– O'na söyleneni söyleyecek. Ancak o gelince ne bir zulüm, ne de zulüm yapılacak bir zemin kalacak,[224] dedi.

Başka bir gün Zeyd İbn Amr'ı şöyle seslenirken duydu:

– Ey Kureyş topluluğu! Nefsim, yed-i kudretinde olana and olsun ki aranızda, benden başka İbrahim'in peşinden gideniniz yok. Şüphe yok ki ben, İbrahim ve O'nun arkasından da İsmail'-in peşinden gidiyorum. Ve ben şimdi, İsmailoğullarından gelecek bir Nebi'yi bekliyorum; sanırım ben O'na da yetişeceğim.

Onun bu sözlerini duyan bir başka ihtiyar Âmir İbn Rabîa seslendi;

– Şayet O'na yetişip onu görürsen, benden de selam söylemeyi unutma![225]

Şayet bu bilge ihtiyarların dedikleri doğru ise, dünya nice sürprizlere gebe demekti. O kadar emin konuşuyorlardı ki, inanmamaya imkân yoktu. Aynı zamanda her biri, aynı noktaya parmak basıyor ve en ince detayına kadar hep, gelecek o Son Nebi'den bahsediyorlardı.

Artık Ebû Bekir, olaylara daha farklı bakıyordu. Zaman zaman Kâbe'ye gidiyor ve insanların acınası hâllerini garipseyerek onları acı acı seyrediyordu. Ona göre putlara tapmak batıldı ve bunu kendi kendine mırıldanmaktan da çekinmiyordu.

Hz. Ebû Bekir'in bilgelerden duydukları, ölümün ikizi olan uykularını esir alıyor, rüyalarında bile artık, adım adım gelecek Nebi'nin peşinde gidiyordu. Nasıl gitmesin ki, semtine uğradığı her bilge, aynı şarkının sözüne ritim tutuyor, karşılaştığı her candan dost da, sürekli aynı nakaratı terennüm ediyordu.

Bir tarafta insanlığın iflâsına inat, diğer yanda kurtuluş reçete-

---

224 Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, 1/2483 (35357)

225 İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/364

leri yazan bilgelerle insanlar, gelecek Nebi'nin adından evsafına, insanlar arasındaki yâdından etrafındaki insanların özelliklerine kadar bir nice hakikatten bahsediyorlardı.

Ebu Bekir ticaret maksadıyla bir gün Şam'a gitmişti. Burada, bir taraftan işlerini hâllederken diğer yandan da bir rüya görmüştü. Rüyasında, geceleyin ay parçalanmış ve Mekke'ye inerek buradaki bütün evlere girmişti. Aynı ay, yeniden dolunay hâlini aldıktan sonra da, bir bütün hâlinde Ebû Bekir'in evine gelip orada karar kılmıştı.

Çığlıklarla uyandı uykusundan. Unutamayacağı kadar haz veren bir rüya idi bu ve kendini tutamayıp sâlih bir rahibin yanına giderek anlattı ona gördüklerini.

Ebû Bekir'i dinleyen rahibin yüzünde güller açıyordu. Cümlelerini bitirir bitirmez de;

– Şüphesiz O'nun günleri geldi, dedi.

Şaşırmıştı Ebû Bekir. Rüyasını tevil etmesi için yanına geldiği adamın neden bahsettiğini anlamamıştı. Bunun için de;

– Ne diyorsun sen, diye tepki verdi. Bakışlarındaki sıcaklık, aslında her şeyi anlatıyordu. Bunun için Ebû Bekir, anladığının doğruluğunu tasdik etmesi için;

– Bekleyip durduğumuz Nebi mi, diye sordu.

Önce başını salladı rahib ve ardından da, beklenen cevabı verdi;

– Evet, sen de O'nunla birlikte iman edecek ve insanlar arasında O'na en çok yardımcı da yine sen olacaksın![226]

Ticari işlerini bitirip Şam'dan dönerken zihninde hep O vardı. Zaman zaman ellerini bir bayrak gibi kaldırıp şiir terennümüne başlardı. Bir aralık, etrafındakilere;

– Hanginiz Ümeyye İbn Ebi's-Salt'ın şiirinden okuyacak, diye sordu. Birisi ileri atılıp;

---

226 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 1/413 (333)

– Ümeyye'nin o kadar çok şiiri var ki, hangisini okumamızı istiyorsun ey nessâbete'l-arab,[227] diye karşılık verdi.

– Dikkat edin! Bizim Nebi'miz var, diye cevapladı. Bunun üzerine kervandan birisi, şunları terennüme başladı:

– Dikkat edin! Bizim, bizden bir Nebi'miz var ki O bize, ana kaynağımızdan yarınımız adına haberler verecek!

Biz biliyoruz ki, şayet ilim fayda veren bir değer olmasaydı, baştan sona kılıçtan geçirilirdik.

...

Ey Rabbim! Ne olur beni şirke düşmekten ebediyen koru ve kalbimi, dünya yaşadığı sürece iman ile doldur.

Zira ben, hacıların kendisi için haccettiği ve dine ait değerleri O'nun için bayraklaştırdıkları Zât'a sığınırım bütün kötülüklerden![228]

Dönüş yolu, Rahib Bahîra'nın memleketi Busrâ'dan geçiyordu. Buraya kadar gelmişken Rahib Bahîra'yı ziyaret etmemek olmazdı. Aynı zamanda, gördüğü rüyayı bir de ona anlatmak istiyordu ve doğruca, Bahîra'nın uzlet yaşadığı mânastıra gitti.

Şam'da gördüğü rüyayı anlattı ona da. Gözleri fal taşı gibi açılmıştı rahibin ve sordu ona:

– Sen nerelisin?

– Mekkeliyim, cevabını verdi, sükûnetle Hz. Ebû Bekir.

Belli ki Rahib Bahîra, daha fazlasını istiyordu ve:

– Neresinden? Kimlerden, diye sıkıştırdı onu.

– Kureyş'ten, diyordu şaşkın bakışlarla Hz. Ebû Bekir.

Belli ki bu cevap da kesmemişti rahibin hızını. Tekrar sordu:

– Sen ne işle meşgulsün?

---

227 Arapların soyunu en iyi bilen, şecere ilmine vakıf kimse demektir.

228 Ali Muhammed, *el-İnşirâhu ve ref'u'd-dîkı bi sîreti Ebî Bekr es-Sıddîk*, s. 34

– Ticaretle, cevabını verdi yine aynı sükûnetle.

İşin burasında Bahîra, Hz. Ebû Bekir'in de merakını giderecek cümlelerini sıralamaya başladı bir bir:

– Şüphesiz Allah senin rüyanı sadık çıkaracaktır. Çünkü çok geçmeden, senin kavmin arasından bir Nebi gelecek. Sen de O hayatta olduğu müddetçe veziri, öldükten sonra da halifesi olacaksın!

Hz. Ebû Bekir, şaşkınlıktan ne diyeceğini bile unutmuştu. Bu kadar net bir adres gösterme karşısında, utancından ne diyeceğini bilemez hâle gelmişti zira. İşin içinde kendisine ait bir bilgi olduğu için de bunu kimseye anlatmayacak ve vuslat zamanına kadar da gizli tutacaktı.[229]

Herkes Farkındaydı

Ebu Bekir, her geçen gün O'na daha bir yaklaşıyor ve ayrı bir ünsiyet duyuyordu. Kendisini o kadar fark ettiriyordu ki, zifiri karanlık bir geceye doğan dolunay misali, yüzüne bakmaya doyum olmuyordu. Mekkeliler de bunun farkındaydı.

Uzun tartışma ve endişelerden sonra, yılların yükünü üzerinde taşıyan muzdarip Kâbe'yi tamir etme kararı almışlardı. Zira o gün için Kâbe, onlar adına büyük bir kazanç demekti. Her yıl insanlar, akın akın oraya gelir ve onlar da bunun nimetlerinden istifade ederlerdi. Aynı zamanda, mâna ve muhtevada büyük değişiklikler olsa da onlar için Kâbe, kutsallığı ifade eden bir mekândı.

Tamir işlemi bitip sıra, Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirmeye gelince, bir anda ortalık gerilivermişti. Zira her bir kabile, böyle bir şerefin kendilerine ait olduğunu iddia ederek, taşı yerleştirme işini kendilerinin yapması gerektiğinde ısrar ediyordu. Gürültüyü kesen sesin sahibi Ümeyye idi; gidişin iyi olmadığını ve Kâbe'nin

---

229 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 1/413 (333)

kapısından giren ilk şahsın hakemliğine müracaat ederek konuyu çözmelerini haykırıyordu.

Reisleriydi; yaş itibarıyle de en olgun adam o idi. Yılların tecrübesiyle konuşuyordu. Dolayısıyla dinlenmesi gerekiyordu. Her türlü işlerini bir kenara bırakıp bekleşmeye başladılar. Bekleyenlerin arasında, Ebû Bekir de vardı.

Çok geçmeden, kulaklara çarpan ayak sesleri, gelen birisinin olduğunu haber veriyordu. Pür-dikkat kesilmişlerdi; acaba gelen kimdi ve nasıl bir hüküm verecek, Hacerü'l-Esved'i yerine koyma şerefi kime nail olacaktı?

İlk gören sevinçle haykırdı:

– Emîn! Muhammedü'l-Emîn!

İlk gelenin hükmüne razı olacaklarını zaten beyan etmişlerdi; ancak bunun el-Emîn olması, herkesi rahatlatan en temel unsurdu.

Henüz gelişmelerden habersiz olan Muhammedü'l-Emîn'e, içinde bulundukları durumu anlattılar bir bir. Sonunda da hakemliğine müracaat ettiler. Çözüm bekledikleri Zât;

– Bana bir parça kumaş getirin! diyordu.

Koşup getirdiler, ne yapacağını bilmeden. Gerçi itimatları vardı; O, bunu istiyorsa mutlaka bir bildiği vardı.

Getirilen kumaş yere yayıldı ve siyah taş bu kumaşın üstüne konuldu. Ardından da herkese şöyle seslendi:

– Her bir kabile, bu kumaşın bir tarafından tutup kaldırsın![230]

Ne güzel çözümdü. Böylelikle taşı her bir kabile kaldırmış olacak ve hiç kimse de kırılmayacaktı.

Denildiği gibi taş kaldırılmaya başlandı. Yerleştirilmesi gereken yüksekliğe ulaşınca da mübarek elleriyle aldı taşı ve konulması gereken yere yerleştiriverdi. Böylelikle hem kavga ve gürültüye

---

[230] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/425

son nokta konulmuş olunuyor hem de Allah, bugüne kadar hep peygamber elinde dolaşıp durmuş olan bu taşı, yine bir başka peygamberin eliyle yerine iade etmiş oluyordu.

Gelişmeleri seyreden Ebû Bekir'in gözleri, yine ufuklara dalıp gitmişti. Yıllar öncesine gitmiş ve Ukaz panayırındaki ihtiyar Kuss İbn Sâide'nin sözleri düşmüştü aklına:

– Şüphe yok ki müddet tamam olacak ve yazılı kader ve kitap da yerine gelecek![231]

Evet, yazgı gelip aktivitenin önüne geçmiş ve kader hükmünü icra ediyordu. Konunun böyle neticelenmesine en çok sevinen, şüphesiz Ebû Bekir olmuştu.

Hatıraların Çağrıştırdıkları

Yıllar sonra bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), cemaatine dönecek ve aralarında Kuss İbn Sâide'yi görüp dinleyen birisinin olup olmadığını soracaktı. Kimseden ses çıkmayınca ilk yârân kalktı ayağa ve;

– Ben o günü, dün gibi hatırlıyorum yâ Resûlallah, diye başladı söze. Ardından, şöyle devam etti tane tane:

– O gün, ben de Ukâz panayırındaydım. İbn Sâide, besili boz devesinin üzerinde durmuş ve insanlara şöyle sesleniyordu:

– Ey insanlar! İyi dinleyin ve hıfzedin, hıfzettiğinizden de istifade etmesini bilin!

Yaşayan her canlı ölüp gidecek, giden de geri gelmeyecektir.

Şüphesiz semada nice haberler, yeryüzünde de ibret alınacak nice deliller vardır.

Yeryüzü, döşenmiş bir döşek, sema da yayılmış bir tavan sanki!

Yıldızlar yüzüp gidiyor sürekli,

---

231 Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/319

Ve denizler de buharlaşıp kaybolmuyor yerinden!

Şu, siyah örtüsüne bürünen gece,

Ve şu burç burç semaya bir bakın!

Yemin ederim, yemin ederim ki, Allah'ın indinde bir din var ve o, şimdi içinde bulunduğunuz dinden daha sevimlidir. Ve Allah'ın gelecek bir peygamberi vardır ki, gelmesi pek yakındır. Gölgesi başınızın üstüne geldi, gelişine ramak var!

Sorarım size, insanlar gidip de niye geri gelmiyorlar?

Gittikleri yerden razılar da onun için mi, yoksa kendi hâllerine terk edilip uykuya daldıklarından dolayı mı!

Şüphe yok ki müddet tamam olacak ve yazılı kader ve kitap da yerine gelecek![232]

Çünkü onun için bu sözlerini unutmaya imkân ve ihtimal yoktu. Efendiler Efendisi'nin memnuniyetini görünce, tutacak bir de Kuss İbn Sâide'ye ait bir şiir terennüm edecekti huzur-u şeriflerinde.

Bütünüyle bunlar gösteriyor ki, Ebu Bekir, muştusu verilen Nebi'nin, yakında geleceğine o kadar yakından ve gönülden inanmıştı ki, zerre kadar tereddüt yaşamıyordu. Bu kadar yakınında olduğunu, daha ilk günden bir biliverseydi, kim bilir Mekke, daha o dakikadan itibaren nasıl bir sadakate şahit olur, insanlık daha o günlerde nasıl bir vefa müşahede ederdi?..

Mekke'deki Konumu

Ticari hayattaki başarısıyla dikkat çeken Hz. Ebû Bekir, artık hâli vakti yerinde bir tüccardı. Elde etmiş olduğu mal ve mülk yanında, istikrarlı ve güven dolu hayatıyla o, ciddi bir itibar da elde etmiş bulunuyordu. Ekonomik gücü, ulaşılmaz noktalara gelmiş, Kureyş nezdindeki konumu da zirvelere ulaşmıştı.

---

232 Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/319

Mekke'nin ileri gelenleri arasındaydı. Reisti ve sözü dinlenen bir insandı. Karar mekanizmasında Ebû Süfyan, Ümeyye İbn Halef, Utbe ve Şeybe kardeşler, Ebû Cehil, Süheyl İbn Amr ve Ebû Leheb'lerin yanında Hz. Ebû Bekir de söz sahibiydi ve belli başlı konular, ona sorulmadan neticeye götürülemezdi.

Ahlâkının güzelliği ve bilgisiyle müracaat kaynağı hâline gelmişti. Kureyş arasında, 'nesep' ilmini ondan daha iyi bilen kimse yoktu. 'Diyet' ve 'kısas' gibi en temel problemlerini bile O'na getirip çözmesini isterlerdi. Dürüstlüğüyle ün salmıştı ve kimsenin hakkını yemez, başkalarının hukukuna titizlikle riayet ederdi. Bu yüzden Kureyş, bilhassa belli konularda, onun dediğinin dışına çıkmaz, diğer reislerden çok onun sözüne itibar ve itaat ederdi.

Aynı zamanda Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), cahiliyenin olumsuzluklarına bulaşmayan ender insanlardan biriydi. Diğerlerinin arasında bu yönüyle de hemen fark ediliyordu. Cehaletin şirretliği, dört bir yanda kol gezse de o, asla şerre açık değildi. Putlarla arası hiç iyi olmadı; daha küçükken babasının, elinden tutup kendisini Kâbe'ye götürdüğü zamanlarda bile, gördüklerini şaşkınlıkla seyre dalar, insanların, elleriyle yaptıkları cisimlere temennâ durmasına bir türlü anlam veremezdi. Namus ve iffetine düşkün bir insandı. İnsanı insanlıktan çıkaran içkiyi ağzına koymamaya yemin etmiş, yanına bile yaklaştırmıyordu. Zira kötülüğün kötülük üreteceğinin farkındaydı ve bu yüzden her fırsatta, içki içenlerin, bugün olmasa da yarın namus ve mürüvvetini kaybedeceklerini dile getirirdi.[233]

Vuslata Doğru

Nihayet bir gün, yolu Yemen'e düşmüş ve orada, Ezd kabilesinden, Tevrat ve İncil'i iyi bilen, pîr-i fânî, yaşlı ve bilge bir şeyhi ziyaret etmişti. Bu ihtiyar da diğerleri gibi güneşin tulûunu bekleyenlerden biriydi. Daha onu görür görmez heyecanlanmış

233 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/146

ve ihtiyarı garip bir hâl almıştı. Neredeyse dili tutulacak gibiydi. Yanına yaklaşan Hz. Ebû Bekir'in yüzüne daha bir dikkatle bakıyordu. Gözlerini yüzüne kilitlemişti âdeta ve çok geçmeden, merakının anahtarı sorularını sıralamaya başladı bir bir:

– Sanırım sen Harem ehlindensin, dedi önce.

Henüz konuşmamışlardı. Bu ne basiret ve feraset ki, Mekke'den geldiğini anlamış ve bunu, Hz. Ebû Bekir'e de tasdik ettirmek istiyordu. Tabii olarak cevap verdi Abdullah:

– Evet, ben Harem ehlindenim.

İhtiyarın şaşkınlığı bir kat daha artmış gözüküyordu. Yıllardır beklediği bir müjdeye ulaşmış olmanın heyecanı hissediliyordu üzerinde. Bu sebeple, daha fazla konuşmak istiyordu ve ikinci kez sordu:

– Umarım Kureyşlisindir de?

Tabii olarak cevap verdi Hz. Ebû Bekir;

– Evet, ben Kureyşliyim.

Ancak, ihtiyarın soruları bitecek gibi değildi; belli ki henüz aradığı veya beklediği sonuca ulaşamamıştı. Tekrar döndü Hz. Ebû Bekir'e ve;

– Allah bilir, sen Kureyş'in Teym kolundansın, dedi. Bu kadar fazla soru soran birisi, belli ki daha çok şey soracaktı ve Ebû Bekir de, daha o sormadan, sorabileceği diğer hususları da, sırasıyla söylemeye başladı;

– Evet, ben Teym kolundanım. Adım da Abdullah İbn Osman. Ka'b İbn Sa'd oğullarındanım.

Yaşlı bilgenin yüzünde, aradığı her şeyi bulmanın rahatlığı okunuyordu. Ama, hâlâ öğrenmek istediği bir şeyler var gibi duruyordu. Üzerinde, yeni tanıştığı bir insanı, ardı ardına sorduğu sorularla sıkıntıya sokma endişeleri seziliyor ve bunun mahcubiyetini yaşıyordu. Bir hamle daha yaparak;

– Tereddüt ettiğim sende bir tek mesele kaldı, dedi. Abdullah İbn Osman da şaşkındı. Bütün bunları ardı ardına sormasının sebebi ne olabilirdi ki? Aynı zamanda bu ihtiyarla, daha önceleri hiç karşılaşmamış ve böyle bir samimiyete sebep olabilecek ortak paydaları da hiç olmamıştı. Ancak yine de saygıda kusur etmemek ve işi, oluruna götürmek gerekiyordu. Bu sebeple;

– Nedir o?, diyerek rahatlatmak istedi Yemenli ihtiyarı.

Beklentisine cevap verileceğinin emaresini gören ihtiyar, biraz daha rahatlamış görünüyordu. Kendini toparlayıp son bir hamleyle, karnını açmasını istiyordu Hz. Ebû Bekir'in.

İşin doğrusu bu kadarı da biraz fazlaydı. Haya timsali Hz. Ebû Bekir, hiç tereddüt etmeden;

– İşte bunu yapamam, dedi tereddütsüz. Nasıl yapsın ki, hiç tanımadığı bir adam, ardı ardına sorular soruyor ve durup dururken de entarisini kaldırıp karnını açmasını talep ediyordu.

Ondaki bu tavrı görünce Yemenli ihtiyar, mahcubiyet yanında ayrı bir hüzne bürünmüştü. Hz. Ebû Bekir gibi dikkatli birisi, bu manzaraya dayanamazdı. Bir süre zihninde alıp verdi; belki de karşısında duran bu adamın, bir bildiği vardı. Bu kadar ısrarın bir sebebi olmalıydı. Büyükleri üzmek, onun gibi birisine yakışmazdı ve alttan alan bir ses tonuyla;

– Peki, dedi önce ve ardından da ilave etti:

– Ancak, söyler misin, niye benden bunu yapmamı istiyorsun!?

İhtiyar da rahatlamıştı. Mesele, rayına oturmuştu; bu fırsatı kaçırmamak gerekiyordu ve hem sorduğu soruların gerekçelerini hem de karnını açma isteğinin sebebini anlatmaya başladı bir bir:

– Ben, en sadık, sahih ilimlerde gördüm ki, gelecek Son Nebi Harem'de neş'et edecek. İlk günlerinde O'na en çok, bir gençle bir de olgun zât yardımcı olacak. O'nun yanındaki ilk genç, atılgan, çe-

vik, güzel ahlâklı, O'nu koruma adına kendini feda eden, çözülmez gibi görünen problemleri kolaylıkla çözen birisi olacak.[234]

Yanındaki olgun insana gelince o, beyaz tenli ve yumuşak huylu, beden itibarıyle zayıf, karnında bir ben ve sol dizinin üstünde de bir alâmet olacak. Senden istediğimi bana gösterirsen, seninle ilgili sıfatlar benim için kesinleşmiş olacak. Yoksa bana gizli kalacak ve kanaatimden emin olamayacağım.

İhtiyar kadar Hz. Ebû Bekir de heyecanlanmış, şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemiyordu! Evet, daha önceleri bir Nebi'nin geleceğini çok duymuştu, ama kendisiyle ilgili bu kadar detayın da bilinebileceği hiç aklına gelmezdi. Yaşlı adam, sadece gelecek Son Nebi'yi anlatmıyor; aynı zamanda ilk günlerinde O'nunla geleceği inşa edecek çekirdek kadronun özelliklerini de bir bir sıralıyor ve Hz. Ebû Bekir'in de bunlardan birisi olduğunu söylüyordu.

Şimdi ise, ihtiyar kadar o da merak içindeydi. Madem istiyordu, o da karnını açıp ihtiyar bilgine göstermeliydi.

Hz. Ebû Bekir'in göbeği üstündeki siyah beni gören ihtiyar bilge, şaşkınlığını gizleyememiş ve daha bir dikkatle dönüp tekrar be tekrar Abdullah İbn Osman'a bakmaya başlamıştı. Gözleri, gördüğü benin üzerinde mahsur, ağzından şu cümleler döküldü:

– Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki sen, o zatsın.

Bir anda ortam, derin bir sessizliğe bürünüverdi. İhtiyarda, bildiklerini doğrulatmanın sevinci hâkim iken Hz. Ebû Bekir'de, şahsıyla ilgili bir faziletin biliniyor olmasının mahcubiyeti seziliyordu. Gördüğü rüyayı yorumlayan rahibi çağrıştıran ve yine Şam yolu üzerindeki Busrâ'da, ziyaretine gittiği Rahib Bahîra'nın sözlerini hatırlatan ifadelerdi aynı zamanda bunlar. Sessizliği bozan, yine ihtiyar oldu:

---

[234] Söz konusu sıfatlar, ilk günlerden itibaren Efendimiz'in yanındaki yerini alan fütüvvet ruhunun temsilcisi Hz. Ali'yi tarif etmektedir.

– Ben seni bir konuda uyarayım da sen ondan uzak dur.

Ortamın sıcaklığı iki insanı birbirine o kadar yaklaştırmıştı ki, sanki kırk yıllık dost gibiydiler. Artık tecrübe konuşuyordu. Elbette bilen konuşacak ve Hz. Ebû Bekir de ona kulak verecekti. Bunun için;

– Nedir o, diye sordu. Artık ihtiyar daha rahat konuşuyordu:

– Hevâya tâbi olmaktan uzak dur, dedi önce. Ardından da, gözlerini gözlerine kilitleyerek şunları söyledi tane tane:

– Orta ve sağlam olan yolu tut. Sana ihsan edilip verilen şeyler konusunda da Allah'tan kork.

Zaten o da bunu yapmaya çalışıyordu. Nefsin arzu ve isteklerine 'hayır' demesini daha erken yaşlarda öğrenmiş ve seviyeli bir hayat yaşıyordu. Ancak bu, bundan sonrası için daha dikkatli davranmasını gerekli kılan bir durumdu. Bugüne kadar her nebinin muştusunu verdiği ve bilgelerin dilinde tekrarlanıp duran Son Nebi'ye arkadaşlık yapmak, öyle kolay olmamalıydı. Elbette bu da bir ihsandı ve şükrünü eda edebilmek, kendi cinsinden bir mukabele isterdi. Benlik ve hevânın öne geçtiği yerde ise, böyle bir şükrün yaşanmasına imkân yoktu.

Aynı zamanda peygamberlik yolu, orta yoldu ve onlarla birlikte olanlar da, sırat-ı müstakimden ayrılmamalı, verilen nimetlerin alınacağı konusunda endişe duyarak 'takva' sınırları içinde bir hayat sürmeliydi. Zira bütün bunlar, aynı zamanda birer mekir de olabilirdi.

Derken, muhabbet meclisi sona ermiş ve Hz. Ebû Bekir de ticaretle ilgili işlerine geri dönmüştü. Ancak zihni, sorular yumağına dönmüştü; bütün bunları alıp veriyor ama bir türlü işin içinden çıkamıyordu. İçindeki bir ses, belli ki daha çok şeyler bilen bu kaynağa tekrar müracaat etmesi gerektiğini söylüyordu. O da, işlerini bitirince vedalaşmak için tekrar bu yaşlı adamın yanına geldi. Vedalaşma ânı gelip oradan ayrılırken ihtiyar;

– İstersen o gelecek Nebi ile ilgili yazdığım şu beyitleri de sana vereyim, dedi ve beyit beyit kendi yazdığı şiirleri sıralamaya başladı. Şeyh'e göre adres çok netti ve Hz. Ebû Bekir, o güne kadar dinledikleriyle şeyhin sözlerini birleştirdiğinde, bütün yolların Mekke'de ve en yakınındaki isim, Muhammedü'l-Emîn'de birleştiğini görüyordu.

O an için, sema ile yeryüzü arasında ondan daha bahtiyar kimse yoktu; zira Yemen'e yaptığı bu yolculuk onun için, her yönüyle kâr anlamına geliyordu.

Derken, işlerini tamamlayarak Yemen'den ayrılmış ve Mekke'ye doğru yola koyulmuştu. Zihnini, sürekli ihtiyarın söyledikleri meşgul ediyordu. Bunları da Varaka İbn Nevfel'le paylaşmak için can atıyor, yolun bir an önce bitmesi için olabildiğince süratle yürümeye çalışıyordu. Onun için, Yemen ile Mekke arası hiç bu kadar uzun olmamıştı.

Beri tarafta ise, Allah'ın en sevgili kulu Muhammedü'l-Emîn, kendini uzlete saldığı mağara Hira'da bir vuslat yaşamış ve Mekke'ye yeni haberlerle dönmüştü. Artık O (sallallahu aleyhi ve sellem), geleceği gözlenen Son Nebi idi. Vahiy meleği Cebrâil vasıtasıyla Allah'ın ilk emirlerini insanlığa ulaştırmakla tavzif edilmişti. Bu haberleri duyan Mekke ise, anlamsız bir tepki ortaya koyuyordu.

Yeni haberle çalkalanan Mekke'ye doğru Ebû Bekir'in yolu yaklaşmış ve ulaşmak için artık saatler kalmıştı. Bir aralık gözü, kümelenip bekleşen bir grup insana takıldı. Yaklaşıp daha dikkatle baktığında bunların, Ukbe İbn Ebî Muayt, Şeybe, Rabîa, Ebû Cehil ve Ebu'l-Bahterî gibi Kureyş'in ileri gelenleri olduğunu gördü. Duruşları hayra alâmet değildi. Belli ki, yokluğunda önemli gelişmeler yaşanmıştı Mekke'de ve telaşla sordu:

– Ben yokken buralarda neler oldu? Yeni bir şey mi var?

Onlar da zaten bunu anlatmak için fırsat kolluyorlardı. Kin ve nefretle sıralamaya başladılar:

– Hem de ne olay yâ Ebâ Bekir! Ebû Tâlib'in yetimi, kendisinin nebi olduğunu sanıyor. Sen olmasaydın hiç beklemez, işini bitirirdik. Ancak sen geldin ya, artık meseleyi sen çözersin.

Bununla onların "Sürekli peşinde koştuğun adam bir garip oldu. Artık bu işten vazgeçersin herhâlde." mânasında Hz. Ebû Bekir'e bir mesaj ilettikleri gibi aynı zamanda, "Bu işin gerçek yönünü sen anlarsın." anlamında bir çözüm aradıkları da söylenebilirdi.

Niyetleri ne olursa olsun, sonuçta Mekke'de yeni bir gelişme vardı. Aslında bu gelişme, bugüne kadar beklenilen türden bir gelişmeydi. Zihninde, bugüne kadar dinleyip müşahede ettikleri geçti birer sinema şeridi gibi.. Zeyd İbn Amr'ın sözleriyle Rahib Bahîra ve Yemenli ihtiyarın ifadeleri birbirini takip ediyordu. Evet ya, söylenilenlerle yaşanılanlar hep aynı noktaya vurgu yapıyordu.

Kırk yıldır insanlara zerre kadar hilaf-ı vâki beyanda bulunmayan bir Emîn, tutup da Allah adına yalan söyleyecek değil di ya… Şüphesiz beklenen an gelmişti.

Hiçbir şey hissettirmeden onları, gönüllerini hoş ederek tatlılıkla yanından gönderdi. Ne de olsa kudretli adamdı ve meseleyi çözeceğine inançları tamdı. Bunun için onlar da problem çıkarmadılar. Belki de zihinlerinde iz bırakacak ve düşünmelerini netice verecek böylesine bir işe bulaşmak istemiyorlardı.

Varaka İbn Nevfel'e gidip de zaman kaybedecek durumda bile değildi artık. Ve doğruca Hz. Hatice'nin evine yöneldi. Kader onu bir yola koymuş, o da bu yolda emin adımlarla yürüyordu.

Çok geçmeden Ebû Bekir, Hz. Hatice'nin kapısını çalıyordu. Kapıyı açan, aradığı insandı. Bu yüzde yalan olabilir miydi hiç? Meraktan çatlar gibiydi, ama emin olmak için önce mesafeli duruyordu;

– Yâ Muhammed, dedi. "Sen, ehlinin geleneklerini bırakıp, atalarının dininden vaz mı geçtin?"

Yılların dostuna Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), nasıl davranacağını çok iyi biliyordu… Adamını tanıyordu zira.

– Ben Allah'ın Resûlüyüm yâ Ebâ Bekr!' dedi önce ve ilave etti:

– Risaletini tebliğ etmem için beni, Sana ve bütün insanlara Nebi olarak Allah gönderdi. Seni de Hak ile O'na davet ediyorum. Vallahi yâ Ebâ Bekr; seni kendisine davet ettiğim Allah, Hak'tır. O, benzeri olmayan yegâne Tek'tir. Biz O'ndan başkasına kul olamayız… Gel ve sen de iman et Allah'a!..

Ebû Bekir, hâlâ ihtiyatı elden bırakmıyor, kanaatinin pekişmesini istiyordu. Bunun için;

– Peki, bu konuda delilin ne, diye sordu.

Risaletle serfirâz kılınan Habîb-i Ekrem de onun hâlini anlamıştı ve belli ki anladığı dilden konuşmak gerekiyordu. Şok bir çıkış yapmak gerekiyordu. Bunun için;

– Yemen'de karşılaştığın ihtiyar, cevabını verdi.

Yemen'e gittiğini duymuş olabilirdi ama Yemen'deki ihtiyar da nereden çıkmıştı? Yoksa aralarında geçen gelişmelere muttali miydi? Bu kadarını bilen, elbette kendi konumundan da haberdar demekti. Yine de temkinli olmalıydı. Kendini toparladı ve ekledi:

– Yemen'de o kadar ihtiyarla karşılaştım ki.!?'

"Hangisinden bahsediyorsun?" mânasında bir zaman kazanma hamlesiydi bu onun için. Ancak karşısında, nabızlarındaki atışa muttali bir mürşid-i ekmel duruyordu ve sözü eğip bükmeden neticeye götürecek, son vuruşunu yapacaktı. Dudaklarından şu kelimeler döküldü:

– Sana o beyitleri veren ihtiyar.

Bundan daha büyük bir emare olamazdı. Artık Ebû Bekir bitip tükenmiş, bir başka söz söylemeye de mecali kalmamıştı. Sadece;

– Bunu sana kim haber verdi ey Habîbim, diyebildi.

Gelen cevap;

– Benden öncekilere de gelen o büyük melek, şeklindeydi. Hz. Ebû Bekir için yapılacak tek şey kalmıştı. Ellerini uzatarak;

– Uzat ellerini, Sana biat edeceğim, dedi bütün samimiyetiyle. Ardından da rikkat dolu bir ses tonuyla, gönlünün feyezanını haykırıyordu:

– Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Sen de şüphesiz, O'nun Resûlü'sün.[235]

Evet... Ebû Bekir teslim olmuştu!.. Hem de bir daha hiç kopmamak üzere bir teslimiyetti bu ve yitiğini bulmanın sevinciyle gözlerine yaş yürümüştü ve göz pınarlarından da katre katre huzur damlıyordu.

Sevinçten ağlayan, elbette sadece Ebû Bekir değildi. Evinin gülü Hz. Hatice, azatlı delikanlı Zeyd ve amcasının oğlu Ali'den sonra, huzuruna gelip bir gönül daha Müslüman olmuştu ya, Mekke'nin dağları arasında Resûlullah'tan daha fazla sürûr içinde olan kimse yoktu, olamazdı da!..

O güne kadar imana zaten hazır hâle gelen Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), o kadar hızlı karar vermiş ve o denli kolay iman etmişti ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bunu ifade sadedinde bir gün, şunları söyleyecekti:

– Ebû Bekir dışında kimi İslâm'a davet etmişsem, bir müddet çekinme, duraksama ve tereddüt yaşadı. O ise, kendisine arz eder etmez hiç tereddüt göstermeden kabul etti.[236]

Hayatının Kazancı

Ebu Bekir gibi ticaretin zirvesinde yer edinen bir tüccar, normal şartlarda temkinli davranır ve çarşı-pazardaki konumunu riske atacak adımlar atmaktan endişe duyabilirdi. Zira o gün için

235 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 1/415

236 Sahîhu Buhari, 4/1701 (4364)

iman edip Allah ve Resûlü'nün yanında yer almak, başta Mekke olmak üzere bütün dünyayı karşısına almayı ifade ediyordu.

Ancak o, Allah ve Resûlü'nü, bütün dünyaya tercih edecek kadar samimiyeti temsil ediyordu. Zira biliyordu ki, bugün inancından dolayı bazı mahrumiyetler yaşayacak olsa bile yarın, bütün bunların bedelini katbekat alacaktı. Aynı zamanda, herkes başka bir tercihte bulunurken onun ortaya koyacağı böyle bir irade, gökler ötesinde de ayrı bir kıymet ifade edecek ve neticede onu, başkalarının yetişemeyeceği değerler üstüne ulaştıracaktı.

Kaldı ki O (celle celâluh), kendisi için bedel ödeyenlere bu bedelin karşılığını hem burada hem de ölüm sonrası hayatta vereceğini ifade ediyordu.[237] O'nun rızasını yakalayıp ebedi huzura kanat açmaktan daha büyük bir ticaret olabilir miydi hiç?

Hz. Ebû Bekir'in sadece bu tercihi bile, ticaretin dilinden ne kadar anladığının ve riske girme nispetinde nasıl bir kazanç hedeflediğinin önemli bir emaresi olsa gerek!..

Konumunu Krediye Çevirme Gayretleri

Müslüman olduktan sonra sadece kendi ticari hayatını ortaya koymakla yetinmeyen Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), aynı zamanda o güne kadar edinmiş olduğu toplumdaki yerini de aynı istikamette değerlendirme gayreti içine girmiş ve böylelikle eski arkadaşlarından birçoğunun İslâm'la tanışmasına vesile olmuştur. Huzura her gelişinde yanında, eski bir arkadaşı oluyordu. Bunlar arasında, Osman İbn Affân, Talha İbn Ubeydullah, Abdurrahman İbn Avf, Zübeyr İbn Avvâm ve Sa'd İbn Ebî Vakkâs (radıyallahü anhüm ecmaîn) gibi önemli isimler de vardı ki her biri, onun vesilesiyle huzura gelmiş ve huzur bulmuşlardı.

237 "Allah da onlara hem dünya karşılığını, hem âhiret karşılığının en güzelini verdi. Çünkü Allah, güzel davrananları sever." (Âli İmrân, 3/148)

Zira o, yıllardır bekleyip özlemini duyduğu huzuru Allah ve Resûlü'nün yanında bulmuştu. Dolayısıyla bu huzuru, başkalarına da taşımaya kararlıydı. Bunun için bütün imkânlarını ortaya koyacaktı. Malını da canını da bu dava adına tüketip ebedîleştirmeye hazırdı. Zaten iman da, inanan her gönüle önemli bir vazife yüklüyordu ve Ebû Bekir de, bulduğuyla yetinmeyecek, aynı kaynaktan başkalarının da beslenmesi için gayret gösterecekti.

Bunun için, önceki saygın konumunu bir kredi olarak kullanmayı denedi. Bilâller, Ammârlar maddî açıdan fakirlerdi ve Kureyş'in onları dinlemelerine imkân yoktu. Ancak Ebû Bekir (radıyallahu anh), sözü dinlenen bir liderdi ve teker teker zengin ve aristokrat geçinen Mekke önderlerini İslâm'a davet etmeye başladı. Daha perde yırtılmamıştı ve fakir ve güçsüzleri yanlarına bile yaklaştırmayan Kureyşliler, ona bir şey diyemiyor ve o da her fırsatta onları Allah ve Resûlü'ne davet ediyordu. Onun bu gayretleri neticesinde, 'Aşere-i Mübeşşere' olarak bilinen Cennet'le müjdelenmiş on sahâbîden beşi gelip Hakka teslim olmuşlardı ki, bu insanların her biri, etraflarında yüzlerce önemli ismi etkileyebilecek çapta insanlardı. Sonraki günlerin de göstereceği gibi Allah (celle celâluh), böylelikle dinini geleceğe taşıyacak önemli isimleri Hz. Ebû Bekir'in eliyle Resûl-ü Kibriyâ ile tanıştırıyor ve böylelikle geleceği inşa edecek mâna kahramanları Mekke'de yeniden doğuyordu.

Garipleri de Unutmamıştı

Artık kıblesini tayin etmişti ya, Allah Resûlü'nün yanından hiç ayrılmıyor, âdeta O'nun eli-kolu oluyordu. Yufka yürekli bir insandı; imanlarından dolayı insanların işkence altında inletilmelerine gönlü hiç razı olmuyordu. Ebû Bekir gibi bir insan, sadece kendi çevresiyle ilgilenip garipleri unutacak değildi ve bu sebeple her fırsatta köle ve zayıfların elinden tutmaya çalışıyor, hürriyet-

lerine kavuşturup onları da işkenceden kurtarma mücadelesi veriyordu.

Artık, insanları çileden kurtarıp hürriyete kavuşturmada da onun bir benzeri yoktu. Bir gün, kulağını yırtarcasına bir sesin yankılandığını duydu Mekke'de. Daha dikkatle dinlemeye durdu; bu, 'Ehad.. Ehad..' diye müşriklerin işkencesine direnen Bilal'in sesiydi. Hiç vakit kaybetmeden, sesin geldiği yöne doğru yöneldi. Rikkatine dokunan bir manzaraydı gözlerine ilişen. Önce;

-Şu garip hakkında Allah'tan da mı korkunuz yok, dedi ve ilave etti:

– Peki ya, nereye kadar?

Ar damarı çatlamış hayasızlar ise, bunun faturasını da Ebû Bekir'e kesme gayretine girişmişler ve;

– Bunun aklını çelip ifsad eden sen değil misin? Madem öyle, gel de kendini kurtar, diyorlardı.

Hemen kabul etti. Kendisine ait müşrik bir köle vardı ve karşılık olarak onu teklif etti önce. İşkence altında inim inim inlettiği hâlde Hz. Bilâl'i yola getiremeyen (!) Ümeyye'nin, işin bu kadar uzaması zaten canını sıkmıştı. Tereddüt etmeden;

– Peki kabul,[238] dedi. Böylelikle Hz. Bilal için, hem işkenceden kurtuluş gerçekleşiyor hem de önüne, hürriyete giden yol açılmış oluyordu. Zira Hz. Ebû Bekir'in niyeti, onu elde edip köle olarak tutmak değil, Resûlullah katında polat yürekli bir mümin olmasını temin etmekti.[239]

Bir başka gün, Müslüman olduğu için bir kadın köleye işkence ettikleri haberini aldı ve yine doğruca yanlarına gitti. Dayanılacak gibi değildi; işkence altında o kadar acımasızca dövmüşlerdi ki, kadının bir gözü görmez olmuştu. Olup bitenleri gördükçe ke-

---

238 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/148

239 Şeybânî, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, 1/202 (260)

nara kısılıp büzülmüş küçük yavrusunun ise, ağlamaktan gözleri şişmiş, işkence altında inleyen annesine ağlamaktan sesi kısılmıştı. Bu manzaraya kimin yüreği dayanırdı ki? Önce, hem annesini hem de küçük kızını satın alarak kurtardı, insan görünümündeki vahşilerin ellerinden ve ardından da Allah için hürriyetlerini veriverdi ellerine, karşılık beklemeden.[240]

Daha bunlar gibi yedi kimsesiz garibi işkenceden o almış, tabii hakları olduğu hâlde hürriyetlerini rüyalarına bile misafir edemeyecek durumda olanları bukağılarından o kurtarmıştı.

Onun bu hâli, baba Ebû Kuhâfe'nin de nazarına çarpmış ve kendini, bir anlam veremediği bu tercihinden dolayı oğlunu uyarmak zorunda hissetmişti. Şöyle diyordu ihtiyar Ebû Kuhâfe;

– Ey oğulcuğum! Köleleri satın alıp da hürriyetlerine kavuşturmana bir şey demiyorum; ancak, hiç olmazsa zayıf olanlar yerine güç ve kuvvet sahibi olanları tercih etsen de, ihtiyaç duyduğunda veya müşriklerden bir tehlike geldiğinde onlar da seni koruyup kollasalar.'

Öyle ya, madem fakir ve gariplerin elinden tutuyordu; en azından kendisine fayda sağlayacak güç ve donanımda olanları tercih etmeliydi. Böylelikle, yaptığı işin, kendisine de faydası dokunur ve sonuçta daha anlamlı bir iş yapmış olurdu.

Ancak, Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), böyle ucuz düşüncelerin peşinde değildi.. Olamazdı da… Henüz ukbâya dünyası açılmamış birisinin nazarında bu, bir yönüyle akıllı hareket etmemenin bir sonucu olsa da, onun gibi gözünü 'rıza' ufkuna dikmiş birisi için, gelecek günler adına yapılmış en büyük yatırım demekti. Aynı zamanda o, bütün bunları, kendi adına bir yatırım olması için değil, elindeki imkânların hakkını verme adına birer vazife olarak yapıyordu. Israr eden babasına söylediği şu sözler ne kadar da mânidardı;

---

240 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/22 (424)

– Ey babacığım! Şüphesiz ben, bana bir faydasının dokunmasını değil, sadece Allah rızasını hedefleyerek bunu yapıyorum.[241]

Baba Ebû Kuhâfe bilmiyordu ki oğlu Ebû Bekir, bizzat Allah Resûlü tarafından iltifat üstüne iltifatlara nail olmuş ve;

– Ümmetim arasında ümmetime, Ebû Bekir'den daha merhametlisi olamaz,[242] beyanıyla serfiraz kılınmıştı.

Sadece rıza ufkuna yönelmiş böylesine bir samimiyet, sema ötesinden de iltifat görüyordu. Çok geçmeden, Hz. Ebû Bekir başta olmak üzere aynı yolun yolcularının, bu gayretlerini bayraklaştıran ayetler indi ve böylelikle, takva ölçüleri içinde bir hayat yaşayıp hep başkalarını düşünen ve onlara vermekten çekinmeyen, iyi ve güzelin peşinde olup sürekli doğruyu tasdik eden kimselere, sonunda mutlaka yüzlerinin güleceği aydınlık bir dünya vaadedilmiş olunuyordu.[243]

Hizmet Yarışının Öncüsü

Ebu Bekir her fırsatı, inandığı değerler istikametinde kullanma yarışına girmişti. Önceki malumatını da bu istikamette kullanmak istiyordu. İnsanların soy ve şecereleriyle ilgili bir ilim dalı olan 'nesep' bilgisine vukûfiyeti sebebiyle, Mekke'ye dışarıdan gelip de Allah Resûlü'nden İslâmiyet hakkında bilgi almak isteyen insanlar konusunda Efendiler Efendisi'ni bilgilendiriyor ve böylelikle, her yönüyle tanınan muhataplara Kur'ânî hakikatler daha eslem bir zeminde sunulmuş olunuyordu. Onun bu gayretleri, hariçten gelenlerin imana daha yatkın olmalarını netice veriyor ve sonuçta Müslüman olmalarını kolaylaştırıyordu.

O günün Mekke'sinde, bütün bu gayretlerin hoş karşılanması

241 Hâkim, *Müstedrek*, 2/572 (3942)
242 Sünenü't-Tirmîzî, 5/664 (3790)
243 Leyl, 92/5-7

beklenemezdi. Zira teker teker zenginler İslâm'a koşarken, birer birer de gariplere hürriyet yolları gösterilmeye başlanmıştı. Mekke, iki yönlü bir kuşatma altındaydı; bir taraftan itibarlı insanlarını kaybediyordu (!), diğer yandan da hizmetçi ve kölelerinden mahrum oluyorlardı.

Kureyş, Ebû Bekir'in kendilerinden adam kayırtmasına asla razı olamazdı, olmadı da!.. Bir müddet sonra kendisi de şiddete maruz kalmaya başladı. Zira Kureyş'in, açıktan tebliğe tahammülü yoktu. O ise, Kur'ân okuyor ve açıkta namaz kılıyordu. Ondaki bu yeni değişim, bazı insanların dikkatini çekiyor ve bu insanlar, onun etrafında toplanarak yanık yanık Kur'ân okuyuşunu dinliyor, okurken gözyaşlarına hâkim olamayışını hayretle seyre dalıyorlardı.

Küfrün insafı yoktu; Müslüman olmadan önce yedikleri ayrı gitmeyen can dostları bile, önünü kesmek için amansız bir mücadele başlatmıştı. Tek hedefleri, ortak düşman ilân ettikleri insanları ortadan kaldırmak ve canavarlıkta geride bıraktıkları sırtlanlarla sarmaş-dolaş bir hayat yaşamaya devam etmekti. Bu sebeple her geçen gün, şiddetin dozunu artırıyor, neticeye gitmek için sürekli fırsat kolluyorlardı.

Henüz 40 kişiye ulaşmadıkları günlerdi. Çıkıp açıktan insanlara Hakkı tebliğ etmek için Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi ve sellem) izin isteyip ısrar etti Hz. Ebû Bekir. Önce Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), güç dengesinin olmadığını vurgulayıp;

– Biz, adet itibarıyle çok azız, dese de Hz. Ebû Bekir'i kırmadı ve beraberce Kâbe'ye geldiler. Herkes bir köşeye çekilmiş, insanları açıktan İslâm'a davet eden Hz. Ebû Bekir'i dinliyordu. Böylelikle o, aynı zamanda ilk hatip olma vasfını da ihraz etmiş oluyordu.

Ancak, kendi iradesi dışında bir başka gelişmeye asla tahammülü olmayan Kureyş, dört bir yandan üzerlerine çullanıverdi.

Oradaki herkesi hedef almışlar ve ellerine ne geçirmişlerse önlerine gelen herkese, acımasızca vuruyorlardı. Bu arada, Hz. Ebû Bekir'i de ayakları altına almış çiğniyorlardı. Bilhassa Utbe İbn Rebîa'nın, tükenme bilmeyen bir hıncı vardı ve Hz. Ebû Bekir'i, ölümüne dövüyordu. O kadar ki, yüzü kanlar içinde kalmış, burnu âdeta yüzüne yapışmıştı. Takati tükenen Hz. Ebû Bekir'in bedeni, hareketsiz bir şekilde yerde yatıyordu. Nihayet, 'öldü' diye bir kenara bırakıp çekip gittiler.

Derken, konudan haberdar olan akrabaları gelip onu aldılar ve hareketsiz yatan Ebû Bekir'i evine götürdüler. Durumun ciddiyetini görünce de yeniden Kâbe'ye dönerek, yemin billâh edip, oradakilere şunları söyleyeceklerdi:

– Vallahi! Şayet Ebû Bekir ölürse, Utbe'yi de biz öldürürüz.

Ardından tekrar Hz. Ebû Bekir'in evine döndüler. Bütün akrabalar toplanmış, yaşadığına dair bir tepki vermesini bekliyorlardı. 'Cevap versin' diye de sürekli konuşturmaya zorluyorlardı.

Akşama doğru bir ara kendine gelir gibi oldu.. Ebû Bekir hareket etmişti; evet.. yaşıyordu!.. Etrafındaki akrabaları, böylelikle rahat bir nefes almışlar, yıllar boyu devam etmesi muhtemel bir kan davasını daha hafif atlatmışlardı.

Ebû Bekir, niçin yaşadığını çok iyi bilen bir insandı ve ufkunu hep O'nun sevgisi doldurmuştu. Malını da canını da, daha baştan feda ederken, bugünlere zaten hazırdı. Güçlükle kendini toplamaya çalıştı; zorlasa da kendini, ayağa kalkamıyordu. Bir şeyler demeye çalışıyordu. Titrek dudaklarından dökülen ilk cümle şu oldu:

– Resûlullah ne durumda?

Etrafındakilerin bu heyecanı anlamalarına imkân yoktu ve ölüme ramak kala geri dönen bir adamın, ayılır ayılmaz ilk tepki olarak başkasını düşünüp O'nun hâlini sorması, onlar için anlaşılır bir durum değildi. Hiç önemsemediler bile ve ardından ona yiyecek ve içecek vermeye çalıştılar.

Onun gıdasının, yeme ve içmeyle alâkası olmadığını bilemezlerdi. Beraber yola çıktıkları yerde Habîbi'nin başına bir şey gelmişse Ebû Bekir, nasıl yemek düşünebilir, hayır haberlerini almadığı sürece soğuk suyla nasıl serinleyebilirdi?

Yaşadığını görmüşlerdi ya, artık akrabaları da ayrılmış, Ebû Bekir annesiyle baş başa kalmıştı. Gözlerini yeniden açtığında, annesi başında elinde bir kâse çorbayla bekliyordu. O, yine güçlükle hareket ettirdiği dudaklarıyla aynı cümleleri tekrarladı:

– Resûlullah nasıl? O ne durumda?

– Vallahi, sahibin hakkında bir bilgim yok, diye cevapladı annesi, şaşkın bakışlarla. Bir anne olarak yüreği yanıyordu; yıllardır özlemini çektiği ve nice yalvarmalardan sonra Rabbisinin kendisine ihsan ettiği biricik oğlu, kol ve kanadı kırılmış, kanlar içinde yatıyordu.

Çaresizdi… Ayağa kalkmak için kendini zorladıysa da buna imkân yoktu. Kendi başına çözemeyeceği bir problemle karşı karşıyaydı ve yalvardı âdeta annesine:

– Ne olur, Hattab'ın kızı Ümmü Cemil'e bir gitsen de O'nun durumunu soruversen!

Anne yüreği, daha bir şefkatle atıyordu ve oğlunun bu isteğini yerine getirmek için Ümmü Cemil'in yanına gitti, çaresiz. Önce;

– Ebû Bekir, senden Abdullah'ın oğlu Muhammed'in durumunu soruyor, dedi.

Ancak o gün, iman ettiğini açıklamak bir insan için, belâ ve musibetlere kapılarını açmak anlamına geliyordu. Evet, Ümmü Cemil de iman etmişti ama Kureyş'in şerrinden bir nebze emin olabilmek için imanını açıklamıyordu. Önce, ne Ebû Bekir'i ne de Abdullah'ın oğlu Muhammed'i tanıdığını söyledi. Ancak Ümmü'l-Hayr buraya kadar gelmişse mutlaka önemli bir durum söz konusuydu.

– Bu işte bir gariplik var, deyip birlikte eve geldiler. Hz. Ebû

Bekir, evde baygın ve hareketsiz yatıyordu. Yanına yaklaşıp hâlini görünce kendini tutamadı Ümmü Cemil. Ümmü'l-Hayr'a hissettirmemeye çalıştığı durumu da göz ardı ederek;

– Sana bunu reva görenler, şüphesiz ki ehl-i fısktır. Umuyorum ki Allah, çok geçmeden senin intikamını alır, deyiverdi farkına varmadan. Ebû Bekir'in tepkisi yine farklı değildi:

– Resûlullah ne yaptı? O nerede?

Ümmü Cemil kendini toparlamış ve yeniden temkinli hâline avdet etmişti:

– Annen burada, konuştuklarını duyuyor, dedi sessizce. Ebû Bekir, annesini tanıyordu ve:

– Ondan sana bir zarar gelmez. Ondan sır çıkmaz' diye teminat verince, Ebû Bekir'i rahatlatacak müjdeyi verdi:

– Sağ ve salim.

Ancak o, bununla yetinecek gibi gözükmüyordu. Zaten sadakat de bunu gerektiriyordu. Tekrar sordu;

– Nerede O?

– Erkam'ın evinde, diye cevapladı Ümmü Cemîl.

Dünya gözüyle görmeden acıları dinecek gibi değildi ve son bir gayretle kendini toparlayıp;

– Allah'a andım olsun ki, Resûlullah'ın yanına gidip O'nu görünceye kadar ne bir şey içer ne de bir lokma yerim, dedi etrafındakilere.

Başka çare yoktu ve ortalığın sakinleşmesini beklediler. Akşam olup ortalık sükûna erince, yatalak Ebû Bekir'in iki koluna girerek İbn Erkam'ın evine getirdiler.

Kapıdan girip Habîb-i Ekrem'inin nur cemâlini görür görmez üzerine kapandı Sıddîk-i Ekber ve yüzünü gözünü öpmeye başladı Habîb-i Zîşân'ın. Dünyalılar açısından en çok acınacak

durumda olsa da onun için dünyalar kendisine bahşedilmiş gibiydi. Tarifi imkânsız bir haz yaşıyordu. Aynı zamanda bu, Allah'ın en sevgili kulunu, anne-babadan, yâr ve yârandan öte sevmenin, imanda kemal noktayı tutmanın bir neticesiydi. Zaten Resûlullah da öyle buyurmamış mıydı?[244]

Bu arada huzurdaki diğer sahâbîler de, bedeninin her bir yerine darbe alan Hz. Ebû Bekir'in hâline bakıp bakıp ağlaşıyorlardı. Gelişmeler karşısında Allah Resûlü de çok duygulanmıştı. O'nun bu hâlini de fark etmişti İbn Ebî Kuhâfe. Zaten, çok hassas bir yapısı vardı ve Habîbi'nin, kendi durumunu görüp üzülmesine de gönlü razı değildi, olamazdı!.. Bir ara kendini toparlayıp hıçkırıklarına hâkim olan Ebû Bekir (radıyallahu anh)'ın dudaklarından şunlar döküldü:

– Anam-babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Bende önemli bir şey yok. Sadece o fâsıkın yüzüme basıp ezmesi biraz acı veriyor.

Bu ne sevgi ki, sevdiğinin kendi yaşadıklarına üzülmesine de ayrıca üzülüyor ve O'nu üzmemek için iyi olduğunu söylemeye çalışıyordu.

Resûlullah'a bu derece yakınlaşmıştı ya, bunu da imanı adına değerlendirmeli, fırsatı kaçırmamalıydı. Üzerine tir tir titreyen annesini göstererek, içten yalvaran bir sesle, şu talepte bulundu:

– İşte bu annemdir yâ Resûlallah! Bana karşı sevgisi çok derin, anne-babasına karşı da çok iyidir. Sen mübareksin. Onu, bir de Sen Allah'a davet etsen. Onun için Allah'a dua etsen de Allah, Senin vesilenle onu Cehennem'den korusa!

Bu, ne samimiyet ve yine bu, ne fedâkarlıktı. Ve böylesine samimi talebe Allah Resûlü de hayır demeyecekti. Ellerini açtı ve iman nasip etmesi için yalvardı Rabb-i Rahîm'ine.

---

244 Sahîhu Müslim, 1/67 (44)

Demek ki vakit gelmişti ve bu ne lütuftu ki, Hz. Ebû Bekir'in annesi Ümmü'l-Hayr daha oracıkta Müslüman oluverdi.[245]

Ölümle burun buruna geldiği anlarda bile başkalarının dünya-âhiret saâdetini düşünen Hz. Ebû Bekir'in sevincine diyecek yoktu. Annesinin Müslüman oluşu, bütün ıstıraplarını unutturmuştu. Resûlullah'la birlikte İbn Erkam'ın evinde bir ay kadar kaldılar. O gün, henüz 39 kişilerdi. Hz. Hamza da, Ebû Bekir'in ölümüne dövüldüğü gün Müslüman olmuştu.[246]

Bir başka gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Kâbe'ye gitmişti. Kureyş, yine karşısına dikildi ve;

– Yâ Muhammed! Atalarımızın ibadet ettiği ilâha ibadet etmekten bizi men eden Sen misin, diye sıkıştırmaya başladı.

– Evet, Ben O'yum, der demez de, aç kurtlar gibi üzerine üşüşüverdiler. İçinde bulundukları çamurdan kendilerini çıkarıp kurtarmak isteyen en büyük kurtarıcıya yapıyorlardı bunu… Ukbe İbn Ebî Muayt, Efendimiz'in boğazına bir sarık dolamış, şiddetle sıkarak O'nu boğmaya çalışıyordu. Gördükleri karşısında çılgına dönen Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), anında Ukbe'nin ensesinde bitiverdi ve bir taraftan Kureyşliler'i Efendimiz'den uzaklaştırmaya çalışıyor, diğer yandan da, mümin-i Âl-i Firavun'un dediği gibi şunları haykırıyordu:

– Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı, kalkıp öldürmek mi istiyorsunuz?[247]

Doğru ya, Rab tarafından açık mucizeler ve ebedi mesajlarla gelen bir şahsa karşı böylesine bir başkaldırının ne mantığı ola-

---

245 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/200 (12006)

246 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9/267

247 Sahîhu İbn Hibbân, 14/526; Mü'min, 40/28 "Fir'avn ailesinden imanını gizleyen mü'min bir adam (şöyle) dedi: "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size Rabbinizden kanıtlar getirmiştir. Eğer yalancı ise yalanı kendi zararınadır. Ve eğer doğru söylüyorsa, size va'dettiklerinin bir kısmı başınıza gelir. Şüphesiz Allah aşırı giden, yalancı kimseyi doğru yola iletmez."

bilirdi? İşlerine gelmiyorsa, yolları zaten ayrıydı ve herkes kendi yoluna devam ederdi. Bir de şayet kabul ederlerse, işte o zaman beraberce Cennet'e yürür ve kurtuluşa ererlerdi.

Allah davasının temsil edilmeye çalışıldığı her dönemde böylesi karşı koyuşlara meydan okuyacak Mümin-i Âl-i Firavun gibi, Habîbi'ne âşık gözü yaşlı Ebû Bekirler'e ne kadar da ihtiyaç var, değil mi?

O günün akşamında eve geldiğinde, başında büyük bir yaranın olduğunu fark etmişti. Müşriklerden birisi, onun saçlarından tutup savururken yaralanmış ve belli ki, olayın sıcaklığıyla Hz. Ebû Bekir bu yaranın farkına varamamıştı.

Sohbet konuları, ilk günlere geldiği demlerde Hz. Ali, etrafındakilere şöyle soracaktı:

– Ey insanlar! İnsanlar arasında en kahraman ve cesaret sahibi kim?

Tereddütsüz cevap verdiler:

– Sen, ey müminlerin emiri!

Aldığı cevap karşısında önce başını salladı halife Hz. Ali. Ardından da şunları söyledi:

– Bana gelince ben, düşmanla karşılaşınca, karşılaşmanın hakkını verir ve onun işini bitiririm. Ancak, o işin sahibi Ebû Bekir'dir.

Ardından da, gözlerini ufka dikerek sözü mecrasına getirip şunları anlatmaya başladı:

– Biz, bir gün Resûlullah'a çadır kurmuş ve müşriklerden gelebilecek tehlikelere karşı O'nu kimin koruyacağını konuşuyorduk. Allah'a yemin olsun ki, aramızda Ebû Bekir'den başkası çıkıp da bu işe talip olamadı. O ise, kılıcını çektiği gibi Efendimiz'in başına gelip dikiliverdi. Yemin olsun ki en kahraman ve şecaat sahibimiz Ebû Bekir'dir.

Kapı kapıyı aralıyor ve hatıralar, başkalarına davetiye çıkarıyordu. Belli ki, böyle bir kahramanlık, zamanın belli behrelerinde

ortaya konulmamıştı. Onun için Hz. Ali, sözünü bitirmemişti ve gözünü diktiği ufuklardan, yıllar öncesini seyre dalmışçasına anlatmaya devam ediyordu;

– Bir gün Resûlullah'ı müşrikler muhasara altına almışlar ve;

"Birçok ilahı, tek bir ilah konumuna sen mi getirdin?" diye sıkıştırıp durmaya başlamışlardı. Vallahi o gün de Ebû Bekir'den başkası aralarına dalıp Resûlullah'ı kurtarma cesareti gösteremedi. Kılıcını kaptığı gibi müşriklerin arasına dalmış ve şöyle diyordu:

– Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz?

Bunları anlatırken Hz. Ali, o kadar duygulanmıştı ki, hıçkırıklar gırtlağında düğümlenmiş de kelimeler dudaklarından çıkamaz olmuştu. Hüznünü saklamak için yüzünü bir mendille kapatmaya çalışıyordu ama gözyaşlarıyla ıslanan sakalından dökülen damlalar, onun ne derece hüzünlendiğini açık bir dille aktarıyordu. Bu kadar samimi bir duygu seline iştirak etmemek olur muydu hiç? Çok geçmeden onun hüznüne cemaat de iştirak etmişti. Bir müddet öylece ağlaşıp durduktan sonra kendine gelir gibi oldu ve onlara şöyle sordu:

– Söyleyin bakalım; mümin-i âli firavun mu daha hayırlı, Ebû Bekir mi?

Sözün gelişindeki mânayı sezen o güzide topluluk, sorunun gelişinden sezdikleri cevap karşısında yeniden hıçkırıklara boğulmuştu. Ağlamaktan kimse konuşamayınca, sorduğu sorunun cevabını vermek de yine Hz. Ali'ye düşmüştü:

– Allah'a yemin olsun ki, Ebû Bekir'le bir dakika beraber olmak, yeryüzündeki her şeyden de, mümin-i âli firavundan da daha hayırlıdır. Çünkü o, imanını gizleyendi, Ebû Bekir ise imanını açıktan ilan eden.[248]

---

248 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/47

Habeşistan'a Yöneliş

Belli ki artık Mekke'de rahat yoktu. Hem, Habeşistan'a önceden gidenlerin hayır haberleri geliyordu. Çok geçmeden Hz. Ebû Bekir de hicret için Efendiler Efendisi'nden izin istedi. Talep makuldü ve izin de verilmişti. Bulundukları yerde şiddet ve baskı artsa da yeryüzü genişti ve o da dayısının oğlu ile birlikte Habeşistan'a doğru hicret için yola çıktı. Kendisinden önce gidip Kureyş'in baskısından kurtulan ve böylelikle Kur'ân okuyup namaz kılmalarının önünde bir engel kalmayan diğer sahabîlere kavuşacak, içinden geldiği gibi dinini o da yaşayabilecekti.

Bir müddet yol aldıktan sonra karşılarına eski dostu ve Mekkeliler katındaki değeri büyük insan İbn Düğunne çıkageldi. Onun gibi saygın birisinin yola revan oluşunu görünce telaşla sordu:

– Nereye gidiyorsun?

– Beni kavmim vatanımdan çıkmaya zorladı. İşkence ettiler ve maddi mudâyaka içine almaya çalıştılar, diye cevapladı Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh).

Şaşırmıştı İbn Düğunne. Onun gibi faziletli, güzel ahlâk sahibi ve herkesi kucaklayan tavırlarıyla meşhur birisi nasıl olur da böyle bir sonuca zorlanabilirdi? Bu şaşkınlığı kelimelerine de yansıdı;

– Niçin, dedi önce. Arkasından da;

– Allah'a yemin olsun ki sen, yakınlarına iyilik konusunda hepimizden önde bulunuyorsun, ihtiyacı olanlara yardım ediyorsun, iyilik yapıyor ve yoksulları gözetip kolluyorsun. Hemen geri dön; çünkü artık sen, benim korumam altındasın, dedi.

Hz. Ebû Bekir'in zaten gönlü Mekke'de kalmıştı; Efendisi orada bulunurken Habeşistan hicretine nasıl tahammül edebilecekti!.. Onun gibi birisi, hemen Mekke'ye geri dönmeli ve bir ihtiyacı olduğunda, Efendiler Efendisi'nin yanındaki yerini almalıydı. Zaten, maiyyetin mümtaz Sıddîk'ine yakışan da bu değil

miydi? Şimdi ise, tarihi bir fırsat çıkmıştı karşısına ve severek bu teklifi kabul etti.

Beraberce geri döndüler. Elinden tuttuğu Ebû Bekir'le birlikte Kâbe'ye gelen İbn Düğunne, Mekke halkına şöyle haykırdı:

– Ey Kureyş topluluğu! Şüphe yok ki ben, Ebû Kuhâfe'nin oğluna emân verdim. Bundan sonra ona kimse kötü niyet beslemesin.

İbn Düğunne'nin hatırını kıramayan Kureyş'in tek şartı vardı; Ebû Bekir, açıkta namaz kılıp Kur'ân okumayacak, insanları da dine davet etmeyecekti.

Evinin bir köşesini ibadet yeri olarak ayırmıştı; namazlarını burada kılar, yanık sesiyle Kur'ân okuyup gözyaşlarıyla Rabbine burada yalvarırdı. Onun yönelişlerindeki bu samimiyetin farkına varan bazı insanlar, etrafında toplanır ve okuduklarına kulak verip hareketlerini seyre dalardı. Bilhassa çocuklarla kadınlar ve köleler için artık burası, bir buluşma noktası hâline gelmişti.

Tebliğdeki en etkin yoldu bu aynı zamanda ve Hz. Ebû Bekir de, bu yolu kullanarak farkında olmadan insanların gönlünü İslâm adına kazanmaya başlamıştı.

Ancak bu durumun farkına çabuk vardı Kureyş. Hemen İbn Düğunne'ye gidip, durumdan haberdar ettiler:

– Şüphesiz sen Ebû Bekir'e, bize eziyet etsin diye eman vermedin. Hâlbuki o, Kur'ân okuyup namaz kılarken öyle etkili, öyle güzel bir temsili var ki, çoluk çocuğumuzun, kadınlarımızın dinini değiştireceğinden korkuyoruz, diyorlardı.

Aslında bu hâlleriyle onlar, Hz. Ebû Bekir'in içinde bulunduğu hâlin güzelliğini de kabullenmiş oluyorlardı. Ancak inat ve taassup, her güzelliğin önüne bazen engeller koyuyor ve bu durumda insan, bir türlü iyi ve güzel olana ulaşamıyordu. Onların esas endişe edip korktukları konu, hakikat karşısındaki zaaflarıydı

ve bu sebeple, realiteyle yüz yüze gelmekten çekiniyor, etraflarındaki insanların da buna muttali olmasını istemiyorlardı.

Çok geçmeden yeniden geldiler İbn Düğunne'nin yanına;

– Git ona ve evine girmesini söyle. Evinde dilediği gibi davransın, diyor ve başkalarının görebileceği yerde namaz kılıp Kur'ân okumaktan vazgeçmesini talep ediyorlardı.

İbn Düğunne'yi de etkilemişlerdi. Geldi Ebû Bekir'in yanına ve şunları söylemeye başladı:

– Ey Ebû Bekir! Ben sena, kavmine eziyet edesin diye eman vermedim. Onlar, senin Kur'ân okuyup namaz kıldığın mekândan rahatsızlık duyuyorlar. Bu hâlinle onlara eziyet ediyorsun. Evine gir ve orada istediğin gibi ibadetine devam et.

Zaten Hz. Ebû Bekir için, dini adına tebliğ yapamayıp insanların elinden tutamadığı, namazını kılıp Kur'ân'ını açıktan okuyamadığı yerde, bir müşrikin garantörlüğü altında yaşamaktansa Allah'ın inayetine sığınmak daha makuldü. Aslanı zincire vurup bağlamak gibi bir şeydi bu. Hâlbuki insanlık ondan hizmet bekliyordu ve Ebû Bekir de, zincirlerini bir kenara bırakıp ardından meşakkat gelse de hizmet yolunu tercih edecekti.

Çok düşündü. Belki denileni yapsa, dinini yaşama konusunda bir problem yaşamayacaktı. Ancak, inandığı değerler, dinin bireysel bir inanç sistemi olmadığını haykırıyordu. Hem öyle olsaydı, Resûlü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) niye bu kadar sıkıntıya katlanıyordu ki? Ferdi mükellefiyetler arasında, başkalarının elinden tutup onları da gerçekle yüz yüze getirmek de vardı. Onun gibi birisinin, bu durumda nasıl davranması gerekiyorsa o da öyle hareket etti. Gitti İbn Düğunne'ye ve verdiği emanı iade edip Allah'ın hıfz ve koruması altına sığındığını ilan ederek geri döndü.[249]

---

[249] Sahîhu Buhârî, 2/804 (2175)

Ne var ki, o günün Mekke'sinde böyle bir ilân, belâ ve musibetlerin sağanak olup yeniden yağması anlamına geliyordu.

Artık dar alandan çıkmış ve Rabbine kulluk vazifesine çoğunlukla Kâbe'de devam etmeye çalışıyordu. Ancak bu, belli ki kolay olmayacaktı. Kureyş'in eski hiddeti yeniden canlanmış ve artık güvencesi de kalmayan Ebû Bekir'i yakın takibe almışlardı.

Bir gün Kâbe'de durmuş namaz kılıyordu. Kureyş'in sefihlerinden birisi yanına yaklaştı ve yerden avuçladığı toz ve toprağı, hakaret dolu sözlerle secdede Rabbiyle baş başa olan Ebû Bekir'in üstünden boşaltıverdi.

Bu arada yanlarından, Kureyş'in ileri gelenlerinden bir başkası geçiyordu. Üstündeki toz ve toprağı temizlemeye çalışan Hz. Ebû Bekir'in gözleri de, kendisini istihzâî tavırlarla süzen bu adama takıldı.[250] Yaptığının kime ne zararı olabilirdi? Bu zulmü kim tasvip edebilirdi ki? İnsanlık adına belki bir değer kalmış olabileceği ümidiyle seslendi ona:

– Şu sefihin yapıp durduğu şeye bir baksan!

Ne çare ki, hitap ettiği kimse ondan daha az sefih değildi:

– Bunu, başkası değil, sen yaptın kendine, diyordu. Sözde, İbn Düğunne'nin emanını bırakmak suretiyle bu duruma kendisinin davetiye çıkardığını söylemek istiyordu. Belki de, başka diyebileceği bir şey kalmamıştı ve bir şeyler demiş olmak için bu kelimeleri söylüyordu.

Rabbi dışında yöneldiği hiçbir kapıdan fayda yoktu Hz. Ebû Bekir'e. Ve kaldırdı ellerini, şöyle yalvarmaya başladı:

– Ne kadar da merhametlisin ey Rabbim! Ne kadar da merhametlisin ey Rabbim! Ne kadar da merhametlisin ey Rabbim![251]

Bununla o, beyazı siyah, gündüzü de gece gibi göstermeye

---

250 Bu şahsın Âs İbn Vâil veya Velîd İbn Muğîre olduğu söylenmektedir.

251 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2/218

alışkın bu sefihlere karşı gazabıyla muamele etmeyen Rabbinin merhametindeki enginliği ifade etmiş oluyor ve isyanlarına mukabil yine de engin rahmetiyle kucaklamasındaki azamete olan hayranlığını ilan etmiş oluyordu.

Boykot

Kureyş'in kini bitip tükenmek bilmiyordu. Habeşistan'a gidenleri geri getirmek için arkalarından, kucak dolusu hediyelerle adamlar göndermiş ve meliki ikna ederek gidenleri geri getirmek istemişlerdi; ama aksi bir sonuçla karşılaşmış ve gönderdikleri adamları da, elleri boş geri dönmüşlerdi. Şüphesiz bu, Müslümanlığın kabuğunu kırması ve denizaşırı memleketlerde yaşanmaya başlaması demekti. Artık Kureyş, istediği gibi hareket edemeyecek ve dilediği zaman dilediği kişiye işkence uygulayamayacaktı.

Üstüne üstlük bir de en güçlü adamları Hz. Hamza ve Hz. Ömer (r. anhümâ) gitmiş Müslüman olmuşlardı. Kureyş açısından gidişat iyi değildi ve hemen bir araya gelip müşterek bir karar aldılar; buna göre onları Mekke'den sürecek, bütün ilişkileri kesecek, alışveriş yapmayacak ve yapmalarına da müsaade etmeyecek, yiyecek ve içecek yollarını da kapatarak hepsini çölde ölümle baş başa bırakacaklardı. Bunun adı, 'boykot'tu ve tam üç yıl sürecekti.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) da bu boykotu yaşayanlardandı. Ebû Tâlib'in şefkat dolu sinesi burada da kendini göstermiş ve yurtlarından kovulan bu insanlara, arazisini tahsis etmişti. Kıt kanaat bulduklarıyla kendilerini güneşten koruyacak çadır yapmaya başlayacak ve böylelikle ayakta kalmanın mücadelesini vereceklerdi.

Ancak, bu mihnet yılları, öncekilere inat daha çetin geçiyordu. Hastalıklar baş göstermiş, açlıktan insanlar kırılır hâle gelmişti. Hemen her gün bir çadırdan feryâd ü figân yükseliyordu. Bu inil-

tileri dindirmek için, mal ve canıyla birlikte mücadele edenlerin başında yine Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) vardı.

Üç yıl, hep iniltilerin gölgesinde geçti. Ve gün geldi, Efendimiz'in en büyük hâmisi ve öz amcası Ebû Tâlib vefat etti. Daha onun acısını yaşarken bu sefer de mükerrem zevcesi Hz. Hatice katıldı bu kervana. Seneler, hüzün yudumluyordu.

'Sıddîk' Pâyesi

Derken Yüce Mevla, Efendiler Efendisi'ni isra ve miraçla serfiraz kıldı. Böylelikle O (celle celâluh), her ne kadar mihnet üstüne mihnet yaşasa da, inayetiyle Resûlü'nün arkasında zahîr olduğunu gösteriyordu. Gecenin çok kısa bir anında gidip geri dönmüş ve saniyelere seneler sıkışarak dünya ve ukba adına ulaşılmaz bilgilere, erişilmez iltifatlara nail olmuştu.

Ertesi gün, harikuladeliklerle dolu bu yolculuk da, Mekkelilerin dilindeydi. Kendilerince alaya alıyorlardı.

Ebû Cehil'in yolu da Kâbe'den geçiyordu. Kalabalığı görünce o da yaklaştı; kendince bir laf daha sokuşturacak ve Allah'ın Resûlü ile alay edecekti. Yaklaştı ve alayvâri bir eda ile;

– Bu gece yeni ne var? Yeni bir şey var mı, diye sordu. Efendiler Efendisi, yüzünü ona doğru çevirdi ve olanca vakarıyla;

– Evet, dedi önce ve arkasından ilave etti:

– Allah (celle celâluh) beni, gecenin bir anında Beyt-i Makdis'e götürdü.

Ebû Cehil'in kafası karışmıştı ve;

– Sonra da aramıza geri geldin, diye tepkisini dile getirdi. Zira onlar bu yolculuğu, aylar süren yorucu ve meşakkatli seferler sonucu yapabiliyorlardı. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tereddütsüz cevap verdi:

– Evet, hem de, diğer peygamber kardeşlerimle namaz kıldım.

Duydukları karşısında önce, sevinçten bir çığlık kopardı Ebû Cehil. Onun için bu, bulunmaz bir fırsattı. Kendince bu işin sonu gelmişti. Alttan alan bir ses tonuyla Efendimiz'e yöneldi ve;

– Kavmini toplasam, bana anlattıklarını onlara da anlatır mısın, dedi.

Bunda gizlenecek bir durum yoktu ki!.. Zaten, Allah'ın lutfettiği bir ikramı, insanlara anlatmamak olmazdı. Bunun için Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Evet, dedi.

Bu garantiyi de almıştı ya, Ebû Cehil'in keyfine diyecek yoktu. İnsanları toplamak için avazı çıktığı kadar bağırıyordu;

– Ey Ka'boğulları! Hemen buraya gelin!

Artık bunu, Mekke'de duymayan kalmamıştı. Nihayet Hz. Ebû Bekir'in de yanına geldiler. Kanaatleri kesindi; artık Ebû Bekir'in yolu, Muhammedü'l-Emîn'den ebediyen ayrılırdı. Çünkü bu, O'nun bitip tükenişi (!) anlamına geliyordu. Kapıyı açar açmaz şöyle diyorlardı:

– Ey Atîk! Senin arkadaşının bugüne kadar söyleyip durduğu meseleler, hem kolay hem de kısmen de olsa olması muhtemel şeylerdi. Ancak, gel de bugün olanlara bir kulak ver!

Hz. Ebû Bekir, yufka yürekli bir adamdı ve müşriklerin, Efendisine bir kötülük yapmış olabileceklerinin endişesiyle;

– Yazıklar olsun size! Ne oldu arkadaşıma? Başına bir şey mi geldi?' dedi.

– O, şu an Kâbe'de. İnsanlara, Beytü'l-Makdis'e nasıl gittiğini anlatıyor, diye cevapladılar, istihzâî bakışlarla. Aralarından birisi ileri çıkarak;

– Gecenin bir anında gitmiş ve yine aynı gece aramıza geri dönmüş, diye ilave etti.

Mesele şimdi anlaşılıyordu. Acı acı yüzlerine baktı Hz. Ebû Bekir. Ardından da;

– Ey cemaat, diye seslendi onlara. Duygularına seslenmek istiyordu ve şunları söyledi teker teker:

– Bunda ne var ki? Ben, bundan öte ne meselelere inanmışım bir kere! O'na, sabah akşam gökler ötesinden haber gelip durduğuna inanıyor ve tasdik ediyorum ben.

Ne hayallerle kapısına gelmişlerdi ve şimdi ne ile karşılaşıyorlardı? "Şimdi işini bitirdik.' dedikleri bir hamleleri daha boşa çıkıyordu. Zafer nârâları atmaya hazırlanırken yine hezimet yutkunmak düşmüştü paylarına. Ve, kinlerini gayızla yutkunduracak son hamle geldi Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'dan:

– Şayet, bunları O söylüyorsa, mutlaka doğrudur.[252]

Atalarından tevarüs ettiği yahut ta tesadüfen kendini içinde bulduğu bir gönülden çıkmayacak cümlelerdi bunlar; Hz. Ebû Bekir söylüyordu. Ona göre, bir şeyin doğru olup olmaması, bütün Hicaz ehlinin söyledikleriyle değil, gözünün nuru ve gönlünün mimarı Muhammedü'l-Emîn'in dedikleriyle ölçülürdü. Bunun için, "Ne olmuş?", "Acaba öyle mi olmuş?", "Sizler yanlış anlamış olabilirsiniz." ve "Bu işte başka bir iş olmalı, siz böyle yorumluyorsunuz." gibi bir kapıyı asla açmamış ve bir anlık bile olsa tereddüt emaresi gösterip müşrikleri sevindirmemişti. İşte bu, 'sıddîkiyet' makamıydı ve o günden sonra da Hz. Ebû Bekir'e, 'Sıddîk' denilmeye başlanacaktı. Çünkü hemen akabinde Hz. Ebû Bekir, mescide koşacak ve işin gerçek yönünü bizzat Allah Resûlü'nden dinleyecek ve bir kez de huzurda şehadet edecekti. Buna mukabil gelen nebevî nişan ise;

– Sen yâ Ebâ Bekir! Sıddîk'sin, şeklinde olacaktı.[253]

---

252 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Riyâdu'n-Nadrati*, 1/403 (322)

253 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Riyâdu'n-Nadrati*, 1/403 (322)

Mukaddes Göç ve Maiyyet Ufku

Allah Resûlü de ona o kadar yakınlık duyuyordu ki, sabah-akşam can yoldaşı Ebû Bekir'in evine gelip ziyaret eder oldular. Bu arada izin gelmiş ve Medine'ye mukaddes göç de başlamıştı. Önceden gidenler gibi Hz. Ebû Bekir de hicret için izin istedi, ancak Resûlullah, ona;

– Acele etme! Umulur ki Allah, yanına bir arkadaş bahşeder, buyurdu. Bu bir işaretti ve maksadını anlamıştı Ebû Bekir de. Ve böyle bir şerefi bahşeden Rabbine gönülden hamd etti önce. Ardından gitti ve iki kişilik yol hazırlığı için işe koyuldu. Çok geçmeden her şeyi hazırlamış, artık Habîbi'nden gelecek işareti beklemeye başlamıştı.

Derken bir gün, alışılmışın dışında bir vakit.. öğle vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) gelip kapısını çaldı Hz. Ebû Bekir'in. Mutadın dışında bu saatte geldiğine göre, farklı bir gelişme olduğu anlaşılıyor ve Allah Resûlü'nden şeref-sudûr olacak sözler merak ediliyordu. Önce, yanındakileri bulundukları yerden çıkarmasını talep etti Allah Resûlü;

– Endişe etme yâ Resûlallah! Onlar benim kızlarım. Anam-babam sana feda olsun. Bir şey mi var, diye telaşlandı Hz. Ebu Bekir. Cevap gecikmedi:

– Gitmek için bana da izin verildi. Daha da heyecanlanmıştı Ebû Bekir ve;

– Birlikte mi yâ Resûlallah, diye sordu. Merakla bekleyen yüze karşılık müjde dolu şu cümleler döküldü mübarek dudaklarından:

– Evet, birlikte.

Akışı değiştirecek bir adımın başlangıcıydı bu. Ve bu rihlette yol arkadaşlığı, yine Ebû Bekir'e nasip oluyordu. Bundan daha büyük bir lütuf olabilir miydi? Gerçi bunun emaresi daha önce

verilmiş ve Hz. Ebû Bekir de bugünü iştiyakla bekliyordu. Ancak, beklediği tatlı sürpriz bile olsa bunu, Efendiler Efendisi'nin dudaklarından duymak kadar büyük bir sürur olamazdı. Sevinçten hıçkıra hıçkıra ağlıyordu Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh).

Kim bilir zihninde ne haberler uçuşuyordu? Varaka İbn Nevfel'den dinledikleri mi, Yemen'de duydukları mı, yoksa Rahib Bahîra'nın anlattıkları mı? Hangisi olursa olsun değişen bir şey yoktu; ilahi kader, hükmünü icra ediyor ve öncekiler gibi Son Nebi de, hicret kervanına katılarak memleketinden ayrı kalacak bir yola revân oluyordu.

Bu arada, tedbiri elden bırakmamak gerekiyordu. Zira develerle birlikte yol almak kolay olmayacaktı. Bunun için Abd İbn Adiyyoğullarından, yolu iyi bilen ve delillik konusunda mahir Abdullah İbn Uraykıt adında bir müşrikle anlaştılar.[254]

Aynı zamanda bu adam, gitmek istedikleri yolu çok iyi bilen güvenilir bir adamdı. Anlaşılan, böyle riskli bir ortamda bile maharet prim yapıyordu. Üç gün sonra Sevr'de buluşacaklar, gelirken hicret için satın aldığı iki deveyi de getirecekler ve böylelikle fiilen hicret yolu başlamış olacaktı.

Kızı Esmâ'ya da tembih etmişti; Sevr'de kalacakları günlerde arkadan azık taşıyacak ve bu arada Mekkelilerin haberlerini de ulaştırmış olacaktı. Hatta kız kardeşi Âişe validemizin ifadeleriyle Esmâ, yiyecek ve içecekleri taşıyabilmek için belindeki kuşağı ikiye ayırmış ve bir yanına su diğer yanına da yiyecek bağlayarak Sevr'e ulaştırmıştı. Bundan dolayı kendisine, iki kuşak sahibi mânasında 'zünnitakayn' deniliyordu.[255]

Bir başka tedbir ise, koyunlarını otlatan çoban Âmir'e söylediği sözlerdi. Yol alırlarken arkalarından koyunlarını sürecek ve

---

254 ez-Zer'î, *Zâdü'l-Meâd*, 3/52
255 Sahîhu Buhârî, 3/1087 (2817)

böylelikle geride iz bırakmadan yol almış olacaklardı.[256] Zira biliyordu ki Mekkeliler, iz sürmekte mahir idiler ve böyle bir tedbire müracaat edilmediği yerde, sebepler açısından fark edilmemeleri imkânsızdı.

Artık vakit tamamdı. Hayatına kastetmek için tuzak kurup hane-i saâdetlerini kuşattıkları bir sırada Allah Resûlü, elindeki bir avuç kumu, tuzak sahiplerinin üzerine atarak, can yoldaşı Ebû Bekir'le birlikte yola çıktı. Mekke dışında bile hayat hakkı tanımayacaklarını, dolayısıyla köyünü terk ettiğini öğrenir öğrenmez izini takip edip maksadına ulaşmasına müsaade etmeyeceklerini biliyordu. Bunun için öncelikle, aksi istikametteki yüksek dağ 'Sevr'e tırmanacak, olup bitenleri zirveden görmek için burada beklemeye duracaktı bir müddet.

Zirvedeki mağaraya önce Ebû Bekir girmeliydi. Zira, karşılaşabilecekleri her türlü olumsuzluğu, önce kendi sinesinde söndürüp Habîbi'ne herhangi bir zararın gelmesinden korktuğu kadar bir başka endişesi yoktu onun. Bütün telâşı, İnsanlığın Emîni'ne bir tozun dahi konmaması istikametindeydi. Bu yüzden üzerine titriyor ve eline ne geçirmişse onunla bütün delikleri tıkamaya çalışıyordu. Elbette maksadı, olası yılan-çıyanın zararından, Allah Resûlü'nü korumaktı.

Üç gün kaldılar burada. Sık sık dışarı çıkıp etrafı gözlüyordu Ebû Bekir (radıyallahu anh). El-etek çekilince, oğlu Abdullah yanlarına geliyor ve Mekke'de olup bitenlerin haberini getiriyordu.

Beri tarafta ise, hane-i saadetlerine baskın yapanlar, öldürmek için yatağına yöneldiklerinde, delikanlı Ali ile karşılaşmışlar ve elleri boş geri dönmek zorunda kalmışlardı. Ellerinden kaçırmanın hıncıyla sağa-sola koşturup duran Kureyş'in, artık kin ve nefretine diyecek yoktu. Ölü ya da diri getirenlere cazip vaatlerde bulunmaya başladılar ardı ardına. Elinde imkânı olan her kin

---

256 Sahîhu Buhârî, 3/1419 (3692)

tüccarı, bütününü seferber ediyor ve bu fırsatı (!) kaçırmak istemiyorlardı.

Ebû Cehil, aklını kullanmasını bilmese de zeki bir insandı. Mekke'den ayrıldığını duyar duymaz Ebû Bekir'in evine geldi. Karşısında kızı Esmâ vardı. Babasının nerede olduğunu sordu önce. Bilmediğini söyledi Esmâ. Ona göre, bilmemesine imkân yoktu ve aldığı cevapla küplere binen Ebû Cehil, Esmâ'nın yüzüne öyle bir tokat indirdi ki, şiddetinden kulağındaki küpe yere düşecekti. Hâlbuki onun gibi küçük bir kıza, böyle bir hareket, normal şartlarda da ayıp karşılanırdı. Ama bu, Ebû Cehil'di. Hz. Esmâ bu olayı hatırladığında, onun için;

– Pis ve haddi aşmış bir adam, derdi.[257]

Bu arada, iyi iz sürenlerin bir kısmı, Sevr'e kadar tırmanmış; ancak üçüncüleri Allah olan iki kişiyi bir türlü görememişlerdi. Mağaranın önünde konuşmalarını duyan ve deli danalar gibi burnundan soluyan bu gözü dönmüşlerin ayaklarını gören Ebû Bekir (radıyallahu anh), Habîbi'ne bir kötülük yapacaklarından korkup telâşlanınca, "Sen benim kardeşimsin." dediği mağara arkadaşını teselli de yine Allah Resûlü'ne dönmüştü:

– Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında zannın ne ki (endişeye ne gerek), yâ Ebâ Bekir!'[258]

Bunu diyen Resûlullah'tı. Allah'ın en sevgili kuluydu ve O'nu, insanlardan gelecek zararlara karşı koruyacağını bizzat O (celle celâluh) bildirmişti.[259] Kendinden emin konuşuyordu; zira biliyordu

---

257 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2/56

258 Sahîhu Buhârî, 3/1337 (3453) Bu husus, bir Kur'ân ayetinde şöyle aktarılmaktadır: "Eğer siz o (Hak elçisi)ne yardım etmezseniz, iyi bilin ki, Allah ona yardım etmişti: Hani yalnız iki kişiden biri olduğu halde, inkâr edenler kendisini (Mekke'den) çıkardıkları sırada ikisi mağarada iken arkadaşına "Üzülme, Allah bizimle beraberdir!" diyordu. (İşte o zaman) Allah (ona yardım etti) onun üzerine sekine(huzur ve güven duygu)sunu indirdi ve onu, sizin görmediğiniz askerlerle destekledi; inanmayanların sözünü alçalttı. Yüce olan, yalnız Allah'ın sözüdür. Allah dâimâ üstündür, hüküm ve hikmet sâhibi. (Tevbe, 9/40)

259 Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini

ki, Kureyş anlamayıp O'na yardımcı olmasa da Allah (celle celâlühü), vaktiyle bütün elçilerine yardım ettiği gibi Son Nebi'sine de yardımcı olacak ve üzerine indirdiği sekine ve huzurla destekleyip gözlerin göremeyeceği ordularla inayette bulunacaktı.

Nihayet, mağara önüne gelenler de geri dönmüşler ve artık yol, bir nebze olsun emniyet vaat ediyordu. Bu arada, Âmir ile birlikte Abd İbn Adiyyoğullarından anlaştıkları delil de gelmiş, develeri getirmişti.

Develeri teslim alan Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), en güzel ve bakımlı olanı Efendimiz'e takdim edip;

– Anam-babam sana feda olsun! Bin yâ Resûlallah, dedi. Beklemediği bir tepkiyle karşılaşıyordu:

– Ben, bana ait olmayan deveye binmem.

Böyle bir durumda o ne yapardı? İşte, yine bunu yapmak istedi:

– Anam-babam sana feda olsun! O senindir yâ Resûlallah!

Fakat bu da çözüm olmamıştı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ısrarlıydı:

– Hayır, ancak, satın aldığın değeri sana ödemek şartıyla.

Mecburen anlattı Ebû Bekir. Bunun üzerine Habîb-i Zîşan;

– Ben de onu, bu bedele senden aldım, buyurdu ve böylelikle, hicret gibi önemli bir dönemeçte ümmete kalıcı bir mesaj daha sunulmuş olunuyordu.

Derken, mağaradan ayrılıp, asıl hedeflerine.. Medine istikametine doğru yol almaya başladılar. Günler sürecek bu çileli yolda Allah Resûlü'nün yanında, bir müşrik delil bir de sadık yâr Hz. Ebû Bekir bulunuyordu.

Beri tarafta, başlarına konulan ödüle nail olabilmek için takibe

---

yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kâfirlere yol göstermez. (Mâide, 5/67)

koyulanların çoğu eli boş dönse de inadına peşini bırakmayanlar da yok değildi. Sevr'den inip Medine istikametine yola revan olduklarında, arkalarından bir toz bulutunun hızla yaklaştığını gördüler. Ebû Bekir'de, yine Sevr'deki aynı telâş vardı. Bu sefer, ne sığınacak bir mağara ne de müdafaa edecek ellerinde bir imkân vardı:

– Yâ Resûlallah! Peşimizdeki adam yetişmek üzere, dedi telaşla. Aynı temkin ve tevekkül çağlıyordu;

– Mahzun olma! Allah bizimle beraberdir:

Tabii ki, vazifesini ifa ile gelen birine, kim ne düşünürse düşünsün kötülük yapamayacaklardı ve onlar için ilâhi inayet, sığınılabilecek en emin yerdi.

İyice yaklaştığında, gelenin Sürâka olduğu anlaşılmıştı. Hz. Ebû Bekir'de aynı endişe ve telaş devam ededursun, önce arkasını dönüp dikkatlice Sürâka'ya baktı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)!.. Belli ki, gözleriyle esir alıp tesirsiz hâle getirmek istiyordu. Hasım olarak arkasına düşen Sürâka'yı, âdeta nazarıyla tutacak ve yere çalıp 'tuş' edecekti.

Bir de ilahi dergâha yöneliş vardı ortada. Allah Resûlü'nün dudakları hareket ediyordu; belli ki duaya durmuştu. Peygamberî nazarın kendisine ilişmesiyle birlikte ve çok geçmeden, hem de hiç beklenmedik bir anda, Sürâka'yı taşıyan atın ayakları kumlara saplandı ve metrelerce ileriye savurdu Sürâka'yı… Bulunduğu yerden bir toz bulutu yükseldi semaya doğru.

O, önce bunun bir kaza olduğunu düşündü. Ancak, öyle kazaya benzer yanı yoktu. Sebepler açısından, böyle bir sonuçla karşılaşmasını gerektiren bir unsur göremiyordu. Acaba anlatılanlar doğru muydu? Muhammed bir peygamber miydi gerçekten? Ya doğruysa! Bir müddet zihninde alıp verdi bütün bunları. Başka çıkış yolu gözükmüyordu ve yalvaran bakışlarla süzmeye başladı İnsanlığın Emîni'ni. Aynı zamanda;

– Benim için Allah'a dua et de buradan kurtulayım. Söz, senin peşini bırakacağım, diyordu.

O (sallallahu aleyhi ve sellem), peygamberdi; kendisine bir talep gelir de hiç boş çevirir miydi? Velev ki can düşmanı bile olsa!

Sanki hiçbir şey olmamış gibi kurtuldu Sürâka. Başlarına konulan mükâfatın büyüklüğü duygularını esir almış gözüküyordu ve toparlanır toparlanmaz yeniden atına binip mahmuzlamak istedi. Yine aynı nazarlar vardı üzerinde ve atın ön ayakları tekrar saplanmıştı kuma hiç sebep yokken, hem de öncekinden daha derinlere!..

Olanlara bir mânâ veremiyordu… Bunca yıldır buralarda at koşturuyordu ama ilk defa böyle bir olayla karşı karşıya kalmıştı. Yok.. yok.. Ebû Cehil değil, Ebû Bekir haklıydı. İlahi inayet altında yoluna râm olan bu insanlara kötülük yapmaya çalışmak beyhudeydi. Bu sefer, yürekten sesleniyordu:

– Yâ Muhammed! Anladım ki, bu başıma gelenler, Senin duan sebebiyledir. Benim falan yerde develerim var; onlardan istediğini al ama ne olur, bir kez daha dua et ki buradan kurtulayım. Artık, kesinlikle peşini bırakacağım.

Önce;

– Develerine benim ihtiyacım yok, diye cevapladı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Ardından da kurtulması için duada bulundu. Sürâka, atıyla birlikte yeniden ayaktaydı.[260]

Toz-toprak içinde yerden kalkarken, kim bilir ruh dünyasında neler alıp verdi ki, ayaklarının üstüne doğrulduğunda hâlindeki değişikliği sezmek zor değildi artık. Hz. Ebû Bekir, gelişmeleri hayret ve dehşetle seyrediyor, Resûlü Kibriyâ'nın bir kez daha korunmasına şahit olmanın hazzıyla Rabbine şükrediyordu. Zira, Sürâka da, tökezleyen atının ardından Allah Resûlü'nün önünde diz çökmek üzereydi;

---

[260] Sahîhu İbn Hibbân, 14/190

– Sen de mi, dercesine mânâ yüklü bakışlara;

– Evet, ben de yâ Resûlallah, diye mukabelede bulundu önce. Ardından da, söz verdi O'na; geri dönecek ve arkadan gelen bütün düşmanlarını başka istikamete sevk edecekti.[261] Ne de olsa, herkes, kendi alanında fedakârlık ve feragatte bulunmalı ve ihtiyaç olduğu yerde Hak adına maharetini ortaya koymalıydı. Artık O da Allah yoluna râm olmuş, Resûl-i Kibriyâ'nın biricik müdâfilerindendi. Arkasından şu müjdeyi yetiştirdi Efendiler Efendisi;

– Kisrâ'nın iki bilekliğine malik olacağın gün, nasıl olursun acaba ey Sürâka![262]

Kurtuluşu karşılığında herhangi bir bedel ödemediği gibi aynı zamanda İslâm'la şereflenmiş, şimdi de istikballe ilgili bir müjdeye tanıklık yapıyordu. Bu, o günkü en büyük iki devletten birisi yakın zamanda dize gelecek demekti ve gücün temsili olan kralın bileklikleri de Sürâka'nın sahip olacağı mânasına geliyordu. Önce inanamadı ve;

– Hürmüz'ün oğlu Kisrâ mı, diye sordu. Efendimiz;

– Evet, diyordu.

Aynı zamanda bu, Sürâka başta olmak üzere bütün ümmetine, yeni bir hedef anlamına geliyordu. Öldürme niyetiyle takibine başladığı insanın dizinin dibinde İslâm'la şereflenen Sürâka da, ödevini almış ve artık Mekke'ye dönüyordu.

Aradan yıllar geçecek ve Hz. Ömer'in hilafeti zamanında bu haber gerçekleşecektir. İran'ı dize getiren Hz. Ömer, Kisrâ'nın bileklerini alacak ve Sürâka'ya getirerek yüksek sesle şunları söyleyecektir:

– Ellerini kaldır ve şöyle de; "Allahü Ekber! Bunları, 'Ben, insanların rabbiyim.' diye büyüklük taslayan dirayetli Hürmüz oğlu

---

261 Sahîhu Müslim, 4/2309 (2009)

262 İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 2/581 (916)

Kisrâ'dan selbedip de Arap çöllerindeki Müdlicoğullarından Sürâka'ya giydiren Allah'a hamd olsun![263]

Bunca olayın bir de, baba Ebû Kuhâfe'ye bakan yanı vardı; yaşlı adam, evine geldiğinde oğlunun yokluğunu fark etti ve nerede olduğunu sordu. Aldığı cevapların bütünü, oğlunun gittiğini söylüyordu. Bu işin şakası yoktu; Mekke, ticaret, çoluk-çocuk, akraba ve eski arkadaşlar, anne ve baba bırakılmış ve bu yaştan sonra yeni bir mekan vatan olarak seçilmişti. Henüz imanla tanışmamış bir gönlün bunu anlamasına imkân olamazdı. Zira bir kalbe iman girmişse, imanının gücü nispetinde sahibine inanılması güç işler yaptırırdı ve bunları, ondan mahrum olanlar asla anlayamazdı. Gerekirse onun için ana-babadan geçilir, evlâd ü iyalden de vazgeçilirdi.

Şüphesiz, Resûlü Kibriyâ ile Medine'ye hicret söz konusu olduğunda, Ebû Bekir'in aklına ana-baba ve çoluk-çocuk belki de hiç gelmemiş, yıllar sonra Tebûk'e hazırlanırken diyeceği gibi onları Allah ve Resûlü'ne bırakmıştı.

Beri tarafta Ebû Kuhâfe, oğlunun gitmesini aklına sığıştıramıyor ve karşılaştığı herkese şunu soruyordu:

– Bunu da yaptı mı? Evlâd ü iyalini burada, arkada bırakıp gerçekten de çekip gitti mi?[264]

Evet, gitmişti hem de arkasına bile bakmadan!.. Zaten Ebû Kuhâfe'nin oğlu Abdullah İbn Osman'ı Ebû Bekir kılan da bu değil miydi?

Torunu Esmâ'yı soru yağmuruna tutan Ebû Kuhâfe, oğlunun servetini merak ediyor ve soruyordu;

– Allah'a yemin olsun ki o, büyük ihtimalle servetini de götürdü, değil mi?'

Esmâ, temkinle cevapladı:

---

263 Sünenü'l-Beyhâkî, 6/357(12812)

264 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/15

– Hayır, ey babacığım! Şüphesiz o bize, çok büyük imkânlar bıraktı.

Hatta, Ebû Kuhâfe'nin gözleri, yaşlılığın da tesiriyle az görmekteydi ve bu durumu da değerlendirmek isteyen Esmâ, küçük küçük taşları bir arada toplayarak üzerine bir örtü örtecek ve elinden tuttuğu dedesini böylelikle, babasının kendilerine servet bıraktığı konusunda ikna etmeye çalışacak, elini taşların üzerde gezdiren Ebû Kuhâfe de böylelikle tatmin olacaktı.[265] Yıllar sonra bu durumu anlatırken Esmâ, aslında o gün için babasından geriye kalan mal olmadığını, sadece dedesini teskin etmek için böyle bir yola başvurduğunu ifade edecektir.[266]

Medine'nin İlk Yılları

Mukaddes göç Medine'de noktalanınca, Efendiler Efendisi Ebâ Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir olmuş, onu da Hârice İbn Zeyd ağırlamaya başlamıştı. Onun gibi birisi, işin merkezine yakınlığını asla kendi adına bir kredi olarak kullanmayı düşünemezdi. Onun için, hanesine misafir olduğu Hârice'in, diğer Ensâr gibi kendi servetini paylaşma teklifine, bu yüzden 'evet' dememiş ve elinde kalan beş bin dirhemi sermaye yapıp Medine pazarının yolunu tutmuştu. Yılların tüccarı Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Medine'de de yine ticaretle uğraşıyor ve böylelikle, yakında bulunanların daha hassas bir hayat yaşamaları gerektiğini fiilen etrafındakilere göstermiş oluyordu.

Bir müddet sonra oğlu Abdullah'a haber gönderip ailesiyle birlikte onların da gelmesini istedi Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh). Çünkü hava değişimi kendisini olumsuz etkilemiş ve Medine'de hastalanmış, ateşler içinde kıvranıyordu. Zaten onlar da hicret etmek için fırsat kolluyorlardı. Çok geçmeden Abdullah, kardeş-

265 Hâkim, *Müstedrek*, 3/6 (4267)

266 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/350 (27006)

leri Esmâ ile Âişe ve annesi Ümmü Rûmân ile Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kızları Fâtıma ve Ümmü Gülsüm'ü alarak Medine'ye getirdi. Baba Ebû Kuhâfe ise, anlam veremediği bu yolda sadece arkadan bakakalmış, yalnız kalma pahasına Mekke-'de kalmayı yeğlemişti.

Aslında Mekke, mecburiyet olmasaydı ayrılınacak bir belde değildi. Hicretin başlangıcında Efendiler Efendisi de arkasını dönmüş ve Mekke'ye hitaben;

– Allah'a yemin olsun ki sen, Allah'a en sevimli ve en hayırlı beldesin. Şüphesiz ben, senden çıkarılmak zorunda kalmasaydım, asla senden ayrılmazdım,[267] demişti.

Aynı zamanda Medine, hicretle kendilerine gelenler açısından alışılması zor bir beldeydi ve bu sebeple, başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere intibakta zorlanan birçok sahabe hastalık geçirdiler. Ateşler içinde yatıyorlardı. Efendimiz'den izin isteyen Hz. Âişe validemiz, babasını ziyarete gelmişti. Âmir İbn Füheyre ve Bilal-i Habeşî ile birlikte aynı odada yatıyorlardı.

Henüz, hicab ayeti gelmemişti ve doğruca babasına yöneldi. Ateşler içinde kıvranıyor ve kendinden geçmiş öylesine baygın yatıyordu. Yaklaştı ve;

– Ey babacığım! Nasılsın, kendini nasıl buluyorsun? diye sordu.

Belli ki, sorudan da sorulandan da uzak bir ruh haleti vardı Hz. Ebû Bekir'in üzerinde. Şunları söyledi güçlükle:

– Herkes evinde sabahlıyor ama ölüm insana, ayağındaki bağdan daha yakın![268]

Âişe validemiz de şaşırmıştı. Kendinde olmadığına karar verdi ve bu sefer de Âmir'e sordu:

– Sen nasılsın ey Âmir?

---

267 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/393 (18364)

268 Sahîhu Buhârî, 2/667 (1790)

O da farklı değildi. O da, ölümden bahsediyor, yaşadığı ayrılıklardan dem vurup hicranını dile getiriyordu. Onun da kendinde olmadığına karar verip Hz. Bilal'in hâlini sormak istedi. En azından ayakta duruyor ve diğerlerine nispetle hastalığı biraz olsun atlatmış gözüküyordu. Biraz dikkat kesilince, Bilal'in de bir şeyler mırıldandığını anladı. Şöyle diyordu:

– Ah ne olur! Acaba imkân bulur muyum? Bir gece olsun, etrafımda izhir ve celîl otlarının kokusunu alarak Mekke vadilerinde sabahlayıversem!

Acaba bir gün Mecinne suyuna uğrayıp içmek bana nasip olur da, Şâme ve Tafîl dağlarına nazar etme fırsatı bulabilir miyim?

Üçünün de birbirinden farkı yoktu. Belli ki, daussıla yüreklerinde kalıcı izler bırakmış, yeni yerleştikleri şehirdeki bu sürpriz de işin tuzu biberi oluvermişti.

Döner dönmez gördüklerini Allah Resûlü'ne anlattı. Bunun üzerine şefkat peygamberi, ellerini açtı ve şöyle yalvarmaya başladı:

– Allah'ım! Bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi Medine'yi de, hatta daha fazla sevimli kıl. Ölçü ve tartısına bereket ihsan et ve humma denilen bu hastalıktan da kurtar onu.[269]

Nebevî dua da kabul görmüş ve artık bu hastalık, Cûfe taraflarına kaymıştı. Bundan sonra Medine, medeniyete beşiklik edecek bir zemin oluşturacak ve gerçek bir vatan hâlini alacaktı.

Fünhâs ve Hz. Ebû Bekir

Bir mümin için tebliğ ve irşad vazifesi, sürekli olmalıydı ve tabii olarak Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), bu vazifeye Medine'de de devam ediyordu. İnsanlarla sohbet ediyor, ilahi mesajın enginliklerini onlarla paylaşıp onları hakka davet ediyordu.

[269] Sahîhu Buhârî, 2/667 (1790)

Zaman zaman yanına uğradığı Fünhâs adında birisi vardı. Bu adam, Tevrat ve İncil'i iyi bilen âlim bir zattı; havrada, çocuklara Hz. Musa kıssaları anlatır ve onlara, geleceğin bilgeleri olmaları konusunda uyarılarda bulunurdu. Bu adam bir Müslüman oluverse, etrafındaki birçok insan da İslâm'la tanışır ve kitleler hâlinde dine dehaletler yaşanırdı. Gitti bir gün yanına ve iman hakikatlerinden bahisler açtı uzun uzun. Ahiretten bahsetti defalarca ve bile bile gerçeği gizlemenin vebaline değindi. Ardından da;

– Yazık sana ey Fünhâs! Allah'tan kork ve gel de Müslüman ol. Sen de biliyorsun ki Muhammed, Allah tarafından hak ile gönderilmiş bir elçidir. Zaten bu, elinizdeki Tevrat ve İncil'de de yazılı, dedi.

Fünhâs'ın bu tarakta pek bezi yok gibiydi. Tuttu bir de, en temel meseleleri alaya almaya başladı. Kendisini hakka davet eden Ebû Bekir'e şunları söylüyordu:

– Vallahi de ey Ebû Bekir! Bizim Allah'a ihtiyacımız yok! O bize muhtaç! Onun bize olan talepleri kadar biz ondan istekte bulunmuyoruz. O bizden değil, biz ondan daha zenginiz. Baksana, şayet bizden daha zengin olsaydı, Sahibinizin de dediği gibi mallarımızdan borç istemezdi; size faizi yasaklıyor ama bize faiz veriyor! Şayet bizden daha zengin olsaydı, bize faiz vermezdi.

Ebû Bekir gibi birisini çileden çıkaracak sözlerdi bunlar. Şeytanca bir zeka ile, kömürü elmas gösterme gayreti içine girmiş, yetmiyormuş gibi bir de Zât-ı Ulûhiyet'e karşı hakaret ediyordu.

Daha sözünü bitirmeden, suratına öyle bir tokat inmişti ki adam, neye uğradığını şaşırdı. Belli ki hiç beklemediği bir tepkiydi bu. Ardından, şunları söylüyordu Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh):

– Ey Allah düşmanı! Nefsim yed-i kudretinde olana and olsun ki, şayet sizinle bizim aramızdaki antlaşma olmamış olsaydı, senin kelleni koparırdım.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), narin yapılı ve yumuşak huylu bir adamdı. Ancak, Allah ve Resûlü'nün alaya alındığı yerde muhatabın anlayacağı şekilde davranmasını bilirdi.

Dil belasına Hz. Ebû Bekir'den dayak yiyen Fünhâs, daha sonra şikâyet için Efendimiz'in yanına geldi. Hırpalandığı her hâlinden belliydi. Ancak o, olanlardan ders almışa da benzemiyordu ve kendi yaptıklarından hiç bahis açmadan Ebû Bekir'in kendisine saldırıp dövdüğünü söyledi Efendiler Efendisi'ne. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebû Bekir'i yanına çağırdı ve sordu:

– Niçin böyle bir şey yaptın?

Ebû Bekir mahcuptu. Ancak, yanı başında duran bu alçağa haddi bildirilmeliydi. Söyledikleri yetmiyormuş gibi bir de gelmiş, aleyhinde konuştuğu yerden imdat dileniyordu. Normal şartlarda kendini müdafaa etmekten hoşlanmazdı ama burada meseleyi, olduğu gibi aktarmak gerekiyordu. Bunun için şunları söyledi Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh):

- Yâ Resûlallah! Bu, Allah düşmanı adam, çok büyük bir günah işledi. Zât-ı Bâri hakkında ağza alınmayacak şeyler söyledi; -hâşâ- Allah'ın fakir, kendilerinin ise zengin olduğunu sanıyor. Ben de kızdım ve dediklerinden dolayı Allah için dövdüm onu.

Realitenin dile geldiğini duyunca Fünhâs, rahatsız olmuştu ama çareyi, Ebû Bekir'in anlattıklarını inkarda buldu ve;

– Ben bunları demedim, diye söylenmeye başladı. Ne yüzsüz adamdı; bunca yaptıkları yetmiyormuş gibi bir de Ebû Bekir'i yalancılıkla itham ediyordu. Bir kez perde yırtılınca insanda, demek bütün bunlar olabiliyordu.

Çok geçmeden, Sıddîk-i Ekber'in sadakatini haykıran Kur'ân ayetleri inmeye başladı; semâ dile gelmiş ve Cibril-i Emîn, İnsanlığın Emîni'ne vahiy indiriyordu. İnen ayetlerde, aynen Fünhâs'ın

söylediklerine yer veriliyor ve böyle iki yüzlü ve sahtekâr kimselerin, yakıcı bir azaba dûçâr kalacakları anlatılıyordu.[270]

Gerçi çok geçmeden Fünhâs ve onun gibi düşünenler, tek taraflı olarak antlaşmayı feshedecek ve buna mukabil de, önce Kaynukaoğulları, ardından da Nadîroğulları yurdundan çıkarılıp Medine dışında bir yere gitmek zorunda kalacaklardı.

Bedir'e Doğru

Gönülleri Kâbe'de kalsa da Mekke.. Utbe.. Ukbe.. Şeybe.. Ebû Leheb.. Ebû Cehil hepsi de geride kalmıştı. Artık, başta Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) olmak üzere, medenî bir Medine'de beraberce kulluktaki hazzı yaşıyorlardı. Ancak küfrün kini buralara da ulaşacak ve Mekke'de ellerinden kaçırdıkları ortak düşmanlarını Medine'de de rahat bırakmayacaklardı.

Nihayet yollar Bedir'de birleşmişti; bu, er meydanına çıkılan ilk gündü ve tedbir de o ölçüde yerine getirilmeliydi. Zira, yılların emeği bir noktaya gelmiş ve yeryüzünde Allah için atan yürekler bugün ilk kez, kendilerinden en az üç kat daha büyük bir düşmanla karşı karşıya geliyordu. Onun için Allah Resûlü, kol ve kanatlarını olabildiğince kaldırmış Rabbine şöyle yalvarıyordu:

– Allah'ım! Şu cemaat burada helâk olursa, artık sana yeryüzünde kulluk olmaz. Va'dettiğin nusretin, Allah'ım!

Efendiler Efendisi'nin bu şekildeki yalvarışlarına mukabil Hz. Ebû Bekir ise, bir taraftan, Resûlullah'ın üzerinden düşen ridâsını omuzlarına atarken diğer yandan da şu ifadeleriyle Allah Resûlü'ne destek veriyordu:

– Endişe etme yâ Resûlallah! Ve müjdeler olsun Sana ki, mutlaka Allah, Sana vaat ettiği nusretini hiç şüphesiz ulaştıracaktır.

Bunda şüphe yoktu; zira Resûlullah da biliyordu. Az önce, hangi müşrikin nerede öleceğinin haberini vermiş ve;

---

270 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 3/96-97

– Allah bana, nusret vadetti, buyurmuştu.[271]

Demek ki mesele, başkasının ne yaptığından ziyade, her bir müminin ne yapması gerektiğinde düğümleniyordu. Onun için Ebû Bekir de, kendine düşeni yerine getiriyor ve kuvve-i maneviyeyi takviye adına yapması gerekeni yapıyordu.

İşin burasında, çadırın içinde hafifçe kendinden geçen Allah Resûlü, yerinden sıçradı ve yeniden yöneldi Hz. Ebû Bekir'e. Ardından da, beşaret yüklü şu cümleleri söylemeye başladı:

– Müjdeler olsun ey Ebû Bekir! Şüphesiz Allah'ın sana olan yardımı geldi. İşte Cibril, burnundan soluyan atını mahmuzlamış emir bekliyor.[272]

Artık, her şey tamamlanmış ve sıra kılıçlara sarılmaya gelmişti. Bunun için Efendiler Efendisi çadırından çıktı ve cemaatini teşvik ederek ilk işaretini vermiş oldu.

Nihayet savaş başlamış ve vaat edilen nusret de gelmiş, meseleyi temelinden çözme niyetiyle gelen Kureyş de, intikam yeminleri ederek eli boş geri dönmek zorunda kalmıştı; hem de ölüp gidenler yanında bir de geride yetmiş kadar esir bırakarak.

Her kararında sırat-ı müstakim hâkimdi. Bedir sonrası esirlere nasıl muamele edilmesi gerektiği konusunu açtı Resûlü Ekrem Efendimiz ashabına. Hz. Ömer gibi bazı sahabîler, kılıçtan geçirilmelerini söylüyorlardı. Ancak Ebû Bekir (radıyallahu anh), farklı düşünüyor, onları belli bir bedel karşılığında serbest bırakıp geliriyle de askeri güç elde etmek gerektiğini söylüyordu. Efendimiz de aynı kanaatteydi ve sonuçta onun teklifi tercih edilmişti. Buna göre, okuma-yazma bilenler, on sahabîye öğretme, bilmeyenler de fidye karşılığında serbest bırakılacaklardı.[273]

Kaderin cilvesine bakın ki, Hz. Ebû Bekir'in büyük oğlu Ab-

271 Sahîhu İbn Hibbân, 11/114 (4793)

272 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Riyâdu'n-Nadıra*, 2/35

273 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/43

durrahman da, babasına karşı savaşan Kureyş ordusunun içindeydi. Kureyş'le birlikte Bedir'e kadar gelmiş, babasına karşı savaş için diş biliyordu.

Savaş başlayınca Hz. Ebû Bekir'in, kendi öz oğlunun karşısına dikilip onunla savaşma isteğine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) müsaade etmeyecekti. Belki de, Abdurrahman'ın da gelip Hakk'a teslim olacağını bilen Allah Resûlü, onun hak olandan uzaklaşması için eline mazeret vermek istemiyordu.

Gerçekten gün gelip de, Abdurrahman da teslim olduğunda,[274] aralarında Bedir konusunu konuşmaya başlayacaklardı. O günkü ruh haletini anlatan Abdurrahman, şayet o gün babası karşısına çıkmış olsaydı ona bir şey yapmayacağını söylerken öz babası Ebû Bekir, aynı kanaatte değildi; onun için hak yolda, kendi oğlu da olsa mücadele etmek gerekiyordu ve şayet o gün karşısına öz oğlu da çıksaydı mutlaka işini bitireceğini ifade edecekti.[275]

Er Meydanlarının Adamı

Bedir'in hakkını veren Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), bundan sonraki bütün savaşlara Allah Resûlü'yle birlikte çıkacak ve her birinde, katlanılmaz fedakârlıklar ortaya koyarak nasıl bir kahraman olduğunu ispat edecekti.

Uhud günü, ortamın kızıştığı demlerde Efendimiz'in yanında kalan ender insanlardan birisi de o idi. Kılıcını çekip tek başına düşman saflarına dalan Ebû Bekir'i görünce Allah Resûlü şunları söyleyecekti:

---

274 Uhud Savaşı'nda da müşriklerin safında gelen Abdurrahman, ancak Hudeybiye musâlahası içinde Müslüman olmuştur. Bundan sonra, imrenilecek bir hayat yaşayan Abdurrahman, Halid İbn Velid ile birlikte Yemâme'de bulunmuş ve burada da büyük kahramanlıklar göstermiştir. Siyasetin ağır bastığı dönemlerde, Halife Yezid'e beyat etme hususundaki bütün gayretlere rağmen direnmiş, yüklü hediyeler karşısında, "Dinimi dünya karşısında satamam." diyerek teklifleri geri çevirmiş ve Mekke'ye gelerek, hicretten 55 yıl sonra burada vefat etmiştir.

275 Halebî, *Sîretü'l-Halebiyye*, 2/374

– Kılıcını koy yerine yâ Ebâ Bekir! Kendini feda edip de öyle bizi mahzun edecek bir şey yapma![276]

O kadar kendini vermişti ki, Efendimiz'in sesini duymadı bile. O kadar ki, Efendiler Efendisi, sözlerini tekrarlamak zorunda kalmıştı. Mübarek sesler kulağına gelince hemen geri dönecek ve çok sevip özlediği şehadet bile olsa, onu bırakıp huzura gelecekti.

Tebük günü Efendiler Efendisi, siyah büyük sancağı Hz. Ebû Bekir'e vermiş ve Bizans gibi bir düşmanla karşılaşıldığı yerde bayraktarlık görevini onun yürütmesini istemişti.

Tam bir denge insanıydı; Bedir, Uhud, Hendek ve Hudeybiye gibi dönüm noktalarında hep onun bu yönü ön plana çıkmakta ve ashâbını dengeleme adına Allah Resûlü'nün elini güçlendirmekteydi. Her savaşta ortaya koyduğu gayret, bütün takdirlerin üstündeydi. Savaş meydanlarında Resûlullah'ı ölümüne müdafaa ediyor ve meydanda olmanın hakkını tereddütsüz veriyordu.

Duyguların doruk noktaya ulaştığı er meydanlarında bile itidalden taviz vermez ve hep istikamet soluklardı. Günler süren anlaşmazlık neticesinde, zahir itibarıyle şartlar aleyhte gibi gözükse bile, Hudeybiye'de bir fethin altına imza atılırken kendini kaybeden Hz. Ömer'i teskin eden de yine o idi. Elinden tutup şiddetle kendine çektikten sonra şöyle diyordu ona:

– Ey adam! Şüphe yok ki O, Resûlullah'tır; Allah'a isyan etmez O! Allah da O'nun yardımcısıdır. O'nun peşinden ayrılma ve asla dediğinden çıkma! Vallahi de O, hak üzeredir.[277]

Efendiler Efendisi'nden hiç ayrılmayan Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), bunlardan başka Huneyn ve Tebük gibi dönüm noktalarında da bulunarak hep Allah Resûlü'nün biricik destekçisi olagelmiştir. Tebük günüyle ilgili olarak Hz. Ömer (radıyallahu anh) şunları anlatmaktadır:

---

276 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/46
277 Sahîhu Müslim, 3/1411 (1785)

– Biz, ortamın çok gergin olduğu bir dönemde Tebük için yola çıkmıştık. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra, nihayet bir yerde konakladık. Öyle susamıştık ki, susuzluktan helak noktasına gelmiştik. Aramızda, devesini kesip de içindeki sıvıyı yüzüne, gözüne sürerek serinlemeye çalışanlar, sonra da onu içenler vardı. Bu durum karşısında Hz. Ebû Bekir, Efendimiz'in yanına gelerek şöyle bir talepte bulundu:

– Yâ Resûlallah! Şüphe yok ki Allah senin duana hayırla mukabelede bulunur; bizim için O'na dua etmez misin?

Sebeplerin tükendiği yerde, sebepleri de yaratana yönelmekten tabii ne olabilirdi ki? Onun için Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), önce nabız tutmak istedi ve;

– Bunu gerçekten istiyor musun, diye sordu. Talep, gerçekten gönülden geliyordu ve Hz. Ebû Bekir, hiç tereddüt etmeden;

– Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ellerini kaldırdı ve dua etmeye başladı. Daha ellerini indirmemişti ki, ortalıkta bir rüzgâr belirdi ve onu takip eden bulutlar da beklenen serinliği taşımaya başladılar, bulundukları mekâna kadar.

Duanın bereketiyle serinleyen ve açıktan bir mucize yaşayan İslâm ordusu, yerinden hareket ettiğinde, başka bir mucizeyle daha karşı karşıyaydı. Zira yağan yağmur, sadece askerlerin bulunduğu mekânla sınırlıydı ve onun dışında yine kuraklık, olanca kavuruculuğuyla devam ediyordu.

Efendimiz (s.a.s.) Katındaki Yeri

Herkesin karşı çıktığı yerde davaya sahip çıkmanın ayrı bir yeri vardı ve Allah (celle celâluh) da, böylesi bir önceliğe ayrı bir değer veriyordu. Bunu ifade ederken Yüce Mevlâ;

– Sizden, fetihten önce infak eden ve savaşan kimse ile bunları yapmayan, elbette bir olmaz.

İşte onlar, bundan sonra infak edip savaşanlardan, derece bakımından daha yüksektirler.

Bununla beraber Allah, her birine de cennet vaadedir. Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır,[278] buyuracaktı.

Şüphesiz Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da farklı davranamazdı ve O'nun katında da ilklerin ayrı bir değeri olacaktı.

Evet, belâların musibet olup yağdığı dönemlerde Allah davasına öncülük edenlerin, Allah katındaki mükâfatını takdire kimsenin gücü yetmezdi. Ahlâk-ı ilâhinin mücessem timsali olan Allah Resûlü de farklı olamazdı.. olmadı da!.. Hirâ'daki vuslatla başlayan süreçte kendisine ilk sahip çıkan Yâr-ı Gâr'ına her defasında sahip çıkan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), başka ilkler söz konusu olduğu yerlerde bile, ilklerin ilkine daha ayrı bir vefa gösterecek ve böylelikle, herkesin karşı çıktığı zamanlarda destek vermenin ne anlama geldiğini herkese fiilen de göstermiş olacaktı.

Bir gün ashâbıyla birlikte oturuyordu. Uzaktan sadık dostunun gelişini gördü; belli ki üzüntülüydü. Uzaktan şöyle bir süzdükten sonra;

– Arkadaşınızın başına bir şey gelmiş, buyurdu. Zira, adamını iyi tanıyordu. Kolu-kanadı kırılmış gibiydi; mahcubiyetten süzülmüş ve yüzünün rengi solmuştu.

Nihayet selam verip yanına oturduğunda Ebû Bekir (radıyallahu anh), boynunu büktü ve mahcup bir eda ile şunları söyledi Habîb-i Zîşân Hazretlerine:

– Benimle Ömer İbn Hattâb arasında bir şey oldu. Biraz aceleci davrandım ve üzdüm onu. Gerçi sonra pişman oldum ve beni affetmesini söyledim. Ancak o, buna yanaşmadı. Ben de, Sana geldim yâ Resûlallah!

Sadık dostunun üzülmesine O da üzülür ve sıkıntı çekmesine gönlü razı olamazdı. Önce dua sadedinde;

---

278 Hadid, 57/10

– Allah Ebû Bekir'e mağfiret etsin, buyurdu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Belli ki, sevdiklerin sevinciyle huzur buluyor, üzüntülerinden de olabildiğince mahzun kalıyordu. Bir anda ortamın havası değişmiş, sanki sema bulutlarla kaplanıvermişti..

Diğer tarafta, Hz. Ömer de pişman olmuş ve gönlünü alıp helallik dilemek için Ebû Bekir'in evine gitmişti. O'nu orada bulamayınca da, bulabileceği yere yönelip doğruca mescidin yolunu tutacaktı. O da üzgündü. Huzura girip selam verdiğinde, Allah Resûlü'nün yüzünden havayı okumuş, semada ne türden şimşeklerin çaktığını da hemen fark etmişti. Pişman olmuştu ama olanları geri getirmeye de imkân yoktu. Tükenmişti âdeta orada Koca Ömer!.. O kadar ki, nahif Ebû Bekir'in yüreği bu manzaraya dayanamadı ve Efendiler Efendisi'nin ayaklarına kapanarak şöyle yalvarmaya başladı:

– Vallahi yâ Resûlallah! Zulme sebep olan bendim. Kusur bende!..

O kadar ki, cümlesini ardı ardına tekrarlıyor ve yalvaran ses tonuyla affını talep ediyordu.

Yağmur yüklü bulutlardan rahmet çağlamak üzereydi. Bütün cemaati hedefleyerek Allah Resûlü şunları söyledi teker teker:

– Allah (celle celâluh), beni size peygamber olarak gönderdiğinde hepiniz, "Yalan söylüyorsun." dediniz. "Doğru söyledin." diyen sadece Ebû Bekir idi. Malı ve canıyla bana sahip çıkıp destek veren de O idi. Sahibimi bana bırakmalı değil misiniz?[279]

Doğru söze ne denilebilirdi ki? Boyunlar bükülmüş, başlar da öne eğilmişti. Sükut kesilmiş meclis, mücessem bir koro hâlinde adeta bu söze 'sadakte' (doğru söyledin) diye mukabele ediyordu.

Üzüldüğü yerde bile başkasını üzmüş olmanın muhasebesini yapıyor ve muhatabının duyduğu acıyı vicdanında hissedip so-

---

[279] Sahîhu Buhârî, 4/1701 (4364)

nuçtan kendisini sorumlu tutuyordu. Onun için meclisten ayrılırken Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), içten içe hayıflanarak yaşanılanların üzerine gözyaşı döküyordu.

Ona düşen de zaten bu idi. Ancak, zaman zaman benzeri olaylar yaşanılabiliyordu. Bir başka zaman da Rabîatü'l-Eslemî ile arasında bir ihtilaf zuhûr etmiş ve mesele yine Allah Resûlü'ne intikal etmişti. Ağzından, Rabîa'yı kıracak bir söz çıkmış, ne kadar dil dökmüşse Rabîa'yı razı edememişti. Bir gönülü kırdığı için kolu kanadı kırılmış gibiydi ve sonunda;

– Benim söylediğimi sen de bana söyle ki, böylelikle ödeşmiş olalım, teklifinde bulundu. Rabîa, bunu da kabul etmemişti. Son sözünü söyledi Hz. Ebû Bekir:

– Ya benden hakkını alırsın, ya da meseleyi Resûlullah'a götürürüm.

Yine olumlu cevap yoktu ve belli ki çözüm mercii olarak, yine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) gözüküyordu. Ve çok geçmeden beraberce huzura geldiler.

Bu arada meseleden haberdar olan Eslem kabilesinden bir grup da huzura gelmiş ve Hz. Ebû Bekir'i, yaptığından dolayı kınıyordu. Devreye Rabîa girdi ve şunları söyledi:

– Aman ha, susun! O, herhangi birisi değil, Ebû Bekir'dir. Allah (celle celâluh) ondan, 'mağarada iki kişinin ikincisi' diye bahsetmektedir. Sakın ola ki, ona karşı bana yardım etmeye çalışmayın! Onun üzülmesi, Resûlullah'ı da üzecektir. Resûlullah'ın üzülmesi de şüphesiz, gazab-ı ilahiye açıktan davetiye demektir. Bu durumda ise, Rabîa'nın işi bitiktir.

Derken Hz. Ebû Bekir, baştan sona anlattı başlarından geçenleri. Belli ki anlatılanlardan hoşlanmıyordu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Nihayet, biraz sitem biraz da iltifat dolu bir ses tonuyla Rabîa'ya dönerek şunları söyledi:

– Ey Rabia! Senin Ebû Bekir'le ne alıp veremediğin var?

Rabîa da üzülmüştü; ancak meselenin çözümü adına atlanan bir detayın daha bilinmesi gerekiyordu. Bunun için Rabîa;

– Yâ Resûlallah! O bana hoşlanmadığım bir şey söyledi; doğru. Ancak, ödeşmek için aynı kelimeyi benim de kendisine söylememi teklif etti ve ben de bunu kabul etmedim, buyurdu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Güzel yapmışsın ey Rabîa! Sen ona söyleme! Fakat, istersen şöyle de ona;

– Allah seni mağfiretiyle kucaklasın ey Ebû Bekir!

Belli ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ilk günden bu yana maiyyetindeki sultanın üzülmesini istemiyordu ve bunun için de Rabîa'dan, onun adına duada bulunmasını talep ediyordu. O'nun, kendince haksız olduğunu düşündüğü bir yerde bile, kendi yanında yerini alması karşısında o kadar mahcup olmuştu ki Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), olayın şahidi Hz. Rabîa'nın da şehadetiyle bir kenara çekilmiş hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.[280]

Kavrayışındaki Enginlik

Ümmetin en âlimlerinden biriydi ama bunu hiç mi hiç iftihar vesilesi yapmazdı. Vahyin neredeyse tamamına şahit olmuş, şeref-sudûr olan hadislerin çoğuna da vâkıf bulunmuştu. Belki de bu sebeple, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatta iken insanlara fetva veren iki kişiden biri Hz. Ebû Bekir idi.

Ancak ilmini edeple öylesine kamufle etmişti ki, sorulmadan konuşmaz; sormak istediklerini de başkasının gündeme getirmesini ve böylelikle konuyu herkesin öğrenmesini yeğlerdi. Zira Efendiler Efendisi'nin huzurunda bulunurken onlar, âdeta başlarının üzerinde kuşlar varmışçasına bir hassasiyet kesbeder, huzu-

280 Hâkim, *Müstedrek*, 2/189 (2718)

ra muhalif bir hareketlerinin olacağı korkusuyla tir tir titrerlerdi. Bunu ifade ederken bir gün şunları söyleyecekti:

– Şayet, Allah'ın kitabına muhalif ve O'nun irade etmediği yanlış bir beyanda bulunursam, beni hangi yer kabul eder ve hangi semanın altında barınma imkânı bulabilirim ki?[281]

Bir gün, 'ümniye ve kuruntuların değil de içten yönelişle eda edilen amellerin bir mâna ifade ettiği, ortaya konulan her yanlış ve hatanın da mutlaka karşılığının görüleceğini' bildiren ayet[282] nâzil olmuştu. Ayeti duyar duymaz, derin bir hüzün içine girmişti Hz. Ebû Bekir. Zihninde alıp veriyor ve bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Bu halde iken İbn Ebî Kuhâfe'nin gözüne uyku girmezdi ve çareyi huzura gelmekte buldu. Solgun yüzüyle geldiği huzurda kalbi duracak gibiydi. Titreyen sesiyle ve güçlükle Allah Resûlü'ne şunları söylüyordu:

– Yâ Resûlallah! Belimizi büküp kıran bir ayet geldi; hangimiz hata işlemiyoruz ki!

Yine teselli, Efendiler Efendisi'ne düşmüştü. Karşısına aldı ve şunları söyledi ona:

– Ey Ebû Bekir! Sen, bir konuda gayret gösterip yorgun düşüyor, başına gelen sıkıntılar karşısında da üzülmüyor musun? Senin başına da hastalık, hüzün, musibet, çile ve mihnet nevinden çeşitli sıkıntılar gelmiyor mu? İşte, öbür tarafta karşılığını alacağınız hususlar bunlardır.[283]

Yine huzurda bulunduğu bir gün, birisi gelip de Hz. Ebû Bekir'e sövüp saymaya başlamıştı. Utancından yerin dibine girecek gibi olmuştu. Bir taraftan, olup bitenlere bir mâna veremiyor diğer yandan da, Efendimiz'in huzurunda gerçekleşen böyle bir olaydan dolayı mahcubiyetten iki büklüm oluyordu. Gözünün

281 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/136 (30103)
282 Nisâ, 4/123
283 Sahîhu İbn Hibbân, 7/170 (2910)

ucuyla süzmeye çalıştığı Allah Resûlü'nün mütebessim ve olup bitenler karşısında emin hâlini görünce bir nebze rahat nefes almıştı.

Adamın durma niyeti yok gibiydi ve sustukça onun üstüne gidiyor ve sesini daha da yükselterek konuşmaya çalışıyordu. Nihayet, Hz. Ebû Bekir de dayanamadı ve bu adamın bazı sözlerine karşılık cevap vermek istedi. Daha ilk cümlelerini bitirmemişti ki, Allah Resûlü'nün yüzündeki tebessüm anında gidiverdi. Hemen ardından da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), oradan kalktı ve meclisi terk etti. Belli ki Allah Resûlü celallenmişti. O'nun üzülmesine tahammülü olmayan Hz. Ebû Bekir durur muydu? Hemen yerinden kalktı ve yetişti Efendiler Efendisi'ne;

– Yâ Resûlallah, dedi, olanca saygısıyla ve devam etti:

– O adam bana sövüp sayarken Siz de orada bulunuyordunuz. Çok üzerime gelince bazı sözlerine cevap vermeye çalışınca celallendiniz ve kalkıp meclisi terk ettiniz?..

O kadar mahcup ve çekingen hâliyle Efendimiz'i takip ediyor ve hâl diliyle verdiği dersi eksiksiz alma gayreti gösteriyordu. Döndü Efendiler Efendisi ve her bir müminin kulağına küpe şu cümleleri sıralamaya başladı:

– Şüphesiz, senin sessiz durduğun demlerde mecliste bir melek vardı ve senin yerine o gereken cevabı veriyordu. Ne zaman ki sen, bazı sözlerine cevap vermeye başladın, işte o zaman orada şeytan beliriverdi. Ben de, şeytanla aynı meclisi paylaşmak istemedim.

Ayrılış gerekçesini böylece ortaya koyduktan sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), konuyu genelleyerek şunları ilave edecekti;

– Ey Ebû Bekir! Şu üç şeyin tamamı da bir haktır:

1. Her kim, bir zulme maruz kalır ve buna mukabil sükûtu ter-

cih edip Allah için sabrederse şüphesiz Allah, o kişiyi aziz kılar ve nusretiyle mükâfatlandırır.

2. Her kim de, hayır adına bir çığır açar ve yakınlarına verme konusunda cömert davranırsa Allah ona bereket ihsan eder ve malını çoğaltır.

3. Ve her kim de, daha fazla mala nail olmak için elini açıp istekte bulunursa Allah (celle celâluh), onun sadece yokluğunu artırır.[284]

Gurubun İlk Emaresi

İlimdeki enginliği gibi feraset ve basiret konusunda da ulaşılmazdı. Daha sözün başında, sonunun nereye varacağını hesap eder ve ana maksadı hemen kavrardı. Gurubun yaklaştığı günlerden birinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), insanlara hitap ediyordu. Hutbesinin bir yerinde;

– Allah, bir adamı dünya veya katındakini tercih konumunda muhayyer bıraktı; O da Allah katındakini tercih etti, buyurmuştu.

Belki bu sözden neyin kastedildiği konusunda kimse bir şey anlamamıştı. Hz. Ebû Bekir ise, daha bu sözleri duyar duymaz, ellerini yüzüne kapatmış, bir kenarda hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Onun bu hâlini görenler, şaşkınlıklarını gizleyememiş ve "Allah bir kulu muhayyer bırakmış ve o da Allah katında olanı tercih etmişken ağlamanın sebebi ne ola ki?" diyerek bu şaşkınlıklarını ifade ediyorlardı. Hâlbuki Ebû Bekir'e göre muhayyer bırakılan, Allah Resûlü'nün bizzat kendisiydi. Bu beyandan o, vaktin tamamlandığını, artık ayrılık vaktinin geldiğini hemen fark etmiş ve yılların beraberliğinden sonra O'nsuz bir dünyanın dayanılmazlığı karşısında gözyaşı döküyordu.

Onu bu hâlde mahzun görünce, teselli de yine Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) düşecekti. Neyi kastettiğini anladığını gördüğü sadık yarini önce;

---

284 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/436 (9622)

– Ağlama yâ Ebâ Bekir! Ağlama, diye teselli edecek, arkasından da, herkesin duyacağı şekilde şunları söyleyecekti:

– İnsanların, mal ve arkadaşlık yönüyle en emini Ebû Bekir'dir. Şayet ben bir dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i 'Halîl' ittihaz ederdim. Ancak bundan böyle, İslâm kardeşliği ve sevgisi var. Mescide açılan bütün kapılar kapatılsın; ancak Ebû Bekir'in kapısı sürekli açık olsun.[285]

Resûlullah katındaki değerine bakın ki, ayrılık vaktiyle ilgili ipucu verdiği yerde üzülen dostunu teselli ederken bile ona iltifatlar yağdırıyor ve herkesin kapısı kapatılırken, mescide açılan Ebû Bekir kapısının, açık kalacağını ilan ile tescil etmiş oluyordu. Belli ki o kapının içi de, mescid ruhunu yansıtmakta açıldığı mekândan farklı değildi.

İtimat ve Güven İnsanı

Derin bilgisi yanında aynı zamanda Allah ve Resûlullah'a karşı tam bir güven içindeydi; bir meselede Allah veya Resûlullah'a ait bir beyan var ise, onun için artık başkalarının ne dediğinin hiç önemi yoktu ve mutlaka Allah ve Resûlü'nün dediği olurdu.

O günün iki süper devleti olan Bizans ile Fars imparatorlukları arasında büyük bir savaş çıkmış ve ateşperest bir anlayışa sahip olan Sa'sânîler, dinî inanış itibarıyle semâvî bir geleneğe sahip olan Rûmları büyük bir bozguna uğratmışlardı. Bu öyle bir bozgundu ki, bir daha Rûmların toparlanıp yeniden Sa'sânîlere üstünlük sağlayacaklarına kimse ihtimal bile vermiyordu.

Bu durumun, Hicaz'la ne alâkası vardı denilemezdi. Çünkü o gün Mekke müşrikleri, esen her rüzgârdan, uçan her kuştan ve kımıldayan her yapraktan bir mâna çıkarıyor ve bunlarla Müslümanları baskı altında tutmaya çalışıyordu. Aynı zamanda bu,

285 Sahîhu Buhârî, 1/77 (454)

dinle dinsizliğin bir savaşıydı ve tabii olarak Kureyş, Hristiyan olan Rûmlara karşılık, ateşperest olan Sa'sânîleri tutuyor ve "Onlar nasıl Hristiyanlar'ı yenmişlerse biz de sizi perişan edeceğiz." tehditleri savuruyorlardı. Onlara göre bu, büyük bir fırsattı; zira arzî olan, semâvî olana galip gelmişti. Arzî olan kendileri de, çok geçmeden semâvî olan Müslümanlara galip gelecekler ve pek yakında işlerini bitireceklerdi. (!)

Bu arada, Rûm sûresi inmiş ve 3 ila 9 yıl içinde Rûmların yeniden Sa'sânîlere galip geleceklerini bildiriyordu. Dillerine dolayıp alay etmek için bulunmaz bir fırsattı bu. Zira onlara göre Kur'ân, imkânsızı anlatıyor ve gerçekleşmesi mümkün olmayan bir haber veriyordu. Übeyy İbn Halef, Hz. Ebû Bekir'le karşılaştığında konuyu, hemen bu ayete getirdi ve kendince alay etmeye başladı. İbn Kuhâfe'nin, Allah beyanına itimadında zerre kadar şüphe olamazdı ve onun bu tavrına karşılık davasını müdafaa etmeye başladı fütursuzca. Her ikisi de, savundukları düşüncelerinde iddialıydı ve sonunda, on deve mukabilinde iddiaya girdiler. Buna göre, üç yıl içinde kimin dediği olursa, muhatabından on deve mükâfata nail olacaktı.

Olayı haber vermek için Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), doğruca Efendiler Efendisi'nin huzuruna geldi. Übeyy ile aralarında geçen hâdiseyi anlattı bir bir. Gelişmeleri dikkatlice dinleyen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebû Bekir'e, müddeti uzatıp develerin sayısını artırmasını tavsiye edecekti. Zira, ayetteki bir ifade, üç ila dokuz yıl arasındaki bir rakamı ifade ediyordu. Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) bu kelimeyi üç yıl olarak algılamış, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, bu sürenin dokuz yıla kadar ihtimali olduğunu beyan ediyordu.

Efendimiz'in tavsiyelerini aldıktan sonra doğruca Übeyy'in yanına giden Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Efendisi'nin tavsiyelerini teklif etti ona. Onun için değişen bir şey olmayacaktı. Zira,

o gün için ne Übeyy, ne de Ceziretü'l-Arab'da herhangi bir insan buna ihtimal vermiyordu ve böylelikle, iki taraf açısından da tereddütsüz bir akit yapılmış olunuyordu.

Aradan tam dokuz yıl geçmişti ki, Rûm diyarından gelen bir haberle sarsıldı Cezîretü'l-Arab. Zira 627 yılında tekrar karşı karşıya gelen iki ordudan Rûm tarafı zaferle çıkmış ve Ninovâ Savaşı'nda Kur'ân'ın bir mucizesi daha gerçekleşmişti. Hemen hemen aynı günlerde yaşanan bir de Bedir vardı ki, aynen Kur'ân'ın dediği gibi o gün, müminler de sevinç yaşıyor, ilk defa karşılaştıkları küfür ordusuna karşı Allah'ın inayetine mazhariyetin şükrünü edaya çalışıyorlardı. Aynı zamanda bu haber, "size gününüzü gösteririz." diye Sa'sânî örneğine sarılan Mekkeliler için iki defa yıkım demekti; zira, bekledikleri gibi gelişmediği yetmiyormuş gibi bir de Bedir'de hezimet yaşamışlar ve beklentilerinin aksine yine Kur'ân'ın dediği olmuştu.[286]

Übeyy çoktan ait olduğu yere gitmişti. Onun için Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), onun varislerine giderek 100 deve alacağını talep etti. Gelenek, babalarının verdiği sözü yerine getirmelerini gerektiriyordu ve onlar da Hz. Ebû Bekir'e 100 deveyi teslim ettiler. Hz. Ebû Bekir gibi âlicenap bir yüce kamet, aldığı develeri ne yapacaktı? Elbette, yapması gerekeni yapacaktı ve hiçbirisine dokunmadan hepsini fakirlere dağıtıverdi.[287]

İhlâs ve Tevazuu

Çok yönlü bir insandı ve bir alanda önde bulunması hiçbir zaman başka alanlarda geride kalmasını gerektirmiyordu. İnsan-ı kâmil olmak da zaten bu değil miydi?

---

286 Zikri geçen ayette aynı gün mü'minlerin de sevinç yaşayacakları net bir şekilde ifade edilmektedir. Bkz. Rûm, 30/2-5 "Rumlar en yakın bir yerde yenildiler. Onlar bu yenilgilerinden birkaç yıl sonra galip geleceklerdir. İş, eninde sonunda Allah'a aittir. İşte o gün, inananlar, istediğine yardım eden Allah'ın yardımına sevineceklerdir. O güçlüdür, merhametlidir."

287 Tefsîru İbn-i Kesîr, 3/405

Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), insanlara hitab ediyordu. Konuşmasının bir yerinde cemaate döndü ve şöyle sordu:

– Bugün aranızda oruç tutan var mı?

Kısa süren sessizliği Ebû Bekir'in kısık sesi bozdu. Konuşmak zorunda olduğu için belli ki mahcuptu. Hafif bir ses tonuyla:

– Ben, diyebildi. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tekrar soruyordu;

– Tasaddukta bulunan?

Derin sessizlik devam ediyordu ve kimseden ses çıkmayınca yine aynı kısık sesten cevap geldi:

– Ben. Sorular peş peşe geliyordu:

– Cenazeye iştirak eden?

Adeta cemaat arasında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece bir şahsa hitap ediyor ve sorduğu bütün sorulara da sadece o şahıs cevap veriyordu. Yine onun sesi yükseldi:

– Ben.

– Peki, bir miskinin karnını doyuran?

Değişen bir şey yoktu. Belli ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sadık yârini nazara verecek ve kendine kalsa söyleyemeyeceği faziletlerini cemaat önünde ikrar ettirdikten sonra, bunların üzerine bir hüküm bina edecekti. Tekrar aynı ses yankılandı:

– Ben.

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), son noktayı koymak için istediği zemini bulmuştu ve herkesi şahit tutarak şunları söyledi bir bir:

– Bütün bunları bir günde yapan birisinin günahları affolur ve onun için Cennet vacip olur.[288]

---

288 Sahîhu Müslim, 2/713 (1028)

Himmetleriyle Hz. Ebû Bekir (r.a.)

Mal ve canıyla kendini Allah yoluna adayanların başında geliyordu. Hem canını ortaya koyarken hem de malını can pazarına dökerken asla, "Acaba yarın ne olacak?" şeklinde bir endişe içinde değildi. Korkmadan veriyordu. O verdikçe, Allah da malına bereket ihsan ediyor ve o da, bir şükür nişanesi olarak yine veriyordu. Şahsi hayatı adına Hicaz'ın en fakiri gibi yaşıyor, ancak davası adına elindeki her şeyi Resûlullah'ın önüne koyuveriyordu.

Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlarla konuşuyordu. Bir ara konu, ilk günler ve o günlerde yaşanan sıkıntılara geldi. O günlerin Ebû Bekir'i, zengin ve sosyal konumu itibarıyle en öndeki isimlerden biriydi. Elinde 40 bin dirhemlik malı vardı. Müslüman olunca bunların hepsini davası adına kullanma yarışına girmişti. O kadar ki, sıra Medine'ye hicrete gelince elinde sadece 5 bin dirhemi kalmıştı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), onun ilk günden itibaren gösterdiği fedakârlığı anlatma babında, şunları söyleyiverdi:

– Ebû Bekir'in malı gibi hiç kimsenin malı bana fayda vermedi.

Onun gibi bir insan, kendine ait bir faziletin bilinmesinden hoşlanmazdı ve bir kenara çekilip âdeta günah işlemişçesine ağlamaya başladı. Zira o, daha baştan, malı ve canıyla birlikte sahip olduğu her şeyi bu yolda feda etmeye söz vermişti. Bir müddet sonra kendini toparlayınca Efendiler Efendisi'ne yöneldi; yine aynı mahcup eda vardı yüzünde ve bu mahcubiyet, sözlerine de yansıyordu:

– Ben de, malım da Sana feda olsun, hepsi Senin'dir yâ Resûlallah![289]

Zira o, başkalarının en çok verdikleri ve "Artık Ebû Bekir'i

---

[289] Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 2/200

geçmişizdir" dedikleri yerde bile ulaşılmaz bir fedakârlık örneği ortaya koymuş, "ihtiyaç var" denildiği yerde ve zamanında malının tamamını getirip teslim etmişti. Elindeki bütün imkânları, Hak adına kullanma yarışında onun önüne geçecek kimse olamazdı.. olmadı da!.. Gelecek kaygısı taşımıyordu ve Allah'a olan güven ve teslimiyeti, üzerinde sorumluluğu bulunan aile fertlerini O'nun ve Resûlü'nün hıfz ve kelâetine bırakacak kadar net ve duru idi.

Çoğu zaman açlıktan kıvranır, ama hâlinden kimseyi haberdar edip 'ah' etmezdi. Çaresiz kaldığı zamanlarda, bir şeyler bulma ümidiyle yola koyulduğunda çoklukla Allah Resûlü ile karşılaşır ve O'nun çektiklerini görünce de kendi acılarını unutur, Habîbi'nin derdine düşerdi.

Başka bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashâbıyla oturmuş yine sohbet ediyordu. Ebû Bekir de orada, bir kenara oturmuş çağlayan hikmete kulak veriyordu. Üzerinde de, yakasını dikenle bağlayıp bir araya getirdiği eski bir aba vardı. Bir zamanların Mekke'sindeki zengin tüccar Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), fakr u zaruretten üzerine giyecek elbise bulamıyordu. Ancak bu bir imkânsızlık değil, imkânını imkânı olmayanlara adamanın neticesiydi ve Allah katında bunun ayrı bir değeri vardı. Derken Cibrîl-i Emîn nüzûl etti ve Resûlullah'a, Allah'ın selâmını ilettikten sonra, Ebû Bekir'e yönelerek O'na şunları sordu:

– Ya Resûlallah! Ebû Bekir'in üzerindeki, yakaları dikenle birbirine tutturulmuş bu aba da ne?

Bildiğini biliyordu ama belli ki, verilecek cevaba bina edilecek hükümler vardı. Cevap verdi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Yâ Cibrîl! Bu adam Mekke'nin fethinden önce bütün malını benim yolumda feda edip harcadı.

Cibrîl de aradığı zemini bulmuş ve vazifesini yerine getirme fırsatını yakalamıştı. Şu müjdeli haberi paylaştı O'nunla:

– Cenab-ı Hak tarafından kendisine selam söyle ve Allah'ın şöyle sorduğunu söyle ona; Ebû Bekir, bu fakir hâli ile Ben'den memnun mudur, değil midir?

Böyle bir fazilet tescilinde Hz. Ebû Bekir gibi birisi ne yapabilirdi? Tabii olarak, gözleri ceyhuna dönmüş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Rabbinden kendisine selam gelen ve içinde bulunduğu hâlden memnun olup olmadığı sorulan Hz. Ebû Bekir, cevap bekleyen yüzlere zorlukla şunları söyleyebildi;

– Ben Rabbimden nasıl razı olmam, O'na nasıl darılırım. Ben Rabbimden hoşnudum... Ben Rabbimden hoşnudum.[290]

İşte, belki de bunun için o, semadaki Cebrâil ve Mikâil benzeri Hz. Ömer'le birlikte Resûlullah'ın yerdeki iki vezirinden birincisiydi.

Resûlullah'la birlikte olmadığı gün yok gibiydi ve maiyyet yanında sürekli peygamberî iltifata mazhariyet yaşıyordu. Uhud'a çıktıkları bir gün dağ sarsılınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), gaybî bir ihbarda bulunacak, onun sükûn bulmasını söyleyerek üzerinde bir Nebi, bir 'Sıddîk' ve iki de şehid olduğunu söyleyecekti.

Ebû Bekir'i defalarca Cennet'le müjdeleyen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Ey insanlar! Şunu bilin ki Ebû Bekir beni hiçbir zaman üzmedi,[291] buyuracak ve 'itaat'le 'sıddîkiyet' arasındaki münasebete dikkat çekecekti. Genelde ilkleri temsil eden 'Aşere-i Mübeşşere'nin, zaten Allah Resûlü katında ayrı bir yeri vardı ve bu, sosyal hayatta da kendini gösteriyordu. Savaşlarda Allah Resûlü'nün önünde yer alan bu sahâbîler, namazda da hemen arkasında saf tutuyor ve diğer insanlar da bunu oldukça tabiî karşılıyorlardı.

290 İsbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7/105

291 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 1/227

Erkekler arasında en çok sevdiği insandı. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) veziri gibiydi. Yeri geldiğinde vahiy kâtipliği yapıyor, ihtiyaç duyulduğunda da dışarıdan gelenlere âdab ve erkân öğreterek huzur-u risâlette nasıl davranacakları konusunda rehberlik ediyordu. Onun için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Mağarada arkadaşım olduğun gibi Havzımın başında da sahibim sensin,[292] buyuracak ve iltifat üstüne iltifatta bulunacaktı.

İyilik yapıp bunun karşılığını insanlardan asla beklemez, mükâfatını sadece Allah'tan dilerdi. Kimsenin başına kalkmaz, insanların gururunu rencide etmeyi asla düşünmezdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de onun bu hâlini bilir ve her defasında takdir buyururdu.

Kızını Allah Resûlü'ne zevce olarak vermişti. Kızı bile olsa Hz. Âişe validemiz, inanan her gönül için olduğu gibi O'nun için de bir anne idi ve öz annesinden öte bir saygı duyardı. Çünkü o, artık kendi kızı değil, 'müminlerin annesi' idi.

Münafıkların fırsat kolladığı bir dönemde iftira ile ortalığı karıştırdıkları İfk Hâdisesi münasebetiyle duyduklarına aldananlardan birisi de Mistah İbn Üsâse idi. Hâlbuki bu şahıs, içinde bulunduğu fakr u zaruretinden dolayı, Hz. Ebû Bekir tarafından bakılıp görülüyor ve böylelikle elinden tutuluyordu.

Kızı ve müminlerin annesi Hz. Âişe validemiz hakkında olumsuz kanaat belirttiği kulağına gelince, duydukları karşısında üzülen ve dininden dolayı hassasiyet gösteren Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Mistah'a olan nafakasını kesmişti. Çok geçmeden, her türlü durumda ihtiyaç sahiplerine infak etmenin daha uygun olacağını, hataların görmezden gelinerek insanları affetmenin, aynı zamanda ilahi affa çıkarılmış en büyük davetiye olduğunu bildiren[293] ayetler geldi. Duruşunu, ilahi beyan istikametinde şekillendiren Hz. Ebû Bekir, hemen istiğfarda bulundu ve;

---

292 Sünenü't-Tirmizî, 5/613(3670)
293 Nûr, 24/22

– Allah'a yemin olsun ki ben, elbette Allah'ın beni affetmesini isterim, diyerek, yeniden Mistah'a nafakasını vermeye başladı. Kendi kendine şu sözü vermişti:

– Allah'a yemin olsun ki, hiç aksatmadan ona bunu vermeye devam edeceğim![294]

Belki de, bütün bu ve benzeri hususiyetlerinden dolayı cennetin bütün kapılarının kendisine açıldığı isimdi o. Bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), her bir ameli icra eden şahsın, cennetin farklı bir kapısından çağrılacağını ilan edince Hz. Ebû Bekir;

– Acaba, bu kapıların bütününden çağrılacak birisi de olur mu, diye sorunca Efendiler Efendisi, ona dönmüş ve;

– Evet, senin o insanlardan olacağını umuyorum ey Ebû Bekir,[295] buyurmuştu.

Huzur-u Risalette, daha Efendimiz hayattayken rüya tabiri yapan ender insanlardan biriydi.

Onun müstesna kâmetini takdir etme sadedinde tabiînin büyüklerinden Saîd İbn Müseyyeb, şunları söyleyecekti:

– Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında vezir mesabesindeydi. Hz. Peygamber, bütün işlerini onunla istişare ederdi. İslâm'da ikincisi, mağarada ikincisi, Bedir günü arîşinde ikincisi, kabirde ikincisi idi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onun önüne kimseyi geçirmezdi.[296]

Fetih Günü Hz. Ebû Bekir (r.a.)

Müşrikler, Hudeybiye'de yapılan antlaşmayı tek taraflı olarak feshetmiş ve gece vakti bir köye saldırarak kan dökmüşlerdi. Zaten Hudeybiye günü gelen sûre,[297] çok geçmeden Mekke'ye

294 Sahîhu Müslim, 4/2136
295 Sünenü'n-Nesâî, 5/9 (2439)
296 Hâkim, *Müstedrek*, 3/66 (4408)
297 Fetih, 48/27 (Andolsun, Allah, Elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, başlarınızı

gireceklerinin müjdesini vermiş bulunuyordu. Demek ki vakit tamamdı. Bunun için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yol hazırlığı yapması için Hz. Âişe validemize talimat verdi ve o da yol için azık hazırlamaya başladı. Ancak bu bir sırdı ve kimseye söylememesi gerekiyordu.

Tam yol hazırlıkları devam ederken eve, babası Ebû Bekir geldi. Feraset insanı, hemen yeni bir gelişme olduğunu fark etmişti ve üst üste sormaya başladı. Ancak, ne sorarsa sorsun kızı, müminlerin annesi Âişe validemizden bir cevap yoktu. Hz. Âişe her soruya mukabil susmayı tercih ediyordu.

Onun gibi en önde olan birisi, önemli gelişmelerin dışında olamazdı ve hemen Resûlullah'ın yanına koştu. Kızından cevabını alamadığı sorularını sıraladı Allah Resûlü'ne. Bu sefer, sorduğu her sorunun cevabını alıyordu:

– Yeni bir fethe mi yâ Resûlallah?

– Evet.

– Asfaroğullarına mı?

– Hayır.

– Necid ehline mi?

– Hayır.

– Öyleyse Kureyş'e?

– Evet.

– Peki, yâ Resûlallah! Onlarla aramızda antlaşma yok mu?

– Evet, ama onların Ka'boğulları diyarında yaptıklarınının haberi sana ulaşmadı anlaşılan.

Artık mesele aydınlanmıştı ve hemen o da hazırlıklara başladı.

Derken, on bin kişilik bir güçle Medine'den yola çıkılmıştı.

(kökten) traş ederek ve(ya) saçlarınızı kısaltarak, korkmadan, güven içinde Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi, bundan önce size yakın bir fetih verdi.)

Nihayet, Mekke'yi tam karşıdan gören bir mekânda mola verilmiş ve Efendimiz'in emriyle her bir mümin, gecenin karanlığına inat bir ateş yakmıştı.

Karşıdan bu manzarayı gören Kureyş, hazırlıksız yakalanmanın hüzün ve telaşı içindeydi. Bu kadar büyük bir orduya cevap verecek güçleri yoktu. Zira gelenlerin adedini, en az elli bin olarak tahmin ediyorlardı. Çünkü o günün geleneğinde, böylesine yolculuklar esnasında konaklamak icap ettiğinde beş ila onar kişilik gruplara ayrılarak insanlar ateş yakar ve ihtiyaçlarını bu ateşten giderirlerdi. Öyleyse gelenlerin adedi yüz bin de olabilirdi.

Mekke'nin reisi konumundaki Ebû Süfyan, güç dengesinin olmadığı yerde ona baş vurmanın beyhûdeliğinin farkına varmış ve gelenleri söz ile ikna yolunu tercih etmişti. Onun için öncelikle, tanıdıklarının yanına uğruyor ve böylelikle Müslümanları geri çevirmeye çalışıyordu. Uğradıkları arasında Hz. Ebû Bekir de vardı. Yanına geldi ve sözleşmeyi yenileyip anlaşma süresini uzatma teklifinde bulundu ısrar ederek. Ancak Hz. Ebû Bekir, böylesine stratejik bir yolda, kendi başına karar verip de Efendimiz'i zor durumda bırakacak bir şahsiyet değildi ve;

– Benim emanım, Resûlullah'ınkinden farklı değildir, dedi ve ilave etti:

– Vallahi de şayet, duysam ki sizinle tane ve tohumlar savaşa başlamış, tutar size karşı onlara yardım ederim.[298]

Bu bir fetânet örneğiydi ve fütursuzca düşmanının yüzüne söylenen bu söze mukabil, artık denilecek bir söz olamazdı. Dolayısıyla Ebû Süfyan, onun yanından da eli boş dönmek zorunda kalıyordu.

Nihayet Mekke fethedilmiş ve haksız yere yurtlarından kovulan muhacirler, eski hatıralarına yeniden kavuşmuşlardı.

---

[298] Sallâbî, *el-İnşirâhu ve Ref'u'd-dîkı bi Sîreti Ebî Bekr es-Sıddîk*, 96

Hz. Ebû Bekir için Mekke'de yapılacak çok önemli bir vazife vardı; doğruca yaşlı babasının yanına gitti ve yalvarırcasına bir hassasiyetle gönlüne hitap etti onun. Artık iş âşikârdı ve babası adına da artık vakit tamamdı. Sevincine diyecek yoktu ve yaşlı Ebû Kuhâfe'nin elinden tutarak onu, doğruca huzur-u risalete getirdi.

Yaşlı babasıyla birlikte gelişini görünce Efendiler Efendisi, tazimle ayağa kalktı ve şunları söyledi ona:

– Yâ Ebâ Bekir! Ne zahmet edip de onu buraya getirdin; onun ayağına keşke biz gitseydik.

Aynı zamanda bu, akıl ve muhakemeden sonra gönüllerin de fethi anlamına geliyordu. Yolların ayrımında hakikatle buluşan ak saçlı bir ihtiyar, böyle bir iltifatı hak etmez miydi hiç? Bu iltifat karşısında, babası kadar Hz. Ebû Bekir de duygulandı ve bir tarafta, Mekke'nin fethi gibi bir hâdise gerçekleşirken Efendimiz'in içinde bulunduğu şartları da düşünerek, minnet hisleriyle arkasından şunları söyledi:

– Onun, sizin huzurunuza gelmesi daha uygun yâ Resûlallah!

Duygu seline dökülen son damlalar ise, Ebû Kuhâfe'nin dilinden dökülen şu cümleler oldu:

– Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Ve yine ben şehadet ederim ki Muhammed de Allah'ın Resûlü'dür.

Babasının Müslüman oluşundan dolayı kendisini tebrik eden Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) de sevincine diyecek yoktu; zira, her şeyden önce bir kul daha Rabbini tanır hâle gelmişti. Üstelik bu kul, en yakın arkadaşı Ebû Bekir'in babasıydı. Onun için Hz. Ebû Bekir'e tembihte bulunarak, babasına daha fazla zaman ayırmasını ve saç şeklini de değiştirip boyamasını talep etti.[299]

Artık babası da Müslüman olmuştu ya, dünyanın en bahtiyar

---

[299] Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 24/88 (236)

insanı, Hz. Ebû Bekir'di o gün. Şu da bir gerçek ki, anne ve babası, çocukları ve torunlarının hepsinin sahabe olma şerefine nail olduğu yegâne sahâbî Hz. Ebû Bekir olacaktı.

Hac Emirliği

Hicretin sekizinci senesiydi. Hac ibadeti farz kılınmış ve Efendiler Efendisi, kendisinin ilk seferinde katılamadığı bu vazifeyi deruhte etmek için 'emir' olarak Hz. Ebû Bekir'i görevlendirmişti. Yaklaşık üç yüz kişilik bir sahabe ile birlikte yola çıktılar ve İslâm adına ilk kez hac vazifesini yerine getirmeye başladılar.

Onlar yola çıktıktan sonra gelen ayetler vardı ve bunları ulaştırmak için de, arkalarından Hz. Ali'yi görevlendirmiş, böylelikle artık Kâbe'ye, müşrik ve kâfirlerin giremeyecekleri, Allah için yeryüzünde ilk inşa edilen binanın bundan böyle uryan tavaf edilemeyeceği de kesin bir ifade ile tebliğ edilmiş olunuyordu.

Veda Haccı

Haccın farz kılınışının ikinci yılında, artık ümmetinin başında bizzat Allah Resûlü vardı. İlk haccıydı, ama belli ki aynı zamanda bu, O'nun son haccı olacaktı. Zira Arafat'a çıktıklarında ümmetine hitap ederken âdeta herkesle vedalaşır gibi bir hâli vardı:

– Şüphesiz Allah (celle celâluh), kendi katında hazırladıklarıyla dünya arasında kulunu muhayyer bıraktı ve o da, Allah katındakini tercih etti, buyuruyordu. Aynı zamanda, zaman zaman cemaate dönüyor ve;

– Vazifemi yaptım mı, diye soruyor, vazifesini yaptığına dair yükselen ve Arafat'ı inleten sese mukabil de, parmaklarını kaldırıp;

– Allah'ım! Sen şahid ol, diyordu.

Bir de, Arafat'a noktayı koyan ayet gelmiş ve 'dinin artık tamam olduğunu'[300] söylüyordu.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) gibi hassas ruhları derinden vuran bir manzaraydı bu. Önce;

– Ana-babalarımız Sana feda olsun yâ Resûlallah, diye mukabelede bulundu. İçine, tarifi imkânsız bir sızı düşmüştü; zira biliyordu ki, Allah katındakiyle dünya arasında muhayyer bırakılan, bizzat Efendiler Efendisi'ydi. Havada bir sıklet vardı; belli ki, günler gurûba kaymış, artık ayrılık vakti gelmişti. Zaten din tamam olmuşsa, vazife bitmiş demekti; vazifenin bittiği yerde de yolculuk kaçınılmazdı.

Bütün bu duyguların yoğunluğu altında Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), bir kenara çekilmiş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.[301]

Vuslat Zamanı ve Hz. Ebû Bekir

Her şeye rağmen, ebedi dostluk için dünya kifayetsiz bir yerdi ve Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) için artık Refîk-i A'lâ ile vuslat zamanı gelmişti. Dünya ve dünyadakilere veda zamanı iyice yaklaşıp hastalığı şiddetlenince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) kendinden geçmiş ve bayılmıştı. Bir müddet sonra kendine geldiğinde;

– Bilâl'e emredin; ezan okusun. Ebû Bekir'e de emredin; insanlara namaz kıldırsın, buyurdu ve ardından tekrar bayıldı. Kendine gelir gelmez de;

– Namaz kılındı mı, diye sordu. Namaz kılınmamıştı ve her-

300 Mâide, 5/3 (…Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık hâlinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve yarlıgayıcıdır.)

301 Sahîhu Müslim, 4/1854 (2382)

kes, ilk defa karşılaştıkları bu durumun şaşkınlığını yaşıyordu. Hz. Âişe validemiz;

– Babam, yufka yürekli bir insandır; dayanamaz. Keşke başkasına emretsen yâ Resûlallah, deyip bu isteğinde ısrar edince, Allah Resûlü celallendi ve tekrar;

– Bilâl'e emredin; ezan okusun. Ebû Bekir'e de emredin; insanlara namaz kıldırsın, diye ilk isteğini tekrarladı. Belli ki, bu bir tavzifti ve mutlaka emri yerine getirilmeliydi. Aynı zamanda O,

– İçinde Ebû Bekir olduğu sürece ümmetime bir başkasının imamlık yapması yakışmaz,[302] buyurmamış mıydı? Mescide açılan bütün kapıları kapattırdığı hâlde sadece Ebû Bekir'in kapısını bundan istisna tutup zamanında bu mesajı veren de O değil miydi?

Kendine geldiği anlar artık çok kısalmıştı ve çok geçmeden yine bayıldı. Ayıldığında;

– Namaza duruldu mu, diye tekrar sordu.

Evet, bu sefer namaza durulmuştu ve Hz. Ebû Bekir, emrettiği gibi insanlara namaz kıldırıyordu.

Koltuğuna giren iki sahâbî yardımıyla ayağa kalktı. Ayakları yerde sürüklene sürüklene yaklaştı ve perdeyi aralayıp cemaatine baktı son kez. Kamer misal yüzü, mushaf sayfası gibi parlıyordu… Cemaatinin önünde imamını görünce, nur yüzünde tarifi imkânsız bir tebessüm belirdi. Görenler, sevinçlerinden neredeyse namazlarını bozacaklardı; 'yerinizde kalın ve namazınızı tamamlayın' mânâsında bir işarette bulundu. Ardından geldi ve Ebû Bekir'in yanına durdu. İnsanlığın Güneşi'nin, yanında yeniden zuhûr ettiğini hisseden Hz. Ebû Bekir, geri geri gelmek istese de O (sallallahu aleyhi ve sellem) 'yerinde kalmasını' emrediyordu. Bu namaz, beraber kıldıkları son namaz olacaktı!..[303]

302 Sünenü'l-Beyhakî, 8/152

303 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 1/280 (859)

Derken perde, bir daha açılmamak üzere kapanmıştı.

Namaz sonrasında Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Efendimiz'in kısmen de olsa rahatladığını düşünerek, Medine kenarındaki Senah mahallesine gitmiş, akrabalarını ziyaret ediyordu. İşte, onun olmadığı bu esnada güneş de gurûb etmiş ve Mekke'yi siyah bulutlar bürümüştü.

Yokluğunu düşünemeyen ve O'nsuz bir dünyanın mânâsızlığında birleşen Hz. Ömer gibi bir kısım sahâbî, kılıçlarını çekmiş, etraflarına;

– Kim öldü derse şu kılıcımla kellesini koparırım, tehdidi savuruyorlardı.[304]

Onlara göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Musa'nın Tûr Dağı'na gidip geri geldiği gibi dönecek ve yeniden aralarına katılacaktı. Bunun için de, 'öldü' diyen herkesi şiddetle kınıyor ve münafık olarak telakki ediyorlardı.

Nihayet, birileri gelip Ebû Bekir'i durumdan haberdar etti. Hz. Ebû Bekir, ayakları yerden kesilmiş, uçarcasına geliyor, onun gelişini gören kalabalık da açılıp ona yol veriyordu.

Adımını içeri atarken, gurûbun ıstırabından iki büklümdü. Heyecanla inip kalkan sinesinden kalbi çıkacak gibiydi. Tutamadı kendini ve üzerine kapandı Allah Resûlü'nün. Nikâbını kaldırıp alnından öptü doyasıya. Yüzünü, nur yüzüne koydu ve hayat veren nefesini dinlemek istedi defalarca. Hiç hareket yoktu; evet, O da bir beşerdi ve mukadder yolculuk O'nun için de kaçınılmazdı ve gün bugündü… Artık Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bedenen insanların arasından ayrılmış, bu mânada yaşamıyordu.

Her zaman olduğu gibi yine vazife başa düşmüştü. Bugüne kadar hep, başkalarının şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemedikleri yerde o, insanları dengeye çağırmış ve hemen herkes için bir

304 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/38

mi'yar olmuştu. Bugün de kendisinden böyle bir vazife bekleniyordu. Resûlü Ekrem Efendimiz'in bedenine bakarak önce;

– Anam-babam Sana feda olsun! Yaşarken olduğun gibi şimdi, ölümünle de ne kadar güzelsin! Ancak belli ki, Allah'ın yazmış olduğu ölümü Sen de tattın!,[305] dedi ve hemen ardından da;

– Sen de ölümlü bir beşersin onlar da ölecekler,[306] meâlindeki âyeti okudu. Şaşkın bakışlar, yılların dostu Ebû Bekir'in üzerindeydi:

– Ey Allah Resûlü'nün sahibi! Resûlullah gerçekten vefat etti mi, diye sormaya başladılar. Hüzünle başını salladı ve;

– Evet, dedi. Ebû Bekir ne diyorsa doğruydu, o doğruyu temsil ederdi ve anladılar ki, dünya ve ukbalarını aydın kılan Güneş gerçekten gurûb etmişti. Sorularına devam ettiler:

– Ey Allah Resûlü'nün yârânı! Nebi üzerine namaz kılınır mı?

– Evet, cevabını verdi yine. Ardından da;

– Sizden her biriniz grup grup gelin ve namazını kılarak O'na duada bulunun ve sonra da ayrılın. Ardından, diğerleri gelsin ve bütün insanlar aynı şekilde hareket etsinler, diye ne yapmaları gerektiğini tarif etti teker teker.

O kadar itimatları vardı ki, Ebû Bekir'in dediğini yapacak ve hiç tereddüt yaşamayacaklardı. Her aşamada ayrı bir soru geliyordu:

– Ey Resûlullah'ın sahibi! Nebi de, toprağa gömülüp defnedilir mi?'

– Evet, dedi tereddütsüz. Tekrar sordular;

– Peki nereye?

– Ruhunu, Allah'ın kabzettiği yere, diye cevapladı. Ardından da;

---

305 Sahîhu Buhâri, 3/1341 (3467)

306 Zümer, 39/30

– Zira O (celle celâluh) Resûlü'nü, mutlaka tertemiz ve tayyib bir mekânda kabzetmiştir.

Ancak insanlar, sadece etrafındaki üç-beş fertten ibaret değildi ve böyle bir günde, herkesi aynı itidale çağırmak onun gibilerin bir göreviydi. Daha sonra mescide çıkıp herkese şöyle hitap etti:

– Ey insanlar! Bakın ve iyi dinleyin! Kim Muhammed'e kullukta bulunuyor idiyse, bilsin ki Muhammed vefat etmiştir. Her kim de Allah'a kullukta samimi ise, Allah Hayy'dır ve asla ölümlü değildir.

Ardından da şu mealdeki âyeti okumaya başladı:

– Muhammed, mutlak surette bir Resûl'dür. Nitekim O'ndan önce de nice Resûller gelip geçmiştir. Şayet O, ölür veya öldürülürse, siz hemen gerisin geriye dinden mi döneceksiniz? Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah'a asla zarar veremez. Ama Allah, hidayetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır.[307]

Onun bu hitabını dinlerken birçok sahâbî, âdeta bu âyeti ilk defa duyar gibiydi.[308] Hâlbuki daha önce kim bilir kaç defa okumuşlar, namazlarında kaç defa kıraat etmişlerdi!..

Hilafete Giden Yol

Bütün bunlar olup biterken, diğer yanda Ensâr ve Muhâcirînin ileri gelenleri toplanmış, Resûlullah sonrasında kime itaat edileceğini konuşuyorlardı. Başlangıç itibarıyle, 'bizden bir emir, sizden de bir emir' anlayışı ön plana çıkmış olsa da, Hz. Ömer gibi bir ferasetin delâletiyle ve kargaşaya zemin hazırlamamak için bir halifede karar kılınması kararlaştırılmıştı. Zira "Kınından çıkan iki kılıç bir daha geri dönmezdi" ve böyle bir zemine asla müsaade edilmemeliydi.

307 Âli İmran, 3/144
308 Sahîhu İbn Hibbân, 14/589 (6620)

Derken olup bitenlerden Hz. Ebû Bekir haberdar edilmiş ve o da, ısrarlı davet neticesinde meclise gelmişti. Onun gelişiyle Hz. Ömer ileri atılarak şunları söyledi:

– Ey Ensâr topluluğu! Allah Resûlü'nün, insanlara namaz kılmak için Ebû Bekir'i öne geçirdiğini bilmiyor musunuz? Ebû Bekir'in önüne geçmek, Resûlullah'ın koyduğu makamdan onu geri çekmek hanginizin hoşuna gider?

Hak beyan karşısında doğru olanı ikrarda kararlı topluluk bir ağızdan:

– Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınır, O'ndan istiğfar dileniriz,[309] diyordu.

Ne garip hâdiseydi; bir tarafta, henüz yeni Hakk'a yürümüş Allah Resûlü'nün bedeni, diğer yanda ise, O'ndan geri kalan makama hilafet vazifesini kimin yürüteceği meselesi. Bir tarafta yokluğun verdiği ıstırap, diğer yanda ise, gurûba niyabet edecek ve vahdet-i ruhiyeyi zedelemeden gemiyi sahil-i selamete ulaştırma gayretleri… Belli ki o günün kültüründe, ortada herhangi bir boşluğa meydan verilmemesi gerekiyordu. Fıtrat boşluk kabul etmezdi ve ehiller tarafından doldurulmayan her boşluk, nâ-ehillerin elinde kalır ve sonrasında 'tüh' demenin de artık bir faydası olmazdı.

Gelişmeler Hz. Ebû Bekir için sürprizdi ve güçlükle araya girip bu işin erinin Ömer veya ümmetin emini Ebû Ubeyde olduğunu söylemeye çalışsa da Hz. Ömer daha atikti. Hemen ileri atıldı ve;

– Ayrıca, 'hani o ikisi mağarada idiler ve arkadaşına O, 'üzülüp endişelenme! Allah bizimle beraberdir' diyordu' âyeti kimin hakkında indi ve kimden bahsediyor? Maiyyete mazhar kimdi, dedi.

Bu arada etraftan, Hz. Ömer'i destekleyen daha başka sesler de yükseliyordu:

---

309 Hâkim, *Müstedrek*, 3/70(4423)

– Aranızda Sıddîk ve 'ikinin ikincisi' dururken başkasına biat edilir mi hiç, diyorlardı.

Ayrıca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in;

– Benden sonra şu iki kişiye iktida edin: Ebû Bekir ve Ömer,[310] şeklindeki beyanı, hâlâ zihinlerdeki yerini koruyordu.

İş, öyle bir kerteye gelmişti ki, artık kimse farklı düşünmüyordu. İhtilafların üzerine hızlı ve kararlı adımlarla gidilmiş ve daha o günün güneşi batmadan bütünü izale edilerek ortadan kaldırılmıştı.

Derken, Hz. Ebû Bekir'in elinden tuttu Hz. Ömer… Elini elinin üstüne koydu ve böylelikle, Allah Resûlü'ne halife olacak zatı tayin etmiş oluyordu.

Ardından herkes gelip bu biata iştirak etti ve böylelikle Hz. Ebû Bekir için yeni, ama oldukça meşakkatli bir dönem daha başlamış oluyordu. Artık, halifeydi; müminlerin ve Resûlullah'ın halifesi...

Bu biatın ardından Ebû Bekir (radıyallahu anh), minbere yöneldi. Bu minber, Resûlullah'ın insanlara hitap ettiği minberdi. Ancak Ebû Bekir, basamaklara parmaklarının ucuyla basıyor ve Efendimiz'in hatırasına saygı gösteriyordu. Onun için, basamakların yarısında kaldı ve insanlara hitap etmeye başladı. Aynı zamanda bu, onun ilk hutbesiydi. Şunları söylüyordu:

– Ey insanlar! Sizin en hayırlınız olmadığım hâlde bugün, başınıza imam kabul edildim. Öyleyse siz de, doğru ve güzel olanı yaptığım sürece bana yardım edip kötü ve çirkin olana yöneldiğim noktada ise hemen beni doğruya davet edin.

Şüphesiz doğruluk, emanet, yalan ise, hıyanettir.

İnşaallah, sizin aranızdaki en zayıf kimse, hakkını alıp kendisine teslim edeceğim ana kadar benim yanımdaki en güçlü insan, en güçlü de, ondan başkasının hakkını alıp teslim edeceğim zamana kadar en zayıf insandır.

---

310 Sünenü't-Tirmizî, 5/609(3662)

Sakın sizden hiçbiriniz, Allah yolunda cihaddan geri durmasın! Şunu iyi bilin ki, bugüne kadar kim bu noktada tekâsül göstermişse Allah, onlara zillet tokadını indirmiştir.

Hangi topluluk arasında fuhşiyat yaygın hâle gelirse bilin ki oraya Allah, umumi bir musibet verir.

Ben, Allah'a itaat ettiğim sürece siz de bana itaat edin ve ne zaman ki ben O'na ve Resûlü'ne itaatte kusur edersem sizler de bana itaatten vazgeçin!'[311]

Bu cümlelerin sahibi, Kisrâ ve Kayserleri dize getirecek adamdı. Makam ve mevki, sadece tevazuunun artmasını netice vermiş ve omuzlarında ümmete ait davanın ağırlığıyla daha da hassas hâle gelmişti. Zira, ona göre hükmetme, bir tasallut vesilesi değil, yerine getirilmesi gereken bir görevdi.

Bir tarafta böylesine bir hassasiyet ve tevazu sahibi olmakla birlikte yeni halife Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), o kadar büyük bir dehanın adamıydı ki, dört bir yandan çatırtıların sökün ettiği böyle bir dönemde ve iki yıl gibi kısa bir sürede, öyle bir sistem kuracaktı ki, kendisinden sonra hilafet yükünü omuzlayan Hz. Ömer'in de şehadetiyle, arkada kalanlara yürünmesi kolay bir yol bırakacaktı.

Sonuçsuz Kalan Muhalefet Çalışmaları

Ancak bulanık suda balık avına çıkanlar da yok değildi. Hilâfetin, Hz. Ebû Bekir'e kalmasını hazmedemeyen bazı insanlar, alternatif isimler aramaya çoktan başlamış ve bunun için de Hz. Ali'nin kapısını aşındırır olmuşlardı. Şunları söylüyorlardı:

– Nasıl oluyor da bu iş, Kureyş'in en zayıf ve zelillerinin elinde kalıyor?[312]

Böylelikle, muhalefet yapabilecek kapıları aşındırıyor, bunlar

311 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 6/82

312 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/237

arasında en önde olan Hz. Ali gibi isimleri tahrik etmek için uğraşıyor ve böylelikle potansiyeli olanları kullanarak maksatlarına ulaşmak istiyorlardı. Hatta bunun için birileri gelecek ve Hz. Ali'ye şunları söyleyecekti:

– İstediğin takdirde, Medine'yi yaya ve atlılardan oluşan büyük bir ordu ile doldurur ve sonuna kadar sana destek çıkarım.[313]

Bütün bunlar İslâm'a fitne sokup onu içerden yıkmanın unsurlarıydı ve kesinlikle prim verilmemeliydi. İstekler bittikten sonra sözü Hz. Ali aldı; ortamı sakinleştirecek ve aleyhte cereyan eden bütün çabalara son noktayı koyacak şu açıklamayı yaptı:

– Biz Ebû Bekir'i bu işe ehil bulduk ve öyle gördük.[314]

Böylelikle, daha aralanmadan muhtemel fitnelerin önünü de kapatmış oluyordu.

Benzeri talepler karşısında bunaldığı bir dönemde, yanına yaklaşıp hilafet konusunda hak iddia etmesi gerektiğini söyleyenlere karşılık Hz. Ali, şunları haykıracaktı:

– Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), namaz kılmaya Ebû Bekir'i geçirdi. Hâlbuki ben de oradaydım; yok değildim. Sıhhatliydim; hasta da değildim. Beni geçirmek isteseydi mutlaka bunu yapardı. Biz, dinimiz yönüyle Allah ve Resûlü'nün razı olduğu insandan, dünyamız itibarıyle de razıyız.[315]

Bu hitap, hâlâ muhalefet virüsü taşıyan bazı insanlar için artık kapının kapandığını gösteriyordu. Ardından kendisi de geldi ve herkesin önünde fiilen beyatını tamamlayıp bu işe son noktayı koyuverdi.

---

313 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/237

314 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/237

315 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/177

Miras Talepleri Karşısındaki Tavrı

Bu arada, Efendimiz'in kızı Hz. Fâtıma validemiz ve amcası Hz. Abbas, halifenin yanına gelip miras talebinde bulunmuşlardı. Onlara göre Efendimiz'e ait küçük bir toprak parçası vardı ve sağ olduğu sürece onun gelirinden kendilerine pay veriliyordu.

Allah ve Resûlü'nün sevdiklerini Hz. Ebû Bekir de severdi; kendisinden isteselerdi elindeki her şeyi karşılıksız ve hiç beklentiye girmeden verirdi. Ancak ortada, dini bir mesele vardı ve 'peygamberlerin miras bırakmayacakları, onların bıraktıklarının sadaka olduğunu' bizzat Efendimiz'den duyduğunu ifade ederek her ikisini de tereddütsüz geri çevirdi.[316]

Daha sonra da, sahabenin ilklerinden Hz. Ömer, Talha, Zübeyr, Sa'd İbn Ebî Vakkâs ve Abdurrahman İbn Avf gibi önemli isimlere haber gönderip ilgili hadisi sordu. Her biri de, Ebû Bekir'i tasdik ediyorlardı. Belli ki, Resûlullah'ın mirası olamazdı.

Miras mümkün olmadığına göre acaba 'hibe' meseleyi çözer miydi? Bunun için Fâtıma validemiz Hz. Ebû Bekir'e;

– Sen de biliyorsun ki Resûlullah, hayatta iken onu bana hibe etmişti. Öyleyse bu, miras değil de hibe hükmündedir, dedi. Halifenin cevabı şu şekildeydi:

– Evet, ben de biliyorum. Ancak ben Resûlullah'ı, size yetecek miktarı verdikten sonra onu, fakir, miskin ve yolda kalmışlar arasında taksim ederken gördüm. Demek ki burada, fakir ve fukara için devamlı bir hak söz konusudur.

Bu kapı da kapalıydı. Son bir talep geldi Fâtıma validemizden:

– Madem öyle, bırak onu da bizde kalsın ve Resûlullah zamanında olduğu hâliyle ondan faydalanmaya devam edelim.

Bu teklif karşısında da Hz. Ebû Bekir şunları söyleyecekti:

---

316 Sahîhu Müslim, 3/1381 (1759)

– Böyle bir uygulamanın da doğru olduğu kanaatinde değilim. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sonra müminlerin işlerini deruhte işi benim uhdemde. Bu konuda ben, sizlerden daha çok hak sahibiyim ve onu, Resûlullah'ın tasarruf ettiği istikamette kullanacağım.'[317]

Elbette burada Hz. Ebû Bekir'in bir kastı yoktu; Allah Resûlü'ne yakın insanların, onun katında çok ayrı bir yeri vardı. Ancak burada, insanî ilişkilerden ziyade dinî meseleler söz konusuydu ve bütün bunları yaparken onun hedefi, dine ait meselelerin, dinî naslar çerçevesinde ele alınmasıydı. Aksi hâlde, şahıslara göre hükümler değişmeye başlar ve din adına ortada belli başlı prensiplerden bahsetmek imkânsız hâle gelirdi.

Hicaz Çalkalanmaya Durmuştu

Kızı ve Ümmü'l-müminîn Hz. Âişe validemizin de şehâdetiyle, hilafetle birlikte Hz. Ebû Bekir'in başına öyle gaileler açılmıştı ki, şayet bunlar dağların başına gelmiş olsaydı, onlar da bu yükün altından kalkamaz ve tuz buz olurdu.[318] Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yokluğunu fırsat bilen yalancı peygamberler, dört bir yanda zuhûr etmeye başlamış, imanın gönüllerinde oturaklaşmadığı bazı insanlar, namaz kılmakla birlikte İslâm'ın bir diğer farzı zekâtı vermeyeceklerini beyan eder olmuşlardı. Farklı dinî ve etnik unsurlar harekete geçmiş ve dört bir yanda ortalığı, nifak rüzgârları kasıp kavuruyordu. Daha ayrılığının ilk gününde, Resûlullah'ın kendi eliyle hazırladığı Üsâme ordusuyla ilgili olmadık şeyler söyleniyor ve vahdet-i ruhiye sarsıldıkça sarsılıyordu.

Ancak o, bugünlerin insanıydı. Kader planında Allah (celle celâlühû), Resûlü'nün akabinde İslâm vahdetini temin edecek ve sonrakiler için sağlam bir sistem oturtacak olan kulunu, Habîbi'nin

317 Sahîhu Buhârî, 3/1126 (2926)

318 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/304

dizinin dibinde âdeta bu günler için yetiştirmişti. O kadar ki, yıllar sonra bir gün Hz. Ömer (radıyallahu anh), şunları söyleme lüzumu hissedecekti:

– İrtidat hâdiseleri karşısında ben, Ebû Bekir'in benden daha kararlı, azimkâr ve sert olduğunu gördüm. Halifeliği süresince insanları, İslâm ahlâkına o kadar alıştırmıştı ki, ben başa geçtiğimde, idarecilikte hiç zorlanmadım.

Anlaşılan, Resûlullah'ın vefatını ganimet bilen farklı tiplerin ortaya çıkmaya başladığı ve etrafta mantar gibi fitnenin zuhûr etmeye çalıştığı böyle dönemlerde, onun gibi kararlı, temel değerlerinden asla taviz vermeyen bir lidere ihtiyaç vardı ve bu dönem de onun kiyaset ve feraseti sayesinde aşılmış olacaktı. Onun hakkını İbn Mes'ûd (radıyallahu anh), şu cümlelerle teslim edecekti:

– Resûlullah sonrasında öyle hâdiselerle karşılaştık ki, şayet Allah bize Ebû Bekir gibi birisini ihsan etmemiş olsaydı şüphesiz helak olurduk.[319]

Zekâttan Kaçışa Kalıcı Neşter

Bu arada, Efendimiz'in yokluğunu fırsat bilen bazı mal düşkünleri, namaz kılmakla birlikte zekât mükellefiyetini yerine getirmeyeceklerini ilan etmişlerdi. Ortam, karmaşık bir görünüm arz ediyordu; 'lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah' diyor ve namaz da kılıyorlardı ama iş, mali mükellefiyetlerini yerine getirmeye gelince geri duruyor ve bu noktada inat ediyorlardı. Belki farziyetini de açıktan inkâr etmiyorlar, sadece Efendimiz'in yokluğunu ileri sürerek, zekât toplama mahallinin artık olmadığını, dolayısıyla da zekât vermelerinin gerekmediğini savunuyorlardı.

Hz. Ebû Bekir gibi bir feraset insanının, böyle sinsi bir çıbanı fark etmemesi düşünülemezdi. Burada verilecek küçük bir taviz,

---

319 Hâlid Muhammed, ve Câe Ebû Bekr, 89

arkası gelmeyen talepler oluşturur ve İslâm adına, önceki ümmetlerden daha seri bir çözülme yaşanırdı. Onun için kararlılık gösterip bu insanlarla savaş ilan etti.

Hz. Ömer gibi önemli sahâbîlerin;

– Lâ ilâhe illallah' dedikleri hâlde insanlarla nasıl savaşırsın? şeklindeki itirazlarına rağmen Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), onlarla savaşta kararlıydı. Zira Hakk'ın hatırı her şeyin üstündeydi ve âlî tutulmalıydı. Hz. Ebû Bekir tam bugünlerin adamıydı ve;

– Resûlullah döneminde verilip de bugün verilmeyen bir yular bile olsa alırım,[320] diyordu.

Böylelikle o, dört bir yanda çatlama emareleri beliren vahdet-i ruhiyeyi yeniden tesis etme kararlılığını ilan etmiş oluyordu. Hatta onu, ilk çıkışında yanlış yaptığı zehabıyla uyarmak isteyen en yakın arkadaşları, geçen zamanla hakikat aşikâr olunca yanıldıklarını anlayacak ve Hz. Ebû Bekir'e hak verecek, o gün yaşanan kargaşa ortamının akabinde Hz. Ebû Bekir'in kararlılığını gören Ebû Hureyre gibi bazı sahâbîler de şunları söyleyeceklerdi:

– Ebû Bekir olmasaydı, böylesi bir karışıklık ortamında ortalık keşmekeşe döner ve bir daha da asla toparlanamazdı.[321]

İrtidat Hâdiseleri

Henüz imanı bir bütün hâlinde hissedemeyen bazı insanlar, bu durumu fırsat bilerek ayaklanmaya ve Medine dışında Zü'l-Kıssa denilen yerde toplanmaya başlamışlardı. Böylesi durumlarda onların bir araya gelmesini fırsat bilecek çok kimse olurdu. Hatta kulağına, Medine'ye saldırı hazırlığı yaptıkları bilgisi de gelmişti.

Hiç vakit geçirmeden kılıcını kaptığı gibi atının üstüne atladı

320 Sahîhu Müslim, 1/51(20)

321 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/47

ve bu cihete doğru yöneldi. O kadar hiddetliydi ki, karşısına çıkanları gözü bile görmüyordu. Onun bu gidişini hayra yormayan Hz. Ali arkadan yetişip atının yularını yakaladı ve durdurdu halife Ebû Bekir'i. Ardından hiddetle şunları söylüyordu;

– Nereye gidiyorsun ey Resûlullah'ın halifesi? Sana, yine Resûlullah'ın sana Uhud'da söylediği sözü hatırlatmak isterim: "Kendini tehlikeye atarak bizi de üzme!" Allah'a yemin olsun ki, bugün sana bir olumsuzluk erişirse İslâm adına ortalıkta ne nizam kalır ne de intizam.[322]

Peygamberlik İddiasında Bulunanlar

Ortam, bir kısım yalancıların türemesine müsait hâle gelmişti. Kendilerince nübüvvet iddia ediyorlar ve böylece, Efendimiz sonrasında idarede söz sahibi olmayı hedefliyorlardı. Tuleyhâ adında Esed kabilesinden birisi, yalan yere peygamberlik iddia etmiş ve kabilesi arasından birçok taraftar da bulmuştu. Sonra bu, Âmiroğulları, Hevâzin ve Süleym'e kadar ulaşmış ve karakteri bozuk bir çok insanı peşine takar olmuştu.

Çok geçmeden Temîmoğullarından ses geldi; Secâh adında bir kadın ortaya çıkmış ve o da nübüvvet iddia ediyordu.

Yemâme tarafından gelen ses, daha gürdü; burada da Müseyleme adında bir benlik pazarcısı, peygamberliğini ilan etmiş ve vahiy diye uydurduğu müzahrefatla peşine birçok sempatizan takmıştı.

Hemen hepsinin dillerinde;

– Aramızda olduğu sürece biz, Resûlullah'a itaat ettik. Ancak O'ndan sonra, ne Ebû Bekir'e ne de bir başka Allah kuluna itaat ederiz,[323] cümlesi pelesenk olmuş, burunlarının dikine gidiyor ve kimseyi de dinlemiyorlardı.

---

322 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/46

323 Hâlid Muhammed, *ve Câe Ebû Bekr*, 94

Ancak, Allah'ın öyle kulları vardı ki, böylesine ucuz iddialara pabuç bırakmayacak ve kararlılıkla ayakta durmasını bileceklerdi. Hz. Ebû Bekir de bu insanlardan birisiydi ve hemen ordular teşkil ederek her bir köstebek yuvasına, haklarından gelecek çapta askerler sevk etti.

Hz. Ebû Bekir'in bu kararlılığını ve gelen askerlerin ciddiyetini gören, ortalıktan kayboluyordu. Çok geçmeden bu kapı da kapanacaktı. Ortam, böyle zayıf fıtratların çıkıp da peygamberlik iddia edebilecekleri zeminden uzaklaşmış oluyordu.

Üsâme Ordusu

Halife tayin edilmişti ama diğer tarafta da kendisinden emir bekleyen bir ordu hazır bekliyordu. Bu orduyu, bizzat Allah Resûlü hazırlamış ve başlarına da, henüz yirmi sekiz yaşlarındaki genç Üsâme'yi kumandan tayin etmişti. Belli ki, dünyaya veda ederken bile, Allah'ın vaadini verdiği hedefi gerçekleştirme adına fiili bir duada bulunuyor, Allah davasının sancağını dört bir yana ulaştırma ve güneşin ulaştığı her yere ulaşma adına yeni bir ordu daha hazırlıyordu. Bu ordunun başına tayin ettiği isme bakılınca anlaşılıyor ki, O'nun bu hedefini ancak, Üsâme gibi fütüvvet ruhunu temsil eden civanmertler gerçekleştirecekti.

Ordunun hedefi de belliydi; babası Zeyd İbn Hârise'yi Mûte'de şehid edenlere karşıydı bütün bu hazırlıklar.

Kendisine yaklaşıp, 'Resûlullah'ın ayrılığıyla insanlar mahmurken bu ordunun hareketini geciktirmesinin daha uygun olacağını; zira dinden dönmelerin yaşandığını ve bu gücün Medine'de lâzım olacağını'[324] söyleyenler, hatta bazıları itibarıyle 'Üsâme'nin yaşının gençliği ve azatlı bir kölenin oğlu olmasını ileri sürenler'[325]

324 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246
325 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246

olsa da o, Resûlullah'ın teşkil ettiği ve hazırladığı bir orduyu geri bırakamayacağını ifade ederek bütün teklifleri geri çevirecekti. Şunları söylüyordu onlara;

– Üsâme ordusuna yol verin! Allah'a yemin olsun ki, şayet kurtlar gelip beni burada parçalasa bile yine de ben, Resûlullah'ın tayin ettiği orduyu gönderir, O'nun hüküm verdiği hususta asla geri adım atmam,[326] diyordu.

Evet, Allah Resûlü'nün hazırladığı bir ordu, hazırlandığı veçhile mutlaka sefere gitmeli ve böylelikle O'nun istekleri mutlaka yerine getirmeliydi.

Hz. Ömer'i ikna etmişler ve onun vesilesiyle Üsâme konusundaki endişelerini dile getirmek istemişlerdi. Onlara göre Üsâme, genç ve tecrübesizdi ve askerleri arasında tecrübe sahibi olgun sahabîler de vardı.

Daha Hz. Ömer sözünü bitirmemişti ki, o halim ve selim Ebû Bekir, bir aslan çevikliğiyle ayağa sıçrayıverdi. Sakalından tutup çektiği Hz. Ömer'e şöyle haykırıyordu:

– Yazıklar olsun sana ey Hattaboğlu! Onu Resûlullah tayin edip görevlendirdiği hâlde sen benden, nasıl olur da onu azletmemi talep edebilirsin?'[327]

Onun bu kararlılığı sayesinde bir fitnenin daha kapısı kapatılmış, Hz. Ömer de sükûn bulmuştu.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) ordusuyla birlikte Üsâme'yi uğurlarken yaya olarak onları teşyi' ediyordu. Onun bu hâli karşısında genç Üsâme de, mahcubiyetten başka bir şaşkınlık yaşıyordu; zira atına binmesi için ısrar etmiş, ancak Hz. Ebû Bekir bunu kabul etmemişti. Eliyle işaret etmiş ve;

– Vallahi de ne sen ineceksin ne de ben binerim. Bırak da

---

326 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246

327 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246

Allah yolunda bir müddet benim ayaklarım da toz olsun, demişti.[328]

Evet, sırtına böylesine ağır bir mesuliyet yüklenmiş olmasaydı, o da Resûlullah'ın gösterdiği hedefte bu ordunun bir neferi olarak gidecek ve cephede göğüs göğüse çarpışacaktı. Bizzat gidemiyorsa en azından, Allah yolunda ayaklarının toz ve toprağa bulaşmasını teselli kaynağı olarak telâkki ediyor ve böylelikle, gönlünün, ordu ile birlikte olduğu mesajını veriyordu.

Bir de ricası vardı genç kumandandan; kendine yardımcı olması için Ömer'i yanında tutmak istiyordu. Bunun için izin istedi Üsâme'den;

– Eğer uygun görürsen, Hattaboğlu Ömer'i bana yardımcı olarak bırakmanı talep ediyorum. Şu şartlarda onun benimle olmasında büyük maslahat ve hayır görüyorum, diyordu. Hâlbuki o gün o, ordunun da, baştaki kumandanın da halifesiydi. İsteseydi, istediğini yapar ve buna da kimse karşı çıkıp bir şey diyemezdi. Ancak o, bu kadar çetin şartlar altında kendisine yardımcı olması için, yanında kalmasını istediği Hz. Ömer'i bile talep ederken, kendi komutanı genç Üsâme'den izin istiyordu! Ve bunu yaparken de hücrelerine kadar ciddiyet içindeydi. Şayet Üsâme, bu talebe olumsuz cevap vermiş olsaydı, belli ki mesele orada kapanacak ve Hz. Ömer de Üsâme ordusuyla birlikte savaşa gidecekti.

Ancak Üsâme de, saadet tüten bir hanede terbiye görmüştü ve halifenin talebine, yine hayâ içinde müspet cevap verecekti.

Artık, ayrılık vaktiydi. Ancak insanların, hedef ve stratejileri itibarıyle mesajlarını, bizzat halifeden alma beklentileri vardı. Bu noktada durdu ve bütün askerlere şöyle seslendi;

– Ey insanlar! Olduğunuz yerde durun ve benden on nasihat dinleyin:

---

328 Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246

İhanet etmeyin.

Kimseyi aldatmayın.

Kimseye gadretmeyin.

Ölülere işkence edip onların uzuvlarını kesmeyin.

Ne küçük çocukları, ne yaşlı ve ihtiyarı ve ne de kadınları öldürün.

Ağaçları kesip yakmayın.

Meyveli ağaçlara zarar vermeyin.

Yeme ihtiyacınız dışında ne bir koyun, ne bir sığır ne de bir deveyi boğazlayın.

Umulur ki, kendilerini ibadethanelerde uzlete vermiş kimselerle karşılaşacaksınız; onları kendi hâllerine bırakın ve asla rahatsız etmeyin.

Yine öyle insanlarla karşılaşacaksınız ki, onlar size, kâseler içinde çeşit çeşit yemekler ikram edecekler; Allah'ın adını anmadan sakın onlardan yemeyin.

Bunları talim eden Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), ardından şu tembihte bulundu:

– Karşılaşacağınız öyle insanlar olacak ki onlar, bakışlarıyla sizin aranızda gibi olacaklar ama derûnlarında sizi nasıl alt edeceklerinin planlarını saklayacaklar; işte siz, bunlara yönelin ve kökünden kazırcasına savaşın onlarla!

Artık, nasihat de tamamdı ve zaman, vedalaşma zamanıydı. Önce;

– Haydi, Allah'ın adıyla düşün yollara, dedi ve arkasından da;

– Allah sizi, düşmanın şerrinden ve tâundan muhafaza buyursun, diye dua ederek uğurladı onları.[329]

Resûlullah'ın dizinin dibinde talimini tamamlamış bir Müslü-

---

[329] Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2/246

man'ın diğer insanlardan farkıydı bu. Savaş şartları bile olsa, insanlara insanca muamele etmek gerekiyordu. Er meydanında bile prensipleri, insanların benlik, nefis ve nefretleri değil, insanlık zemininde dinin ortaya koyduğu kriterler belirlemeliydi. Bugün, dünyaya medeniyet taşıma iddialarıyla ortaya çıkanların izlerini biraz takip eden herkes, insanlığın hâlâ Hz. Ebû Bekir ufkundan ne kadar uzakta olduğunu anlamakta hiç güçlük çekmeyecektir.

Ve Hz. Ebû Bekir, Efendiler Efendisi'nin teşkil ettiği son orduya el sallayarak veda edip Hicaz'da yaşanan çalkantıları durdurmak için yeniden Medine'ye döndü.

Sulh ve Sükûn

Çok geçmeden baş kaldırma yarışına giren bütün problemlerin üzerine gidilmiş ve genel mânada bir nizam sağlanmıştı. Bundan sonra artık, Resûlü Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bıraktığı yerden meseleyi alıp yakın, orta ve uzun vadede hedefini çizdiği noktalara kadar ulaştırmak gerekiyordu. Bunun için Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), bütün himmetini bu gaye etrafında teksif etmiş ve gecegündüz demeden koşturuyordu.

Onun bu yoldaki en büyük destekçisi, şüphesiz Hz. Ömer'-di. Aynı zamanda onu, insanlar arasında olması muhtemel anlaşmazlıkların çözümünde 'kadı' olarak görevlendirmişti; sürekli adaleti nazara verecek ve insanlar arasında adalet dağıtacaktı. Zaten onun bir sıfatı da, hakla batılı, iyi ile kötüyü birbirinden ayıran anlamında 'Fârûk' değil miydi?

Bu vazifeyle tavzif edileli bir yılı aşkın zaman geçmişti ki Hz. Ömer (radıyallahu anh), halifenin huzuruna çıktı ve bu görevi kendisinden almasını talep etti.

Elbette bunun bir sebebi olmalıydı ve halife Ebû Bekir de bunu sordu. Cevaben Hz. Ömer, bir yıldır bu görevde bulunduğunu; an-

cak, bu süre içinde kendisine, iki kişinin bile gelip de, aralarını bulma konusunda müracaat etmediğini şikâyet ediyordu.[330]

Aynı zamanda onun bu şehadeti, Allah ve Resûlü'ne gönülden bağlanan bir cemaat içinde, öyle büyük problemlerin olmayacağını da gösteriyordu. Çünkü onlar, Habîb-i Zîşân Hazretlerinin şehadetiyle en hayırlı asrın içinde bulunmuşlar ve arkasından da hayır sıralamasında ikinci sırayı alan çağın içinde yaşıyorlardı. Çünkü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– İnsanların en hayırlısı, benim içinde bulunduğum çağda yaşayanlarıdır. Sonra da ondan sonraki.. sonra da ondan sonraki,[331] buyurmuştu.

Geçim Derdi

Hilafetin ilk günlerinde Hz. Ömer ile Hz. Ebû Ubeyde, ziyaret maksadıyla yola çıkmışlar ve halifenin evine doğru geliyorlardı. Karşılarından, sırtında bir top kumaşla ve eski elbiseler içinde bir zatın geldiğini gördüler; hiç ihtimal vermemiş ve dikkatlice bakmamışlardı. 'esselamü aleyküm..' sesiyle irkildiler; zira bu ses, yeni halife Ebû Bekir'e aitti. İkisi bir ağızdan sordular:

– Ey Resûlullah'ın halifesi! Nereye böyle! Hz. Ebû Bekir;

– Pazara, diye cevapladı kısık sesiyle. Meğer çoluk çocuğunun maişetini helal yolla tedarik edebilmek için eski tüccar Hz. Ebû Bekir, sırtına bir top kumaş yüklenmiş ve pazara gidiyordu. Hz. Ömer ileri atıldı;

– Bütün Müslümanların yükü senin omuzlarında iken pazarda senin ne işin var, diye çıkıştı önce. Yolunu kesenlere, bırakın da yoluma devam edeyim dercesine;

– Peki ben, çoluk çocuğumu nasıl geçindireceğim, diye sordu Hz. Ebû Bekir. Hz. Ömer feraseti meseleye el koyacaktı:

---

330 Muhammed Sâbit, *Ebû Bekir es-Sıddîk*, 96

331 Sahîhu Müslim, 4/1962 (2533)

– Gel bizimle. Sana 'beytülmâl'den bir maaş takdir edelim, dedi önce ve ardından gidip önde gelen ashabı topladı mescidde.

Önce durumu anlattı onlara ve ardından da kendi görüşünü söyledi açıkça. Kimse farklı düşünmüyordu ve böylelikle, bütün zamanını müminlerin işlerine ayırması için halifeye sabit bir maaş takdir edilmiş olunuyordu.[332]

Halife olmadan önce itiyad hâline getirdiği bazı alışkanlıkları vardı Hz. Ebû Bekir'in; fakir ve fukaraya yardıma koşuyor, yetimler için gidip hamur yoğuruyor ve kendi işlerini göremeyenlere yardım edip koyunlarını sağıveriyordu. Böylelikle o, aynı zamanda kocaları şehid düşen yaşlı kadınları da kollamış oluyor ve kimsesizlerin elinden tutarak öksüzleri de kollamaya çalışıyordu.

Halife seçilmesinin üzerinden henüz birkaç gün geçmişti. Gelişmeler o kadar hızla cereyan ediyordu ki! Ortada nevzuhûr birçok gelişme yaşanmıştı; zekât mükellefiyetinden kaçmakla dinde arkası gelmez gedik açma çabaları, irtidat hâdiseleri ve sahte peygamberler gibi Hicaz'ı sarsan devasa olaylar vardı.

Bütün bunlara rağmen o, âdeti olduğu şekilde yine böyle bir evin kapısını çalmaya başladı. Kapıyı evin küçük kızı açmıştı. Karşısında her zaman gelip de süt sağan Hz. Ebû Bekir'i görünce annesine döndü ve şöyle seslenmeye başladı:

– Anne! Yine o süt sağan adam gelmiş!

Bir çırpıda kapıya koşup gelen yaşlı anne, yeni halifeyle yüz yüzeydi. Utanmıştı. Kızına döndü ve itap dolu bir ses tonuyla şunları söylemeye başladı:

– Yazıklar olsun sana! Resûlullah'ın halifesi için söylediğin şeylere bak!

Halife seçildiğini duyan bu kabilenin diğer elemanları da, artık gelmesinden ümit kesmiş ve bundan sonra bu işi kime yaptıracak-

332 Hâlid Muhammed, *Ve Câe Ebû Bekr*, 110

larını konuşarak bekleşiyorlardı. Ancak Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), onları da zanlarında yalancı çıkaracak bir yapının adamıydı.

Tam konuşmalarının üstüne Halife Hz. Ebû Bekir çıkageldi ve şunları söyledi onlara:

– Evet, ben yine sizin için koyunları sağmaya devam ederim. Ümit ediyorum ki, içinde bulunduğum durum, beni eski alışkanlıklarımdan alıkoymaz.[333]

Bundan sonra da bir yıl boyunca gidip koyunları sağmaya devam etti. Hatta o kadar ki, koyunların başındaki görevli çoban ne derse, hiç itiraz etmeden dediğini aynen yerine getiriyor ve Resûlullah'ın halifesi Hz. Ebû Bekir, bunu asla bir onur meselesi yapmıyordu.[334]

Zühd Ve Takvası

Zühd ve takvasına da diyecek yoktu. Davasından başka bir derdi yoktu ve elindeki bütün imkânları bu noktada seferber etmişti. Çoğu insan için kaygan bir zemin oluşturan zenginlik, asalet ve makam gibi unsurlar, onu asla değiştiremezdi ve değiştirememişti de!..

Bir gün susamış ve bir miktar su istemişti. Çok geçmeden isteği yerine getirilmiş ve suyun yanında kendisine bir miktar da bal takdim edilmişti. Tam ağzına götürmek üzereydi ki birdenbire onu ağzından uzaklaştırdı ve ağlamaya başladı. O kadar ki, yanındaki insanlar da ona iştirak edip ağlaşıyorlardı. Bir müddet sonra herkes duruldu ama Ebû Bekir'in hıçkırıkları bitip tükenme bilmiyordu. Hatta onun, hıçkırıklarla boğulup öleceğinden korkanlar vardı. Aslında bu, hâl diliyle ders vermenin en etkin yoluydu. Derken kendini toparlayınca etrafındakiler:

---

333 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/186

334 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/186

– Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Seni bu kadar ağlatan ne idi, diye sordular. Hıçkırıklarını yutkunarak anlatmaya başladı:

– Bir gün yine Resûlullah'la birlikte oturuyorduk. Eliyle bir şeyi kendisinden uzaklaştırıyordu ama ben bir şey göremiyordum:

– Uzaklaştırdığın şey ne? Yanında ben kimseyi göremiyorum, dediğimde şunları söyledi bana:

– O, dünyadır. Bana temessül etti ve Ben de ona, "Başımdan def ol!" dedim. Önce yanımdan ayrılıp gitti; ancak sonra tekrar gelerek;

– Sen beni kovup uzaklaştırsan da Sen'den sonrakiler aynı şeyi yapamayacak, diye cevap verdi.

İşin burasında Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), ağlamasının sebebini etrafındakilere şu cümlelerle anlattı:

– İşte, ben bunu hatırladım ve onun bana kendini kabul ettirdiği korkusuyla kendimi tutamayıp ağladım.[335]

Bütün yükleri kaldırabilecek çapta güçlü omuzlara sahip olsa da, bunaldığı demlerde etrafı kolaçan eder ve zaman zaman tabiatle baş başa kalmak isterdi. Sıkıntıların cenderesinde sabır yudumladığı bir gün, ağaç üstünde özgürce uçan bir kuşa takılmıştı gözü; kendi başına ve özgürdü; daldan dala konuyor ve içindeki coşkuyu çığlık çığlık haykırıyordu. Hayranlıkla takip etti bir müddet ve dudaklarından şu cümleler döküldü:

– Ne mutlu sana! Vallahi, ne kadar isterdim; senin gibi ağaç dallarına konan, hiçbir hesap ve azabı olmayan, ağaçtan gıdasını alan ve sonra da uçup giden bir kuş olsaydım!..[336]

Başka bir gün de, omuzlarındaki yükün ağırlığından inleyerek ve gözyaşları içinde nazarına çarpan ağaçlara özentisini şöyle dile getirecekti:

---

335 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/136

336 Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 1/485 (788)

– Ah keşke, kesilip atılan bir ağaç olsaydım![337]

Kendinden bahsedilmesi hiç hoşuna gitmezdi. Böyle bir durumla da karşılaşınca, ellerini açar ve Rabbine yönelerek, şöyle yalvarırdı:

– Allah'ım! Sen beni benden daha iyi biliyorsun. Ben de kendimi bunlardan daha iyi tanıyorum. Allah'ım! Zannettikleri gibi beni hayırla serfiraz kıl, bilmedikleri yönüyle de beni affeyle, söylediklerinden dolayı da beni hesaba çekme.[338]

Onun bu kadar hassasiyetini fazla bulanlar bir gün, başlangıçtan bu yana yaptıklarını ve Resûlullah'ın kendisi hakkında söylediği müjdeleri anlattılar bir bir. Belli ki bunlardan hoşlanmıyor ve asla kendinden emin olamıyordu. Şunları söyledi etrafındakilere:

– Vallahi de, şayet iki ayağımı cennete uzatmış olsam bile bunun, bir mekr-i ilahi olduğundan emin olamam.[339]

Hayırda yarış, onların genel karakteriydi ve bu konuda Hz. Ebû Bekir, asla yalnız değildi.

Hz. Ömer (radıyallahu anh), Medine'nin dışında gözleri görmeyen yaşlı bir kadına hizmet etmeyi kendine vazife bilmiş ve sürekli ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyordu. Her ne zaman suyunu getirse veya bir ihtiyacını gidermek için yanına uğrasa, kendisinden önce birisinin gelerek bunları yaptığını görüyordu.

Bu iyiliği yapanın kim olduğunu öğrenmek için, her defasında daha erken gelmeye çalışıyordu ama bir türlü bu şahısla karşılaşmamıştı. O kadar merak ediyordu ki, bir gece saklanıp beklemeye başladı. Ortalıktan el-ayak çekilince ihtiyar kadının evine gelen karartının Hz. Ebû Bekir olduğunu anlaması çok gecikmedi.

Hâlbuki o gün Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), halife idi ve bu

---

337 Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 1/485 (787)

338 İbnü'l-Esîr, *Üsüdü'l-Gâbe*, 3/324

339 Hâlid Muhammed, *ve Câe Ebû Bekr*, 113

kadar ince düşünmesinin önünde ve onları unutturacak kadar çok, hilafetle ilgili bir yığın problem vardı.

Geçimini helalinden elde etme konusunda çok duyarlıydı; boğazından haram lokma girmektense, canını ortaya koyar ve buna asla müsaade etmezdi.

Bir gün hizmetçilerden birisi, kendisine bir yiyecek ikram etmiş ve o da bunu yemişti. Yemekten sonra hizmetçi sordu halifeye:

– Ey Resûlullah'ın halifesi! Bunun nereden geldiğini biliyor musun?

Bir anda, tepeden tırnağa ter içinde kalıvermişti. Belli ki, hizmetçinin bir bildiği vardı ve telaşla sordu:

– Peki nereden?

Hizmetçi sıkışmıştı. Sorduğuna bin pişman olmuştu. Şimdi, yalan da söyleyemeyeceğine göre ne yapacaktı? Doğruyu, olduğu gibi aktarmaktan başka çare yoktu ve halifenin bu telaşıyla ürken hizmetçi teker teker anlatmaya başladı:

– Cahiliyye döneminde ben, bir adam için kehanette bulunmuştum; ancak, kehaneti de iyi bilmediğim için adamı da aldatmıştım. Bugün o adamla karşılaştım ve bana olan borcunu verdi. Bu yediğin de ondandı.

Daha cümlelerini bitirmeden Ebû Bekir'in parmakları ağzına gitmiş ve bir kenara koşarak, yediklerini çıkarmaya çalışıyordu. Midesindekilerin tamamını çıkarıncaya kadar da vazgeçmedi bundan.

Onun bu hâlini görenlerden birisi:

– Allah sana merhametiyle muamele etsin! Bütün bunlar, tek bir lokmadan dolayı mı, diye taaccübünü dile getirince halife şunları söyleyecekti:

– Allah'a yemin olsun ki, şayet bunları çıkarma pahasına canımdan bile olacak olsaydım mutlaka bunları çıkarırdım. Çünkü ben, Efendimiz'in şöyle dediğini duydum;

– Yasak ve haram olanla beslenen her beden için, cehennem daha evlâdır. İşte bundan dolayı, bir lokma bile olsa bedenimin onunla besleneceğinden ödüm koptu ve çıkardım onları.[340]

Ümmü Eymen İle Hasbihâl

Efendiler Efendisi, bir vefa insanıydı ve cemaatini de ehl-i vefa yetiştirmişti. Hayatta olduğu sürece zaman zaman dadısı Ümmü Eymen'i ziyarete gider ve hatırını sorardı.

Şüphesiz Hz. Ebû Bekir de aynı sünneti icra edenler arasındaydı. Gündelik işlerin dışına çıkma adına ihtiyaç hissettiği demlerde Hz. Ömer'e seslenir ve beraberce bu yaşlı sahabiyeyi ziyaret ederlerdi. Yine böyle bir gün, yola çıkmış ve Ümmü Eymen'in evine gelmişlerdi. Karşısında halife ve onun en öndeki yardımcısını görünce, onca iş arasında kendine zaman ayırdıklarını düşünen ve ilk günlerden beri hep beraber gördüğü bu insanların şahsında Efendimiz'i hatırlayan Ümmü Eymen, kendini tutamayıp ağlamaya durmuştu;

– Niye ağlıyorsun? Seni ağlatan da ne? Hem, Allah katında olanlar, Resûlullah için daha hayırlıdır, diye onu teselli etmeye başlamışlardı. Hıçkırıklarına bir müddet hâkim olduktan sonra şunları söyledi onlara:

– Ben de biliyorum ki, Allah katında olan elbette Resûlullah için daha hayırlıdır. Fakat ben, ona değil, semadan vahyin kesildiğine ağlıyorum.

Böyle bir hassasiyet, Ebû Bekir ve Ömer gibi hassas insanları harekete geçirmez miydi hiç? Ümmü Eymen'in ağlayışına onlar da katıldılar ve aynı mecliste hıçkırıklarla müşterek bir ağlamaya durdular.[341]

---

340 Ebû Nuaym el-İsbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/31
341 Sahîhu Müslim, 4/1907 (2454)

Bildiği doğruları tereddütsüz ortaya koyar ve insanları her fırsatta ikaz edip bilgilendirirdi. Bir gün yolda yürürken iki kişinin aralarında hararetle konuştuklarına şahit olmuş ve müdahale etme lüzumu duymuştu. Zira bunlardan birisi, dine ait farzları yerine getirdikten sonra başkalarının ne yaptıkları konusunun kendisini ilgilendirmediğini söylüyor ve bu düşüncesine Kur'ân'dan bir ayeti de delil getiriyordu.

Onun gibi dînî hassasiyete sahip birisinin zaten böyle bir yorum karşısında sessiz kalması düşünülemezdi. Ancak o, meseleyi sadece ilgili şahıslar arasında bırakma niyetinde de değildi ve bu vesileyle bir konuyu daha yeniden pekiştirmek istiyordu. Bunun için, önce namaz kıldırdı ve arkasından da cemaate dönerek şunları söylemeye başladı:

– Ey insanlar! Sizler, 'Ey iman edenler! Öncelikle siz, kendi yapmanız gerekenlere bakın; zira siz, kendinize ait vazifeyi yerine getirdiğiniz hâlde başkalarının dalâlete yönelmesinin size herhangi bir zararı söz konusu olamaz' anlamındaki ayeti okuyor ve onu yanlış yorumlayıp olması gerektiği gibi anlamıyorsunuz.'

Çünkü kulak kabarttığı şahıs, "Ben bana ait namazı kılıp orucu tutup, zekâtı da verdikten sonra başkalarının bunları yapıp yapmaması beni ne ilgilendirir?" anlamına gelen cümleler kullanmış ve dine ait bir esas olan, güzeli başkalarına taşıma ve çirkin olandan da insanları uzaklaştırma vazifesine karşı olduğunu beyan etmişti. Dolayısıyla bu, kendi heva ve hevesine göre Allah beyanını yanlış yorumlama ve kaba bir tabirle sulandırma demekti. Buna ise, hiç kimsenin hakkı olamazdı. Zira bir mümin için bu, yerine getirilmediği zaman büyük problemlerin beraberinde geleceği sosyal bir vazifeydi. Onun için Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), sözlerine Allah Resûlü'nden duyduğunu ilan ettiği şu sözlerle devam edecek ve meseleye son noktayı koyacaktı:

– Şüphesiz insanlar, bir zalimi görür de onun önünü almak

için müdahâle etmezlerse Allah'ın onlar hakkında cezayı umumileştireceğinden korkulur. Sonra da ellerini açıp dua dua yalvarırlar ama artık Allah, onların dualarını da kabul etmez.[342]

Bereket Dolu İki Yıl

İki küsur yıl devam eden hilafeti süresince Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), deha çapında bir gayretle birçok meseleyi prensiplere bağlayacak ve arkadan gelenlere yolu yürünebilir kılarak dünyaya veda edecektir. Dâhili birçok meseleyi çözüme kavuşturacak ve dışarıya açılma adına da çok önemli fetihlere imza atacaktır.

Bu mânada gerçekleştirdiği önemli meselelerden birisi şüphesiz, Kur'ân'ın iki kapak arasında toplanma meselesidir. Kur'ân hafızlarının savaşlarda şehid olmasından endişe duyarak başlatacağı bu hizmet için önce Hz. Ömer'le istişare edecek ve ardından da icraya koyulacaktır.

Dört bir yanda cereyan eden savaşlar sonrası Irak, onun hilafeti zamanında fethedilecek, İran dize getirilecek, Rûm diyarında ciddi sarsıntılar meydana getirilecek ve Şam bölgesi bütünüyle İslâm topraklarına dahil olacaktı. O günün şartlarında bilhassa Rûm ve Fars imparatorlukları, kimsenin karşı koyamayacağı güce sahip dünya muvazenesindeki iki devletten ibaretti.

Ve Perde Kapanırken

Hayat boyu beraber olup da O'ndan ayrı kalmak, Hz. Ebû Bekir için dayanılacak bir acı değildi. Aradan iki küsur sene geçmişti. Âdeta, adım adım Habîbi'ni takip etmek için kader planında, onun da 63 yaşına gelmesi gerekiyordu.

Hastalık, onu da yatağa çekmişti.[343] Son yolculuk öncesinde

342 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/7 (29)

343 Bazı rivayetlerde, bir yıl önce kendisine ikram edilen ve tesirini bir yıl sonra gösteren zehirli

hasta yatarken dostları yanına gelmiş, kendisini ziyaret ediyorlardı. Hastalığının şiddetini görünce;

– Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Sana doktor çağıralım da hastalığına bir baksın, dediler. Temkinliydi, tavrını hiç bozmadı ve;

– Bana doktor baktı, cevabını verdi;

– Peki, sana ne dedi, diye sorduklarında ise;

– Ben, istediğimi istediğim şekilde icra ederim[344] cevabını verdi.

Belli ki artık o da, daveti almış, artık gitme vakti gelmişti. Önce Hz. Osman'a bir âhitname yazdırdı. Son olarak da kızı Ümmü'l-Müminin Âişe validemizi yanına çağırdı ve vefat eder etmez, maaşının arta kalan kısmını beytü'l-mâle götürüp teslim etmesini vasiyet etti.

Bir de kendi adına arzusu vardı; hayat boyu yanından ayrılmadığı Sevgili'sinin, ölüm sonrasında da yanında yatmayı istiyordu. Şatafat ve alâyişten de olabildiğince uzak olmalıydı ve kefen olarak eski elbiselerinin kullanılmasını, karısı Umeys kızı Esmâ tarafından yıkanmasını ve oğlu Abdurrahman'ın da ona yardım etmesini vasiyet etti.

Resûlullah gibi O da, ayrılık vakti gelip âhiret hayatına doğru giderken Hz. Ömer'i imamete geçirmiş ve böylelikle insanlara, kendisinden sonraki adresi göstermişti.[345] Son namazını da Hz. Ömer kıldıracaktı.[346]

Koca Halife Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), o kadar hassas yaşamıştı ki, kendisine zoraki takdir edilen ücrette hakkı olmadığını düşünmüş ve bunları harcamamak için aşırı hassasiyet göster-

---

bir yiyeceğin onu yatağa düşürdüğü anlatılmaktadır. Bkz. Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/243

344 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/198

345 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/242

346 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/241

mişti. Ölümün emarelerini gördüğü anda, üzerine ciddi bir telaş hâkim olmuştu. Belli ki aklına biriktirdiği bu ücretler gelmişti ve yakınlarını yanına çağırdı ve zaruri ihtiyacından arta kalan bu paraların alınıp yeniden hazineye iadesini talep etti. Onlara şöyle diyordu:

– Ömer beni bana bırakmadı ve beytü'l-mâlden 6 bin dirhem almak zorunda kaldım. Bunların hepsi falan yerdeki duvarda saklı. Onları alın ve Ömer'e iade edin.[347]

Ardından kızı ve müminlerin annesi Âişe validemizi çağırdı yanına. Zorlanarak ona da şunları söyledi:

– Müslümanların işini üzerime aldığımdan bu yana onlara ait ne bir dirhem ne de bir dinar yedim. Aksine, onların en fakiri gibi çoğu zaman aç kaldım ve en eski elbiseleri giyindim. Yanımda, hazineye ait şu köle ile şu kumaş parçasından başka bir şey yok; onları da sen al ve Ömer'e götür.[348]

Vefatı sonrasında huzuruna getirilen köle ve bir parça kumaşı uzun uzun seyre dalan Halife Hz. Ömer'in dudaklarından şu cümleler dökülecekti:

– Allah sana merhamet etsin ey Ebû Bekir! Arkada kalanlara, yaşanması ne kadar da güç bir hayat bırakıp gittin![349]

Kızı ve müminlerin annesi Âişe validemiz, babasının son yolculuğunu şu cümlelerle anlatacaktı:

– Babamın hastalığı ağırlaşıp bayılınca ben;

– Kişi gözyaşlarını damarları içinde ne kadar saklarsa saklasın, bir gün mutlaka o gözyaşlarını boşaltacaktı, anlamında bir şiir okudum. Babam ayılınca bana;

– Öyle deme yavrucuğum, dedi. 'Bari, 'Ölüm sarhoşluğu tene

---

347 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/193

348 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/196

349 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/196

geldiğinde, 'Ey insan! İşte bu senin öteden beri kaçtığın şeydir' denir' meâlindeki âyeti oku' dedi. Sonra da;

– Resûlullah hangi gün vefat etmişti, diye sordu.

– Pazartesi, cevabını verdim. Soruları devam ediyordu;

– Bugün, günlerden ne, dedi.

– Pazartesi, cevabını verince;

– Allah'tan umarım ki, bu gece ile arama başka bir gece girmesin, diye dua etti. Tekrar sordu:

– Resûlullah kaç kefene sarılmıştı?

– O'nu, beyaz ve yeni üç 'Sehûliyye' elbisesine kefenlemiştik. Bunların içinde sarık ve gömlek yoktu, dedim. Bana;

– Şu elbisemi yıkayın. Onda zaferan lekesi var. Yanına da başka iki elbise katarak beni onlara kefenleyin, talimatını verdi.

– Ama o eski diyerek itiraz edecek oldum. Kararlıydı ve şunları söyledi:

– Olsun. Yeni elbiseye, ölülerden çok diriler muhtaçtır. Kaldı ki, ölünün kefeni çürüyecektir.'[350]

Ve o gün Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Efendimiz'le arasındaki yaş farkını, O'nun halifesi olarak tamamlayıp aynı gün ve aynı yaşta, ama bu sefer ebedi olarak maiyyet makamına yükselip, ruhu yüce dostluğa uçuverdi. Son cümleleri;

– Allah'ım! Beni Müslüman olarak huzuruna al ve salih kullarınla birlikte haşret,[351] şeklinde olmuştu. Aynı zamanda bu, mihnetler sonrasında vuslat yaşayan Yusuf'ın (aleyhisselâm) da duasıydı.

Vefat haberi duyulunca Medine, gözyaşlarına boğulmuştu. Resûlullah'ın ayrıldığı günün bir benzeri yaşanıyordu Hicaz'da!.. Ölüm haberini duyar duymaz hıçkırıklara boğulan Hz. Ali, ko-

---

350 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/240

351 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/242

şarak evine kadar geldi ve edepten iki büklüm şunları söylemeye başladı:

– Allah sana merhamet etsin yâ Ebâ Bekir! Sen insanların İslâm yönüyle en önde olanı, iman yönüyle en mükemmeli, Allah'tan en çok korkanı, yük itibarıyle de en ağırının altına gireniydin. Resûlullah'ın izinde yürüme konusunda senden daha hassas, arkadaşları konusunda da senden daha duyarlı kimse olamaz.[352]

Mirası

Bir zamanların Mekke'sinde ticaretle uğraşan, itibar ve mal sahibi, Kureyş'in, önünde el-pençe divan durduğu müşkil-küşâ adam ve Allah Resûlü'nün de halifesi Ebû Bekir'den miras olarak geriye, bir sağmal deve, bir hizmetçi ve içine süt sağılan bir çanak kalmıştı.[353] 'Ebû Bekir es-Sıddîk' ünvanı ise, dünyalıların kıyamete kadar elde edemeyecekleri kadar büyük bir servet demekti.

Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), yine Efendimiz'in yanındaki yerini almış ve artık iş başında, yeni halife ve ikinci vezir Hz. Ömer (radıyallahu anh) vardı. İlk olarak önüne, kendisinden önceki ve aynı zamanda ilk halife Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'ın bıraktığı emanet getirildi. Büyükçe bir testi duruyordu hilafet makamında. Belli ki içinde bir şeyler vardı. Ne olduğunu anlamak için kırmak gerekiyordu ve halifenin huzurunda olanlar da bunu yaptılar. Parçalanan testi ile birlikte etrafa paralar saçılıvermişti.

Manzaraya muttali olan Hz. Ömer (radıyallahu anh), kendini tutamadı. Gözleri ufka daldı ve gözyaşları içinde şunları söylemeye başladı;

– Allah Ebû Bekir'e merhamet etsin! Kendisinden sonra kim-

352 Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâîd*, 9/48
353 İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 3/196

seye söz söylemeye mecal bırakmadı. Ben ise O'ndan sonra bu vazifeyi üstlenmiş bulunuyorum.[354]

Bu, bir muhasebe şekliydi. Hesabını, en ince detayına kadar yapan birisinin arkasından kılı kırk yararcasına bir muhasebe yapmanın gerekliliğini söylüyordu Hz. Ömer (radıyallahu anh). Ona göre bu hassasiyet, bir başkası tarafından yaşanması imkânsız denecek kadar zor bir hassasiyetti.

Vefat sonrası evini ziyarete gelen Hz. Ömer, hanımı Esmâ binti Umeys'ten, Hz. Ebû Bekir'in şahsi kulluğunun nasıl olduğunu sorunca Esmâ şunları anlatacaktı:

– Tanyerinde kızıllık başlayınca kalkar ve abdest alıp namaza dururdu. O kadar namaz kılardı ki!

Sonra Kur'ân okur, ağlardı.

Secdeye gider, ağlardı.

Dua eder, ağlardı.

Bu zamanlarında ben, sanki evde pişmiş bir ciğer kokusu duyar gibi olurdum.

Üzgün Esmâ'yı dinleyen Hz. Ömer de dayanamamış ve ağlamaya durmuştu. Şunları söylüyordu:

– Böyle bir kulluk nerede, sen nerede ey Hattaboğlu...

Aile Hayatı

Suyun bulunmadığı yerde teyemmümle abdest almayı bildiren ayetlerin inişine sebep olduğu için Üseyd İbn Hudayr gibi sahabîlerin, "Bu sizin ilk bereketiniz değil ki, ey Ebû Bekir ailesi"[355] diye iltifat ettiği Hz. Ebû Bekir ailesinin, başkalarında olmayan meziyet ve hususiyetleri vardı. Sahabe arasında, dört nesil birden

354 Ebû Ca'fer et-Taberî, *er-Rıyâdü'n-Nadıra*, 2/145
355 Sahîhu Buhârî, 1/27 (327)

sahabe olma ünvanı, sadece bu aileye aitti ve bu, hem Abdurrahman hem de Esmâ kanalıyla gerçekleşmişti.

Bilindiği üzere Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), farklı zamanlarda dört kadınla evlenmiş ve bunlardan toplam altı çocuğu olmuştu.

İlk hanımı, Abdullah ve Esmâ'nın da anneleri olan Katîle binti Abdüluzzâ idi ve Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) onu, daha cahiliyye döneminde iken boşamıştı. Hatta, Medine döneminde kızı Esmâ'yı ziyaret maksadıyla hediyelerle birlikte geldiğinde Hz. Esmâ, hediyelerini kabul etmemiş ve eve de almak istememişti. Bunun üzerine Katîle, meselenin hâlli adına Efendimiz'e ulaşması için Hz. Âişe validemize müracaat etmiş ve musalaha ortamında ve savaş şartlarının dışında bu türlü ilişkilerin mübah olduğunu bildiren ayetler nüzûl etmiştir.[356]

Katîle'den sonra evlendiği hanımı ise, Hz. Abdurrahman ve Âişe validemizin de annesi olan Ümmü Rûmân binti Âmir'dir. Hz. Ümmü Rûmân, daha Hz. Ebû Bekir'le evlenmeden önce Müslüman olmuş ve Efendimiz'e Mekke'de beyat etmişti. Hicretin altıncı yılında Medine'de vefat etmiştir.

Ümmü Rûmân'ın vefatından sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), Mûte Savaşı'nda şehid olan Câfer İbn Ebî Tâlib'in hanımı Esmâ binti Umeys ile evlendi ve bu evlilikten de, Hz. Ebû Bekir'in küçük oğlu Muhammed dünyaya geldi.

Aynı zamanda Hz. Esmâ, ilk Müslüman olan kadınlardandı; henüz Efendiler Efendisi, İbn Erkam'ın evine girmeden önce Müslüman olmuş ve kocası Câfer İbn Ebî Tâlib ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti.

Hz. Ebû Bekir'in evlendiği son kadın ise, Ensâr'ın Hazrec kolundan Habîbe binti Hârice idi. Vefat ettiğinde hamile olan Hz. Habîbe, vefatı sonrasında bir kız dünyaya getirecek ve adını da Ümmü Gülsüm koyacaktı.

---

356 Mümtehine, 60/8

Çocukları arasında Abdurrahman en büyükleri idi. Hudeybiye günü Müslüman oldu.

Abdullah'ın hicretteki gayretleri takdire şâyandı; gündüzleri Mekkeliler arasında kalır ve gelişmelerden, medeniyete yürüyen yolcuları haberdar ederdi. Babası Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde ve Tâif günü, vücuduna isabet eden bir okla şehid olmuştur.

Veda Haccı'nın olduğu yıl dünyaya gelen Muhammed, henüz üç yaşlarındayken babasını da kaybederek öksüz kalmış ve Hz. Ali'nin himayesi altında büyümüştür. Daha sonra da, Mısır'a vali tayin edilecek ve burada şehid olacaktır.

Âişe validemizden daha büyük olan ve hicret esnasında 'zünnitâkayn' diye kendisine Efendimiz'in iltifat ettiği Hz. Esmâ, Zübeyr İbn Avvâm ile evlenmiş ve bu evlilikten Abdullah İbn Zübeyr dünyaya gelmiştir. Hicret esnasında hamile olan Hz. Esmâ, Medine'de doğum yapan ilk muhacir kadın; Abdullah İbn Zübeyr de, Mekke'den anne karnında hicrete başlayıp Medine'de dünyaya gelen ilk muhacir çocuğudur. Hicretin 73. yılında vefat eden Hz. Esmâ, cömertliğiyle bilinmektedir.

İnsanlığın İftihar Tablosu Efendiler Efendisi ile aynı yastığa baş koyan Âişe validemiz ise, Efendimiz'in vefatından sonra da yaşamış ve hicretten 57 yıl sonra vefat etmiştir.

Babasını görme imkânı bulamayan küçük Ümmü Gülsüm için Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), vefat etmeden önce kızı ve müminlerin annesi Hz. Âişe validemize:

– İşte onlar senin erkek kardeşlerin ve diğerleri de kız kardeşlerin, demiş ve tembihte bulunmuştu. Bu tembih karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Âişe validemiz;

– Erkek kardeşlerim tamam. Esmâ da tamam. Diğer kız kardeşim de kim oluyor, dediğinde Hz. Hârice'yi hatırlatmış ve de-

diği gibi de Hz. Hârice, Ümmü Gülsüm'ü dünyaya getirmiştir. Hz. Ebû Bekir'in en küçük çocuğu olan Ümmü Gülsüm, daha sonraları Talha İbn Ubeydullah ile evlenecektir.

Görüldüğü gibi sahabe arasında en müstesna aile, Hz. Ebû Bekir ailesidir. Zira, sahâbe arasında, hem kendisi hem anne ve babası, hem de çocukları Müslüman olan olmadığı gibi, dört nesil birden Efendimiz'le sohbet edip 'Sahâbe' ünvanını alan bir başka insan yoktur ve bu, Hz. Ebû Bekir için iki koldan da mümkün olmuştur:

1. Abdullah İbn Zübeyr ve annesi Hz. Esmâ, Hz. Ebû Bekir ve Ebû Kuhâfe,

2. İlk oğlu Abdurrahman'ın oğlu Muhammed, Hz. Ebû Bekir ve Ebû Kuhâfe.

Sözün özü, Hz. Ebû Bekir radıyallahü anh, çarşı ve pazardan kopup gelmesine rağmen, yapması gerekenleri zirvede icra ederek bu noktalara gelmiş ve geride, arkasından gelenlerin asla unutamayacakları bir hayat modeli bırakmıştır.

Onun, her an basamak basamak yükselen bu hayatı, günümüz Müslümanlarına da ne güzel misaldir. Eldekilerle yetinmemenin adıdır bu… Daha fazlasını ortaya koyma yarışına girişmenin, doğru bildiği yolda ölümüne çabalayıp didişmenin ve tükenecek diye korkmadan mal ve mülküne, ipliğine kadar ilişmenin adı…

Ona imrenerek bakanlara söylenecek tek söz:

– Fırsat kaçmış değil; belki bir Ebû Bekir olamazsınız; ama dilerse Allah size de, onun yaptığı gibi bir hizmet ortaya koyma imkânı verip sizin adınızı da dillere pelesenk eder.

Bunun için, önce sağlam bir niyet.. ardından da, bitme tükenme bilmeyen bir faaliyet gerek…

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211h.); el-*Musannef*, [Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut, 1403/1983

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned*, I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, trs.

Akk, Hâlid Abdurrahmân el-Akk, *Mevsûatü Uzemâi Havle'r-Resûl*, I-III, Dâru'n-Nefâis, Dımeşk, 1991

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); *Delâilü'n-Nübüvve*, I-VII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

-----, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke, 1414/1994.

-----, *Şuabü'l-Îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410/1990.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî (v. 256 h); *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VI, Dârü İbni Kesîr (Yemâme), Beyrut, 1407/1987.

Cemîlî, es-Seyyid, *Nisâün Havle'r-Resûl*, el-Mektebetü't-Tevfîkiyye, tsz.

-----, *Delâilü'n-Nübüvve*, [Tahkik: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas], I-II, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-Isbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); *el-Müsned*, I-XIII, *Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs*, Dimaşk, 1404/1984

Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); el-*Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990.

Halebî, Mahmûd Tu'me, *el-Mâidetü'l-Evâil min Sahâbiyyati'r-Resûl*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2004

Hâlid Muhammed Hâlid, *Fî Rihâbi Alî*, Dâru'l-Meârif, Kâhire, tsz.

-----, *Hulefâi'r-Resûl*, Dâru'l-Miktâm li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kâhire, 1994

-----, *Ricâlün Havle'r-Resûl*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987

Hennâd, İbnü's-Sirrî el-Hennâd (152-243 h.); *ez-Zühd*, I-II, Dâru'l-Hulefâ, Kuveyt, 1406 h.

Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr el-Heysemî (v. 807 h); el-*Mecmeu'z-Zevâîd*, I-X, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs-Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Kâhire, Beyrut, 1407 h.

Heytemî, Ebi'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b.Muhammed b Ali İbn Hacer el-Heytemî (v. 973 h.); *es-Savâiku'l-Muhrika* alâ Ehli'r-Rafadi ve'd-Dalâli ve'z-Zındıka, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997.

Hindî, Ali el-Müttakî, *Kenzül-Ummal*, I-XVIII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989

Huzâî, Ali b. Mahmud b. Suûd el-Huzâî (709-789 h.); *Tahrîcu'd-Delâlâti's-Sem'iyye*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1405

Isbahânî, İsmâil İbn Muhammed İbni'l-Fazl et-Teymî el-Isbahânî (457-535); *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tahkîk: Muhammed el-Haddâd), Dârü Taybe, Riyad, 1409.

İbn Abdi'l-Berr, Yûsuf İbn Abdullah İbn Muhammed, (v. 463 h.); *el-Istîâb*, I-IV, Dârü'l-Cîl, Beyrut, 1412 h.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); *el-Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr*, [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hacer, Ahmed b Ali el-Askalânî (773-852 h) *el-İsâbe*, I-VIII, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412 /1992

----------, Mukaddimetü *Fethu'l-Bârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1379 h.

İbn Hammâd, Ebû Bişr Muhammed İbn Ahmed, (224-310 h); *ez-Zürriyyetü't-Tâhira*, Dârü's-Selefiyye, Kuveyt, 1407 h.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213 h); *es-Sîratü-'n-Nebeviyye*, I-VI, Dârü'l-Cîl, Beyrut, 1411 h.

İbn İshâk, Muhammed İbn İshâk İbn Abbâs el-Fâkihî, (217-275 h.); *Ahbârü Mekke*, I-VI, Dâru Hadar, Beyrut, 1414 h.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Mektebetü'l-Meârif, Beyrut, tsz.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Dârü-'l-Fikr, Beyrut, tsz.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Dâru Sâdir, Beyrut, tsz.

Mizzî, Yusuf b. Ez-Zekî Abdurrahman Ebu'l-Haccâc el-Mizzî (653-742 h.); *Tehzîbu'l-Kemâl*, I-XXXV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut,1400/1980

Mübârekfûrî, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman İbn Abdirrahman İbn Abdirrahim el-Mübârekfûrî (1283-1353 h.); *Tuhfetü'l-Ahfezî*, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.

Münâvî, Muhammed Abdurraûf b. Ali el-Münâvî (v.1031/1622); *Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmiu's-Sağîr,* I-VI, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h); *Sahîhu Müslim*, I-V, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Sallâbî, Alî Muhammed Muhammed es-Sallâbî, *Esma'l-Metâlib fî Sîrati Emîri'l-Mü'minîne Alî İbn Ebî Tâlib*; Şahsiyyetühû ve Asruhû, Dâru'l-Îmân, İskenderiye, tsz.

Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn es-Suyûtî (v.911 h); *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

Şenâvî, Abdülaziz, *Suverun min Hayâti's-Sahâbiyyât Dürûsun ve İber*, Mektebetü'l-Îmân, Mansûra, Trs.

Şevkânî, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed eş-Şevkânî (1173-1250 h.); *Neylü'l-Evtâr* Şerhu Münteka'l-Ahbar, I-IX, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1973.

Şibli, Mahmûd, *Hayâtü Ümmi'l-Mü'minîn Hadîce*, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1992

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-Kebîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

-----, *el-Mu'cemül-Evsat*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

-----, *el-Mu'cemüs-Sağîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], I-II, el-Mektebu'l-İslâmî/Dâru Ammân, Beyrut/Amman, 1405/1985.

Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid et-Taberî (224-310 h); *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk* (*Târîhu't-Taberî*), I-V, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407 h.

Tevfîk, Muhammed Sâbit, *Evvelü Men Eslemet mine'n-Nisâ es-Seyyidetü Hadice Bintü Huveylid*, Mektebetü Ubeykân, Riyâd, 2000

Yemânî, Muhammed Abduh, *Ümmü'l-Mü'minîn Hatîcetü Bintü Huveylid Seyyidetün fî Kalbi'l-Mustafâ*, Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, Üçüncü Baskı, Dımeşk, 2002

Zehebî, Muhammed İbn Ahmed İbn Osman İbn Kaymâz ez-Zehebî, (673-748 h.); *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413 h.

-----, *Mîzanü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, [Tahkîk: Ali Muhammed Muavvad, Âdil Ahmed Abdülmevcûd], I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.

Zeylaî, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed ez-Zeylaî (v. 762 h.); *Nasbu'r-Râye*, I-IV, Dâru'l-Hadîs, Mısır, 1357 h.